

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANS ELLEKILDE

HORNBÆK KIRKE

BIDRAG TIL
HORNBÆK FISKERLEJES HISTORIE

KØBENHAVN

NYT NORDISK FORLAG - ARNOLD BUSCK

1937

HORNBÆK KIRKE

HANS ELLEKILDE

HORNBÆK KIRKE

BIDRAG TIL
HORNBÆK FISKERLEJES HISTORIE

KØBENHAVN
NYT NORDISK FORLAG - ARNOLD BUSCK
1937

Forord.

Den 27. Oktober 1937 er Tohundredaarsdagen for Hornbæks nuværende, tredie Kirkes Indvielse. Indvielsesgudstjenesten foretoges af Tikøb-Hornbækpræsten Rasmus Henriksen Garboe til Teksten Haggai 2det Kapitel 9de Vers: „Det sidste Huses Herlighed skal være større end det førstes“. Garboe havde dengang selv i næsten fjorten Aar været Præst ved Hornbæks anden, af Storm og Uvejr hærgede Bindingsværkskirke, der maatte nedbrydes i April 1737.

Tohundredaarsdagen for Indvielsen af Hornbæks tredie vejr-faste Kirke fejres ved en Festgudstjeneste, hvor Nordsjællands Biskop Fuglsang-Damgaard prædiker, og hvor vor folkekære Konge og Dronning samt Kirkeministeren har givet Hornbæk Menighed Tilsagn om at komme til Stede. Forud for denne højtidsfulde Kirkefest gaar en for Hornbæk ejendommelig, vistnok enestaaende „Skibefest“, hvor Kirkens fire prægtige, nyistandsatte Orlogsskibe i sømilitær Procession føres fra Havnen gennem den flagsmykkede By til Kirken, hvor de hænges op paany. Men denne Tohundredaarsdag bliver ogsaa mindet paa en hel anden Maade ved Udsendelsen af dette Skrift „Hornbæk Kirke, Bidrag til Hornbæk Fiskerlejes Historie“.

Jeg takker de mange, der har været med til at fremme Ud-givelsen af denne Bog. Ikke mindst takker jeg den unge dygtige Arkivforsker, Kursuslærer *P. K. Hofmansen*, København, hvis Forarbejder denne Bogs Fremkomst nu er betinget af. Af særlig Værdi er hans Gennemgang af Hovedkilden til Kirkernes Historie, den udførlige Regnskabsbog fra 1710 til 1780, hvor vi saa at sige paa Skilling kan fastslaa, hvorledes de omtrent 2100 Rigsdaler, som Hornbæk nuværende Kirke i 1737 har kostet at bygge, er blevet anvendt. Jeg takker pensioneret Førstelærer og Kirkeværge *Karl Hoffmann* for en Mængde Oplysninger vedrørende Kirke og Kirkegaard, som jeg ikke ellers havde kunnet faa, og jeg takker Konservator *P. K. Andersen*, Hornbæk, for mange Tidsbestemmelser af Hornbæk Kirkes udaterede Ejen-dele og mangan venskabelig Drøftelse af Hornbæk Kirkes Pro-blemer. Jeg takker Sognepræst *Laurits Højrup* for Adgang til

Hornbæk Præstegaards Arkiv og Provst *Johannes Petersen* for Adgang til Tikøb Præstegaards Arkiv. Jeg takker Overlærer *Laurits Petersen* i Helsingør, Museumsdirektør *O. Andrup*, Frederiksborg, Grosserer *J. Asmussen* og Generalkonsul *Kongsted* i København for værdifulde Enkeltoplysninger. Jeg takker Maleren *Carl Lochers Børn* for det smukke Omslags- og Titelbillede og Nationalmuseet for Laan af Tegninger og Fotografier.

En særlig Tak skylder jeg afdøde Kommune lærer *Niels Stenfeldt* paa Frederiksberg, hvis store pragtfulde Manuskript „Tikøb Sogn i gamle Dage“ jeg har kunnet benytte i den Kopi, han kort før sin Død skænkede til Dansk Folkemindesamling, og som har været mig til saa stor Nytte som Kildeskrift for denne Bog. Jeg vil ogsaa gerne bringe en Tak til Forfatterinden, Frk. *Fanny Petersen-Norddin*, der har skænket Dansk Folkemindesamling sin Fader, Kromanden *Mogens Petersen* den yngres Familiearkiv fra den gamle Hornbæk Kro til Gavn for en forhaabentlig i Fremtiden kommende stor Bog om Hornbæks Historie, omfattende alle Sider af Hornbæks Udvikling og Folkeliv. Ikke faa Oplysninger i Bogen her stammer fra dette fortræffelige Familiearkiv. Men den dybeste Tilskyndelse til at skrive denne Bog skylder jeg Mindet om min afdøde Fader, Vognmand, Sognefoged *Peter Jørgen Ellekilde* af Ellekilde, Medlem af Hornbæk-Hellebæk Sognes første Menighedsraad 1904, begravet den 23de Oktober 1915 paa Hornbæk nye Kirkegaard. Han lod mig, sin ældste Søn, døbe i Hornbæk Kirke den 30te Marts 1891. Som de gamle Fiskere i Aalsgaard, Boderne og Ellekilde havde han nemlig en dybere Tilknytning til Fædrenes Kirke i Hornbæk end til den regelrette, nærmere liggende Sognekirke Hellebæk. Han havde en Historikers Hjærte, den instinktive Følelse for Værdien af det, som *har været*. Han lærte mig paa uforglemmelig Vis i min Barndom, hvad Kristendom, hvad Menneskekærlighed, hvad Fædrelandssind er. Uden at være *Hornbækker* i strengeste Forstand staar min afdøde Fader i mine Øjne som Udtryk for det gamle Hornbæks Aand. Enheden af Kristendom, Landsmandsfølelse og Danskhed. Hornbæk Kirkes Symboler paa dets Fløjstang fra 1737, Kors, Krone og Splitflag, var ogsaa hans Helligdomme, han levede som de rigtige gamle Hornbækkere for Gud, for Konge, for Fædreland. Uden ham var denne Bog ikke skrevet.

Øverød, d. 25de September 1937.

Hans Ellekilde.

Indledning.

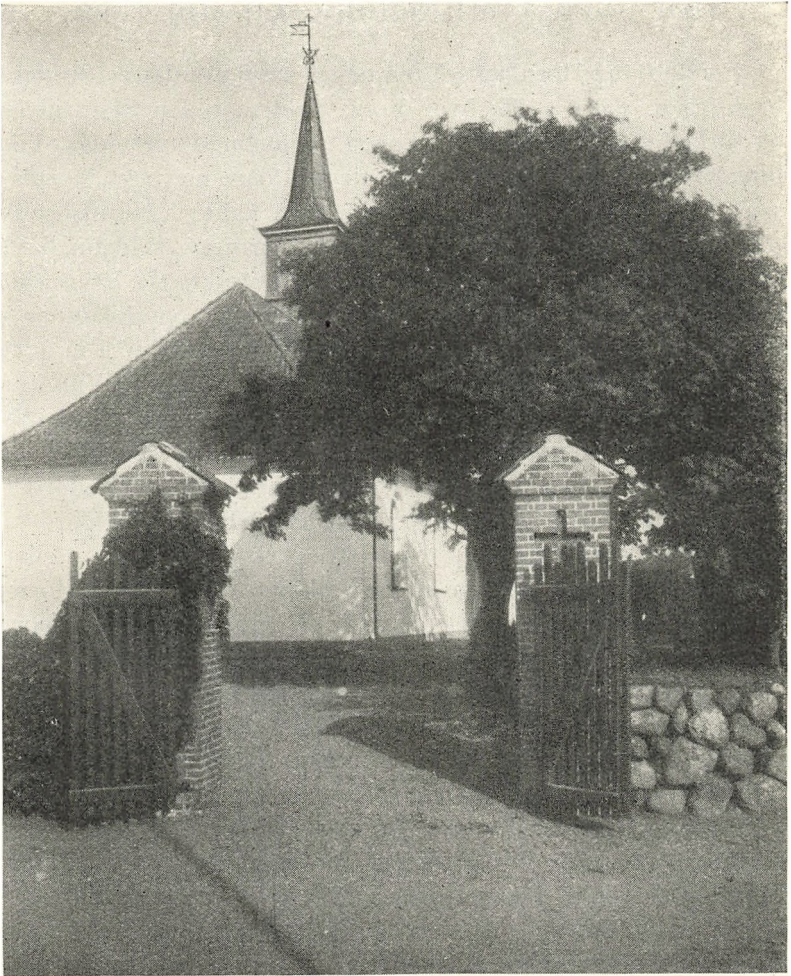
I vore Dage er Hornbæk Kirke Hovedkirke i Hornbæk-Hellebæk Pastorat. Dette Pastorat bestaar, foruden af selve Hornbæk, af Kystens gamle Fiskerbyer Ellekilde, Boderne og Aalsgaarde og af Arbejderbyen Hellebæk. Dernæst af de nærved Kysten liggende Bondebyer Horneby, Stenstrup, Saunte, Skibstrup og Apperup og af de længere fra Kysten liggende større Bondebyer Havreholm, Borsholm, Horserød samt de spredtliggende Huse og Gaarde „Holmene“. Disse Byer fordeler sig paa to Sognemenigheder Hornbæk og Hellebæk saaledes, at Horneby, Stenstrup, Saunte, Borsholm, Havreholm og siden ogsaa Horserød hører til Hornbæk Sognemenighed, alle de øvrige Byer til Hellebæk Sognemenighed, hvis Kirke siden 1920 ligger i Aalsgaarde.

Denne Ordning med Hornbæk som Hovedkirke og Hellebæk (Aalsgaarde) som Annekskirke, som en Landligger maaske vilde tro, havde Aarhundreders Hævd, er i Virkeligheden en ganske ny Ordning, i Aar (1937) ikke mere end lige 50 Aar gammel. Før den Tid var nemlig baade Hornbæk og Hellebæk Kirker Annekskirker til Hovedkirken i Tikøb, liggende oppe i Landet o. 9 km fra Hornbæk og lidt mere fra den gamle Hellebæk Kirke. Den 29de Oktober 1887 blev ved kongelig Resolution Hornbæk-Hellebæk Pastorat udskilt som selvstændigt Pastorat af det gamle Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Sogn, og Hornbæk-Hellebæk, der før havde haft Sognepræst og Sognekapellan i Fællesskab med Tikøb, fik nu sin egen Præst, Edv. Alexander Sperling. I kommunal Henseende er der derimod ingen Deling sket, og endnu bestaar det gamle Tikøb Kirkesogn som en af Landets største Sognekommuner, strækkende sig fra Hornbæk i Nord, i en Bue gaende til Esrom Sø udenom Hel-

singør til Espergærde i Syd, og stadig ligesom i gamle Dage med Tikøb som sin Hovedstad og Midtpunktsby. Jeg mindes fra min Barndom, med hvilken Stolthed min Fader, Sognefoged Peter Ellekilde, talte om det store Tikøb Sogn, vi hørte til. Det var Danmarks største Sogn, sagde han, det næste skulde efter hans Formening være Dronninglund Sogn i Vendsyssel. Om min Fader har Ret i det, ved jeg ikke, men jeg ved, at som Kirkesogn betragtet var det gamle Tikøb Sogn altfor stort, det var umuligt for en Sognepræst selv med residerende Kapellan i Tikøb at magte det overvældende Sogn. Det er da heller intet Under, at det gamle Tikøb Storsogn i vore Dage er delt i tre Kirkesogne, Tikøb-Gurre Sogn i Midten, Egebæksvang Sogn Syd for Helsingør og Hornbæk-Hellebæk Sogn imod Nord.

Det gamle Tikøb Sogn har i vore Dage fem Kirker: Gurre, Egebæksvang, Hellebæk, Hornbæk og Tikøb. Af disse Kirker er Gurre og Egebæksvang Kirker meget unge, Gurre Kirke indviet 9. Juni 1918 og Egebæksvang Kirke indviet 8. August 1897. Hellebæk Kirke blev indviet den 5. Oktober 1770 og afløst 1920 af den nye Kirke i Aalsgaard. Hornbæk Kirke blev først bygget 1588, afløst 1671 af Hornbæks anden og 27. Oktober 1737 af Hornbæks tredie Kirke. Men endnu langt ældre end Hornbæks ældste Kirke 1588 er Tikøb Kirke. Dens nøjagtige Alder er ukendt, men den hører til vort Lands stolte Middelalderkirker, og den er rimeligvis i sit første Udspring bygget i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, Valdemarernes Storhedstid. Før 1588 havde Hornbæk ingen Kirke, men Fiskerne i Hornbæk maatte søge den fem Fjerdingsvej lange Vej fra Hornbæk til Tikøb for at komme i Kirke, faa Børn døbt, blive viet og kristeligt begravet. I Tiden 1588—1887 maatte Hornbæk finde sig i at være Anneks til Tikøb. Det medførte naturligvis, at der var lang Vej til Præst og Kapellan, og Hornbæks Konfirmander maatte bruge Benene, naar de skulde „gaa til Præsten“ i Tikøb. Efter 1887 faar Hornbæk Præsten boende hjemme hos sig, fra 1889 i Præstegaarden ved Hornbæk Sø, det tidligere Parcelliststed Søhus i Horneby. Det er Hovedperioderne i Hornbæks Præstehistorie, men i Hornbæk Kirkes Historie fra 1588 til vore Dage faar vi tre helt andre historiske Afsnit:

Hornbæks første Kirke fra 1588 til 1671; Hornbæks anden Kirke fra 1671 til 1737 og Hornbæks tredje Kirke fra 1737 til vor egen Tid og forhaabentlig endnu mange Aarhundreder frem i Tiden. Men inden vi gaar over til Hornbæks første Kirke fra 1588 til 1671, vil det være rimeligt at fortælle Læserne en Smule om Hornbæk i dens kirkeløse Tid før 1588.

Billed 1. Hornbæk Kirke i vore Dage.

Hornbæk i Middelalderen før 1588.

Første Gang Hornbæks Navn nævnes er i et udateret Kongebrev fra o. Aaret 1173, hvor Kong Valdemar den Store giver og tilskøder Esrom Kloster Skoven „Widelinghouit“ (dvs. Villingehoved). Som Østgrænse for denne Skov nævnes „Hornisseu“ (dvs. Hornes Sø) og Bækken, som kaldes „Hornisbech“ (dvs. Hornes Bæk), som Vestgrænse nævnes „Widelingbee“ (dvs. Villingebæk). Skoven Villingehoved strakte sig langs Havet imellem disse to Bække, ligesom Horneby Sandplantage i vore Dage, men den har strakt sig meget længere ind i Landet over den nuværende Horneby Fælle op i Nærheden af Villingehoved, og maaske har den staaet i Forbindelse med Klosterris Hegn. Horne er muligvis det gamle Navn paa Horneby, og Navnet Horne maa være givet denne By, fordi dens Jorder har Form af et Horn, enten de nu ligger mellem to Bække — i dette Tilfælde maaske Østre og Vestre Bæk i Hornbæk — eller fordi de ligger ind mellem to store Skove. Første Gang Hornbæk nævnes som Bebyggelse, er 1497 i Esrom Klosters Brevbog. Vi faar her (S. 266) at vide, at Olav Beyendsens Gaard i „Hornbeck“ giver 1 Tønde Fisk til Landgilde (til Esrom Kloster), og hver af de andre Gaarde 1 Tønde Fisk“. Samtidig nævnes ni Gaarde i Horneby, som alle betaler deres Afgifter i Korn, Kvæg eller Penge, men ingen af dem i Fisk. Vi kan ikke med Sikkerhed slutte af Esrom Klosters Brevbog, at der paa dette Tidspunkt ogsaa boede i Hovedsagen jordløse Husmænd i Hornbæk, der levede af Fiskeri, men det er ikke ganske udelukket, at det var Tilfældet. Paa dette Tidspunkt begyndte nemlig Overskudsbefolkningen at bosætte sig paa selve Kysten som bosiddende Fiskere. Tidligere var man kun kommet ned til Ky-

sten i selve Fiskeriets Tid og havde boet i midlertidige Boder. Bynavnet „Boderne“ i Hellebæk Sogn er endnu et Minde om denne middelalderlige Kulturtilstand. I 1588 ved vi med Sikkerhed, at der i Hornbæk boede 20 Fiskere, der hver betalte en Ol Torsk i Afgift til Kronborg, og en ung Fisker, der foreløbig nøjedes med $\frac{1}{4}$ Ol.

Vi kender Navnene paa de 21 Husfædre i Hornbæk, der 1588 betaler Torsk i Afgift til Kronborg, og disse Navne viser tydeligt, at Hornbæk er et Fiskerleje i Fremvækst. Blandt Fiskerne er nemlig en Jens Jyde, en Laurids Jyde og en Peder Hansen Skaaning. Ikke blot fra selve Egnens Bondebyer er der altsaa strømmet Folk til den fremvoksende Fiskerby, der er ogsaa kommet Folk til fra Jylland og fra Skaane, som har ment at finde Livsbetingelser for sig og sine i Hornbæk. Ogsaa Haandværkere kan nu finde Livsmuligheder i Hornbæk. Der nævnes blandt Beboerne 1588 en Joen Bodicher, dvs. Bødker, altsaa en Bødker til at lave Tønder til de Fisk, som her blev fanget, og ikke mindre end tre Skræddere: Jens Skrædder, Hendrik Skrædder og Svend Olsen Skrædder. Disse Skræddere er dog formentlig Brødre, Sønner af en Ole Skrædder, der sagtens o. 1550 har nedsat sig i Hornbæk og drevet sit Skrædderhaandværk der.

De 21 Mænd i Hornbæk 1588 maa have været fyldt af en vældig Opdrift. De har *villet* have en Kirke ligesom „Arvefjenden“ Gilleleje, der allerede 1540 havde sin egen Kirke, ja endog sin egen Præst, og de har ført deres Villie igennem. De var for fattige til at gennemføre Bygningen af en Kirke med deres egne Midler, selv om de naturligvis kunde regne med Bistand af Kystens Fiskerbyer, Nabobyen Ræveleje i den nuværende Hornbæk Plantage samt desuden Ellekilde, Boderne og Aalsgaarde, ligesom vel ogsaa af den nærliggende Horneby. Men de gode Hornbæk Mænd har haft den Overbevisning, at Rigets Konge, Frederik den Anden, haade kunde og vilde hjælpe dem med Understøttelse af Kronens Midler til at bygge en Kirke hjemme i deres By, og deres Haab blev ikke beskæmmet. Kongen lovede Hornbækkerne en Understøttelse af Kronens Midler til Bygning af deres Kirke, men han dør uheldigvis for Hornbæk den 4. April 1588, før han faar sin Villie sat i Værk.

Sagen var dog allerede saa langt fremme før Kong Frederik den Andens Død, at det danske Rigsraad, der dannede Formynderregering for Barnekongen Kristian IV, følte sig bundet af den afdøde Konges Villie til at understøtte Kirkebygningen i Hornbæk, og der blev da udstedt en Rigsraadsbefaling af 14. Juli 1588 til Lensmanden paa Kronborg, Gert Rantzau, om af Slottets Midler at afholde 50 Rigsdaler til Bygning af et paabegyndt Kapel paa Hornbæk. Vi har desværre ikke Rigsraadets originale Brev, men kun en Kopi, indført i en af Datidens Brevbøger, Sjællandske Tegnelser 1588, Pag. 77 a, hvis Ordlyd vi her anfører i dens gamle Retskrivning.¹⁾

Gierlt Rantzou sich Breff att schulle lade bygge paa Esserums Ladegaard, huis der paa kunde noduendig behöffuis, och udi Regenskab att lade indschriffue. Sameledis att som er forechagitt att byggis en Capell vid Huornbeck efter salig och hoylofflig Kong Majst. Befaling skulle hand aff Slottens Indkomst forlegge thill same Capels Bygning ett halff Hundred Daler och udi lige Maade Indschriffue udi Regenscab.

Actum Kiöbenhaffen 14 July Anno 1588.

I Hornbæk har der til op imod vor egen Tid levet Sagn om den første Kirkes Bygning. Sagnene fortæller om en Kappestrid imellem Borsholm og Hornbæk, om hvilken af disse to Byer, der skulde have Ret til at bygge Kirken i sin By. Nogle af disse Sagn er rene Vandresagn uden mindste historiske Værdi, men eet af Sagnene, fortalt mig i April 1916 af Frk. Marie Ellekilde i det nu forsvundne Ellekildehus i Hornbæk, har aabenbart en historisk Kærne.

Baade Bønderne fra Borsholm og Skipperne fra Hornbæk søgte Foretræde hos Kongen for at faa Lov til at bygge Kirken i deres By. Men Skipperne i Hornbæk var hurtigere i Vendingen end Bønderne i Borsholm — Hornbækkerne kunde jo ogsaa sejle til København i deres Skibe, mens Bønderne fra Borsholm maatte køre i deres Vogne. Da Skipperne fra Hornbæk kom ned fra Slottet med Kongens Tilladelse til at bygge Kirken i Hornbæk, mødte de Borsholmerne paa Trappen, da de vilde ind til Kongen. Men der var ikke noget for Borsholmerne at gøre, den nye Kirke kom til at ligge i Hornbæk, og Fiskerne i Hornbæk skulde hvert Aar give Præsten i Tikøb 20 Slettedalere for at køre derned og holde Gudstjeneste.

¹⁾ I Linie 3 er forechagitt rimeligvis Fejl for foreslagitt d.v.s. foreslaet.

Hornbækfiskere og Tikøbpræster.

Hornbæks første Kirke 1588—1671.

Om Hornbæks første Kirkes sørgelige Skæbne hører vi i et Bønskrift fra Hornbækfiskerne til Kong Kristian den Femte d. 8de Oktober 1671, som vi her anfører i sin Helhed med sin gammeldags Ordlyd og Retskrivning, fordi det er det vigtigste Dokument til Hornbæks Historie fra det syttende Aarhundrede som foreligger. Det er et Dokument, der stiller Datidens Hornbæks Livsproblem for Øje, nemlig Fiskerlejets for os næsten utænkbart afsides Beliggenhed paa den barske, vejrhaarde Øresundskyst, med en for Fiskerbefolkningen meget lang og besværlig Vej til Sognebyen Tikøb, og med deres Sogneherrers altfor menneskelige Tilbøjelighed til at hygge sig i deres landlige Velvære i et af Landets største og rigeste Kald, og saa lade deres fattige hornbækske Sognebørn i det siberiske Nordøst efter deres bedste Evne sejle deres egen Sø.

Striden mellem Hornbækkerne og deres Tikøbpræst, Hr. Wichman Olufsen Hasebarth, blev af Kristian den Femte d. 17. Januar 1672 afgjort til Hornbæks Fordel, og vi anfører ogsaa samtidig dette for Hornbæks senere Historie afgørende Dokument, hvor Tikøbpræstens Overfald paa Hornbæks velerhvervede Ret til at have deres egen Annekskirke bliver lykkeligt afværget, og hvor Tikøbpræsten blev nødt til at finde sig i den Byrde paa sit ellers saa gode Embede, at han maatte prædike hver Søndag i den fjerne Hornbæk Kirke, uden at de fattige Fiskere var i Stand til at give ham mere end et saare beskedent Vederlag derfor, selv om de ogsaa betalte over en Tiendedel af deres Indkomster.

Stormechtigste Höybaarne först allernaad: arfue, Koning och Herre.

For Eders Kongl: Ma: Noddis Vi eders Ko: Ma: Fattige Undersaatte, boende paa Hornebeck i Cronborg Ambl, os at beklage, anl: dend Sted Vi boer paa er Wed Stranden II fiskeli, huor i gammel tid hafue Veret

Een Kireke Mens formedelst samme fiskeleis Fattig Dombs skyld, er samme Kireke iche blefuen holden Ved Ligge, Mens i Stormb oc U-Veier neder falden, altsaa hafuer Voris formend och Vi som nu Lefuer effter dinnem Leiel af een mand derpaa fiskeleyet En Stor Stue, och i samme Stue Ladet henflöte af dend Neder faldn Kireke, alterit, sambt Kalck, oc Disk, Krydze-fix, Stolle oc bencke at folck Kunde sidde paa, och som Manden dersamme Stue tilhører Vil Snart, hafue mere Leye, och Snart forergifuer at Wil bruge den Sielf, da paa det Vi Kunde Nyde predicken och Guds ord hoes os nu som för altid er skeed, anseende Vi hafuer til dend Rette hofuit Kirche, En stor oc Slemb Mil Veiyes, som Ville falde os meeget besuerligt at Komme hen I Sönderlighed Vi hafuer icke hester oc Vogne at Komme frem med, oc er ibland Mange gamble Suage folck, huor förre Vi af Voris fattige Mittel oc andre höye och Niederiges hielp, Hafuer opbygt en liden Kireke igien paa den samme Sted, som dend forige hafuer Staaet, huor Kireke gaarden ligger Rundt omKring Kircken som alle die som der er död for och hidtil, paa Fiskeleiet, Legger begrafuen, Nu tildrager det sig at som Vi hafuer af Voris fattig Domb, och andre Guds Börns hielp faaet Kircken, ferdig, saa der Kand predickes i dend, huor förre Vi oc Lönner Presten i Tikiöb saa hand icke skal hafue aarsag at Klage, da maa Vi nu imod ald forhaabning fornemme at Prouisten forbyder at der icke maa predickes i samme Kireke, förend Eders Ko: Ma: Vil der paa gifue en Befalling at det skal skee, falder derfor Voris allerunderd: Bön oc Begiering til Eders Kongl. Ma: och for Guds skyld, beder, at Effterdi Presterne af tiKiöb hafuer altider Predicket for Wore formend, och nu for os i Vor lid, til med at Vi nu och hafuer opbygt en Kireke, at Eders Kongl: Ma: Ville da Naad: behage, och forunde os fattige folck, En befalling til Bispem eller til Prouisten, at Di skulle anbefalle presten i forn: tiKiöb at skulle hereffter som tilforn giöre predicken for os och betienne os i Voris Salligheds Sag, Slig Eders Kongl: Ma: Naade Imod os fattige folck vill Gud allermecktigste belönne, huilcket Vi oc i Vore gudelige Bönner vil dagelig ihuoKomme. —

Eders Kongl: Ma: Troe Lydige Undersaatter

Paa Samblige Fiskers Vegne paa Hornebeck vidskickende

Morten Michels Rasmus Holmegaard Laurids Boedker

Knud Rasmussen.

Kiöbenhafn dend 8 Ogbr: Ao 1671.

Liger oc begrafuen i samme Kireke 3 preester som Hafuer predicket och Weret preester til samme Kireke.

Kongen hyder, at der skal sendes Biskop Johan Wandal følgende Svar:

V. N. T. Huad Samblige Indvaanere og fiskere af Hornebeck paa Vort Ampt Croneborg for os allerund: hafuer ladet andrage, anl: een

Kircke, som de selv hafuer ladet opbygge, i steden for dend som for nogle aar siden af storm och Uveir skall Være ruinered, huorudi Presten af Tikiöb hertildags hafuer giordt Kirckens tjeneste, och derfor ochsaa af menige Sognefolk udi forn: Hornebeck i sær hafuer Vaaren Lønnet:

Mens Presten nu skall Ville undskyldte sig fore, at giöre i saa maade Videre tjeneste udi beem: Hornebeck Kircke, som Du ydermere af hos fölgende allerund: Supplication kand see och erfare: Thi er Voris allernaad: Ville och Befaling, at (:saa frembt det eftter angifuende sig saaledis befinder:) Du da giörer dend anordning, at Tyekiöbs Sogneprest herefter som tilforn imod billig belønning tiener forn: Hornebeck Kircke och dendis Sognefolk i deris Saligheds Sag. Dermed etc.

Hr: Ober secret: Schulz ordre. Hafn: d: 17 January 1672.

Eiler Holck R.

Denne Sag faar 20 Aar efter et Efterspil, en Klage over Hornbækfiskerne af samme Hr. Wichman Olufsen Hasebarth til Sjællands Biskop Hans Bagger for Misligholdelse af Lønoverenskomsten af 21. April 1672. Derefter et mislykket Forsøg fra Provst Henrik Gerner i Birkerød, den kendte Fædrelandsven, at stifte Forlig og ny Overenskomst, og endelig en Retssag, hvis Akter desværre er forsvundne. Paa sin Vis havde begge Parter Ret. Tikøbpræsten fik ikke, hvad han med Rimelighed kunde tilkomme for det Møje og Besvær, han havde med sin fjerne Aneksmenighed i Hornbæk, men paa den anden Side var Overenskomsten af 21. April 1672 en altfor tung Byrde for Hornbækkerne, der efter Overenskomsten maatte betale mere end Tiendedelen af deres fattige Indkomster for Præstens Tjeneste, hvorfor Hornbækkerne søgte at slippe uden om Overenskomsten i størst mulige Udstrækning. Det fremgaar af Præstens Klagebrev af 20. Jan. 1692, at Hornbækfiskerne d. 12. Nov. 1667 havde indgaaet paa den Overenskomst med Tikøbpræsten¹⁾, at de foruden Offer skulde betale 15 Slettedaler aarligt, og hver tiende Fisk som Gud gav dem, og at Hr. Wichman Hasebarth d. 21. April 1672 fik Lønnen sat op til 20 Slettedaler aarligt, en Snes Kuller hver Trefoldighedssøndag, en Ret fersk Fisk hver Sommersøndag og Afgift af Sildefiskeriet i Efterhøsten. Vi anfører nu dette Klagebrev i sin originale gamle Retskrivning efter Afskriften i Lyng-Kronborg Herreds Provstis Embedsbog 1684—92 Pag. 94—96.

¹⁾ maa være Hr. Bent Pedersen Laholm, Hr. Hasebarths Formand.

Vellædele, Høyærverdige Biscop D: Hans Bagger,
Höygunstige Patron og befodrer!

For Ed: Høyærværdighed er Jeg underskrefne foraarsaged ydmygeligst at andrage, Hvorledis Hornbechs Strandsiddere oc Indbyggere haver været tilladt af mine formend en tjeniste med Prædicken i en stue om Sommeren hver søndag, oc om Vindteren hver anden søndag, Hvorimod fiskerne haver erbøded sig till at give Presten for sin möye oc tjeniste, for Uden hans offer, penge 15 Sld. till lön aarligen. Oc derhos forplictede sig at yde hver tiende fisk til Hannem af alt det som Gud dennem gaff, efter Contractens udvisning dateret Helsingör d. 12. Nov: 1667.

Men de samme Fiskere fick Anno 71 hans K:M tilladelse till at bygge sig ved deris egne middele en Kirke paa Hornbeck oc derhos, allernaadigst beordred TiKiöbs Prest, at giöre dem dend Vanlige tjeniste imod billig betalning, Skede det at menige mand oprettede mig en Ny Contract, som lyder at De vill give Mig for min tjeniste foruden Offeret aarligen till Lön 20 Sld. oc derhos forære Mig 1 Snees Kuller Hver, trefoldigheds Söndag, eller oc 12 Sk. for hver snees: naar ingen Kuller kunde bekommis. Derhos tilsagde 1 Ret fersk fisk hver söndag om Sommeren, naar nogen fisk fangedis, oc endelig forplictede sig til at give Mig i Sildefiskendet, saadan af gift af Hver Sild der fangedis, at de lovede at give lidet, naar lidet fangedis, oc meget, naar meget kunde faas, som deris Contract daterit d. 21. April: 1672 videre om formelder: Men som de da vell tilsagde at vilde være honorable med deris gaver, saa lovede de derhos at give Mig min rettighed, endten Jeg Kom der self eller nogen paa mine Vegne at annamme det. Men jeg seer mig ickun bedragen Ved saadane löfter: i det at de hverken vill give Mig betalning for mine Kuller, uden nogle faa, Ey Heller meddelis mig nogen rett fersk fisk iHvor meget der fangis, uden Sielden. Oc naar Silden gaaer till, skeer det at en deel gaaer bort med deris Sild oc lander paa fremmede steder: Hvor Silden Selgis dlyrist oc giver Mig deraf ingen afgift.

Oc om de end kommer till vort land med deris Sild, giver de Mig dog ganske lidet: naar Jeg er der self, Ja ofte slet indtet, Hvis mit bud sendis did till dem, da iHvor meget de haver, flegger de mig dog saa ringe, at det er fortrydeligt: Jeg maae staae der ofte self, oc saa got som tigge min rettighed af dem: oc bliver Undertiden Haanligen bortviist, Hvorover mand giör ofte mange Reyser forgævis, oc rammer der Ved dend skade, at fordi Jeg nogle (Tider) Holder mig derfra, i mening at der ingen sild vanker, skeer det under tiden at de Uformodentlig faaer it got tog sild, oc giver Mig da dog lidet eller indtet deraf.

Ja om dend lön mig givis er end 5dle Höyere end dend var, som de gaf min formand, saa mister mand der i mod det arbejde, som Husmendene efter loven om Hösten burde giöre Presten: giver mig heller ingen qvegtiende, Hvor ved Mig mere afgaaer, end det kand være, som Mig givis till lön höyere end min formand: Thi Nödis Jeg till at Klage over saadan Ubillig medfart for min Höygunstige Patron, oc er i dend stadige

forhaabning, at Eders Höyærværdighed mig Herudi assisterer, om mueligt at dend Uret Mig skeer kunde i tide Vorde Corrigered, hvilket lettelig, lod sig giøre, om fiskerne blef obligerede at giøre med Mig en ny Contract, Oc i dend maatte forbinde sig, till at give for Uden lönnen, en viss fisk oc dend levere, endten till Mig eller till mit visse (?) bud: derhos oc at tillholdis at giøre Reyb. (Regnskab) for hvis fisk, de soldte paa fremmede steder, at mand ðeraf fick sin andeel; Haver Mand dog dette exempel for sig udi mine Naboer: H Hans udi Söeborg oc Mag: Jörgen i Esbynderup, at de nyder af deris fiskere, Hver tyvende fisk af Sild: oc dog haver H Hans Neppe en Half mil til sit annex Hvor silden Vanker. Oc Mag: Jörgen sine fiskere, som vi andre, ingen sær¹⁾ tieniste. Thi formener Jeg at saadant mig langt billiger kunde tilkomme, Jeg som dog haver en stif mil till mit leye, oc derhos en ond Vey, heldst efterdi Jeg oc giör dem mere tieniste end min formand giordt Haver; Jeg recommenderer derfor denne handel til min Höygunstige Patrons gode Paakiendelse, udi stadig forhaabning, at Eders Höyærværdighed mig udi denne billige begiering assisterer. Lover derhos saadan affection taknemmelig at erkiende, Oc Hermed Eders Höyærværdighed, nest it glædelig ny aar oc all self begierlig prosperitets Erynskning, gud troligen befaler Ed: Velædle Höyærv: ydmygst Tiener.

Wichman Olsen Hasebarth.

Kiöbenhafn d: 20 Jan: 1692.

Biskoppen sender Tikøbpræstens Klage til Provsten, Henrik Gerner i Birkerød, med Besked om, at Provsten skal forebringe Fiskerne Hr. Wichmans Klage i Tikøb eller Hornbæk Kirke og gøre, hvad han kan for at faa dem til at betale, hvad de er pligtige til eller tilvejebringe en ny Overenskomst.

Hvorefter Profsten over Liunge Herred Cronborg Mag: Henrich Gerner vilde udi Mag: Wichmans Nærværelse indkalde fiskerne endten udi Tikjöbs eller Hornbecks Kirker, Hvor beqvemmeligst skee kand, der foreholde dennem alle de puncter bem: Mag: Wichmand besverger sig over oc endeligen giörer sin Yderste flid at disponere dem till, at give forn: Mag: Wichman sin aarlige afgift af fiskeri oc andet, saa oc at oprette en ny Contract med hannem, Hvorefter Hand Kand vide, Hvad Hand aarligen for sin tieniste skall nyde af dennem. Oc hvis i saamaader forrettede var dem²⁾, Wilde I tillige med dennem under skrive oc till min Videre ratification forderligst indsende.

Hafn: d 22 Januarii 1692.

H. Baggerus.

Henrik Gerner paategner Bispens Skrivelse: „levered mig

¹⁾ dvs. særskilt. Villingebæk har jo ikke som Gilleleje og Hornbæk nogen Kirke.

²⁾ dvs. „og hvad man saaledes bliver enige om“.

d. 5. febr: 92. vide (dvs. se) Rettens Protocoll: pag: 105.“ Vi kan slutte af denne Udtalelse, at der har været Retssag mellem Hr. Hasebarth og Hornbækfiskerne, men de nærmere Enkeltheder ved denne os meget interesserede Retssag kender vi ikke, og ikke heller dens endelige Resultat, undtagen for saa vidt som vi har en meget interessant Indtægtsopgørelse fra Hr. Wichman Hasebarths Side 1707. Her opgøres Indtægten af Tikøb Kald normalt til 639 Rd., men i 1706 har den i alt „med visse og uvisse bedraget sig til 731 Dl. 3 Mk. og 2 Sk.“ Af disse i den Tid meget store Indtægter har Indkomsten af Hornbæk Annex foruden Offeret beløbet sig til 20 Daler. „Herforuden gives og nogen Fisk af Sild og andre Smaafisk, som mesten i Huset fortæres. Sker det undertiden, at Gud velsigner Fiskerne med rige Fiskedrætter, kan man vel undertiden sælge et Par Tønder Sild, som ej kan opsættes for noget, men snarere henregnes til Smaaofferet, som ikke altid beløber sig til saa højt et Kvantum som antegnet“.

Senere synes det at staa endnu daarligere til med Præsternes Indkomster fra Hornbæk. Rasmus Garboe skriver i 1732 til Biskoppen Christen Worm i en Klage over Pastor Zwergius i Helsingør, der drager Hammerværket i Hellebæks tyske Arbejdere til sig og tager Hr. Garboes Kirkeafgifter af dem.

„Nu bekommer ieg alleene af mit Annex Hornbeck 10 Slettedaler aarligen, efter at ald Fiskeriet gandske oc aldelis der nu ophører, for al den Møye besværlige oc lange Reise, da ieg hver Søndag maa reise halvtredie stiv miil. Dersom nu Hammerværkets Folk søgte min Annex Kirke, som De tilforn har giort, hafde jeg dog noget for min Møye, saa som det Sted er femb gange bedre end mit Annex“.

Vi vender nu tilbage til Hornbæks første Kirke, dens Beliggenhed, dens Udseende, dens Inventar. Alt hvad vi positivt ved, indeholdes i det lige anførte Bønskrifts Oplysninger om den første Kirke. Den har ligget ganske paa samme Sted, midt i Fiskerlejet som de to senere Kirker, og den har, som disse været omgivet af en lille Kirkegaard, hvor „alle de som der er død før og hidtil paa Fiskerlejet ligger begravede.“ Den maa have været en lerklinet Bindingsværkskirke eller rettere Kapel uden Taarn, maaske med Straatag, som det har været kendt i fattige, vestjyske Egne, men i alle Tilfælde lidet modstands-

dygtig overfor de haarde Storme og det barske Vintervejr i den udækkede By paa den udsatte Øresundskyst. Der var jo ikke dengang noget, der hed Hornbæk Plantage, den blev først plantet omkring Aar 1795 paa Flyvesandet, og Horneby Sandplantage, der nu dækker Hornbæk imod Nordveststormen, er jo endnu yngre end den store Hornbæk Plantage imellem Hornbæk og Ellekilde.

Om den første Kirkes Inventar er vi noget bedre underrettet, saa meget mere som noget af det vistnok er bevaret den Dag i Dag. Fiskerne beskriver i deres Bønskrift af 1671 Inventaret saaledes, at de i betimelig Tid flyttede „Alteret samt Kalk og Disk, Krucifiks, Stole og Bænke, at Folk kunde sidde paa“ hen i en stor Stue, som blev lejet hos en Mand der paa Fiskerlejet. Kalk og Disk er rimeligvis den Kalk og Disk, som i Kirkeinventaret 1720—21 angives at veje 22 Lod Sølv (o. 325 Gram), og som i 1744 bliver afløst af en over dobbelt saa stor Kalk og Disk af københavnsk Prøvesølv, der igen blev omstøbt af 1829 (Sml. S. 49). I Kirkens første Inventarium 1712—13 nævnes kun eet Krucifiks „1 Krucifiks af Messing“, efter Rimelighed det lille ciselerede Messingkrucifiks, der endnu i vore Dage staar midt paa Alterbordet, men derimod ikke det pragtfulde gamle romanske Kors, som Hornbæk Kirke i 1885 maatte afgive til Nationalmusæet, da dette gamle Kors ikke er af Messing, men af Kobber, forgyldt Kobber. Dette romanske Kors kan ikke med Sikkerhed godtgøres at have været i Hornbæk Kirke før 1750, og efter den Tid ophører Kirkens detaillerede Inventarier¹). I Inventariet 1720—21 nævnes: „1 Krucifiks af Messing (paa Alteret). End et Krucifiks, som er opslaaet paa en Bjælke i Koret“. Det sidstnævnte Krucifiks kan lige saa godt have været det paa Sydveggen hængende plumpe, meget ukunstneriske Trækrucifiks som selve det gamle pragtfulde romanske Krucifiks, og er snarest det første. Det bevises næsten med Sikkerhed af det følgende Inventarium 1739—40, hvor der nævnes et Krucifiks af Messing og 1 Trækrucifiks (lidet)“, mens det pragtfulde romanske Krucifiks stadig glimrer ved sin Fraværelse. I den sidste udførlige Inventarieliste 1748—49 nævnes stadig kun to Krucifikser: 1 Krucifiks af

¹) De begynder igen 1863 i Hornbæk Kirkes nye Arkiv.

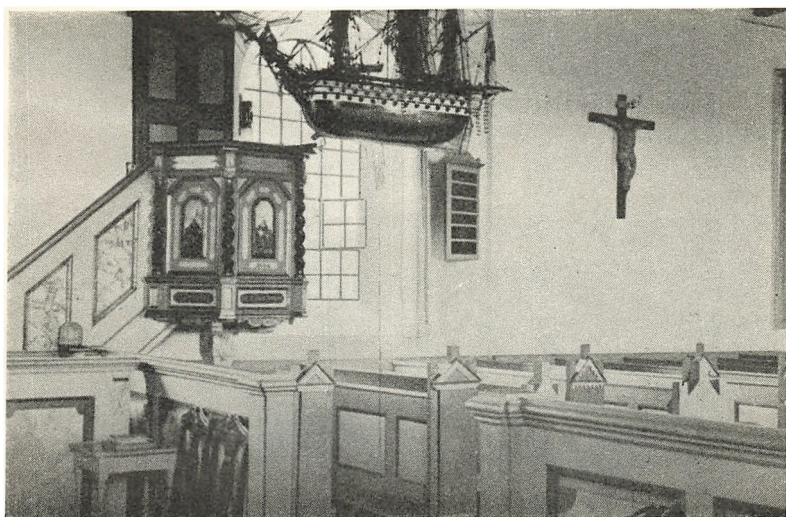
Messing og 1 lidet Krucifiks. Vi kommer da til det Resultat, at det lille Messingkrucifiks paa Alterbordet (S. 63), der nævnes lige siden 1712, sandsynligvis har staaet paa Alterbordet i Hornbæks første Kirke, at det plumpe Trækrucifiks paa Sydveggen er kommet til Kirken imellem 1712 og 1720, antagelig som Gave til Kirken, ikke som en ved Køb erhvervet Inventariegenstand. Det pragtfulde romanske Krucifiks, som slet ikke nævnes i Inventarier før 1748 og ikke heller i Regnskabet, mens vi endnu har Kirkens gamle Regnskabsbog bevaret, nemlig fra 1710—80, kan da næppe være kommet i Kirkens Besiddelse før o. 1785 i det tidligste. (Sml. S. 56 f.)

Foruden Kalk, Disk og Krucifiks nævner Bønskriftets ganske primitive Inventarieliste „Stole og Bænke, at Folk kunde sidde paa“. Ved Stole menes rimeligvis Prædikestol og Skriftestol, ved Bænke naturligvis, hvad vi kalder Stolestader. Den nuværende Prædikestol kan efter sin Stil næppe stamme fra den første, den maa sikkert stamme fra den anden Kirkes Tid. Hvorledes den første Kirkes Prædikestol har set ud, ved vi ikke, med mindre der ligger et Fingerpeg fra Kirkeregnskabet 1737—38, hvor der nævnes „en gammel udarbejdet Pille, som har været brugt forhen under Prædikestolen“, der bliver kasset og solgt ved Auktion d. 6. Juni 1738.

I Inventarielisten 1712—13 nævnes „1 Lyseplade i Skriftestolen (af Blik) anskaffet 1712—13“. Det er muligt, at denne Skriftestol til Præstens Bekvemmelighed har staaet i den første Kirke, men sikkert er det naturligvis ingenlunde. Den blev i 1869 erstattet med en Lænestol til Præsten (saml. S. 64), saa vi ved ikke nøjagtigt, hvorledes den har set ud.

Ser man paa de nuværende 34 Stolestader i Kirken, vil man se, at 18 af dem har ret fine Gavle, mens de 16 andre kun har ganske tarvelige Gavle. Stolene med de finere Gavle stammer efter Gavlenes Form at dømme fra den første Halvdel af det syttende Aarhundrede, og disse Stolestader kan have staaet i den første Kirke, om end naturligvis siden lavet om efter den sidste Kirkes større Bredde. Stolestaderne med de tarvelige Gavle er formodentlig de 16 nye Stolestader, der blev lavet, da Kirken blev bygget større i 1737. I Kirkebygningsregnskabet 1737 nævnes som Arbejde, Tømreren faar Extra-

betaling for „ophøjet Gulv 3 Tommer i hver af de 16 Stole med Døre for“. I 1741 hører det med til Maler Hans Nielsens Arbejde, at han skal male nye Numre paa Stolestaderne „34 Stole neden i Kirken er nye Numre paasat“. Det var nødvendigt med den Ordning af Stolene, man havde indført. De 18 gamle nummererede Stole var anbragt midt i Kirken, de 16 nye unummererede Stole dels foroven i Kirken, dels forneden i

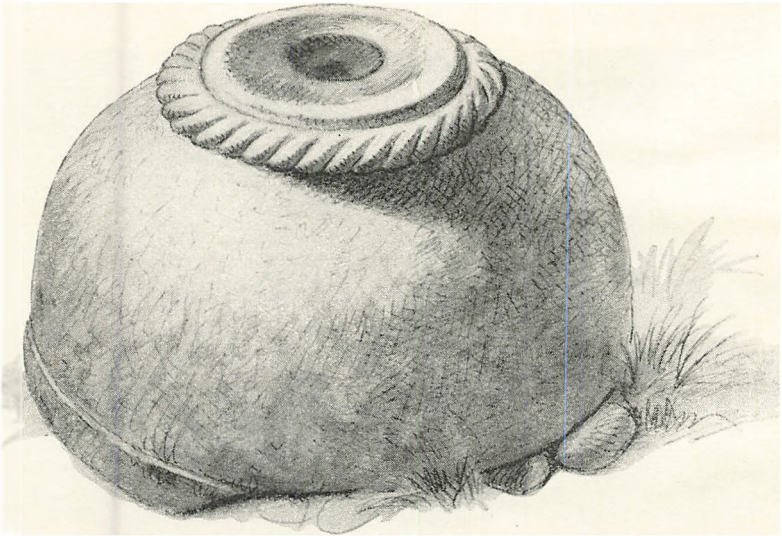
Billed 2. Hornbæk Kirkes Syd væg med Prædikestol og Krucifiks.

Kirken, som de staar den Dag i Dag, selv om Numrene for længst er overmalet, og Dørene til Stolene er taget bort. Ved Auktionen den 6. Juni 1738 bliver solgt „et gammelt Stolestød“. En af de gamle Stole var altsaa ubrugelig og kunde ikke føres over til den nye Kirke.

Vi har nu behandlet det Inventar, som Fiskerne i deres Bønskrift af 1671 udtrykkeligt nævner „Kalk og Disk, Krucifiks, Stole og Bænke, at Folk kunde sidde paa“. Men det er jo ikke umuligt, at Kirken kunde have Inventar, som Fiskerne *ikke* nævner, og vi kan jo her i første Række tænke paa Kirkeklokke, Døbefont, Altertavle og Alterbillede.

Det synes, som om den ældste Kirke ingen Kirkeklokke har

haft, i det mindste ikke Kirkeklokke i vor Forstand af Ordet. Kirkens to Klokker er fra 1682 og 1699, altsaa fra den anden Kirkes Tid. Den nuværende Døbefont (S. 29) *kan* efter sin Alder have staaet i den første Kirke, da den er meget ældre end 1588, nemlig fra det 12te Aarhundredes Begyndelse, men da den er af udtalt jysk Type, og dens Døbefad bærer Aarstallet

Billed 3. Hornbæk Kirkes ældre Døbefont?
Efter A. P. Madsens Tegning i Nationalmuseet 1874.

1672, er jeg mest tilbøjelig til at tro, at denne temmelig store Døbefont først er anskaffet 1672 i Jylland som Inventarforbedring til den nye anden Kirke, og at man da har kasseret en ældre mindre Døbefont, maaske den gamle Døbefont af rødligt Granit med snoet Kant ved Halsen (Bill. 3), der til vor egen Tid staaer i Smed Hans P. Hansens Have, og som efter Sagnet skal have staaet i Hornbæk Kirke. Men vi fremhæver endnu engang, at dette er en Formodning, en Gisning, ikke nogen sikker Kendsgerning.

Den ældste Kirke har sikkert ikke haft nogen Altertavle eller noget Alterbillede, det lille Messingkrucifiks har antagelig været Alterets eneste Prydelse. Et Alterbillede faar Kirken først

i 1670, det endnu til vore Dage bevarede Alterbillede „Jesus i Getsemane Have“, skænket af Portrætmaleren Hendrik Rappost og Borgeren Ole Nielsen Laholm i Helsingør. En Altertavle faar Kirken først i 1737 ved Bygningen af den tredie Kirke. Den er lavet af Kristian Holfert i København, og er 1838 erstattet af den nuværende Altertavle. Det samlede Inventar i den første Kirke har altsaa været et Alterbord med et lille, tarveligt Messingkrucifiks og en meget lille Søvalterkalk og Sølvdisk som eneste Prydelse, en Prædikestol og 18 Stolerader, maaske en Skriftestol og den nu i Smedens Have staaende Døbefont.

Mens Hornbækkerne endnu holdt Kirke i Fiskerens Storstue, fik de 1670 en Gave, som sikkert har vakt megen Glæde og Opmuntring, Gaven af Alterbilledet „Jesus i Getsemane Have“, som ogsaa Nutidens Hornbækkere har Mulighed at glæde sig over, ikke mindst efter Konservator P. K. Andersens meget smukke Restaurering af det gamle Alterbillede i 1928. Dette historiske gamle Alterbillede hænger nu i Ære og Værdighed paa Kirkens Nordvæg. Konservator P. K. Andersen kunde ved denne Restaurering paavise, at der under den nu synlige Indskrift er skjult en lidt ældre, noget kortere Indskrift, malet med omtrent samme Bogstaver som den yngre Indskrift, men med lidt lysere, hvid Maling. Af den ældre Indskrift er til vore Dage disse Ord „Denne Tauuel“ bevaret, fordi disse Ord ogsaa forekom som Begyndelsesord i den yngre Indskrift. Den ældre Indskrift lød saaledes: „Denne Tauuel haer vi Geiwet her Teil kerkens en hukommelse“ malet til venstre for det ganske tarveligt malede Underbillede af Nadverens Indstiftelse. Til højre staar Givernes Navne „Hendrick Rappost — Ole Nielsen Anno 1670“. Indskriften her betyder „Denne Tavle har vi givet til Kirkens Ihukommelse“, dvs. til Minde om den tidligere Kirke. Denne Indskrift passede ikke, da man byggede den nye Kirke 1671, og Getsemanebilledet blev Alterbillede i den nye Kirke. Saa blev Indskriften overmalet til den nuværende Indskrift: „Denne Tauuel geifues till horbechs Kirke gud till Ære oc Kirken till Seras oc andre till et gott Egsæmpell. Saa elst gud Verden, at Haand gaff Sin Enest Sönd i döden fore os alle“. Det var Indskriften til venstre. Indskriften til

højre kom nu til at lyde: Hendrich Kunteerfeger Raa post olle nielsen lahollmb. Anno 1670“.

De to gode Mænd har i den yngre, nu bevarede Indskrift ikke saa udtrykkeligt nævnt sig som de gode Givere som i den oprindelige Indskrift, men de har fortalt noget mere om sig

Billed 4. Hornbæks Altertavle 1670. Jesus i Getsemanc Have; den hellige Nadver.

selv: Hendrich Rappost, at han er Hendrich *Kunteerfeger* Rappost, altsaa Portrætmaleren Hendrich Rappost; Ole Nielsen, at han er Ole Nielsen *Laholm*, altsaa ikke en hvilken som helst Ole Nielsen, men en Ole Nielsen af Familien Laholm, en Slægt, der rimeligvis stammer fra Laholm i Halland. I den nye forbedrede Indskrift nævner de to Mænd noget om de Følelser, der besjælede dem som Givere af det nye Alterbillede: „Denne Tavle gives til Hornbæks Kirke, Gud til Ære og Kirken til Seras (dvs. Prydelse) og andre til et godt Eksempel“. De to Mænd

fra Kristian den Femtes Tid anfører derefter, hvad der for dem er Kærnen i deres kristne Tro: „Saa elskede Gud Verden, at han gav sin eneste Søn i Døden for os alle“.

Helsingørs Historiker, Overlærer Laurits Petersen, har elskværdigt meddelt mig, at Ole Nielsen Laholm i 1682 var Borger i Helsingør, han boede i den nuværende Bjergegade Nr. 20 ud til Akseltorvet, hans Hus var vurderet til 30 Rd., og han maatte i 1682 betale i Kop- og Kvægskat for sig selv, Hustru, Barn, Pige, Tjenestedreng, 1 Stud og en Hest, i alt 4 Rd. 4 Mk. 8 Sk. Han ejede ogsaa Nabogrunden ud til Sudergade. Han nævnes som Constabel, og har rimeligvis hørt til Soldaterne paa Kronborg, der efter Krigstjenestens Ophør har slaaet sig ned i Helsingør. Hans personlige Tilknytning til Hornbæk er maaske den, at han er i Familie med (Fætter til?) den Bent Pedersen Laholm, der som Kapellan i Tikøb-Hornbæk siden 1644 havde prædiket saa troligt for Hornbækkerne, først i deres faldefærdige første Kirke og derefter i den midlertidige Kirke, Fiskerens Storstue paa Hornbæk. Bent Pedersen Laholm døde som Sognepræst i Tikøb i Juni 1670. Er Altertavlen mon givet til Minde om Bent Pedersen Laholm? Ole Laholms Fælle, Kunstmaleren i Helsingør Hendrik Rappost, var Søn af den Kontrafejrer Jochum Rappost, som i 1610 havde faaet 400 Rd. for at forfærdige „de 10 Herkules-Historier“ paa Kronborg¹⁾). Han døde 1617, og hans Søn Hendrik døde 1676. Hendrik Rapposts personlige Tilknytning til Fiskerne i Hornbæk er endnu ganske ukendt.

Konservator Andersen fremhæver i sin Undersøgelse²⁾ af Altertavlen 1670, at den øverste Del af Billedet Jesus i Getsemane Have antagelig er ældre end 1670, mens den nederste Del Nadverens Indstiftelse er malet paa et andet Stykke Lærred, som er syet sammet med det større Maleri. Mens det øverste Billede Jesus i Getsemane Have i Følge P. K. Andersen kan betragtes som ret fremragende indenfor den Tids danske Malerkunst, saa er det nederste Billede temmelig daarlig malet. De to Billeder synes ikke at kunne være malet af en og samme Mand, Hendrik Rappost, dertil skiller de sig for stærkt fra hinanden i Stil, Kunststævne og Farvevalg. Men hvorledes dette Forhold skal forklares, er endnu en Gaade.

¹⁾ Se Danske Saml. 1 R. V 185. ²⁾ Se Nordsjælland 12/5 og 16/5 1928.

Hornbæks anden Kirke 1671-1737.

Om Hornbæks anden Kirke er vi ganske anderledes godt underrettet end om den første Kirke. Kirkens Regnskabsbog fra de sidste 27 Aar af dens Tilværelse fra 1710—1737 er heldigvis bevaret, og vi kan derfor nøje følge Kirkens sidste Dage og dens Afløsning af den nuværende grundmurede Kirke. Vi kan ogsaa, takket være Regnskabsbogen, i Tankerne rekonstruere Hornbæks anden Kirke, ganske særlig som den saa ud i dens sidste Tid. Muren var Bindingsværksmur med fire Alen høje Egestolper og Tavlværk imellem Tømmeret. Taget paa selve Kirken var af Teglsten, som blev holdt oppe af norsk Fyrretømmer, og en enkelt Mastestump var ogsaa anvendt. Ved Kirken var et Vaabenhus, der efter Provst Hasebarths Beskrivelse 1716—1717 var „en Del gammel og bygfældig, en Del saa lidet, at naar en Kirkekone har nogen rig Følge med sig, maa en Part af Følget staa udenfor Vaabenhuset paa Kirkegaarden tidt i Regn og Sne, hvorfor begæres de høje Herrers Tilladelse, at det gamle Vaabenhus maa nedbrydes, og et nyt igen paa to Fag maa opbygges“. Vaabenhuset har da næppe været mere end et Fag stort. Det lille Vaabenhus stammer rimeligvis fra Kirkens første Tid 1671. Kirketaarn havde Kirken ikke i sin første Tid, det blev først bygget og opsat Aar 1700 (efter et Notat i Hornbæks gamle Kirkebog). Taarnet var ogsaa af Bindingsværk og hvidkalket ligesom Muren, dog synes en Del af det at have haft Fjælebeklædning. Taarnets Tag var ellers af Spaan og var paa Hjørnerne belagt med Bly, og øverst oppe knejsede en to Alen høj Fløjstang med Kugle, ligeledes beklædt med Bly. Vaabenhuset var tækket med Stentag, dog blev det 1721—22 „under Vandfaldet“ beklædt med Bly.

Var man lykkelig og vel traadt igennem det skrøbelige Vaabenhus og Kirkedøren, der for Resten 1726—27 blev fornyet, da Lars Sønnenes paa Aalsgaard tillige med Lars Nygaard skænkede en ny Dør, befandt man sig under Fyrretræsloftet inde i selve Kirken, hvor Lyset faldt ind gennem 28 Vinduer i deres Karme. Rimeligvis har der i Kirken været 7 Vinduer hver med fire Ruder, maaske anbragt med tre Vinduer paa hver Langvæg og med et Vindue i Koret. Saavidt det kan skønnes, hvilede Loftet paa 16 hele Bjælker tværs over Kirken, der hver var 10 Alen lange. I alle Tilfælde findes saadanne Bjælker udbudt til Salg ved Auktionen over den gamle Kirkes Effekter 6. Juni 1738, efter at den nye Kirke 1737 var blevet bygget, og de kan næppe have gjort anden Tjeneste i den gamle Kirke end netop som Loftsbjælker. Ved Auktionen bliver ogsaa solgt Bjælker, Brædder og Tagsten tilhørende den anden Kirkes Materialhus, der maa have ligget udenfor selve Kirken, men som maaske har faaet sin ret anselige Størrelse i Anledning af den tredie Kirkes Opførelse 1737.

Hendrik Rappost og Ole Laholms gode Eksempel 1670 blev fulgt troligt i den anden Kirkes første Tid. I 1672 skænker Pastor Bent Pedersen Laholms Enke i Tikøb, den „ærlige, dyderige og gudfrygtige Enke“ Kirsten Pedersdatter Bircherød Hornbæk Kirke dens nuværende Daabsfad. Det bærer følgende Indskrift, tegnet med store latinske Bogstaver: „Anno 1672 Hafver Kirsten Sl. Her Bentz i Thikiøb gifvet dette Becken til Hornbeks Kirke“. Daabsfadet er tysk Arbejde af samme Slags, som der findes mange af i vore Kirker. Paa Bunden af Bækkenet findes det almindelige Billede af Adam og Eva ved Kundskabens Træ. Derimod er selve Døbefonten et i al Fald her paa Sjælland usædvanligt Arbejde. Det er en omtrent 800 Aar gammel romansk Font. Den er af Granit med Hul til Afløb i Bunden, og den har paa den ydre Side to og to modvendte naive Dobbeltløver, to Kroppe, der løber sammen til et Hoved. Denne Type af Døbefonter er absolut jysk, idet der findes adskillige af samme Art i jyske Kirker, mens der paa Sjælland vistnok kun findes to, nemlig foruden i Hornbæk, en lignende Døbefont i Krogstrup Kirke i Horns Herred. Naar denne jyske Font er kommet til Sjælland, maa det rimeligvis skyldes, at horn-

bækske Skippere, der sejlede overalt i de danske Farvande med deres Smaaskuder, har købt en „brugt“ og udrangeret nørrejysk Døbefont som en passende Inventaranskaffelse til deres nye Kirke hjemme i Hornbæk, hvorefter den gode Præsteenke i Tikøb giver det til Døbefonten passende Daabsfad.

I 1688 skænker Toldskriver Mikkell Hansens velhavende Enke Maren i Helsingør den smukke Lysekrone, der endnu hænger i Kirkens Midtergang. Dens Indskrift lyder saaledes: „Maren, salig Michel Hansens 1688“. Hendes Mand var død i Aaret 1673.

I 1699 skænker Kirkeværgen Peder Bensen Halmsted Kirken dens største Kirkeklokke. Den bærer den Dag i Dag sin oprindelige latinske Indskrift: „Hafnie anno 1699. Gloria in excelsis deo. Peder Bensen Halmsted“. Den latinske Indskrift betyder: „København Aar 1699. Ære være Gud i det høje“, altsaa Juleevangeliet i Englenes Mund. Julens glade Budskab har staaet højest for Hornbækkeren Peder Bensen Halmsted, mens Paaskens Offertanker, at Gud gav sin enbaarne Søn i Døden for os alle, har været det væsentlige for Helsingør-Borgeren Ole Nielsen Laholm og Maleren Hendrik Rappost.

I Forvejen havde Kirken faaet en lille Kirkeklokke 1682, men denne Kirkeklokkes oprindelige Udseende og Indskrift er desværre ganske ukendt. Den bærer nu følgende Indskrift: „Gjort af Jysk Jernstøberi i Brønderslev 1935“. En lille Kobberplade over Klokkeren fortæller dens Historie: Støbt 1682, omstøbt i Frederiksværk 1837. Fornyet 1935 paa Menighedens Bekostning. „Aldrig forstummer, Tønen fra Himlen“.

Vi ved ikke nøjagtigt, naar Kirken fik sin nuværende Prædikestol. Man beholdt vel til 1737 Underdelen af den gamle Prædikestol og lavede en ny Overdel. Den fik først sin nuværende Bemaling med Evangelistbilleder i 1760, og den skildres 1741 som værende „af uanstrøgen Eg med sorte Fyldinger“.

I Aaret 1692—93 foreligger Hornbæks Kirkes ældste Regnskab, desværre blot i Sammendrag i Sjællands Stifts Kirkeregnskab. Kirken har ved Regnskabets Begyndelse en Beholdning af 69 Rd. 2 Mk. og 15½ Skilling. Den faar i Aarets Løb følgende Indtægter:

Billed 5. Døbefont og Daabshimmel 1780.

Tiende af 4 Gaarde som betales af Tikøbs Kirke	6 Rd. 0 Mk.	0 Sk.
Tavlepenge	7 Rd. 1 Mk.	6 Sk.
Blokkepenge	4 Rd. 2 Mk.	0 Sk.
Foræringer	16 Rd. 3 Mk.	5 Sk.
Ligpenge	0 Rd. 0 Mk.	0 Sk.
Forleden Aars Beholdning	69 Rd. 2 Mk.	15½ Sk.
Summa Indtægt	103 Rd. 3 Mk.	10½ Sk.
Udgifter: Ordinære	9 Rd. 0 Mk.	8 Sk.
Extraordinære	16 Rd. 2 Mk.	11 Sk.
	25 Rd. 3 Mk.	3 Sk.
Beholdningen	78 Rd. 0 Mk.	7½ Sk.

som staar hos Kirkeværgeren Peder Halmsted.

Regnskabet viser, at Aarets Indtægt har været i alt 34 Rd. 11 Sk., mens de samlede Udgifter har været 25 Rd. 3 Mk. 3 Sk. Det giver nok en Fremgang i Kassebeholdningen paa 8 Rd. 3 M. 8 Sk. Men Regnskabet viser tillige, at Hornbæk Kirke paa dette Tidspunkt i en næsten uhyggelig Grad mangler faste Indtægter. Alt hvad der her kan nævnes, er Tienden paa 6 Rd. af de fire Gaarde i Hornbæk, som bliver ydet af Tikøb Kirke til sin lille Søsterkirke. De faste Indtægter kan ikke klare de regelmæssige faste Udgifter til Kirkens Betjening, dens Rengøring, dens Belysning, Klokkeringning og Administration. Disse Udgifter beløber sig i Aaret 1692—93 til det ikke svimlende Beløb af 9 Rd. og 8 Sk. Kirken maa tage sin Tilflugt til frivillige Gaver. De beløber sig i Aaret 1692—93 til det for den fattige By med dens højst 200 Indbyggere særdeles respektable Beløb af i alt 28 Rd. 11 Sk. Af disse frivillige Gaver afholdes først de resterende ordinære Driftsudgifter og derefter ekstraordinære Udgifter til Nyanskaffelser og Istandsættelser. For at faa de frivillige Gaver ind har Hornbæk Kirke før 1692 anskaffet sig to Indsamlingstavler og en Kirkeblok, vi ved desværre ikke nøjagtigt paa hvad Tidspunkt, men vistnok ret snart efter Bygningen af den anden Kirke i Hornbæk. Vi vil nu følge en Smule Kirketavlernes og Kirkeblokkens Historie.

I Hornbæk Kirkes første Inventarieliste i Regnskabet 1712—13 nævnes 1 Tavle at samle Penge udi og 1 do. Maaske er det de to bevarede Indsamlingstavler, nu anbragt i Degnestolen, skønt disse to begge bærer langt yngre Aarstal, nemlig 1745. Paa den ene er malet Billedet af en Tigger og Indskriften: „Giver, saa skal eder givis“ og bag paa Aarstallet 1745. Paa den anden er malet et Engleansigt med en Krone over og

bagpaa med gult 1745, og siden er der malet over Skrifte Tavle 1786. I 1745 har disse Tavler været brugt til at indsamle Gaver til de Fattige og til Ofringer ved Vielser. De samme eller lignende Tavler har før 1692 været anvendt til at indsamle Tavlepenge til Kirkens Tarv ved de forskellige Gudstjenester. Tavlepengene bortfaldt 1858, og de gamle Indsamlingstavler ved Brudevielse og Allergang blev da smidt op paa Kirke-loftet, indtil de 1928 blev anbragt i Degnestolen.

I samme Kirkeregnskab 1712—13 omtales Kirkens Blok. Den 17de Maj 1712 blev Hornbæks Blok aabnet, og der fandtes da deri ikke mindre end 19 Rd. og 1 Mark. Til Sammenligning tjener, at da Kirkens Blok blev aabnet d. 13. Juni 1717 i Dannemænds Nærværelse, fandtes der 7 Rd. 4 Mk. i den. Den usædvanlig store Sum i Blokken 1712 maa rimeligvis skyldes Taknemmelighed mod Gud over, at den frygtelige Pest, der brød ud i Helsingør Vinteren 1710, og som derfra bredte sig til hele Sjælland og København, nu var lykkelig og vel overstaaet. Blokken nævnes ikke i Inventarielisten 1712—13, rimeligvis fordi den ikke befinder sig i selve Kirken, men henstaar paa Stranden.

Kirkeregnskabet viser Gang paa Gang Reparationer paa Kirkens Blok, der af Ælde, som det hedder 1724—25, var forrustet paa sit Jernværk, saa Smeden maatte istandsætte den, eller dens Træværk raadnede bort. Hvornaar Kirkens Blok er kommet til at staa paa Strandbredden, ved vi ikke, det er først i 1738, at vi udtrykkelig faar det at vide. Der staar da i Regnskabet, at „Kirkens Blok, som staar i Strandbredden, den 6. Juni 1738 i Kirkeinspektørens, Kirkeværgerens og fleres Overværelse blev aabnet og deri funden og udtagen 4 Rd. 3 Mk. 5 Sk.“. Næste Aar 1739—40 hedder det, at „Kirkens Blok, som staar ved Strandbredden, var Træet ganske henfurnet, og Jærnet saaledes hentæret af Rust, saa Blokken var ganske utjenlig“. I den gamle udtjente Strandbloks Sted har man i 1739 bekostet en ny Blok, som paa det Tidspunkt endnu ligger uafsendt i København (Sml. her S. 47 og 66).

Fra 1712—13 stammer Kirkens første Inventarieliste. Den optager af allerede nævnte Ting 1 Sølvkalk og Disk, (S. 19), 1 Contrafej staaende paa Alteret (= Alterbilledet Jesus i Getsemane Have), 1 Messingbækken i Fonten (= Kirsten Pedersdatter Bircherods Gave 1672), 1 Messinglysekroner (= Maren Hansens Gave 1688), 2 Kirkeklokker (1682 og 1699), 1 Lyseplade i Skriftestolen, 2 Kollekttavler og et Krucifiks af Messing. Af Ting, vi ikke tidligere har nævnt, anfører den af vigtigere Ting 2 Lysestager, 1 Fløjsalterkæde, 2 Alterduge og en Messehagel, og vi skal nu fortælle lidt om disse nye Ting og deres Historie.

De to Lyseslager nævnes i det næste Inventarium 1720—21 som 2 Lyseslager (vog $2\frac{1}{2}$ Pund) af Messing, og i Inventariet 1739—40 som „2 Messing Lyseslager“ (vejer $2\frac{1}{2}$ Pund). Det er sandsynligvis de to store Lyseslager, der staar paa Alterbordet den Dag i Dag. De er uden særlige Prydelser, men deres Form bestemmer dem til at være fra den sengotiske Stils Tid o. 1400—1500. Under den ene af disse Slager findes et Mærke, en Skraastreg med to Tværstreger, der formodentlig er Guldsmedens Bø-mærke. Disse Slager kunde altsaa i Kraft af deres Alder meget vel slamme fra den første Kirke, men da de ikke, som man i saa Fald kunde vente, er nævnt i Hornbækfiskernes Bønskrift 1671 (S. 14), regner vi det for sandsynligst, at de to store Lyseslager er kommet til Hornbæk Kirke i Tiden 1672—1710.

Kirkens Fløjelsalterklæde 1720—21 nævnes endnu 1748—49 som „1 gammelt Fløjelsalterklæde, er ganske forslidt og Lapper under det andet“ nemlig det i 1737 anskaffede Alterklæde af karmoisinrødt Kamelhaarsplyds. Foruden de to Alterdug 1712—13 faar Kirken i Aaret 1720 af „en skaansk Kvinde, som bor udi Skaane, en ny Alterdug med Kniplinger“. Allerede Aaret efter hedder det om denne Alterdug, at den er „grov, hvorfor den bruges ikke“. Den nævnes endnu 1739—40 i Kirkens Inventarium, men var da „opslidt og næsten ubrugelig“, men derimod ikke i Inventariet 1748—49. Da var den 1742 erstattet af en ny smuk Alterdug med Kniplinger, næppe saa grov som den skaanske Kvindes Alterdug. Det kunde være ganske interessant at vide, hvorfor denne unævnte skaanske Kvinde har skænket en Alterdug til Hornbæk Kirke.

Messehagelen fra Inventariet 1712—13 nævnes i næste Inventarium 1720—21 som „ringe og ubrugelig“. Pastor Jens Bircherød bemærker om den: „er af gammel blaa Fløjel, hvormed jeg har i Sinde at beklæde Prædikestolen. Den føres ikke mere til Regnskab som Inventarium, siden Prædikestolen derned bliver betrækket“. Det blev dog ikke iværksat, man beholdt den gamle blaa Messehagel, til der til Kirkeindvielsen d. 27de Oktober 1737 bliver anskaffet en pragtfuld rød Messehagel. I 1743 bliver den overflødige Messehagel omsyet til Daabstøj for Faltigfolk. Den nævnes i Regnskabet 1743—44 som „omgjort til Kristentøj, som fattige Folk der i Sognet betjener dem af og til den Ende stedse bliver i Kirkeværgerens Forvaring og under hans Opsigt, som har kostet at omgøre og for Syløn og Baand at kante med 56 Sk.“. 1714—15 blev der købt en ny Messeskjorte for 4 Rd. 4 Mk., hvortil der blev brugt 14 Alen Klosterlærred.

Vi har nu i det foregaaende nævnt alle de vigtigste Ting, der antydes i Hornbæk Kirkes første bevarede Inventarieliste af 1712—13, og kun de mindre væsentlige Ting er tilbage, som vi nu skal nævne. Kirken havde ikke som nu en Kakkelovn. Der nævnes i Inventariet af 1712—13 et Ildkar, men i det næste Inventarium af 1720—21 siges dette Ildkar aldrig at have

været i Kirken. Til Ligfærd ejer Kirken 2 Jernskuffer, 3 Træskuffer og en Ligbør, der var anskaffet i Pestaaret 1711—12. Der nævnes deruden blandt Kirkens Inventar en Salmebog, men ikke nogen Bibel eller Messebog.

Den næste Inventarieliste fra 1720—21 er lidt mere udførlig og vistnok ogsaa bedre ført. Der nævnes af nye Ting: en Oblatæske af Tin, en liden malet Trææske til Oblaterne, en Tinkande til Alteret, en Tinflaske at hente Vin i, et Haandklæde af Lærred ved Daaben og endelig en Spade for Præsten at kaste Jord paa med. Vi faar det Indtryk af Inventariet, at Hornbæk Kirke nu er begyndt at anskaffe ønskelige og brugbare, men ikke absolut nødvendige Ting til Gudstjenestens Gennemførelse. Den 4de April 1722 suppleres Inventariet med en Spade, og 1728 anskaffer man en Bliksparebøsse, men den forsvinder under Kirkens Nybygning 1737.

Af mere interessante Anskaffelser til Hornbæks anden Kirke i dens sidste Aar kan nævnes et „Kirkefad“ 1718 og et Halsjern i 1730—31.

I 1718—19 omstøbte man for 3 Mark en ubrugelig gammel Kirkeflaske til et Bækken til Brug for Kollekten. Fadet havde omtrent lodrette Sider og vandret udstaaende Kant. Paa Undersiden af Kanten er anbragt en bevægelig Øskenring. Paa Oversiden af Kanten ses et ovalt Stempel med Helsingørs Bys Mærke, et tremastet Skib, og her under Aarstallet 1712. Kandestøberens tre Forbogstaver, der har staaet over Bymærket, er forsvundne, men til Siderne for Stemplet er graveret 17—18. Kirkefadet bærer følgende Indskrift: „Hornbecks Kercke Fad Til at Sette For Kerckedøren“. Har dette Kirkefad skullet tjene som en Slags Erstatning for den til Stranden flyttede Kirkeblok, eller har det muligvis været beregnet til Offer for Daabsfølger og Kirkegangskoner i det lille Vaabenhus?

Det nævnes 1748—49 som „et Kollektbækken af Tin“, men det er siden kommet bort fra Kirken, uvist paa hvad Tidspunkt. 1903 dukker Hornbæks Kirkefad op igen. Det blev dette Aar solgt af Opkøber C. Christensen til Nationalmusæet for 15 Kr., og det findes nu i Musæets 2den Afdeling Nr. D 5297.

Regnskabet 1730—31 indeholder den Oplysning, at „til denne er lige som til de andre Kirker bekostet et nyt Halsjern med tilhørende Kæde og Hængelaas paa“ til en Pris af 56 Sk. Vi er nu kommet over til Kristian den Sjettes Tid, til den strenge Kirketugts Dage.

I det samme Aar maa Hornbæk Kirke anskaffe en Alterbog med Bind af det nye Oplag for 5 Mk. 8 Sk., og det maa af sine

Renter yde 12 Rd. 3 Mk. til Bekostning af Kakkellovne i de kongelige Skoler i Sjælland, men Kirken selv faar ikke Kakkellovn før i 1874. (S. 65 f.)

Vi skal nu gennem Regnskabsbogen følge den anden Kirkes Forfald, og de paa Hornbæk truffne Forberedelser til Bygning af den nuværende grundmurede Kirke i Sommeren 1737.

Man havde først ment, at det kunde lade sig gøre at bevare den anden Kirke og bøde paa den ved at afhjælpe de værste Mangler. Man tænkte sig først at rive det lille Vaabenhus ned og bygge det større. „Hvad Egetømmer angaar, da har Provst Hasebarth været om, at faa nogen Udvisning dertil, og tilbyder af sit eget at lægge til, i Fald det udviste ej er nok, saa det ej kan koste uden Savskærerlønnen. Dette henstilles til grundig Resolution osv.“ Men „Kirkens høje Forsvar“ forhastede sig ikke paa de Tider, og den Egeknub, som Provsten havde faaet listet fra Oberförsten, og som „var beskikket til at skære i Stolper“ til Vaabenhuset, fik foreløbig Lov at ligge.

I næste Aars Kirkeregnskab 1717—18 omtales Sagen paa ny. Da Vaabenhuset er brøstfældigt, skrives der, og „derhos for lidet“, saa skal Knubben anvendes „om det ellers maa bevilges af Kirkens Patroner at gøre det større, som formodes, saasom hverken er der Rum for Kvinderne at staa i Vaabenhuset, naar en eller 2 Kvinder skal holde deres Kirkegang, men maa staa i Regn paa Kirkegaarden, og tilmed saa hænger Ligbaaren ude og raadner“. Først den 9. Januar 1719 foreligger Kirkemyndighedernes Svar paa denne fornyede Henvendelse. „Som denne Kirkes Indkomster bestaar mestendels af godvillige Gaver, hvilket det sidste Aar meget have aftaget, saa vil paa dens liden Beholdning (125 Rd. 4 Mk. 3 Sk.), det mest mulige spares, hvorudover vi maa vide, hvad Vaabenhusets nye Indrettelse efter Forslaget kan komme til at koste, før vi sligt bevilger; imidlertid siden sligt forehaves, saa burde Kirken ej solgt sin Kalk (i Regnskabsaaret 1716—17), helst siden den nu ej kan faa Kalk igen for den Pengesum (6 Rd. 4 Mk.), det er afhændet for“. Hornbækkerne kvitterede for denne „Næse“ ved ikke at ville lade sig fravriste nogle Oplysninger om de Bekostninger, som det nye Vaabenhus maatte kræve. I de næstføl-

gende Aar kræves der nemlig gentagne Gange Oplysninger om, hvad Vaabenhusets Istandsættelse kan beløbe sig til, men Svaret udeblev stadigt.

Sandsynligvis er Forholdet det, at Hornbækkerne, som Aarene gik, og Bindingsværkskirken blev mere og mere brøstfældig, og stadig maatte kiles og udspækkes, havde indset, at Kirken inden længe nødvendigvis maatte ombygges fra Grunden af, og at der derfor ikke var nogen Mening i at bygge et nyt Vaabenhus til den mere og mere skrøbelige Kirke. Gang efter Gang raslede Tagstenene ned, saa at Taget maatte forbedres med nye Sten og understryges med Kalk. Eksempelvis melder Regnskabet for 1715—16: „Gudmand Nielsen paa Hornbæk blev givet for Kirkens Tag at lægte og Vindskeder at paaslaa og Løftet at forbedre, saa Murmesteren kunde arbejde derpaa, i alt 3 Mk. 8 Sk. I August 1721 maatte Blytækkeren Gustav Adolph Rüdiger reparere Taarnets Tag med nye Spær paa nordre Side og paa Hjørnerne lægge nyt Bly til Beklædning.

At Taget ikke kunde holde, var sin Sag, men naar ogsaa Kirkens Mure begyndte at hælde og falde sammen, var det en mere alvorlig Ting.

I 1722—23 maatte Tømmermanden Jens Rasmussen af Frederiksborg sætte fire Stivere til Kirken, og da de i 1729 var forraadnet, maatte i Steden for opsættes „4 nye Stivere i Drivkister mod den søndre Side af Kirken paa det at den, som er svag af haardt Vejr, ikke skulde tage Skade“. Men Nord- og Nordvestvinden fortsatte sine ubarmhjertige Angreb paa den skrøbelige Kirke, og i 1732—33 blev det besluttet: „Af denne Kirkes midterste Del skal et Stykke, som i mange Aar har staaet paa Støtter, nedbrydes. Dertil er skaaren i Nøddebo Kirkeskov en Del Egetømmer, som bemeldte Nøddebo Kirke faar 37 Rd. 1 Mk. i Betaling for“. Endnu 1734 er den Tanke herskende, at man bør nøjes med at ombygge de midterste otte Fag. Det hedder den 5te April 1734, at da „de midterste 8 Fag er ganske brøstfældige og ej længere med Drivstøtter og Stivere kan støttes, kan Kirken ej skønnes at være til Nytte, men uomgængelig, saa vidt disse 8 Fag betræffer, vel maa afbrydes og nyopbygges“. Denne paatænkte Hovedreparation finder heller ikke Sted, man var i Hornbæk paa det Tidspunkt klar over,

at der var ikke andet at gøre end radikalt at rive hele den gamle Bindingsværkskirke ned og bygge en grundmuret Murstenskirke i Stedet for.

Hvorledes de nødvendige Forhandlinger om Bygningen af den nye Kirke blev ført, ved vi ikke. Sandsynligvis har Tikøbs unge energiske Præst *Rasmus Garboe* lagt sig kraftig i Selen for at gennemføre Hornbækkernes Hovedønske hos Statens øverste kirkelige Myndigheder, den enevældige Konge, Kristian den Sjette og Sjællands Biskop, Christen Worm. Men det glædelige Resultat af de første Forhandlinger fremtræder i Kirkens Regnskab for 1735—36, og *den 3die Juni 1735* er den for Hornbæks hele Fremtid saa lykkelige Dag, hvor den endelige Beslutning bliver taget: „Som denne Bindingsværks Kirke er saa brøstfældig, at den ikke er værd at reparere uden at holde under tæt Tag, saa blev resolveret i afvigte Aars Kirkesession den 3. Juni 1735, at den i Aaret 1737 skal nedbrydes, og igen paa samme Sted en ny grundmuret Kirke opføres, og som sammes Bekostning vil blive større, end denne Kirkes Indkomster nogen Tid kan betale, saa er dertil for det første Aar henlagt et Aars Rente af den Kapital, de 4300 Rd., som en Del de øvrige Hans Majestæt i Rytterdistrikterne beliggende Kirker haver til Gode og paa Rente hos Mønterskriver¹⁾ Jens Rasmussen, hvilke Renter bliver forfalden den 11. Juni 1736 og er 215 Rigsdaler“. Selv om Hornbæk havde sin egen lille Formue, den 1ste Maj 1735 steget til 145 Rr. 12¹/₄ Sk., hvoraf 125 Rd. paa Rente hos Hans kongelige Majestæt (sml. her S. 34), og selv om Hornbæk Kirke kunde gøre Regning paa Bistand fra sine Nabokirker, især Tikøb Kirke under sin Genopbygning, saa kunde naturligvis Beholdningen $\frac{1}{5}$ 1736, ialt 376 Rd. 12¹/₄ Sk., ikke række langt, der maatte meget mere til, hvis Kirken i 1737 skulde kunne ombygges, som det var bestemt den 3die Juni 1735.

Det lykkes da ogsaa Garboe at faa bevilget yderligere 1000 Rigsdaler til Kirkens Genopførelse. Fra de øverste Kirkemyndigheders Side henlægger man Renten 1000 Rd. af en Kapital paa 20,000 Rd., som hans Kgl. Majestæts Mønterskriver Jens Rasmusen forrenter, og som forfalder den 11. Juni 1737, til den nye Kirkes Bygning. Nu har altsaa Hornbæk Kirke o. 1380

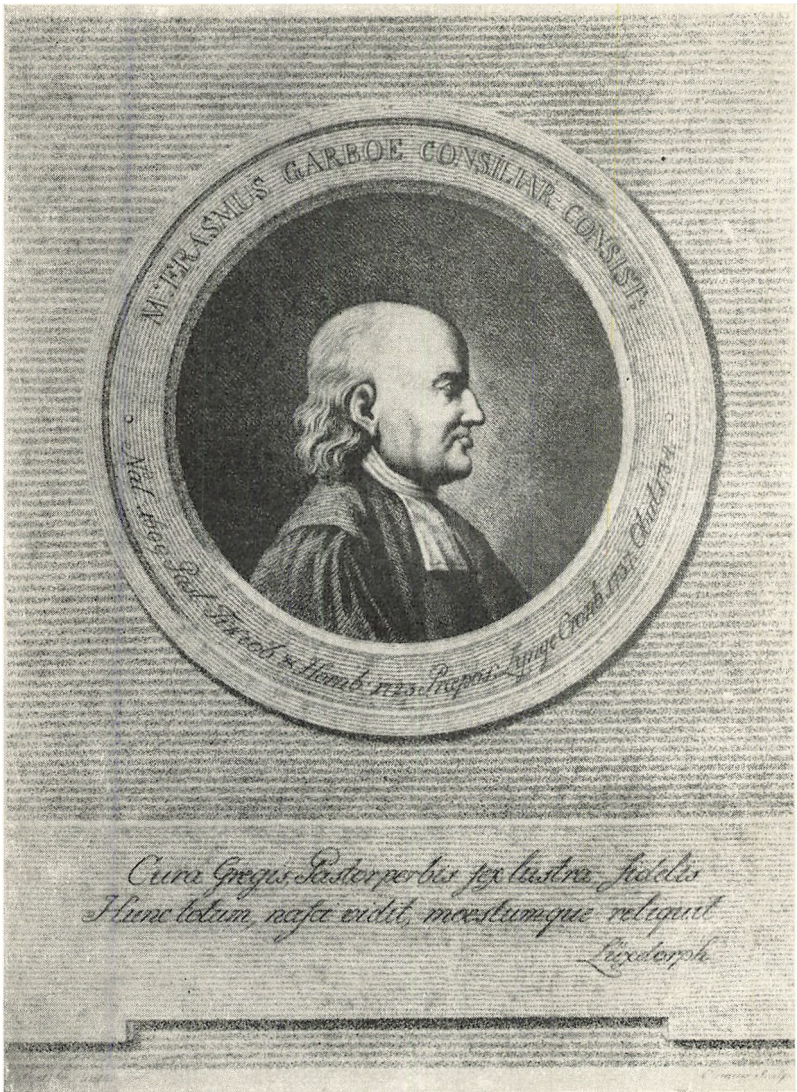
¹⁾ I Regnskabsbogen kaldt „Münsterskriver“.

Rd. at raade over til Genophbygningen, og det betyder, at man nu kan gaa i Lag med at slutte Kontrakter med Leverandører og Haandværksmestre vedrørende Nybygningen af Hornbæks tredje Kirke.

Den 6. Februar blev der sluttet Kontrakt med Seigneur Bortmand i København om Levering af Tømmer til Kirken til et samlet Beløb af 273 Rd. 2 Mk. De vigtigste Poster af denne Levering var 44 Bjælker fra Carlshamn à 16 Alen, 20 dobbelte og 8 enkelte gullandske Bjælker, 11 Stykker pommerske Spær og i alt 50 Tylvter Fyrrebrædder fra Carlshamn, Vestervig, Gulland, Frederikshald og Drammen. Den 12. Februar sluttede man Kontrakt med Tømrmester Peder Sørensen Ulf af København, at han for den gamle Kirke at nedbryde, for Tømrerarbejdet og dets Afbinding, for Snedkerarbejdet (S. 20), for Porten og Laager (til Kirkegaarden) samt for hans egen Befordring til Hornbæk skulde have 199 Rd. Samme Dag, 12. Februar, sluttede man Kontrakt med Mursvend Christopher Hansen, at han for Murerarbejdet paa Kirken, „samt for Kulen til Fundamentet og Stilladser at grave, saa og for de paa Stedet befindende Ligkister at opgrave og andetsteds at nedgrave“, skulde have i Arbejdsløn 230 Rd. 3 Mk. Den 21. Februar 1737 blev der sluttet Kontrakt om Smedearbejdet ved Kirken med Christian Nielsen Haassing i Frederiksborg. Det samlede Beløb for hele hans Smedearbejde vedrørende især Vinduer, Kirkedøre, Laase og Fløjstang paa det nye Taarn blev 124 Rd. 92 Sk. Den 26. Marts 1737 blev der oprettet Certeparti om Nedskibning af 51 Læster Melkalk og 120 Stykker Kridtsten fra Københavns Kalkfabrik med Skipper Aage Jørgensen af København. Deraf koster Kalken m. m. 123 Rd. 12 Skilling, Fragten 45 Rd. 1 Mk. 2 Sk. Desuden køber man de fornødne Mursten og Tagsten fra Jean Jeans Teglværk ved Helsingør for i alt 416 Rd. 53 Skilling. Den vigtigste Post her var i alt 53.420 store Mursten af den saakaldte Slotsform, 1000 mindre, noget større end Flensborgform, 3450 Vingetagsten og 200 Dækkestene samt 3000 Kamin- eller Gesimssten. Hos Kobbersmeden Poul Badstüber sikrer man sig det fornødne Kobber, 60 Dækkeplader, der vejede 2 Læster 2 Mark 8 Pund til en samlet Værdi af 255 Rd.

Nedbrydningen af den gamle Kirke ved Tømrmester Peder Sørensen Ulf og hans Svende tog sin Begyndelse den 2. April 1737. Regnskabet indeholder nemlig Vognleje fra København til Hornbæk for Tømrmesteren og hans Svende efter Kirkeinspektørens Ordre. Den samlede Udgift hertil d. 2. April var 2 Rd. 68 Sk., idet Vognlejen for hver af de fem Mil var 3 Mk. 4 Sk. Og saa faldt nu den Kirke, som Hornbækkerne med saa stor Stolthed og Glæde havde rejst knap 66 Aar i Forvejen. Nedbrydningen af den gamle Kirke og Udgravningen af Fundament til den nye med Flytning af Ligkister og Lig i de

op til Kirken liggende Grave var fuldendt i Begyndelsen af Maj 1737, saa Grundstensnedlæggelsen af Hornbæks tredje Kirke kunde finde Sted en Majdag i Aaret 1737.

Billed 6. Provst Rasmus Garboe som gammel Mand.
Efter Fotografial af Clemens Stiil i Tikøb Kirkes Sakristi.

Hornbæks tredie Kirke.

Kirkens Bygning og første Aar.

Nogle faa Aar efter den tredie Hornbækkirkes Bygning og Indvielse 27. Oktober 1737 har Tikøb-Hornbækpræsten Rasmus Henriksen Garboe til den danske Regering i 1743 indsendt en udførlig og værdifuld Sognebeskrivelse „De mærkværdigste Ting i Tikøb og Hornbæks Sogne“. Han giver heri en smuk Karakteristik af Hornbæk og fortæller om Hornbæk Kirkes Indvielse den 27. Oktober 1737 samt den foregaaende Grundstensnedlæggelse i Maj 1737. Vi gengiver Beskrivelsen her i ny-modens Retskrivning, den er gengivet i sin originale Retskrivning i min Afhandling „Hornbæk, Johannes Ewald Fiskerne“ i Frederiksborg Amts historiske Samfunds Aarbog 1916 S. 141—42, og den findes nu i Rigsarkivet D. Kanc. 1773—46.

I Sognene findes trende Fiskerlejer, hvor Fiskerne ere alle hurtige Søfolk, bekvemme baade til Lands og Vands. Paa Hornbæks Leje, som bestaa ej alene af gudfrygtige, men endog gavmilde Mennesker, endskønt Fattigdom alle Tider haver trykket dem, har deres Forfædre dog efter kongelig Tilladelse paa egen Bekostning først ladet opbygge et Kapel paa Lejet, hvilket for sin Brøstfældighed efter vor allernaadigste Arveherre og Konges **Kong Kristian den Sjettes** priselige Omhu er bleven forandret til en smuk grundmuret Kirke, som af mig blev indviet 1737 Dom: 19 post Trinitatis (dvs. 19 Søndag efter T. = 27. Oktober 1737), da de Ord Haggaj 2 V. 9 blev af mig forklarede, „**det sidste Huses Herlighed skal være større end det førstes**“. Efter at jeg tilforn i Majmaaned, da den første Grundsten blev lagt til Kirken, i Hans Majestæts Navn, havde holdt en Tale for en hel Forsamling der paa Steden, da de Ord af mig bleve forklarede, som findes beskrevne i Esræ 3 V. 10 „**Der nu Bygningsfolkene lagde Grundvold til Herrens Tempel, da lode de Præsterne staa iførte, med Trommeter, og Leviterne, Asaphs Børn, med Zimblar at love Herren**“. Fiskerne paa samme Leje bevare endnu deres Forfædres Gav-

mildhed imod deres Gudshus, at naar Gud velsigner deres Garn, nedlægger de hver Gang en liden Gave til Tempelen (dvs. Kirken), som beløber sig af dem til en smuk Summa aarligen, foruden det de Fattige fra Landet omkring, som hver Morgen møder ved deres Baade, naar de kommer i Land, bliver skikkeligen betænkte af de Fiske, Vorherre giver dem.

Regnskabsbogen oplyser desværre ikke, hvad Dag i Maj Grundstensnedlæggelsen fandt Sted, men vi kan skønne, at Arbejdet paa Kirken gik rask fra Haanden. Først blev Ydermurene rejst, de var, som den Dag i Dag 36 Alen lange, 16 Alen brede og 7 Alen høje. For at forøge Holdbarheden blev Murene forsynet med smaa Vinkelankere, delvis lavet af Hornbæksmeden Jørgen Mouritsen. Den 16. August kom Tømmerne igen til Hornbæk, deres Vognleje fra København beløb sig nu til 2 Rd. Det nye Tømmer var jo forlængst købt i København hos Seigneur Bortmand og fragtet til Hornbæk af Skipper Aage Jørgensen, men ogsaa en Del af det bedste af det gamle Tømmer blev brugt paa ny. Paa Hornbæk Kirkeloft findes den Dag i Dag i selve Tømmerværket en lysgraamalet Bjælke med Profil i Kanten, som sikkert har siddet et Sted i den gamle Kirke. Tømmeret blev først tilhugget, og saa blev Loftet lagt og Taget rejst og tækket med Vingetagstenene fra Jean Jeans Teglværk i Helsingør. Paa Midten af Bygningen rejstes et firkantet Trætaarn med Bræddebeklædning, der foroven endte i et Spir, ogsaa af Træ. Man købte i Helsingør en Tønde Tjære og 8 Pund Brunrødt til 3 Rd. 3 Mk. for dermed at overtjære alle Bjælkehoveder og Murbrydere ligesom ogsaa Taarnets Bræddebeklædning med dens Gesimser til Spiret, Klokkestolen og Taarnets indvendige Tømmer, „saavidt som staar mod Lydhullerne“. Man fik ikke Tjære nok, og købte et Par Skæpper hos Kromanen Svend Nielsen for 88 Skilling, men den tiloversblevne Slump købte Kirkeværgen Peder Svendsen for 64 Skilling.

Spiret blev af Blytækkerenken Anna Elisabeth Asmunds Svend beklædt eller tækket med Kobber, og oppe omkring Fløjstangen blev der lagt en ny Rulle Bly. Allerede den 11. Juli 1737 havde Smedemester Haassing i Frederiksborg leveret den nye Fløjstang med fire Ringe, som i alt vejede 10 Lispund og 8 Pund foruden de fire Stykker „nye Springværk“, der hørte til

Fløjstangen. Paa Fløjstangen blev anbragt en ny Vindfløj af Kobber med Metalknop paa, lavet af Kobbersmeden Hans Widemann for en Betaling af 10 Rd. Maleren Olle Kurvepind i København fik 5 Rd. „for samme Fløj tillige med Kullen (dvs. Fløjknoppen) at forgyldte med ægte Guld samt for Fløjstangen med sort Oliefarve at anstryge“. En Pligtskarl fik 4 Sk. for at bære Fløjstangen til Maleren. Saa var det Tømrernes Sag at sætte Fløjstangen paa Spiret, saa den forgyldte Vindfløj kunde skinne over hele Lejet. Maaske af Ivrighed for at faa Vindfløjen sat paa saa hurtigt som muligt, fik Tømrerne gjort det forkert, for ti Aar efter hed det i Regnskabet 1747—48: „Ved det at Rosen under Fløjen paa Hjælmstangen var sat forkert paa af Tømmermanden, som ved Kirkens store Reparation havde paa-sat den, og forarsagede Vanheld, saa har Blytækkeren Hans Truelsen Holm aftaget Fløjen, omvendt Rosen og sat Fløjen paa igen, for saadan hans Umage, Carnatter og Toves Brug samt Rejsen er ham betalt . . . 1 Rd.“ Saa billige Haandværkere skulde man have nu om Dage. Vindfløjen har Form af et Splitflag, ovenpaa Flaget staar et Kors og en Krone (sml. Side 6). I selve Fløjen staar Kristian den 6tes Navnetræk og Aarstallet A D. 1737.

Man benyttede i 1737 Lejligheden til at lade Smeden i Dronningemølle istandsætte Kirkeklokkerne og ombinde den ene (formodentlig den fra 1682). For sit Arbejde samt Levering af 4 nye Klokkepander fik Smeden 5 Rd. 2 Mk.

Nede i selve Kirken havde Smedemester Haassing i Frederiksborg allerede den 24de April 1737 forfærdiget otte Jærnvindueskarme, der nu blev anbragt fire og fire henholdsvis paa Kirkens nordre og søndre Side. Glarmesterarbejdet blev udført af afdøde Glarmester Jens Smits Enke Anna Marie i Hillerød, som forsynede hver af de 8 Vindueskarme med 14 Vindues-tavler til en samlet Pris af 46 Rd. 4 Mk. 12 Sk. Den endelige Maling af Kirkens Indre ventede til 1741 og følgende Aar. Gulvet var belagt med Teglsten, nedlagt i Kalk. Loftet var af Fyrrebrædder og bestod af 20 Fag. Oprindeligt havde man vistnok ikke tænkt sig at lave Pulpitur i Kirken, det var i al Fald ikke med i Tømrermester Peder Sørensen Ulfs oprindelige Akkord af 12. Februar 1737. Men han lavede nu „i den vestre Ende af

Kirken tværs over den et sirligt Pulpitur, indrettet i 3de Forde-linger, staaende paa seks Piller“. Han lavede en ny „Knæling om Alterfoden og en Karm bag Alteret med to nye Døre for, ligesom han vistnok ogsaa havde lavet de 16 nye Stole. Regn- skabet nævner, at han „lavede ophøjet Gulv 3 Tommer i hver af de 16 Stole med Døre for“. Til disse Arbejder betjente Tøm- rermesteren sig af „Stillingstømmeret“ samt af meget af det bedste gamle Tømmer og Brædder, som tildels var uden Søm. For hele sit hernævnte Extraarbejde fik Tømrmesteren et Vederlag af 100 Rd. Til den yderste Kirkedør leverede Mester Haassing en dobbelt lukt Laas med tvende Nøgler, Slutstykker og Behør, og til den inderste Kirkedør 2 Træklaase og Tilbehør.

Paa selve Kirkebygningsregnskabet anføres ogsaa Udgifterne til en ny Altertavle og et nyt Alterbillede. Det hedder herom i Regnskabet: „Mester Christian Holfert Snicher i København haver efter foregaaende Accord forfærdiget en efter denne Kirke proportioneret Altertavle af ren tør Egetræ, sammen med 2de Jernstænger til Muren fastgjort, og bagpaa med Fyrrebræd- der beklædt, derfor hannem saavel for Billedhugger som Sned- kerarbejde er betalt 50 Rd.“ Om Alterbilledet hedder det sam- tidig: „Maleren Friderich Louise Franceschanii har gjort et Skilderi dertil, som præsenterer Christi Opstandelse, hvorfor han efter Akkord er betalt 12 Rd.“

Paa Regnskabet over den nye Kirke anføres ogsaa nogle administrative Udgifter. Den vigtigste af disse var Lønnen til Kirkens Materialforvalter, Skoleholder Christian Gjødesen¹⁾ i Tikøb. Det hedder herom i Regnskabet: „Til denne Bygnings Opsigt og til at tage imod og udlevere Materialer er antagen Christian Gjødesen, Skoleholder i Tikøb, som Materialsriver, og som for saadan Møje tilsagt 20 Rd.; men som han haver haft en Hoben Besværing, og ingen Befordring, saa er samme for- bedret med 5 Rd., som ham og er betalt med 25 Rd.“ Den 27. Sept. 1737 var Kirkeinspektør P. Helt i Hornbæk for at besig- tige den nye Kirke, og han maatte i den Anledning leje et Par forspændte Heste fra Helsingør til Hornbæk til sin Chaise og modtog for sit Udlæg 1 Rd. 3 Mk. 7 Sk.

Ved dette Møde har Kirkeinspektøren besigtiget den nye

¹⁾ Død 11/12 1766 i Tikøb, 81 Aar gammel.

Kirke, som paa det Tidspunkt næsten har været færdig til at kunne tages i Brug. Indvielsesdagen blev fastsat til Maanedsdagen derefter, den 27. Oktober 1737, 19de Søndag efter Trinitatis, men Kirkens gamle blaa Messehagel og slidte Alterklæde blev kasseret, og der blev paa den nye Kirkes Regning anskaffet en ny Messehagel og et nyt Alterklæde, da „den gamle Kirkes Ornamente var ligesom Kirken ganske forældet“. De kom tilsammen til at koste 50 Rd. 2 Mk. Messehagelen var af ægte Karmoisinfløjel, og Alterklædet var af karmoisinrød Kamelhaarsplyds, og de var bægge indkantet med en Sølvgalon og et Sølvkors paa Messehagelen samt det kongelige Navn og Aarstal paa Alterklædet broderet.

Hornbæk Kirke var nu saa vidt færdig, at Gudstjenesten kunde tage sin Begyndelse. Regnskabsbogen meddeler følgende herom: „Den nye grundmurede Kirke, som i Kirkesessionen den 3/6 og 15/9 1735 blev resolveret paa samme Sted, som den gamle Bindingsværkskirke stod, i Aaret 1737 skulde bygges, er nu bleven færdig, saa Guds-Tjenesten deri den 19de Søndag efter Trinitatis 1737 er bleven begyndt.“ Pastor Garboes Indvielsestekst var som før nævnt: „Dette sidste Huses Herlighed skal blive større end det førstes“, og det kom jo ogsaa til at slaa til. Ikke blot kunde den nye Hornbæk Kirke paa en ganske anderledes sejrrig Maade trodse de voldsomme Storme og det barske Vejrlig, men den fik i Løbet af sine 200 Aar et Inventar, der var ganske anderledes straalende end det, Kirken havde overtaget i Arv fra den meget fattige første og anden Hornbæk Kirke. Vi vil dog vente med at give en Oversigt over Kirkens daværende Inventar, til Kirken i 1745 er færdigmalet, og vi vil foreløbig beskæftige os med det samlede Regnskab for den nye Kirke for at kunne nøjagtig fastslaa de samlede Bygge- og Fornyelsesomkostninger.

Regnskabet for den nye Kirkes Opførelse 1737 blev overført til det følgende Regnskabsaar 1737—38, skønt den største Del af Mur- og Tømmermaterialet var hjemført og en Del af Arbejdslønnen udbetalt. Beholdningen pr. 1. Maj 1737 blev opgjort til 1382 Rd. 6¹/₄ Skilling. Udgifterne til Kirkens Bygning fordeler sig i Følge det meget udførlige Regnskab paa følgende Hovedposter:

1) Murerarbejdet: I Arbejdsløn	230 Rd. 3 Mk. 0 Sk.
Materialer og Fragt	613 Rd. 0 Mk. 7 Sk.
2) Tømrerarbejdet: I Arbejdsløn	299 Rd. 0 Mk. 0 Sk.
Materialer, Fragt og Savskæring	364 Rd. 4 Mk. 6 Sk.
Tømrersvendenes Befordring ..	4 Rd. 4 Mk. 12 Sk.
3) Smedearbejdet (Arbejdsløn og Materialer)	133 Rd. 5 Mk. 0 Sk.
4) Bly- og Kobberarbejdet (Arbejdsløn og Materialer)	297 Rd. 0 Mk. 2 Sk.
5) Glarmesterarbejdet (Materialer og Arbejdsløn) ..	42 Rd. 4 Mk. 12 Sk.
6) Konservering af Tømrerværket	5 Rd. 2 Mk. 0 Sk.
7) Altertavle og Alterbillede	62 Rd. 0 Mk. 0 Sk.
8) Andre Udgifter: Smaareparationer af Lysekrone og Alter	0 Rd. 5 Mk. 8 Sk.
Til Materialskriver, Kirkeinspektør og Kirkeværge	28 Rd. 3 Mk. 7 Sk.
Ny Messchagel og Alterklæde ..	50 Rd. 2 Mk. 0 Sk.
Samlede Bygningsudgifter	2132 Rd. 5 Mk. og 6 Sk.

Kirkens Raadighedssum 1. Maj 1738 var ialt 1906 Rd. 10¹/₄ Sk., deri indbefattet Tilskud af de andre Kirkers Renter, forfaldne 11/6 1738 med 500 Rd., saaledes af Kirkens Restgæld til den almindelige Kirkekasse den 1. Maj 1738, naar dens egne Beholdninger var opbrugt, beløb sig til 226 Rd. 4 Mk. 11³/₄ Sk., hvilket Regnskab Amtmand F. N. Gram, Kirkeinspektør P. Helt og Pastor Rasmus Garboe i alle Maader befandt rigtigt og bevidnede med deres Underskrifter paa Frederiksborg Slot den 3die Juni 1738. Hornbæk Kirke slap ud af sin Restgæld ved at faa tillagt til 11. Juni 1739 200 Rd. af Renterne af de Rytterdistrikternes Kirker tilhørende Kapitaler, og det lille resterende Underskud, knap 27 Rd., blev bragt ud af Verden ved Auktionen over tiloversblevne Bygningsmaterialer, ogsaa fra den nedrevne Kirke, afholdt den 6te Juni 1738 af Birkedommeren Søren Mikkelsen og en Skriver. Overskuddet af denne Auktion, 40 Rd. 4 Mk. 4 Sk., blev af Kirkeværgen indkasseret til Fordel for Hornbæk Kirke. Dette Beløb skulde „denne som den fattigste Kirke dens Prevenu til Indtægt beregnes“. Dermed kunde Regnskabet for 1738—39 den 1. Maj 1739 slutte med en Overskudsbeholdning af 31 Rd. 2 Mk. 1¹/₄ Sk., som stod hos Kirkeværgeren. Det betød, at Kirkens Økonomi atter var faldet tilbage til de smaa Indtægts- og Udgiftsbeløb som før 1735, og at Kirken nu var ganske formueløs.

Vi har nu fremlagt Regnskabet for Kirkens Bygning som det fremtræder i Kirkens Regnskabsbog i selve dets Hovedposter, men vil vi danne os en nøjagtig Mening om, hvad Kirken har kostet at fuldføre, saa er der flere Ting, der er værd at fremdrage. Fra de nærmeste Kirker havde Hornbæk Kirke faaet gratis tiloversblevne Materialer fra deres Nybygninger. Fra Gilleleje Kirke kom $7\frac{1}{2}$ Tylt Brædder, 25 Stykker norske 12 Alen, 6 lange Stykker, som Gilleleje Kirke havde været stivet med, 24 Stk. 10 Alinger, 30 korte Bommer, 5 Bukke, 1 Bueskive og 1 Haandbuk; fra Asminderød Kirke kom bl. a. $7\frac{1}{2}$ Tylt Vragbrædder, 2 Tylter Steenlægter osv.; fra Esbønderup Kirke kom 9 Tylter Vragbrædder, 3 Bueskiver og 14 Stk. norske 12 Alens. Værdien af dette Udskudsmateriale kan jeg vanskelig opgive, men det gaar vistnok ikke over 20 Rd. i det højeste. Tillige har de forskellige Haandværkere anvendt, hvad der var brugbart af den gamle Kirkes Materialer, særlig dens Tømmer, og de har maattet finde sig i delvis at tage Materialer fra den gamle nedrevne Kirke i Betaling. Disse Summer er nøjagtig anført i Regnskabet, og vi anfører nu de samlede Summer, fordelt paa de enkelte før anførte Hovedposter.

4 A) Gammelt Bly	14 Rd. 3 Mk. 12 Sk.
4 B) Gammelt Kobber	17 Rd. 5 Mk. 10 Sk.
5) 28 gamle Vinduer	4 Rd. 0 Mk. 0 Sk.
6) Tiloversbleven Tjære, købt af Kirkeværgeren	0 Rd. 4 Mk. 0 Sk.
Samlet Beløb	37 Rd. 1 Mk. 6 Sk.

Dette Beløb bør ganske naturligt lægges til Kirkeregnskabets samlede Udgift 2132 Rd. 5 Mk. og 6 Sk., ligesom ogsaa Prisen for det Egetømmer, Hornbæk Kirke nogle Aar før havde købt af Nøddebo Kirke og i Mellemtiden havde haft oplagret paa Esrom Kloster, nemlig 37 Rd. 1 Mk., bør lægges til de samlede Udgifter. Vi faar da et samlet Beløb af 2207 Rd. 1 Mk. og 12 Sk. Men herfra bør trækkes Udgifter til nyt Inventar, som ikke direkte vedkommer selve Kirkebygningen, men som var opført paa dens Bygningsregnskab. Det gælder den nye Altertavle, Alterbillede, Messehagel og Alterklæde. De samlede Udgifter hertil samt til mindre Reparationer af gammelt Inventar (Kirkeklokker, Lysekrone m. m.) kan anslaaes i Følge Regnskabet til 118 Rd. 3 Mk. 8 Sk. Vi kan da anslaa de samlede Bekost-

ninger ved Bygningen af den tredje Hornbæk Kirke til 2088 Rd. 4 Mk. 4 Sk., altsaa knap 2100 Rd., i vore Penge knap 4200 Kr. Hvad Hornbæk Kirke vilde koste, hvis den var bygget i vore Dage med ganske samme Materialer og i samme Størrelse og Udstyr, kan maaske anslaaes til det 20-dobbelte, altsaa til o. 84,000 Kroner. I 1920 blev Værdien af Hornbæk Kirke ansat til ikke mindre end 152,500 Kr., i 1928 blev den med alt Inventar ansat til den mere rimelige Værdi af 100,000 Kr.

Af de o. 2100 Rd., som Hornbæk Kirke i 1737 kostede at bygge, er 1915 Rd. ydede af offentlige Midler (215 + 500 + 200 Rd. af Kirkernes, 1000 Rd. af Kongens, dvs. Statens Midler) men Resten, o. 200 Rd., har Hornbæk Kirke aabenbart selv ydet, dels af sin opsparede Formue $\frac{1}{5}$ 1737, dels af sine løbende Indtægter i de fire Regnskabsaar 1735—36, 1736—37, 1737—38 og 1738—39, hvor Hornbæk Kirke har modtaget et Tilskud fra Tikøb Kirke paa 15 Rd. 4 Mk. om Aaret.

Fra sin ydre Fuldendelse stod Kirken umalet i næsten fire Aar lige til 1741, men i dette og de følgende Aar blev Kirken og dens Inventar malet af Maler Hans Nielsen i Gandløse. Regnskabsbogens Beskrivelse af disse Aars Malerarbejde giver ganske udmærkede Oplysninger om vor Kirkes Udseende i dens første Leveaar.

Maler Hans Nielsen af Gandløse haver efter Contract af 1. Juli 1741 gjort følgende Arbejde: Skriftestolen med sine 2 Sprinkelværker 3de Gange med god Oliefarve overmalet og marmoreret. Samme Kulørmaling er givet Panelværket imellem Koret og Kirken, desligeste og Panelværket til Prædikestolens Opgang. Prædikestolen, som er af uanstrøgen Eg med sorte Fyldinger renoveret, men Rygstykket, som staar til Muren, tillige med Pillen, som Prædikestolen hviler paa, overmalet 3de Gange med Oliefarve og zirlig marmoreret. Knælingen omkring Alterfoden og derovenpaa liggende Fodstykke er paa Forkanterne brunanstrøgen med blaa og hvid Marmorering indmeleret (dvs. iblandet). 34 Stole neden i Kirken er nye Numre paasat. Det dobbelte Pulpitur tillige med dets Piller, Skærmværket, som gør Afdeling mellem Kirken, Kalkhuset og Vaabehuset er i lige Maade 3de Gange med god Oliefarve anstrøget og zirlig marmoreret samt med adskillige bibelske Sprog udziret, Loftet derunder med blaa Limfarve og røde Lister paa Bjælkerne anstrøgen. Skærmværket imellem Mands- og Fruentimmerstolene paa Pulpituret tillige med den derved værende Loftstrappe ligeledes anstrøgen 3de Gange med rød Oliefarve og blaa Lister. Den yderste Kirkedør malet paa udvendige Side, rød med hvide Lister. Kirkens Blokkeskilt malet paa begge Sider med Postyrer og

Inskriptioner. For Materialer og Arbejdsløn 25 Rd. 2 Mk. 4 Sk. Videre for Prædikestolsdøren, samme Prædikestols Opgangs Panelværk, og den yderste Kirkedør indvendig at male 3 Mk. 12 Sk.“

Resultatet af den store Maling af Kirken i Højsommeren 1741 har forekommet Kirkens Styrelse saa udmærket og saa billigt, at man den 28. Marts 1743 sluttede ny Akkord med ham om Maling af Altertavle og Døbefont. Det hedder herom i Regnskabet:

„Maler Hans Nielsen af Gandløse haver efter den med ham den 28. Marts 1743 sluttede Akkord, med fine Farver, Zirforgyldning og Forsølving stafferet denne Kirkes Altertavle, som ikke forhen havde været malet og derpaa med forgyldte Bogstaver sat et bibelsk Sprog. Saa har han ogsaa med sirlige Farver malet Daabsstedet med dens Dækkel (dvs. Dæksel), hvorfor han i alt er blevet betalt 22 Rd.

I 1744 kom Turen til det store Kirkeloft, og det hedder herom i Regnskabet: „Maler Hans Nielsen af Gandløse har efter Kontrakt af 16. Oktober 1744 med god Oliefarve 3de Gange anstrøget Kirkens og Korets hele Loft, som bestod i 20 Fag, Loftet gult og Bjælkerne røde med blaa Lister paa, derfor er ham den 11. December 1744 betalt de accorderede 20 Rd.“

I Kirkens første Tiaar fortsætter man sine Bestræbelser for at udfylde eller forny det fra den gamle Kirke arvede Inventar. I selve Kirkebygningsaaret havde man jo gjort en god Begyndelse ved at anskaffe ny Altertavle, Alterbillede, Alterklæde og Messehagel. I 1739 bekoster man en ny Blok i Stedet for den gamle raadne og forrustede Kirkeblok ved Stranden, og den blev ikke saa helt billig.

Tømmerhandler Bortmand i København leverer en 4½ Alen Risegsbjælke for 12 Rd. 24 Sk., og Tømmermanden Anders Hoff faar 1 Rd. 2 Mk. for den at tilhugge og udhule. Smeden Michel Hobroe faar 21 Rd. 2 Mk. og 4 Sk. for den at beslaa med Jærn; 8 Rd. for 2de store Taskelaase og 1 Rd. 4 Mk. for en Deckel (dvs. Dæksel) og Tragt af stærke Jærnplader. To Aar efter gjorde Snedkeren Jens Christensen af Farum et Skur over Kirkens Blok, som staar ved Stranden. Hans Arbejdsløn var 1 Rd. 2 Mk.“ Dertil haver Kirkeværgen afvigte Aar indkøbt de behøvende Brædder, som var hos ham i Forvaring. Den gamle forrustede Strandblok er vistnok ikke blevet fuldstændig kasseret med det samme, men ført op i Kirken og sat ved Indgangsdøren, for det hedder i Regnskabet 1742—43: „Blokkene, baade den der staar ved Stranden, og den, der staar i Kirken, er dette Aar ikke aabnet.“ Den i Kirken staaende Blok nævnes dog hverken i Inventaret 1739—40 eller 1748—49. Den nuværende Kirkeblok ved Indgangen med de tre Laase, hvortil tre Mænd,

hvoraf Kirkeværgen altid var den ene, havde hver sin Nøgle, maa da stamme fra Tiden efter 1780; men her mangler vi jo desværre en Regnskabsbog som den, der er Hovedkilden til Kirkens Historie i Tidsrummet 1710—1780. I 1892 omtales „en Blok i Kirken, hvori indsamles Bøssespenge“.

I 1741 tager man fat paa at afslutte Kirkens indre Udstyr. Vi har allerede omtalt det store Malerarbejde i selve Kirken. Omkring Alterfoden rejser man det nuværende Jernrækværk, som altsaa havde manglet de første Aar af den nye Kirkes Historie. Dette Jernrækværk vejede 10 Lispund, og Bekostningen, indbefattet Arbejds løn, var i alt 13 Rd. og 2 Mk. Heri er indsat en Jærnplade med det kongelige Navn og Krone indhugget. Det havde kostet 1 Rd. 2 Mk. Endnu den Dag i Dag ser vi jo i Alterrækværket Kristian den Sjettes Navnetræk og Aarstallet 1741 i Spejlmonogram. De to smukke Messingkugler paa Alterrækværket er 1763 blevet bekostet af en Mand, af hvis Navn i vore Dage kun kan læses, og det endda meget usikkert, Bogstaverne „anes: Hans“. Maaske har Giveren heddet Anders Hansen. Der synes ogsaa med prikkede Bogstaver at kunne læses Ordet „Sirlighed“.

Kirkens Murer, Mursvend Christopher Hansen af København, „haver efter Akkord og Regning af 2. December 1741 gjort Kirken overalt indvendig udspækket og overhvidtet. Jærnværket omkring Alterfoden fastmuret. Bag Alteret nedlagt 6 Alen Gulv i Kalk, og ved Degnestolen 6 Sten, som var løse, ligeledes i Kalk fastlagt.“ Den samlede Bekostning, indbefattet 3 Td. Kalk fra Gilleleje til 1 Rd., var 4 Rd. 4 Mk.

I 1742 anskaffer man til Præstens Bekvemmelighed det firefagede Timeglas, der endnu hænger ved Prædikestolen. Det beskrives den Gang som „firefakket“ og dets Anskaffelsespris var 2 Rd. 3 Mk. Det første Fag Sand rinder ud i et Kvarter, det næste i en halv Time, det tredie i 3 Kvarter, det fjerde i en Time.

I samme Aar anskaffede Kirken en ny Messeskjorte og en ny Alterdug. Messeskjorten, der var lavet af 13¹/₂ Alen Christenberger- eller Klosterlærred, kostede 4 Rd. 3 Mk. og Alterdugen af 4 Alen af samme Lærred, omgivet af 7 Alen Kniplinger, kostede i alt 3 Rd. og 4 Mk. I 1743 blev Kirkens gamle blaa

Messehagel, som Pastor Jens Bircherod i 1722 vilde beklæde Prædikestolen med, omsyet til Kristentøj for Fattigfolk i Sognet.

I 1744 kom endelig Turen til Fornylsen af Kirkens hellige Kar. Det hedder herom i Regnskabet: „Da Kirkens Kalk og Disk efter Alterfoden baade var for liden, saa den næppe til et Sæt kunde naa om med 2de Skænkninger, og ellers i sig selv var brøstfæddig, saa er i dens Sted bekostet en fuldkommen stor Kalk og Disk, vog (dvs. vejende) 49 Lod $\frac{1}{2}$ Kvint af Københavns ny Prøvesølv (o. 722 Gram). For Sølv og Arbejds-løn betaltes 35 Rd. 4 Mk. 14 Sk. Man betalte 2 Mk. 8 Sk. for at lade gravere det kongelige Navn med Krone saa vel paa Kalken som paa Patelet (dvs. Disken) samt 20 Sk. i Stempel- penge. Kirkens gamle Kalk og Disk (S. 19) vog derimod 21 Lod, som ikke var Københavns Prøvesølv og derfor ikkun modtaget i Betaling à Lod 3 Mk. 2 Sk., er 10 Rd. 5 Mk. 10 Sk. Bliver igen, som Guldsmeden Christian Joensen for tillagt Sølv og Arbejds-løn betalt, 25 Rd. 3 Mk.“. Denne Kalk blev omstøbt 1829, den har nu paa den ene Side Kristian den Sjettes Navne- træk med Krone, et kronet C6 „Givet 1744“ og paa den anden Side et kronet F 6 med Indskriften „Hornbæk Kirke. Omgjort 1829“. Oblatfadet har kun Indskriften: „Hornbæk Kirke“ og Prøvestemplet i Bunden Tallet 29 (= 1829). Regnskabet 1829 nævner 1 Rd. som Omkostninger ved at transportere Hellebæk Kirkes Kalk og Disk til og fra Hornbæk Kirke, indtil Kirken fik sin skjønne Alterkalk.

Desuden er der i de første ti Aar gjort mindre Indkøb til Kirken.

I 1738—39 har Sognepræsten ladet gøre en Spade med drejet Skaft til Jordpaakastelse for 37 Sk. I 1739—40 køber man en Vinflaske af Tin til 2 Rd. og en indbunden Bog for Kirkeværgeren til Kirkens Regnskab 44 Sk. I Stedet for at betale Ligpenge ved sit Barns Begravelse 1739—40 skænker Hans Aagesen paa Aalsgaarde „en stor Økse at hugge Grave op med om Vinteren, Værdi 24 Sk.“ I 1740—41 bekoster man en Jærnstang og 2 Alen Rask til Gardiner til Skriftestolen, og 1742 et Haandklæde til Daaben. I 1743—44 bekoster man en ny Jærnstang til hver af de to smaa Skibs, der hænger i Kirken, som hver haver kostet 40 Sk. Om disse smaa Skibes tidligere eller senere Historic er vi desværre ganske uvidende, de nævnes ikke i Inventarierne 1740—41 og 1748—49, og de kan umulig være ens med de mindste af de nuværende Kirkeskibe Korvetten Anna,

Prinsesse af Hessen — Kassel og Kutterbriggen Mandahl, der først kan være kommet til Kirken efter 1809 (S. 59).

I 1748—49 finder vi i Regnskabet Kirkens sidste udførlige Inventarium før vor egen Tid, og vi søger nu gennem dette at danne os en Mening om Kirkens samlede Udstyr i 1748.

Hvorledes Christian Holferts Altertavle 1737 har set ud, ved vi jo desværre ikke, den blev o. 1838 erstattet med den nuværende Altertavle. Lige saa lidt ved vi, hvorledes Francescani's Alterbillede Kristi Opstandelse 1737 til 12 Rd. har været beskaffet. Det har jo næppe været altfor opløftende, skønt denne Maler havde haft ikke lidt Arbejde for Hoffet 1731 paa Amalienborg, 1739 og 1742 paa Frederiksberg og 1745 paa Jægerspris. Bag Alteret stod dengang et „Skilderi“ nemlig det gamle Alterbillede Kristus i Getsemane Have fra 1670. Paa Alteret laa nederst det gamle slidte og lappede Alterklæde, dækket af det pragtfulde Alterklæde af karmoisinrødt Kamelhaarsplyds med Kong Kristian den Sjettes Navnetræk og Aarstallet 1737. En fin Alterdug med Kniplinger, anskaffet 1742 laa over Alterdugen; den skaanske Kvindes Alterdug og de andre tidligere Alterduge var nu kasseret. Paa Alterbordet stod som i vore Dage det lille ciselerede Messingkrucifiks, vistnok fra den første Kirkes Tid, mens det plumpe Trækrucifiks, der nu hænger paa Sydveggen, vistnok var ophængt i Koret. Det pragtfulde romanske Krucifiks var endnu ikke kommet i Kirkens Besiddelse. Paa Alterbordet stod de samme to store Messinglysestager som i Dag, vistnok stammende fra den anden Kirkes Tid, og rimeligvis Alterbæger og Alterdisk fra 1744 med Kongens Navnetræk. Til Alteret hørte en Tinvinflaske, anskaffet 1739 og omstøbt 1763, en Tinæske til Alterbrød (den gamle Trææske var nu forsvundet), samt en Tinkande. Over Døbefonten manglede den nuværende Daabshimmel, skænket af Hornbæks og Aalsgaardes Fiskere 1780, og selve Døbefonten og dens Trædæksel var overmalet 1743. Under Dækselet sad det 1672 skænkede Daabsfad. Ved Døbefonten hang et Haandklæde, der blev brugt ved Daaben. Ved Prædikestolen hang det 1742 anskaffede Timeglas, men den smukke Lysarm (Side 57) var endnu ikke kommet i Kirkens Besiddelse. Skriftestolen med sine to Sprinkelværker var forsynet med Gardiner. Foruden en Lyseplade var

rimeligvis her anbragt de to Kollekttavler til de fattige og til Bryllupsofringer, begge med det nye Aarstal 1745. Hornbæks Kirkefad 1718, benævnt „1 Collectbækken af Tin“, stod enten her eller foran Kirkedøren, som dets oprindelige Bestemmelse var. Under Loftet hang Maren Hansens Lysekrone fra 1688, og der hang vistnok tillige to smaa Skibe, forsvundne fra Kirken en Tid lang før 1809. I Taarnet var der som nu to Kirkeklokker fra 1682 og 1699, begge istandsatte og forsynede med nye Klokkepander 1737. Ved Stranden stod „en stor jernbeslagen Kirkeblok med 2de føre Taskelaase for, bekostet 1739, med et malet Skur“. Den var til Indsamling af Fiskernes Gaver, naar Gud havde velsignet deres Garn. Til Brug ved Gudstjenesten ejede Kirken en Messchagel af ægte Karmoisinfløjl, anskaffet til Kirkeindvielsen 1737, en Messeskjorte af Christenbergerlærred 1742, et Sæt blaat Kristentøj til Brug for Fattigfolk, omsyet 1743 af en kasseret Messchagel. Til Brug ved Begravelser ejede Kirken 1748 2 Gravspader, en Jordøkse, en Lighaare og en Spade til Jordpaakastelse med drejet Skaft.

Hornbæk Kirke 1750-1887.

Vi deler Hornbæk Kirkes Historie o. 1750 til vore Dage i to Afsnit, det ene omfattende Tiden 1750—1887, hvor Hornbæk Kirke var Annekskirke til Hovedkirken i Tikøb, det andet omfattende Tiden fra 29/10 1887, da Hornbæk blev Hovedkirke i sit eget Pastorat, til 1937. Vi anfører først de ydre Forandringer ved Kirken o. 1750—1887 og de vigtigste Reparationer i dette Tidsrum, dernæst Nyanskaffelser af Inventar, enten disse saa skyldes Gaver fra Menigheden i Hornbæk eller Myndighedernes Initiativ.

Ved Østenden af Kirken, hvor nu Sakristiet er, blev der efter Kontrakt af 15/8 1764 opført et nyt Skur af Snedker Jens Christensen i Farum til Brug for Ligbaarerne, som før havde „hængt ude og raadnet“. Ved Kirkesynet den 28. Maj 1783 nævnes dette af Tømmer og Brædder over Ligbaarerne oprejste Skur som aldeles forfaldent. Der tiltrænges et nyt, 9 Alen langt og tre Alen dybt. Paa dette Skur giver Tømrermester P. Svendsen, Murermester S. Nielsen, Smed Simsen, en Glarmester, ja endog en Urmager, Overslag. Det er vistnok dette Materialskur, der nævnes i Regnskabet 1862: „Ved den østre Ende af Kirken findes et halvtags Materialhus af Bindingsværk behængt med røde Teglsten“. Paa den nordre Side af Kirken var der dengang anbragt et Halvtag, ligeledes behængt med Tegl, hvorunder Brandredskaberne anbragtes, naar de ikke, som f. Eks. 1861 ved en Brand i Borsholm, var i Brug andetsteds. Ved Kirkesynet d. 7. Juni 1882 siges det ligefrem, at det ved Kirkens østre Ende værende Materialhus, der vansirer Kirken, ønskes fjernet, og et Sakristi ønskes opført paa samme Sted. I 1883—84 bliver det nye Sakristi opført og indrettet med Værelse og

Kakkelovn til Præsten, og Tikøbpræsten var da fri for som altid tidligere at maatte have et Værelse i Fiskerhuset „Kirkedal“, Nord for Kirken, til den nødvendige Omklædning efter den lange Køretur fra Tikøb. I denne Tilbygning var der ogsaa i Nordsiden et snævert, hvidkalket Rum til at opstille Ligkister før Begravelsen. (Sml. S. 78 og 83).

Vi anfører nu Oplysninger om de vigtigste ydre Reparationer, den nye Kirke i Tidsrummet 1745—1887 har været Genstand for.

Allerede i 1745 maatte Provst Garboe til en Mand der i Byen betale 3 Mk for at lægge „100 og nogle Sten“ paa Taget, som „i den stærke Vind den 20. December 1744 af Kirketaget afblæste“. Efter denne foreløbige Istandsættelse maa i Juni 1745 Murersvend Hans Engel fra Farum gaa hele Tagværket grundigt igennem. Det hedder derom i Regnskabsbogen: „De efter den store Storm i Tagene løs indlagte Tagsten er igen aftaget, skikkelig indhugget og understrøget; det øvrige Tag besteget, og hvor Sten fandtes enten at være revnet eller skallet, er Stenene udtaget, andre gode Sten indlagt og samtlige understrøget, tillige med Understrygelsen overalt, hvor fornødent gjordes, forbedret. I den vestre Sides skraa Gavl er Sten nedfalden, og de øvrige hængte saa godt som løse. I de af-faldendes Sted er andre oplagt og tilligemed de løse i stærkslagen Kalk nedlagt, med Søm fastslaget til Lægterne og derefter bestrøget samt skellet, og ligeledes er sket med de tvende østre skraa Gavle og Rygningen samt Tagskægget overalt, hvor fornødent gjordes. I Horisonten, som paa sine Steder stikker over Jorden, var af de derpaa faldne Tagdryp en Del Sten forfurnede, der tillige med de løse Fuger er udhugget, andre gode og stærkbrændte Sten i Steden indmurede, Fugerne bestrøget og siden med rød Sten afskuret. De seks Hovedpiller udvendig er tilligemed Gesimsen bleven overhvidtet“.

Man faar af denne fortræffelige Skildring af en større Tagreparation et Indtryk af det barske Vejr og Storm, som hærgede Hornbæk, før de store Plantagers Tid o. 1800—1850, og som nødvendiggjorde en saa omhyggelig Istandsættelse som den, der aabenbart var Tale om.

I Juni 1763 havde man igen Hans Engel, nu Murmester i Slangerup, til at bøde Kirketaget, og Juli 1768 foretog Mursvendene Lars Pedersen og Simon Sørensen følgende: Af Kirkens Tagskæg var en stor Del Sten afblæste, hvorfor andre er paalagte, og disse Tagsten overalt af ny indskellet. Ligeledes er delte Tags skraa Gavle og Rygning samt Taget i Midten indskellet og med behørig Understrygning forsynet. Kirkens udvendige Mure, som var sorte og skidne, er bleyet afskrabet, udspækket

og tvende Gange overhvidlet“. I Maj 1772 har samme to Mursvende fra Fredensborg „forset Kirkens Tag, som af Stormvinde og haardt Vintervejrlig var meget beskadiget, med tilhørende nye Stens Indstikning saavel som Omskelning og Understrygning“. I 1817 betales for Kirketaarnets højst fornødne Overtjæring 20 Rd. 4 Mk. I 1838 modtager Amtmand, Grev Knuth et Andragende fra Konsistorialraad J. C. Fangel i Tikøb om at godtgøres 4 Rd., som han har udbetalt Blytækermester Geismar for Istandsættelse af Taget paa Hornbæk Kirke. I 1865 udtaler Kirkesynet, at „naar Taget bliver omlagt og omdækket, maa Valverne og Rygningen dækkes med Bly i Stedet for med Tagsten.“

Tidsrummet 1746—1814 er præget i ikke ringe Grad af en lang Række Gaver fra Menigheden i Hornbæk eller fra Enkeltmand til Kirken. Vi anfører nu de vigtigste af disse Gaver i Tidsfølge.

I 1754 er „af Fiskerne bekostet et Taarnslagur til Kirken, som er opsat indvendig i Spiret med Viseskive udenpaa og tillige en lille Klokke, hvor det slaar paa nede i Kirken“. Dette Kirkeur optræder stadig i Kirkeregnskaberne med Udgifter til Optrækning og Pasning (sml. her S. 72).

For 1759—60 oplyser Regnskabsbogen: „Blokkepenge eller godvillig Gave deraf er intet for dette Aar falden, undtagen alene Hornbæk-Fiskerne har bekostet og foræret et rødt Fløjels Overslag med Silkefryndser nedenum til Prædikestolens Prydelse“. Og Regnskabsbogen fortsætter paa samme Maade næste Aar, 1760—61: „Godvillige Gaver ingen. Alene Fiskerne haver af deres gudelige Gavnildhed ladet Prædikestolen male og forgylde“. Fra dette Aar, Anno 1760, stammer de 4 Evangelistbilleder paa Prædikestolen, der, trods deres ringe Kunstværdi, er Hornbæk Menighed saa kære. Regnskabsbogen indeholder intet om, hvem der er Mester for disse Billeder, og Prædikestolen selv oplyser kun: „Denne Prædikestol Haver Byens Indvaaner Ladet Ziere med Mahling og Forgyldning, Gud til Ærre og Kirchen til Zirde“. Udsmykningen af Prædikestolen i Aarene 1759 og 1760 vidner om det gode Forhold Fiskerne stod i til deres 60aarige, gamle Præst, Provst Rasmus Henriksen Garboe i Tikøb.

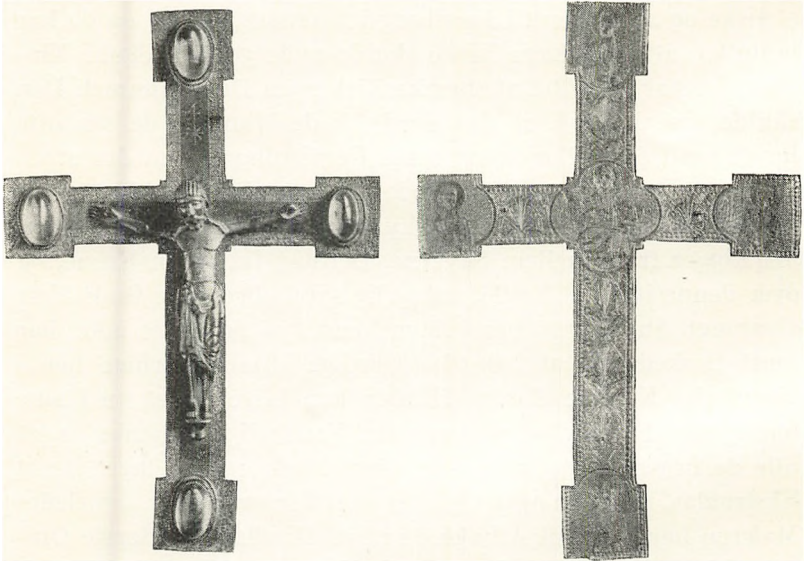
Gaven af Daabshimlen (S. 29) viser paa rørende Maade Hornbæk- og Aalsgaardfiskernes Kærlighed til deres Kirke. Den store noget klodsede Baldakin, der hænger over Døbefonten, bærer paa en Frise langs Underkanten følgende Indskrift: „Bekostet

af de Hornbechs og Aalsgaard Indvaanere, som levere Steen til Cronborg Ao. 1780“. Denne Indskrift kan læses af alle, der besøger Hornbæk Kirke, men der findes en skjult Indskrift, som kun kan ses, naar man udtrykkelig kender Stedet oven i selve Daabshimmelen, som fortæller, at Daabshimlen er „Mallet i Hornbechs Krohuus d. 17de Novb. 1780“. Fiskerne paa Hornbæk og Aalsgaarde har haft en usædvanlig Extrafortjeneste med at fiske og sejle Sten til Kronborg i Sommeren 1780, og de har besluttet, at deres kære Kirke skulde nyde godt af denne Vinding. De har besluttet at skænke Kirken en Daabshimmel. Den skulde give Indtryk af den skydækkede Himmel, de saa ofte havde set i deres Baade, og deres Forvisning om, at der er en Herre, som kan Stormen binde og lede Bølgen blaa. Over Himlen lader de anbringe en Skyformation med Englehoveder, der kigger frem mellem Skyerne. Derover findes en Krone, og over denne igen en Kugle, antagelig symboliserende Guds Herskermagt. Snedkeren, hans Navn kender vi desværre ikke, har faaet Besked paa at lade den færdige Himmel bringe hen i Hornbæks Krostue, for at Himlen kan blive malet med sine blaagyldne Farver, og vi kan uden Vanskelighed tænke os, at alle de brave Bidragydere har givet Møde og har taget sig et Ekstraglas, mens de meget interesseret har overværet, hvorledes Maleren har gjort sit Arbejde færdigt. Himlen fik i første Omgang blaagylden Staffering med Guldbogstaver paa sort Grund. Kort Tid efter er Himlen blevet hængt op i Kirken, og den har hængt der siden. 1926 blev Kuglen øverst oppe fornyet og forgyldt.

I 1784 fik Hornbæk Kirke en ganske beskeden, men ikke uinteressant Gave, det Hjortehorn med Indskriften: BAS: 1784: BH“, der endnu hænger i den bagerste Kirkestol paa højre Side, Mandssiden. Efter Borsholm-Gaardejeren Otto Mathiesens Forklaring til mig 1916 skal Indskriften tydes saaledes: „Bent Andersen 1784, Borsholm“. Nævnte Gaardejer Bent Andersen havde i sin Tid fundet Hornet paa sin Mark, og 1784 ladet det ophænge i Kirken for at kunne hænge sin Hat derpaa under Kirkegangen. Den lille Gave er et historisk Vidnesbyrd om, hvorledes Hornbæk Kirke begynder at virke dragende paa Bønderne oppe i Landet, ogsaa paa Bønderne i Borsholm, der dog

ikke havde ret meget længere Vej til den store Sognekirke i Tikøb, end de har til den lille Annekskirke i Hornbæk. Vi ser, af disse Gaver 1780 og 1784, hvorledes det senere Hornbæk-Hellebæk Pastorat begynder at udforme sig, over 100 Aar før det virkelig 29/10 1887 bliver oprettet af Statens Myndigheder.

Fra Kirkemyndighedernes Side har man i disse Aar, 1746—

Billed 7 og 8. Det gamle romanske Kors fra Hornbæk Kirke.
Set forfra og set bagfra.

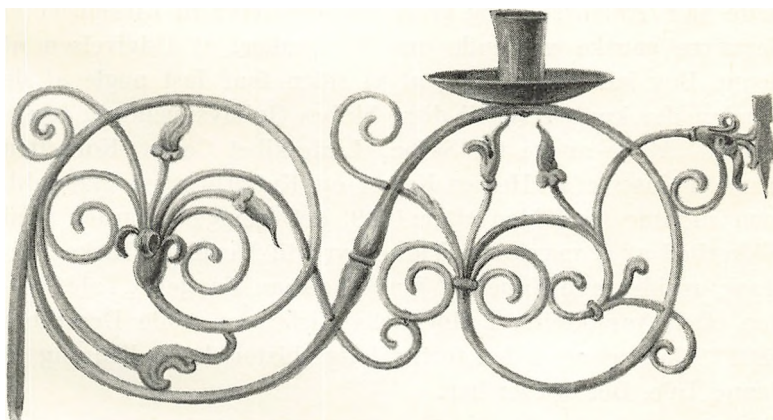
Efter Fotografii i Nationalmuseet.

1780, kun anskaffet faa nye Ting, efter de bevarede Regnskaber at dømme.

I 1751 anskaffes Professor Ewalds Bibelkonkordans i 3de Tomer, i Følge kgl. allernaadigste Befaling ved Reskripter af 26. Marts og 21. Juni 1751, til Hornbæks og Tikøbs Kirker, og Hornbæk maa udrede en Trediedel af Prisen med 2 Rd. 42²/₃ Sk. I 1756—57 laver Snedker Jens Christensen en ny Ligbaare til Kirken, anstrøgen med sort Oliefarve, til en Pris for Materialer og Arbejds løn 2 Rd. 4 Mk. I 1764—65 køber Sognepræsten for 5 Mk. to smaa Metalstager til derudi at sætte smaa Lys. Disse Stager er forlængst forsvundne. I 1775—76 anskaffer man igen en ny Ligbaare.

I Regnskabsaaret 1779—80 ophører Hornbæk Kirkes Regnskabsbog, og vi kan derfor næsten ikke følge Nyanskaffelser og

Reparationer af Kirken efter dette Tidsrum, saaledes som vi kunde i Tidsrummet 1710—1780. Vi kan sige næsten med Sikkerhed, at tre af Kirkens mærkeligste Ting først kan være kommet til Kirken efter 1780, nemlig det her afbildede romanske Kors fra den tidlige Middelalder, den ligeledes her afbildede meget smukke Lysarm, der maa stamme fra det 17de Aarhundredes Begyndelse, og hvortil Øskenen endnu findes paa

Billed 8. Den gamle Lysarm fra Hornbæk Kirke.
Efter Professor Magnus Petersens Tegning i Nationalmuseet Jull 1884.

Sydvæggen foran Prædikestolen, og endelig det ældste af Kirkens fire Kirkeskibe, Fregatten Frederik den Sjette. Vi antager, at det smukke gamle romanske Kors og Lysarmen er kommet til Kirken i Tiden 1780—1800, men det kan meget vel først være sket i Kapertiden 1807—14, da der kom Penge til Hornbæk.¹⁾ Vi beklager at maatte sige, at vi ved intet sikkert om, hvorledes disse Ting er kommet i Hornbæk Kirkes Besiddelse, om ved Køb af Kirkens Myndigheder eller ved Gave af Hornbæk Menighed eller Enkeltmænd. Vi ved, at disse Ting ikke længer tilhører Hornbæk Kirke, idet det mærkelige Krucifiks blev indkrævet af Nationalmuseet i 1885, og Lysarmen, der

¹⁾ Der findes Sagn paa Hornbæk om, at Korset skulde stamme fra et strandet russisk Krigsskib, eller at det skulde være fundet drevet i Land ud for Ellekilde.

1884 laa i et Gemme ved Alteret, og her blev tegnet af Professor Magnus Petersen, men siden er bortkommet, er utvivlsomt den samme Lysarm, som Nationalmusæet 1903 for 40 Kr. købte af Antikvitetshandler Rasmussen, efter hvis Opgivelse den skulde stamme fra Mariager.

Lidt mere ved vi heldigvis om Orlogsskibet „Frederik den Sjette“, nemlig, at denne Fregat i December 1809 „i mange Aar havde hængt i Kirken“, men hvem der har bygget dette Skib fra først af og givet det som Gave til Kirken, er vi desværre ganske uvidende om. Vi haaber, at Udgivelsen af denne Bog kan bidrage til, at vi siden faar løst nogle af de Gaader, der knytter sig til disse Skibes Ophavsmænd og første Givere. At de andre tre Skibe, Linieskibet Ceres, Korvetten Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel og Kutterbriggen Mandahl, maa stamme fra Tiden efter 1809, det fremgaar næsten med Sikkerhed af et mærkeligt Vidnesbyrd til Hornbæk Kirkes Historie, residerende Kapellan Jens Christian Fangels „Tale, holden efter Anmodning i Hornbæks Kirke den 20de December 1809“, eller rettere i den fortræffelige historiske Indledning til denne Tale. Det hedder her:

I det jeg efter Anmodning leverer efterfølgende liden Tale til Trykken, troer jeg at burde forudsende et Par Ord om Anledningen til samme, til Underretning for dem udenfor Hornbæks Leie, som disse Linier mueligen kunde komme for Øine. — Da Krigen med Engeland og Sverrig begyndte, vare Hornbæks kække Søemænd ikke de sidste, der benyttede sig af den Kongelige Tilladelse til Kaperie; og dette Foretagende faldt saa heldigt ud for dem, at de fleste Familiers Velstand derved betydelig forøgedes. Foruden de milde Gaver, som Hornbæks goddædige Indvaanere indsendte til Understøttelse for Hovedstadens Brandlidte, Norges brave Krigere, o. s. f., blev ogsaa en betydelig Sum af dem anvendt til at forskønne Hornbæks Hs. Majestæt tilhørende Kirke med Oppudsning, Malning, nye Vinduer o. m. a. Et Skib, som i mange Aar havde hængt i Kirken, blev ved denne Leilighed nedtaget, paa det nøiagtigste og skønneste istandsat og prydet, og derefter den 20de December 1809 under et talrigt Følge af Stedets Indvaanere, de i Omegnen cantonerende Herrer Officerer og andre Embedsmænd med megen Høitidelighed atter henbragt til Kirken og sammesteds ophængt under Sang og Kanoners Affyring, hvorpaa efterstaaende Tale holdtes (se nærmere S. 124 f., Skibefester).“

Vi behøver ikke at tvivle paa, at det var Fregatten Frederik den Sjette (og ikke Linieskibet Ceres, Kirkens største Skib), som

den unge Kapellan Jens Christian Fangel tænker paa, for Skibets Papirer, paa ny fremdraget ved en Undersøgelse d. 7de Februar 1937, indeholder følgende Oplysninger, desværre ikke i Originaloptegnelse, men senere Renskrift af den derefter ødelagte Original:

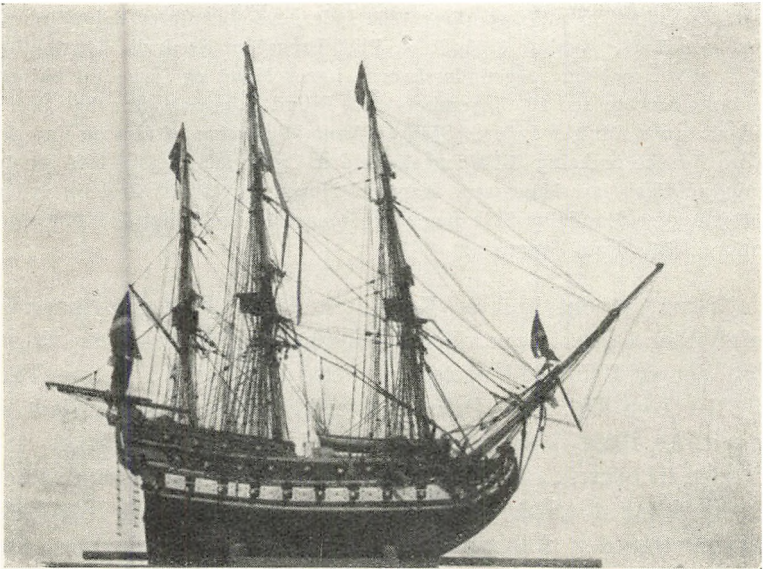
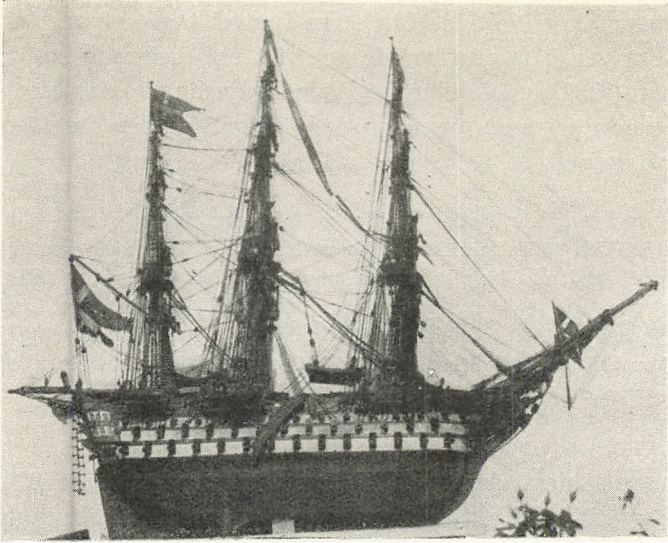
„Vi undertegnede haver Tiltaklet og forbedret Skibet Frederik den 6te Anno 1809 den 20de December. Mogens Nielsen af Hornbæk den 20de December 1809, Jens Olsen Pii af Hornbæk den 20de December 1809, Lars Johansen af Hornbæk den 20de December 1809, Svend Hansen Lind, den 20de December 1809, Niels Hansen Lind den 20de December 1809, Jens Andersen Piil den 20de December 1809, Christian Nielsen af Hornbæk den 20de December 1809, Amtsforvalter Fasting og Kapellan Fangel den 20de December 1809.“

Ingen af de andre tre Skibe har Skibspapirer fra 1809, men først fra 1866. Vi anfører nu Oplysningerne fra Skibspapirerne 1866 for alle fire Krigsskibes Vedkommende, men gemmer Skibspapirernes Oplysninger om Istandsættelserne 1891, 1914 og 1937 til det sidste Afsnit i denne Bog: „Skibefester paa Hornbæk“.

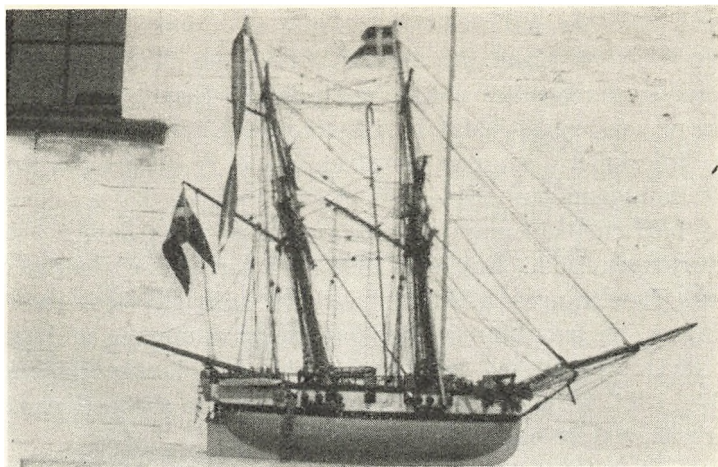
Linieskibet Ceres Skibspapirer 1866 lyder: „Skebet Ceres Rebereret og Ubposset d. 27. October 1866. N. J. Pii.“ Fregatten Frederik den Sjettes Skibspapirer melder: „Jeg underskrevne haver Malet og forbedret Skibet Frederik den 6te den 10. November 1866, Svend Johansen, Hornbek. Korvetten Annas Papirer lyder: „Skibet „Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel“ er fra Aarene omkring 1810, maaske ældre. Og er istandgjort 1866 sidste Gang af Christian Mogensen, Kaptajn Mogensens Søn.“ Endelig lyder Kutterbriggen Mandahls Skibspapirer: „Repareret og Mahlet den 10de November 1866. Lars Jeppesen.“

Vi ser, at det kun er Korvetten Anna, hvis Skibspapirer indeholder Oplysninger eller Formodninger om Skibets Alder. Men der er Grund til at tro, at dette Skib er fra denne Tid, o. 1810. I en Tid, hvor Prins Frederik af Hessen-Kassel ledede de norske Hære i deres Kampe imod Sverrig før Norges Afstaaelse til Sverrig i 1814, var det rimeligt for en nationalsindet Hornbækker at opkalde det Orlogsskib, han skænkede Hornbæk Kirke, efter den folkeyndede General. Historien kender dog slet ikke nogen Prinsesse Anna i Familie med denne General.

Ogsaa det mindste Skib har et Navn, der vidner om

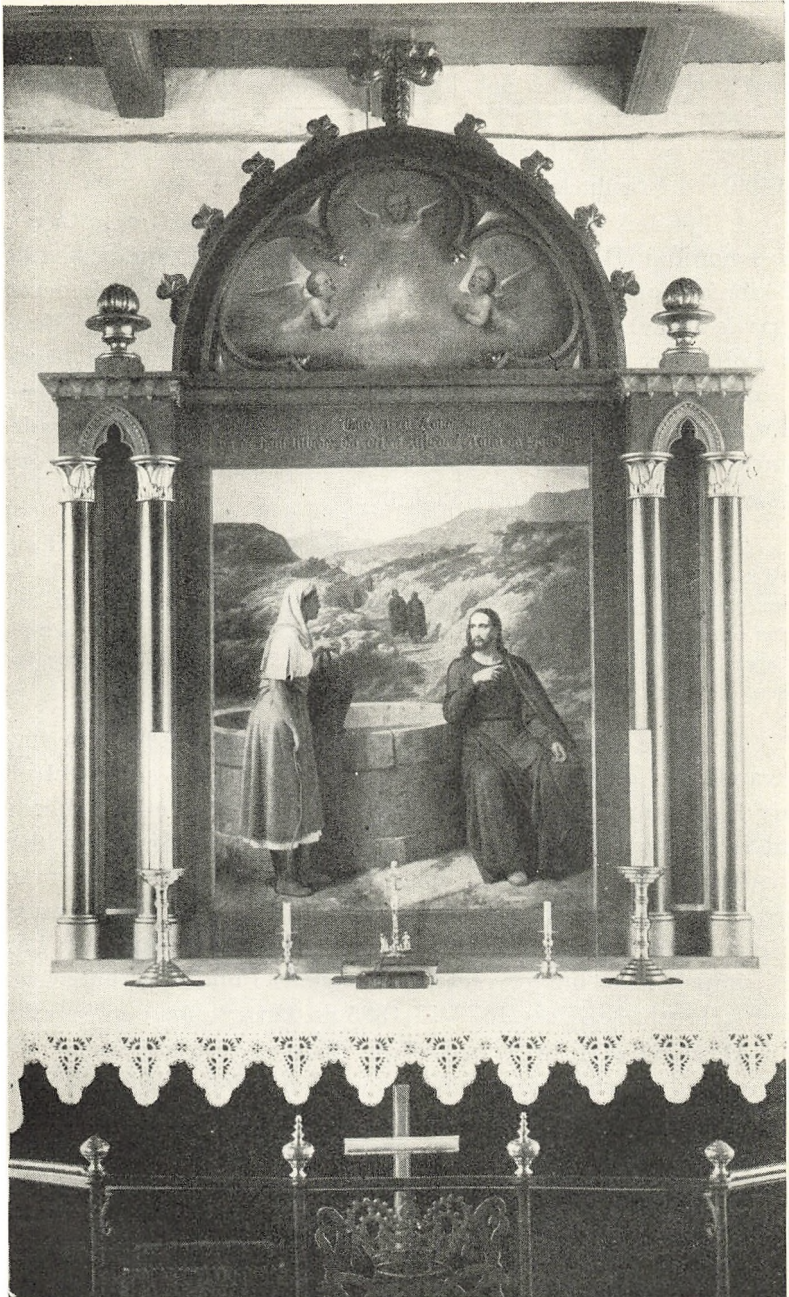
Billed 10 og 11. De store Krigsskibe i Hornbæk Kirke.
Foroven Linieskibet »Ceres«, fornedden Fregatten »Frederik VI«.

Billed 12 og 13. De mindre Krigsskibe i Hornbæk Kirke.
Foroven Kutterbriggen «Mandahl», fornedet Korvetten «Anna» Prinsesse af Hessen-Kassel.

Hornbækkernes nationale Interesse i de norske Kampe. Det bærer Navnet Mandahl, samme Navn som Kanonchaluppen Mandahl, der fandtes i den dansk-norske Flaade 1809—1814, og som var bygget i Mandal i Sydnorge. Endelig fortælles der om Linieskibet Ceres paa Hornbæk, at det er bygget paa Spant i Dronningemøllen 1811, hvis Ejer, Stephen Bang, siges at have haft en Baadsmænd fra Holmen til at rigge Skibet. Under Kaperkrigen imod England 1807—14 var denne Baadsmænd blandt Besætningen i Skansen ved Dronningemøllen. Hvorom alting er, de tre Skibe, vi her har nævnt, stammer utvivlsomt fra den nationalt saa højspændte Tid, den danske Kaperkrig 1807—1814, hvor Hornbækkerne kunde regne sig mellem Danmarks kækkeste og modigste Sømænd.

Hundrede Aar efter Kirkens Indvielse 1737 blev det besluttet, at Kirken skulde have et tidssvarende Alterbillede. Staten traf i Aaret 1837 Overenskomst med Datidens ypperste danske Maler, Professor C. W. Eckersberg, den danske Malerkunsts Fader, om, at han for en Pris af 400 Rd. skulde fremstille et Alterbillede med Motiv: „Kristus og den samaritanske Kvinde“. Eckersbergs Dagbog oplyser, at han var begyndt paa Anlægget af dette Alterbillede den 9de Juni 1837, og at han blev færdig med det den 20de April 1838. Nogle Englehoveder til den øverste Del af Alterbilledet blev efter Eckersbergs Dagbog fuldendt den 20. Aug. 1838. Der er ingen Grund til at antage, som det siges paa Hornbæk, at de to Engle skulde forestille Kromanden Niels Christian Petersens Tvillingebørn, Mogens og Johanne Marie, saa meget mere som disse Børn først kom til Verden den 12. Oktober 1838. Eckersbergs Alterbillede vakte en vis Opsigt paa Maleriudstillingen i 1838, og det gav Datiden Anledning til to temmelig indgaaende Beskrivelser, nemlig af cand. theol. K. F. Viborg i hans Bog „Kritik over de ved det kongelige Akademi for de skønne Kunster offentlig udstillede Malerier“ 1838 S. 170—74, og af den ulige mere berømte Kunsthistoriker N. L. Høyen i hans „Tillægsblade til Dansk Konstblad“ 1838 og siden optrykt i Høyens Skrifter I S. 105f. Holfert Snedkers gamle Altertavle fra 1737 blev kasseret, og den nuværende Altertavle i pseudogotisk Stil blev anskaffet, men vi ved desværre ikke, hvilken Snedker, der er Mester for den gan-

Billed 14. Hornbæk Kirkes Allertavle 1838. C. W. Eckersberg: Kristus og den samaritanske Kvinde.
 Paa Alterbordet ses det lille Messingkrucifiks og de store Allerstager.

ske tiltalende Altertavle. Altertavlen fik Indskriften: „Gud er en Aand, og de ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed“. Udvalget af Indskrift skyldes formodentlig den gamle Konsistorialraad J. C. Fangel i Tikøb (død 1841), det stemmer overens med Aanden i hans Ungdomsprædiken den 20. Dec. 1809 ved Hornbæks gamle Skibefest.

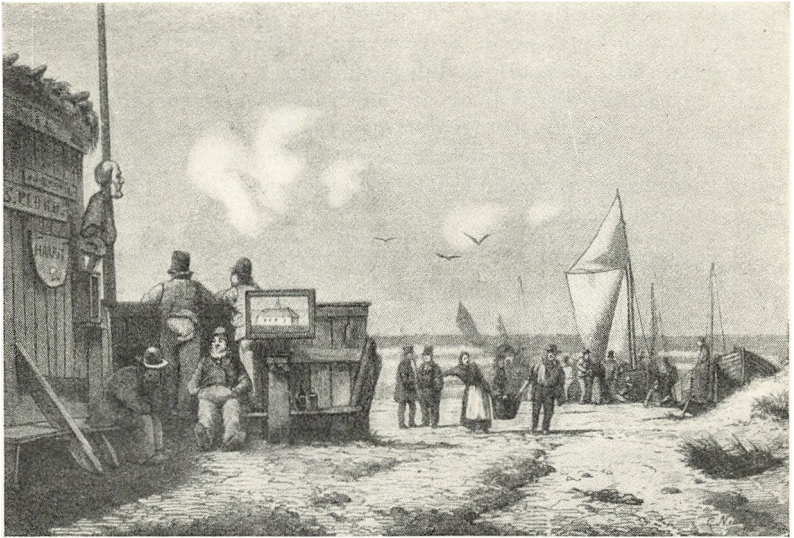
I 1866 bekostede Hornbæks Menighed Kirkens første Orgelharmonium. Det var samme Aar som Hornbæks anden kendte Skibefest fandt Sted d. 10. November 1866. Kirkemyndighederne havde ønsket, at det nye Orgelharmonium skulde have sin Plads i Pulpituret over Indgangen, idet Skillerummet mellem begge Pulpiturer borttoges, og ligeledes de to midterste Fyldinger paa Forklædningen, som skulde erstattes med en Bræddebalustrade, men denne Anbringelse blev hindret ved en Erklæring fra Hornbæk Menighed af 27/12 1866.

„Vi Undertegnede tillader os herved paa Menighedens Vegne i Hornbæk at afgive den Erklæring, at samtlige de kirkesøgende her ere enige om, helst at ville beholde Orgelet staaende paa den Plads det nu har, altsaa oppe ved Degnestolen, og derimod ikke ønsker det anbragt paa Pulpituret.“ Erklæringen var underskrevet af N. J. Pii, R. J. Pii og Ole Jensen. De var Brødre, og Skippere alle tre.

Faa Aar efter det nye Orgelharmoniums Anskaffelse forsvandt den gamle Skriftestol, og der blev i 1869 anskaffet en ny Lænestol til Præsten. 1871 anskaffede Kirken et Alterklæde af rødt Fløjel i Stedet for det gamle af samme Stof, der blev borttaget 1869. Til Brug for Altertjenesten anskaffede man 1879 en Sølvæske til Oblaterne, købt hos Juveler Christensen, København. Denne Oblatæske bruges den Dag i Dag. Den har et simpelt Kors indgraveret paa Laaget, i Bunden er indgraveret: „Hornbæks Kirke 1879“. I 1886 anskaffede man en Sølvæske til Alterkalken. I 1879 anskaffede man en fortinnet Kande til Brug ved Daaben. Den stod paa en Gueridon ved Siden af Døbefonten. Denne Gueridon, der blev malet 1870, er antagelig anskaffet mellem 1800—1850. Til Gengæld for det til Nationalmusæet afgivne gamle romanske Krucifiks fik Hornbæk Kirke i 1885 de to høje Kandelabre af Messing paa Støbejernsfødder, der under almindelige Forhold staar i Kirkens Hjørner paa hver Side af Alteret, men som under Begravelser bliver rykket

frem foran Kisten. Samme Aar fik Kirken en ny Ligbaare paa fire Fødder til at indbære Strandvaskere. De blev begravet i et Hjørne af Kirkegaarden, det saakaldte „Russerhul“, hvor en Del druknede russiske Matroser fra et strandet russisk Krigsskib skal være jordet.

I 1874 fik Hornbæk Kirke omsider sin første Kakkelovn (S. 34). Dette Aar blev det nemlig for Kirkesynet godtgjort, at

Billed 15. Hornbæks «Stok» og Kirkens Blok 1862.
Efter Marinemaler Neumanns Gengivelse i Illustreret Tidende 30. Marts 1862.

det langt overvejende Antal af Sognemenighedens Beboere ønskede Kirken opvarmet, samt at de fornødne Midler til Opvarmningen det første Aar var til Stede. Synet vedtog, at det mest hensigtsmæssigt vilde ske ved Anbringelse af en Jernovn, mindst fire Alen høj, paa den nordre Side af Højkirkens midterste Pille, altsaa i den gamle Kvindeside af Kirken. Det skete ogsaa, men der blev ikke Tilfredshed med denne Kakkelovn, og først 1906 blev de to store Kakkelovne, der nu staar ved Kirkens Østende, anskaffet.

Af den gamle Kakkelovns Jammersminde kan vi anføre, at det i 1888 hedder i Kirkeregnskabet, at „da den nuværende Ovn ikke er i Stand til

at forøge Varmen i Kirken mere end 3 Grader, maa enten en ny stor Ovn eller en anden mindre Ovn anskaffes, ligesom i hvert Fald Skorstenen maa forlænges for at undgaa Røg i Kirken.“ Der blev dog intet foretaget i Sagen, og 1898 hedder det igen: „Da den nuværende Kakkellovn og Skorstenen trænger til en større Reparation, henstiller Kirkesynet til Kirkeværgerne i Stedet for at reparere Skorsten og Kakkellovn at flytte begge Dele, da Kirkens Udseende baade indvendig og især udvendig lider under sammes nuværende Plads, ligesom ogsaa Kirken vil vinde adskillige Siddepladser ved Flytningen.“ 1901 klagedes der igen over, at Kakkellovnen ikke opvarmede Kirken tilfredsstillende, og det henstilledes, at Kakkellovnen blev efterset, og om fornødent et bedre Varmeapparat anskaffet. 1902 udtalte baade Kirkeværgen og Præsten, at Kakkellovnen fremdeles virkede lige utilfredsstillende, da den ofte røg, og i Kulden ikke kunde varme tilstrækkeligt, og det blev henstillet at anskaffe et bedre Varmeapparat; men først i 1905, da den gamle, daarlige Kakkellovn revnede, kunde Bevillingsmyndighederne ikke længere sidde Klagen overhørig, men maatte anskaffe de to store nuværende Ovne, der stadig fungerer tilfredsstillende.

Vi anfører nu de vigtigste Istandsættelser af Kirkens Inventar, især vedrørende Kirkeblokken „Stokken“ paa Hornbæk Strand, lavet 1739, og den mindste og ældste Kirkeklokke fra 1682.

I 1757 lavede Snedkeren Jens Christensen af Farum et nyt Skur af Egetømmer over Stokken, da det gamle fra 1741 var ganske forraadnet. Prisen var 17 Rd. 5 Mk. Selve Stokken maatte fornyes 1787. Det hedder i Regnskabet: For en Blok af ny bekostet 6 Rd. 4 Mk. I 1800 betales der „for Tavlen over Stokken at male og forgylde“ 2 Rd. 24 Sk. I 1814 var der ingen Gave i Blokken ved Stranden, da „den henligger omrevet og beskadiget af et afsindigt Menneske“. I 1826 betales der 24 Sk. for at reparere Tavlen til Kirkeblokken ved Stranden. I 1851 faar Smeden Hans Pedersen Betaling for at have istandgjort Kirkeblokkens Plader, men 1858 blev „Jernbeslaget af den gamle Kirkeblok eller saakaldte „Stok“, som i alt vejede 10 Lispund og 14 Pund, solgt for 5 Rd. 42 Sk. Det er dog rimeligvis den samme gamle „Stok“ uden sit Jernbeslag, der nævnes 1862 som „en Kirkeblok med Tavle ved Stranden“ (sml. Bill. 15), og ligeledes i 1867 og 1871. I 1876 fremsatte Kirkeværgen Skolelærer Nielsen i en Skrivelse til Kronborg Amtstue Hornbækfiskernes Ønske, at „den ved Stranden anbragte Kirkeblok enten maatte blive borttaget eller skænket til Byen.“ Finansministeriet havde i Skrivelse af 28. Marts 1876 intet at erindre mod, at den omhandlede Kirkeblok afstaas til Fiskerlejet Hornbæk, saaledes at de i Blokken indsamlede frivillige Gaver ikke mere føres til Indtægt i Kirkeregnskabet, men anvendes til trængende paa Fiskelejet.“ Desværre har Udviklingen medført, at ikke blot selve Kirkeblokken, „Stokken“, men ogsaa Hornbækfiskernes landskendte Samlings-

sted, „Stokken“, som havde Navn derefter, siden da er fuldstændig forsvundet, hvad der er en stor Skam for Hornbæk.

I 1837 blev den mindste og ældste af Kirkeklokkerne omstøbt i Frederiksværk. Den 24. Januar 1837 blev Klokken besigtiget og erklæret for ubrugbar. I Maj samme Aar kom Bygningsinspektør Kornerup til Kirken og besaa Klokken, hvilket medførte, at Klokken den 20. Juli 1837 blev ført til Frederiksværk for at omstøbes. Klokken kom tilbage den 23. Oktober, og den første November 1837 blev den atter hængt op paa sin Plads i Kirketaarnet. Saaledes har Hornbæk-Kromanden Niels Christian Petersen meddelt i sin Dagbog for 1837.

Kirkens Gulv var oprindelig belagt med brændte Mursten, som idelig sank eller blev optraadt, og som derfor stadig maatte omlægges og repareres. I 1873 henstillede Kirkesynet, at „Gulvet i Hovedgangen bestaaende af gamle røde Mursten, der vansirede Kirken“, maatte omlægges med Fliser, hvad da ogsaa skete. Tre Aar efter, i 1876, kom der et Tæppe foran Alteret til Præsten. I 1904 kom en Kokosløber fra Indgangsdøren op til Koret, fornyet 1925.

Endelig kan vi nævne, at Døbefonten i 1879 blev fuldstændig befriet for de „ziirlige Farver“, hvormed Maleren Hans Nielsen i Gandløse 1743 havde forsynet den (S. 46), saa at Døbefontens smukke graa Granit atter kom til Ære og Værdighed.

Hornbæk Kirke 1887-1937.

Den 29. Oktober 1887 fik Hornbækkerne deres længe nærrede Ønske opfyldt af de statslige Myndigheder, at Hornbæk Kirke blev Hovedkirke i et særligt Pastorat, Hornbæk-Hellebæk Pastorat, udskilt fra det gamle Tikøb-Hornbæk Pastorat, og med sin egen Præst, der nu skulde have Bolig i Hornbæk, og ikke som i alle Tider før i det fjærne Tikøb. Man kunde ikke med Rimelighed vente, at Præsterne oppe i Tikøb skulde tage sig af deres Annekskirkes Tarv med samme Kraft, som de tog sig af deres Hovedkirke, Side om Side med deres egen Præstegaard. Med sin første selvstændige Præst, Pastor Edvard Alexander Sperling, 1887—1911, fik Hornbæk Kirke ogsaa en Talsmand over for Kirkens Ejer, den danske Stat, hvis Ord havde Vægt, og hans Bestræbelser for at gøre Kirken saa skøn og tiltalende som muligt, er blevet værdigt fortsat af hans Efterfølgere, Pastor Vilhelm Dankau (1911—1928) og Hornbæk Kirkes nuværende Sognepræst, Pastor Laurits Vinkel Højrup. En meget stærk Støtte har Hornbæk Kirkes Præster fra 1904 til vor egen Tid faaet af de nyoprettede Menighedsraad, hvor den i Menigheden levende Kærlighed til deres egen Kirke fik sit naturlige Midtpunkt, saa meget mere som Menighedsraadets ledende Mand gennem mange Aar, Lærer Karl Hoffmann i Hornbæk, var en for Kirken stærkt interesseret Mand. Samarbejdet imellem Sognepræst og Menighedsraad viser sig ikke mindst i den smukke Løsning af Orgelsagen et af dets lykkeligste Resultater.

Det i 1866 anskaffede Orgelharmonium gjorde Tjeneste til 1898, da Hornbæk Kirke ved testamentarisk Gave fra afdøde Enkefru Dreyer i Ellekilde fik et nyt og godt Harmonium, et større og bedre Instrument end det gamle Orgelharmonium af

1866. I Tilgift fulgte de smaa Lysestager paa Alteret og et Par Gipsfigurer, forestillende Thorvaldsens Apostle Petrus og Johannes. Det nye Harmonium blev modtaget af Hornbæk Menighed den 27de April 1898 og straks taget i Brug ved Gudstjenesten. Fra 1893 havde man indsamlet Midler til Anskaffelse af et Orgel, og man havde i 1898 naaet at faa indsamlet 600 Kr., men man skulde paa det Tidspunkt bruge o. 1500 Kroner til et Pibeorgel. Da det af afdøde Fru Dreyer skænkede Harmonium i Længden ikke viste sig fyldestgørende, nedsatte Menighedsraadet i 1907 en Indsamlingskomité paa 21 Medlemmer med Repræsentanter ikke blot fra Hornbæk By og de til Hornbæk Sogn hørende Byer, men ogsaa for Hellebæk Sogn og de til dette Sogn hørende Bondebyer, Skibstrup, Holmene og Horse-rød. Den nedsatte Indsamlingskomité udsendte et trykt Opraab, hvori det bl. a. hed, at der paa forskellig Vis var indsamlet 920 Kr. til et nyt Orgel, men et til Hornbæk Kirke passende tilfredsstillende Orgel vilde koste mellem 2200 og 2800 Kr. Opraabet vandt Tilslutning i alle Befolkningslag i de to Sogne, og det ikke blot hos de bosiddende Folk, men ogsaa hos Karle og Piger, der var i Tjeneste i Sognet, ligesom ogsaa mange udensognsboende Venner af Hornbæk gav deres gode Bidrag til det nye Orgel. Den 30. Marts 1908 raadede Komiteen over ialt 1840 Kr. i indbetalte Midler, den havde Løfte om Bidrag paa ialt 160 Kr., og Indsamlingen ansloges til endnu at kunne indbringe ca. 200 Kr. Der var desuden Mulighed for at sælge Fru Dreyers Harmonium til Villingerød nye Kirke for en Sum af 150 Kr. Man havde da paa Komitémødet den 30. Marts 1908 en Raadighedssum af o. 2350 Kr. at anvende til det nye Orgel. Man havde den 21de Januar 1908 behandlet et af Lærer Hoffmann skaffet Tilbud paa 2300 Kr. fra Orgelbygger Starup, der havde bygget Asminderød Kirkes Orgel, men man foretrak i Komitémødet den 30. Marts 1908 et større og mere formaalstjenligt Orgel til 3000 Kroner og besluttede sig til at søge Staten som Kirkens Ejer om en Statsunderstøttelse paa 1000 Kr. til dette Orgel. Ansøgningen blev velvilligt modtaget af de kirkelige Myndigheder, og Bevillingen blev optaget paa Finansloven 1909—1910. Saa blev Orgelet til 3000 Kr. endelig bestilt hos Orgelbygger Starup. Det nye Orgel blev afleveret til Professor,

Bygningsinspektør Alb. Jensen den 11. Nov. 1909, prøvet for Komiteen den 13. November og fundet tilfredsstillende i enhver Henseende, hvorefter det for første Gang blev taget i Brug ved Gudstjenesten den 14. November 1909. Orgelet bærer da ogsaa Indskriften „Anno 1909“. Det fik Plads paa det Pulpitur, hvorfra det første Orgelharmonium i 1866 blev forvist (S. 64), og der synes endda at være meget god Plads paa Pulpituret. Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Sogneraad havde forpligtet Kommunen til at afholde samtlige Udgifter ved Orgelets Anbringelse, Afbenyttelse, Vedligeholdelse og ved de under forefaldende Bygningsarbejder muligt nødvendige Flytninger, ligesom Sogneraadet ogsaa forpligtede sig til at holde Orgelet brandforsikret til fuld Værdi. Det ældste Orgelharmonium blev solgt i Oktober 1908 for 20 Kr., Fru Dreyers Harmonium blev først solgt 1910 for 125 Kr.

I 1919 henstillede Kirkesynet, at Orgelet blev forsynet med elektrisk Blæser, hvad det paa Forhaand var indrettet til — da det blev mere og mere vanskeligt at faa en Bælgetræder, men først i 1927, efter et Afslag d. 10. Dec. 1925, lykkedes det at faa anskaffet en Blæser for 1700 Kr. Orgelet er pneumatisk med 10 Stemmer, 2 Manualer og Pedal. I 1904 havde man anskaffet Barnekows Koralbog, og 1906 havde man endvidere faaet Malings og Stensgaards Melodier samt nogle af Gebauers lette Orgelpræludier.

I de sidste 50 Aar har Kirken af forskellige modtaget en Række smukke Gaver, som vi nu anfører her, ordnet efter Tidsfølge.

I 1902 skænker Konfirmandinden Jenny Kirstine Svendsen af Plejelt en ny Alterdug i Hardangersyning, hun selv havde syet. I 1906 skænker Fru Johanne Christensen i København et Betræk af rødt Fløjl til Knæfaldet, Bedeskamlen og Prædikestolen, og dette Fløjl blev fornyet i 1928. 1920 skænkede Fru Dankaus Søster, Frk. Kristine Rohde, en Alterdug i venetiansk Broderi, og 1928 gav Pensionatsejerinde Frk. Fanny Nielsen en Dug, udført i Hedebosyning af Fru Åkerlund.

Samme Aar, 1928, skænkede Ingeniør Ørnfeldt 60 Særkalke af Sølvplet til Kirken foruden en Sølvindsats til Kalken, og Menighedsraadet fik den 7. Marts 1928 Tilladelse fra Kirke-

ministeriet til at lade Alterskranken ændre, saa der kunde sættes Særkalke paa den. I 1930 skænker Kaffehandler J. Høst, Adelgade 31A, København, Hornbæk Kirke dets meget smukke Altertæppe. Gaven har den særlige Værdi, at den er fremstillet af Hr. Høst selv i et o. 1000 Timer varende Fritidsarbejde i Løbet af 13 Maaneder, altsaa saa godt som hver eneste Aften. Der er i Altertæppet anvendt Garn og andre Materialer for over 300 Kr. Med god Grund har det smukke Altertæppe været udstillet paa Charlottenborg og vundet fortjent Anerkendelse. Hr. Kaffehandler Høst har ogsaa skænket Hornbæk Kirke et indrammet Billede af Maleren Eckersberg, der nu hænger bag paa Altertavlen. Hr. Kaffehandler Høsts Interesse for Hornbæk hidrører vistnok fra, at hans Kompagnon, Peter Ludvig Eskildsen, var et Barnebarn af Fru Johanne Marie Meyer, født 12/10 1838 i Hornbæk Kro. (Sml. S. 62).

I 1931 har Tømrer Jakob Hansen, Hornbæk, skænket en Krans af stiliserede Vindrublade om Lydhimlen over Prædikestolen. Motivet hertil er taget fra Daabshimlen. I 1936 har samme Mand skænket et forgyldt Trækors paa Bagvæggen i det nyopførte Lighus (S. 78) paa den gamle Kirkegaard. Maling og Forgyldning er skænket henholdsvis af Malermestrene Kaj Andersen og Arne Jørgensen, Hornbæk. Disse sidste Gaver turde staa som et Vidnesbyrd om, at ogsaa Nutidens Hornbækkere omfatter deres Kirke med Kærlighed og Interesse.

Fra Kirkens og Menighedsraadets Side er der ogsaa sket en Række Nyanskaffelser i de sidste 30 Aar, hvoraf vi her anfører de vigtigste.

I 1914 blev der anskaffet en ny Degnestol, der fik sin Plads under Prædikestolen, hvor de to Harmonier af 1866 og 1898 tidligere havde staaet. Den gamle Tiggertavle 1745, og Skrifte-tavle 1786, blev fastgjort i den nye Degnestol. Præsten fik 1918 en ny Lænestol i selve Koret. Aaret før havde han faaet et Embedssignet, og 1934 fik han en meget smuk ny Messehagel af vinrødt Fløjel med Guldkors paa Ryggen og Guldgaloner i Kanterne. Til Døbefonten blev der anskaffet en ny Daabskande 1923. Den er af Messing, og den bærer i Bunden Navnet „Danmark“ i oval Ring samt Mærket „HB. 2019“. I Stedet for de gamle plumpe Nummertavler af Træ blev der anskaffet Num-

mertavler med smaa Messingtal, og i 1919 anbragtes en Tavle til Numrene ved Daab og Nadver. I 1918 fik Kirken indlagt elektrisk Lys, 15 Lamper ialt, i Kraft af en paa Finansloven optaget Bevilling paa 1272 Kr.

Næsten endnu mere er Kirken i de sidste 33 Aar, hvor Menighedsraadet har kunnet øve sin Indflydelse, blevet præget af en Række store Istandsættelses- og Restaureringsarbejder. Det begyndte 1904 med, at Kirkeloftet blev malet dekorativt, da Kirken havde opnaaet en Bevilling paa 380 Kr. dertil. I 1907 kom Turen til Altertavlen. Alterrammen blev overmalet af Firmaet Schrøder, Nielsen og Hansen i København. Øverst bag paa Rammen læses: „Malet og forgyldt i September 1907 af Maleren Chr. Knudsen af København“. Eckersbergs Alterbillede blev for en Bekostning af 400 Kroner istandsat af Maleren Peter Ilsted i København. Arbejdet hermed stod paa i to Maaneder. I 1908 blev Uret i Kirkens Taarn, hvis Vedligeholdelse siden 1878 var overdraget Urmager Jac. Larsen i Havreholm, istandsat af den berømte Taarnurmager Bertram Larsen i København. Ved Kirkesynet den 21. Juni 1907 viste det sig, at Uret ikke kunde gaa, og det maatte enten istandsættes eller helt fornyes. Uret bærer nu Indskriften: „Uhret er opsat og igang den 12. December 1908 af Bertram Larsen, København“. Paa Kirkeloftet findes endnu tre af Urets gamle Lodder.

I 1911 henstillede Kirkesynet, at „Kirkens Træværk, heri indbefattet Prædikestol og Loft, blev malet i lysere Farver, hvilket er et almindeligt Ønske i Menigheden“, ligesom man henstillede, at Orlogsskibene, der dengang var ophængt i Kirkens Midtergang i Kølvandslinie, blev hævet o. 10 Tommer af Hensyn til Fanestængerne ved Begravelser. Denne Nymaling blev ikke gennemført 1912 og 1913, men i 1914 fik man den ønskede Bevilling til det store Arbejde. Man søgte Nationalmusæets Bistand til Afstemning af Farverne og Kontrol med Arbejdet, og man fik da endelig afløst de tidligere halvskidne brune og graa Farver med de festlige blaa Farver, som nu er Kirkens Hovedfarver, og som bidrager saa meget til det Præg af straalende Hygge, som der er over Kirken i vore Dage. Samtidig med Gennemførelsen af dette store Nymalingsarbejde blev Kirkens fire Orlogsskibe istandsatte af Hornbæks gode Mænd og op-

hængt ved en prægtig Skibefest i Kirken den 9. Oktober 1914. Ved Ophængningen opgav man desværre, tvunget af Nødvendigheden, den smukke gamle Kølvandslinie gennem Kirkens Midtergang, jeg saa levende husker fra min Barndoms Kirkegang, og Flotillen blev ophængt med de to store Skibe foran i Kirken, Ceres til højre over de gamle Mandsstole, og Frederik den Sjette til venstre over de gamle Kvindestole nær Døbefonten, de to mindre Skibe Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel og Mandahl længere tilbage i Midtergangen.

I 1926 blev Kuglen over Daabshimlen opfyldt, og 1928 blev Krucifikset paa Sydvæggen og Altertavlen 1670, istandsat af en god Hornbækker, Konservator ved Nationalmusæet, P. K. Andersen, boende i „Fædres Minde“. Over det beskedne Kors fra o. 1715, nedtaget ved Kirkesyn 23. Juni 1864 og henlagt paa Loftet, anbragte Konservatoren den gamle velkendte latinske Indskrift „Jesus af Nazaret, Jødernes Konge“. Ved sin Restaurering af det gamle Alterbillede af 1670 har han ikke blot kunnet genoplive det gamle Getsmanebilledes straalende grønne og blaa Farver, men han har ogsaa ved at opdage den underliggende ældre Indskrift (S. 23) givet Nøglen til den rette Forstaaelse af den yngre, nu synlige Indskrift, hvor jeg tidligere ganske fejlagtigt havde opfattet Ordene Hendrik Konterfeger Raa post, som Hendrik Konterfeyer fra Raa, paa Bestilling af Ole Nielsen Laholm.

I 1931 borttog man det slidte røde Fløjls og de trevlede Guldgaloner paa Prædikestolen, hvor de havde siddet siden 1906, og Betrækket blev erstattet med en Afdækning af selve det smukke Egetræ. Aaret før var der blevet anbragt en Løber, fastholdt af Messingstænger, paa Prædikestolens Trappe og Gulv.

I 1933 kom endelig Turen til Forbedringen af de gamle, meget ubekvemme og smalle Stolestader, som man i Aarevis siden 1870 havde klaget over fra Menighedens og Kirkesynenes Side. Allerede 1872 havde Kirkesynet anbefalet, at Stolestaderne blev gjort passende brede og med skraanende Rygstykker. Mens der saa tidligt som 1890 var blevet anskaffet 12 nye Bænke med bekvemt Sæde til Ungdommen paa Pulpituret i Stedet for de 14 gl. haarde Bænke, skulde det vare lige til 1933, før den

fornødne Bedring af Stolene blev indført, ved at Sædet er gjort bredere, saa at Bænkene er blevet mere bekvemme at sidde paa end før. Nogle Aar før, i 1927, blev der af Menighedsraadet anskaffet Høreapparater for tunghøre, hvilke blev anbragt i nogle af de øverste Mandsstole. Den gamle skarpe Adskillelse imellem Mands- og Kvindestolene, der var raadende i min Barndom i 1890erne, var da bragt ud af Verden, ogsaa fra Myndighedernes Side. Det sidste store Reparationsarbejde før 1937, var Nystøbningen af den ældste Kirkeklokke fra 1682, omstøbt i Frederiksværk 1837. Nyomstøbningen fandt nu Sted i Brønderslev paa Jysk Jernstøberi. Fornyelsen af Klokkeren skete paa Menighedens Bekostning, og den bærer i sin Indskrift (S. 28) Vidnesbyrd om Hornbækmenighedens Kristentro i vore Dage. „Aldrig forstummer Tønen fra Himlen, i Sjæle- nes glade Pilgrimssang“.

Fra 1737 til den 1. Januar 1935 var Hornbæk Kirke Statens Ejendom, men den overgik fra det Tidspunkt som en selvejende Kirke til Hornbæk Menighedsraads Bestyrelse. I Henhold til ministeriel Skrivelse af 1. Maj 1934 blev der den 14. Juni 1934 holdt et ekstraordinært Kirkesyn over Kirken i Anledning af dens Aflevering til Hornbæk Menighedsraad. Ved dette Syn oplæste Provsten Kirkeministeriets Skrivelse af 1. Maj samt Betænkning afgivet af „Udvalget angaaende Statens Kirkers Overgang til Selveje“, for saa vidt den særlig angik Hornbæk Kirkes Forhold. Paa Landbrugsministeriets Vegne afleverede Kirkeværgeren, Førstelærer Hoffmann, Hornbæk Kirkes Arkiv til Menighedsraadets Formand, Rentier Carl Hansen, Hornbæk. Kirken med Tilbehør er i 1935 brandforsikret for 130,000 Kr., hvoraf Løsøret for 49,300 Kr. Kirkens hellige Kar m. v. er tyveriforsikret for 5000 Kr.

Hornbæks gamle Kirkegaard.

I Bønskriftet til Kongen af 8de Okt. 1671 tilføjer Hornbækfiskerne som Efterskrift: „Ligger og begravne i samme Kirke 3 Præster, som haver prædiket og været Præster til samme Kirke“. Af de Tikøbspræster 1588—1671 vi kender, kan der kun være Tale om Hans Tidemand, død 1619, hvis Grav i Tikøb Kirke i al Fald ikke kendes. I alle Tilfælde synes denne Efterskrift at vidne om Begravelser i selve Kirken, ligesom i andre Landsbykirker o. 1600. I 1935 fandt man i Hornbæk Kirke under Midtergangen mellem de øverste Stole oppe ved Koret et Mandslig med kraftig Underkæbe og mørk Paryk. Ved Siden af fandtes i en Kiste et Kvindeligt og et Barneligt. Lige foran Pulpituret paa Mandssiden fandt man samtidig et Mandslig nedlagt i Kalk, med rød Paryk, svøbt i et stort rødbrunt Klæde, og desuden endnu et Lig i Kiste. Endelig fandt man under Gulvet paa Mandssiden 3 Underkæber. Kirkebogen giver ingen Oplysninger om disse Begravelser i selve Hornbæk Kirke, og i Kirkeregnskabet nævnes blot for 1764—65: „For Chymici Madsens¹⁾ lidet Barns Grav i Kirken, 2 Rd.“. Er der mon her Tale om det Barneligt, der blev fundet i Gangen mellem de øverste Stole.

Hovedmassen af de døde blev naturligvis begravet paa den lille Kirkegaard, der siden 1588 har ligget paa samme Sted omkring Kirken som i vore Dage, men som i Tidens Løb er blevet noget udvidet. Nu er Kirkegaarden omgivet med et Stengærde, rejst oprindelig 1737 med Hovedsognets Bistand, men før den Tid var Kirkegaarden omgivet med et Stavehegn, som det var meget vanskeligt at vedligeholde, saa meget mere som Kirkegaarden, ligesom Hornbæk iøvrigt paa den Tid, led stærkt af Flyvesand.

¹⁾ Han var dengang Læge i Borsholm.

I 1704—05 bliver noget Vrag, vurderet til 5 Rd., forbrugt til Kirkegaardens Gærder. I 1710—11 var Kirkegaardsgærdet omblæst og skulde derfor ophugges paa ny. Bent Ibsen og Christian Andersen faar tilsammen 4 Rd. for 8 Dages Arbejde dermed. Næste Aar blev et Stykke Jord indlaget til Kirkegaarden, og Gærdet maatte derfor flyttes, hvad der kostede 3 Mk. I 1713—14 faar 4 Mand 4 Rd. i Betaling for at lukke Kirkens Gærder med Eneris og nye Egestave, som de ophuggede. Samme Aar betales 1 Mk for at kaste Flyvesand fra Kirkens østre Gærde, og næste Aar 12 Sk. for at kaste Flyvesand fra Kirkens Gærde. I 1717—18 hedder det i Regnskabet: „For Sanden Tid efter anden at kaste fra Kirkens Gærder 2 Mk.“

I dette Aar sker der en Hovedreparation af det genstridige Gærde. Provst Hasebarth har overtalt Overførsten til at udvise 3 store Ege til Kirkens Tjeneste. „Til at fælde samme Eger og slaa dem itu er brugt 6 Karle udi 3 Dage à hver Karl paa sin egen Kost 2 Mk. = 6 Rd. Af samme Eger er ført 31 Læs fra Skoven til Kirken og givet for hvert Læs at age 8 Sk. = 2 Rd. 3 Mk. 8 Sk. Provsten maatte leje Bønderne til at age Staverne ned, efterhaanden som de blev skovede, at de ej skulde bortstjæles. Dertil, samt at slaa dem itu, er forbrugt Krudt og Jernredskab = 2 Rd. Givet 4 Karle for at hugge Staverne til Rette og nedgrave udi 5 Dage à hver Karl 2 Mk. paa egen Kost = 6 Rd. 4 Mk.

De høje Kirkemyndigheder mente, at det var for galt med Provstens Flothed: „Det synes alt for meget, som er givet dem, der fælder Kirkens Ege, nemlig hver Person 2 Mk. om Dagen.“

Næste Aar maatte man alligevel trods disse store Bekostninger nedgrave Støtter ved Hornbæks Gærde „og dem at hugge udi 3 Dage betalt 4 Mænd af Sognet hver om Dagen 1 Mk. 8 Sk. = 3 Rd. Advarselen mod utidig Flothed havde altsaa frugtet. 4 Karle i 3 Dage faar 2 Rd. 3 Mk. for Gærde at lukke om Kirkegaarden. I 1725—26 haver Sognepræsten udlagt for Gærdet omkring Kirkegaarden at lukke, hvortil Sognemændene som sædvanlig, uden Betaling, har leveret Staver og Gærdsel, til 1 Mand, som derpaa i 6 Dage haver arbejdet, à 1 Mk. = 1 Rd.

Efter Kirkens Ombygning i 1737 blev det fortvivlede Stavehegn afløst af et Stengærde, hvortil Hovedsognets Beboere leverede Sten, det var deres Andel til Hornbæks nye Kirke. Det hedder herom i Regnskabet 1739—40: „Med de Sten, som Hovedsognets Beboere har tilført, er omkring Kirkegaarden ved tvende af Sognets Stensættere opsat et enkelt Stengærde $2\frac{1}{2}$ Alen højt udi 113 Favne, hvorfor dem er betalt i Favne 1 Mk., er 18 Rd. 5 Mk.“. Vi faar altsaa her en Maalestok for Kirkens Omfang 1739, ialt 339 Alen i Omkreds. Den nuværende gamle Kirkegaard er kun c. 295 Alen i Omkreds, og Arealet indbefattet Kirken udgør 2040 Kvadratmeter. Der er rimeligvis i senere Tid

skaaret et Hjørne af Kirkegaarden imod Nordvest. Kirkeværgernes Salær blev i 1739—40 ansat til 2 Rd. „i Henseende til den Umage de have haft med Kampestens Tilførsel og Stengærdets Oprettelse“.

I 1722—23 havde Tømmermanden Jens Rasmussen i Frederiksborg lavet en ny Port til Kirkegaarden, og 1738—39 fik Hornbæksmeden en Jærnring paa 13 Pund samt 9 Sk. for at levere en Klinke, Klinkefald og andet Tilbehør til denne Port. I 1740—41 blev der for 34 Sk. lagt 5 Favne Stenbro fra „Kirkedøren til Laagen og lidet udenfor“. Selve Laagen blev samtidig ljet og malet brunrød.

Det nye Stengærde var ikke meget solidt, og det blev i Aarenes Løb en stadig Anledning til Udgift for Kirkekassen.

I 1740—41 blev der „til Styrke og Beskærmelse“ sat en Fod af Kampesten uden omkring Stengærdet for 2 Rd. 24 Sk., og der blev betalt 20 Sk., for at faa 3 Favne af det nye Gærde, som var faldet ned, sat op igen. Næste Aar blev der for 38 Sk. opsat hele 9 Favne Stengærde, som „paa adskillige Tider var udfalden“. I 1747—48 udlagde Provst Rasmus Garboe paa Kirkens Vegne 40 Sk. „for Kirkens Stengærde, som paa sine Steder var nedfalden, igen at lade opsætte“, og i 1771—72 maatte man for samme Arbejde betale 1 Rd. I 1819 betales der for Opsættelse af 69 Favne Stengærde à 1 Mk., 11 Rd. 3 Mk.

Ogsaa i senere Tider melder Regnskabet om slige Udgifter.

I 1862 er Hegnet om Kirkegaarden saa vel som denne uryddelig, og i 1867 er Hegnet saa lavt og utilstrækkeligt, at det anses for ønskeligt, at det bliver forhøjet o. $\frac{1}{2}$ Alen. I 1877 blev Stengærdet istandsat, og „de nye Stolper ved den nordvestre Laage indtil Kirkegaarden malede.“ I 1878 er indenfor den vestre Indgang Hegnet nedbrudt ved, at et Hus, der har staaet her, er ombygget, hvorved den derved opstaaede Aabning maa dækkes med Plankeværk, og Aaret efter maa begge Laagerne til Kirkegaarden istandsættes. I 1886 medgik der til Kirkegaardens Vedligeholdelse 13 Kr. 25 Øre foruden 2 Rd., som blev brugt til at istandsætte Stengærdet.

Hornbæk gamle Kirkegaard var meget lille, og det kunde i 1886 befrygtes, at der om meget kort Tid ikke vilde være den fornødne Plads til nye Begravelser paa den. Man gør derfor Forslag til Ministeriet om Anlæggelsen af en ny Kirkegaard. I Februar 1891 blev den nye Kirkegaard taget i Brug, og man ophørte da foreløbig med at skaffe Plads til nye Begravelser paa den gamle Kirkegaard. I 1905 bestemte man, at Græsset

paa Kirkegaardene skulde slaas saa ofte, det fandtes nødvendigt, og at de ikke vedligeholdte Gravsteder skulde sløjfes og besaas med Græs. Samme Aar blev Hegnet paa den nordre Side af den gamle Kirkegaard lige indenfor Kirkegaardslaagen fornyet. I 1910 blev Gangene paa den gamle Kirkegaard reguleret og gruset. I 1926 blev den gamle Kirkegaard planeret og reguleret efter en af Bygningsinspektøren godkendt Reguleringsplan, og

Billed 16. Hornbæk Kirke set fra Nord.

Man ser til venstre det 1885 tilbyggede Sakristi med Døren til det tidligere Ligrum.

efter denne Regulering kunde man igen tage den gamle Kirkegaard i Brug. Stengærdet blev samtidig repareret imod Syd og Vest. I 1929 blev der nedlagt nogle Gravsteder udenfor Kirkedøren, og Pladsen her mellem Kirkedøren og Hegnet blev reguleret.

I 1931 udtalte Menighedsraadet et bestemt Ønske om en Udvidelse af det snævre Ligrum i den nordre Del af Sakristiet og Indretning af et Redskabshus, og Aaret efter henstillede man, at der blev opført et helt nyt Lighus, naar de økonomiske Omstændigheder tillod det. Det var Tilfældet i 1935. Ved Kirkens Overgang til Selveje i 1935 blev der tilstaaet Menighedsraadet en Sum fra Staten paa 4000 Kr. Dette Beløb med Renter, 244 Kr. 73 Øre, blev anvendt til Opførelsen af et nyt Lighus ved

Arkitekt Søren Lemche. De samlede Udgifter var 9993 Kr. 80 Øre. Der blev optaget et Laan paa 5700 Kr. Det lille Restbeløb blev med Stiftsøvrighedens Billigelse udredet af Kirkekassen.

Udenfor Kirkedøren ligger en udslidt Ligsten, af hvis Indskrift man endnu kan læse i Randen den latinske Indskrift: „Parce sepultis“ dvs. „Skaan de begravne“, eller „Fred med de døde“. Paa en anden ligeledes udslidt Ligsten læses Aarstallet 1711, altsaa det store Pestaar. Maaske har disse Gravstene oprindelig dækket Grave i selve Kirken.

Da saa mange af de gamle Grave er sløjfede ved Reguleringsplanerne af 1926 og 1929, er det kun forholdsvis faa af de gamle Hornbæk- og Aalsgaardsslægters Gravsteder, der er bevaret paa den gamle Kirkegaard. Men vi kan dog finde baade Store og Lille Bjørns Grave paa den gamle Kirkegaard. Store Bjørns Gravsted findes i det sydvestlige Hjørne lige ved Hegnet, og den bærer Indskriften „Peder Andersen og Hustru's Gravsted 1923. Hvil i Fred“. Lille Bjørns Gravsted Syd for Kirken bærer blot Indskriften: I. C. Andersen's Familie-Gravsted. Af andre mere kendte Hornbækkere kan vi nævne den Jens Chr. Andersen, hvis fortræffelige Skildring af Eckernførdeslaget og det paafølgende slesvigholstenske Fangenskab er trykt i „Fra Frederiksborg Amt“ 1927. Hans Grav ligger paa Nordsiden af Kirken og bærer Indskriften: „Jens Chr. Andersen * 1827 † 1877. Stine Andersen * 1834 † 1899. Salige ere de døde, som dø i Herren. Aabenb. 14,13“.

Denne Fisker og Store Bjørn er Udtryk for hver sin Side af det hornbækske Væsen, det følsomt bevægede og det djærvt kammeratlige Sind. Det er i sin Orden, at de to Mænd har deres Grave paa Hornbæks *gamle* Kirkegaard, for i dem lever det gamle Hornbæks Aand.

Hornbæks nye Kirkegaard.

Mens Hornbæk endnu til 1887 var Annekskirke til Tikøb, var det næsten udelukkende Hornbækkerne selv og Fiskerbefolkningen i Ellekilde, Boderne og Aalsgaarde, der benyttede den gamle Kirkegaard til Gravplads, mens Befolkningen i Omegnens Bondebyer, selv det nære Horneby, fik sine Døde begravet paa Tikøb Kirkegaard. Da Hornbæk-Hellebæk Sognekald blev skilt ud fra det gamle Tikøb Sognekald, var det nødvendigt for Bondebefolkningen i Hornbæk Sogns Bondebyer at finde Gravplads i Hornbæk, og det hidrog jo yderligere til at nødvendiggøre Anlægget af en ny Kirkegaard.

Den 4. Oktober 1886 fastslog Hornbæks kirkelige Myndigheder over for Ministeriet den store Pladsmangel paa den gamle Kirkegaard. „Det formenes, at der om meget kort Tid ikke vil være den fornødne Plads til Begravelser paa Hornbæk Kirkegaard“. I August 1888 forelaa der en Indstilling fra Frederiksborg Amt til Finansministeriet om Udlægning af en ny Kirkegaard ved Hornbæk, men endnu den 3. November 1889 havde Ministeriet ikke ladet høre fra sig, skønt „der findes nu ikke nogen Begravelsesplads paa den nuværende (gamle) Kirkegaard“. Endelig maatte Ministeriet tage Affære, og der blev udlagt et Areal af knap en Tønde Land i Udkanten af Hornbæk Plantage lige ved Strandvejen til Ellekilde og Helsingør. Den 10. Januar 1890 forelaa et Overslag over Udgifterne ved Reguleringen og Indhegningen af den nye Kirkegaard:

Bortskaffelse af Træstubber og Rødder etc.	250 Kr.
Til Lægtehegn om Kirkegaarden + Arbejdsløn	450 Kr.
Til Tilførsel af Jord og Plantning af Tjørn	130 Kr.
Til Paakørsel af Ler paa hele Arealet	200 Kr.
Den samlede Sum ved Anlægget af den nye Kirkegaard	1030 Kr.

Skovvæsenet skulde afskove og bortføre de paa det udsete Kirkegaardsomraade staaende Træer. I Februar 1890 tilbyder Tømrer og Hjulmand Henrik E. Petersen at opføre et forsvarligt Lægtehegn omkring den nye Kirkegaard i Plantagen. Stolperne skulde være af Lærketræ med 2 Rækker af Grantræ paa, som skulde paaslaas Stakit af Bønnestager. Derhos skulde paa det dertil udsete Sted anbringes en Naturtræsport af samme Bredde som Porten paa Hornbæks gamle Kirkegaard og mindst 3 Alen høj og ved Siden af Porten en Laage ligeledes af Naturtræ. Dette Overslag blev antaget. I Løbet af Sommeren blev Kirkegaardsomraadet drænet af Frederik Rasmussen fra Havreholm, og sidst paa Aaret 1890 blev denne Kirkegaard færdig til at tages i Brug. Den blev indviet den 23. Februar 1891 ved en kort Tale af Sognepræst Sperling, da det første Lig Tøffelmager Johannes Andreassen blev begravet der. Paa den nye Kirkegaard blev der ikke bygget noget Ligkapel, men foreløbig blot et Materialehus.

Den nye Kirkegaard blev hurtigt for lille til den stærkt voksende Befolkning. Ved Kirkesynet den 26. Juni 1912 udtales det, „at der maa tænkes paa den nye Kirkegaards Udvidelse, hvilket kan ske enten imod Vest eller Øst.“ Ved Kirkesynet Aaret efter hedder det, at der straks maa gøres Skridt til Kirkegaardens Udvidelse, da der kun er 5 Gravpladser tilbage med i alt 12 Grave. Ved Kirkesynet den 24. Juni 1915 var den nye Kirkegaard udvidet, anlagt, forsvarlig indhegnet og kortlagt. Det gamle Lægtehegn, der ofte havde maattet istandsættes og fornyes (1907), var nu erstattet med en smuk Ringmur, der blev overhvidtet med Kalk. Det blev vedtaget, at der for Fremtiden maatte anvendes et Beløb paa indtil 300 Kroner aarligt til Kirkegaardens Vedligeholdelse. I 1923 blev der vederlagsfrit indlagt en Vandledning paa den nye Kirkegaard af Interessentskabet Hornbæk Vandværk.

Paa den nye Kirkegaard hviler den første Præst for det selvstændige Hornbæk-Hellebæk Pastorat, Pastor Edv. Alexander Sperling. Mindestenen bærer et vellignende Portrætbillede af den afholdte Præst med Indskriften: „E. A. Sperling, * 1. April 1853, † 7. Februar 1911. Præst i Hornbæk-Hellebæk Sogn i 23 Aar. Reist af Venner.“ Af mere kendte Hornbækkere, der

hviler paa den nye Kirkegaard, kan vi nævne den unge Kromand i „Paa Sømands Tro og Love“, Holger Drachmanns Ven, Mogens Petersen (den yngre) * 12. Oktober 1838, † 13. Juni 1916, og hans Hustru Elina, født Malmstrøm (* 8. 6. 1841, † 29. 1. 1932), og Kaptajn Svend Nielsen Pii, (19. April 1846—1. Januar 1918), „Eskadrechef“ ved den store Skibefest i 1914. Af fremmede mere kendte Mænd, der er begravet paa Hornbæk ny Kirkegaard, kan vi nævne bl. a. Philologen, Professor A. B. Drachmann, Holger Drachmanns Halvbroder; Slotspræst Carl I. Linnemann; Retspræsident Bendt Friis og Maleren S. Schlichting Carlsen, født i Flensborg 1852, død i Hellebæk 1903. Det hedder paa hans Gravsten: „Hans Kunst skabte ham Beundrere, hans Hjærte Venner.“

Den ny Kirkegaards mærkeligste Minde er den *russiske Kriegergrav* i Kirkegaardens nordlige Fjerdedel, indeholdende i alt Ligene af 58 russiske Krigsfanger, der døde under deres Danmarksophold i Horserødlejren, en Mils Vej fra Hornbæk i Aarene 1917—1920, og blev begravet paa den nye Kirkegaard i Tidsrummet 16. Maj 1917 til 2. Marts 1920.

For at give sit Bidrag for at lindre Krigsfangernes Nød i den store ulyksalige Verdenskrig havde den danske Stat tilbudt at indrette to Krigsfangelejre, den ene i Hald ved Viborg, bestemt til at rumme de i Rusland levende, tyske og østrigske Krigsfanger, den anden i Horserød Hegn, bestemt til at rumme de i Tyskland og Østrig levende, russiske Krigsfanger, i begge Tilfælde for at skabe de syge Krigsfanger bedre Levevilkaar, end det naturligvis var muligt i de af Krigen hærgede Lande. Selvfølgelig skulde Fangerne, saa længe Krigen varede, betragtes og bevogtes som Krigsfanger under Laas og Lukke.

Den 1. Maj 1917 ankom det første Hold af russiske Krigsfanger fra Tyskland til Horserødlejren, det næste Hold kom en Uges Tid efter og saa fremdeles. Men trods al omhyggelig Pleje i Horserødlejren varede det naturligvis ikke længe, før man kunde vente, at Døden vilde gøre sin Høst imellem disse stakels, forsømte, underernærede, ofte syge Mennesker. Skønt „Lazarettejren i Horserød“ for Størstedelen var beliggende i Tikøb Kirkesogn, bestemte Staten, som ejede Hornbæk Kirke, at de Krigsfanger, der maatte dø i Horserødlejren, skulde begraves

paa Hornbæk Kirkegaard; saaledes skete det da, at Hornbæk Kirke blev Stedet for en Række sjældne og fremmedartede Jordfæstelser efter græsk-katolsk Ritus.

De to første Begravelser fandt Sted den 16. Maj 1917. De begravede var to russiske Bønder, Korporal Roman Schapola-
woff og Menig Dimitri Cholodin. Jordefæstelsen foretoges af Præsten ved den russiske Kirke i København, Pastor Tchelkunoff, fra Hornbæk Kirkes dengang saare uanseelige Ligrum i Sakristiet ved Kirkens Østende. Fra Kirkestyrelsens Side havde man givet de russiske Gejstlige Tilladelse til at benytte selve Kirkerummet til Bisættelseshøjtideligheden, men Russerne afsløgte med Tak dette Tilbud.

Den lige saa smukke som langvarige Messe tog sin Begyndelse ved Kirken og fortsattes under hele Processionen til den nye Kirkegaard. En Deling paa 48 Mand fra 18' Bataillon under Kommando af en Premierløjtnant afgav Æresvagt. Foruden de deltagende krigsfangne Kammerater fulgte en stor Skare Danske fra Hornbæk og Omegn Ligtoget og stod tavse og betagne omkring Graven, medens de to Kister under fortsat Messesang blev sænket i Jorden. Overalt i Hornbæk vajede Flagene paa halv Stang. Stor Overraskelse vakte det, da Pastor Tchelkunoff, en imponerende Prælatskikkelse i en pragtfuld Messeklædning og med et mægtigt Russerskæg, meget lignende Kejser Alexander III's, vendte sig imod Forsamlingen efter endt Jordefæstelse og paa fuldkommen fejlfrat Dansk og uden mindste fremmede Tonefald udtalte: „Og saa vil jeg gerne udtrykke mine Landsmænds og min dybtføjte Tak for den Deltagelse, De i Dag har vist ved Begravelsen af disse to unge Mænd, som nu har fundet Hvile saa langt fra deres Fædreland“. Forklaringen var, at den russiske Gesandtskabspræst havde levet sin Barndom og Ungdom i Danmark og studeret ved Københavns Universitet. Efter militær Sædvane hædrede de danske Soldater de hedengangne med tre Geværsalver over Graven. Ved den første Jordfæstelse bistodes Præsten af to Korsangere fra den russiske Kirkes Kor, men senere blev der af Krigsfanger fra Lazaretlejren dannet et udmærket Sangkor, som udførte Messen ved Begravelserne overordentlig stemningsfuldt.

Den 16. Oktober 1918 blev det store centrale Mindesmærke

paa den russiske Kriegergrav afsløret. Det bærer paa Forsiden paa Russisk og Dansk følgende Indskrift: „Internerede russiske Krigere afdøde i Danmark efter langt Fangenskab 1917—1918“. Paa Siderne og bagtil er Navnene paa de begravede Russere anført. Der findes paa den store Gravplads et Par mindre Mindesten med russisk og dansk Indskrift, saaledes til venstre en hvid

Billed 17. Den russiske Kriegergrav paa Hornbæk nye Kirkegaard.

Gravplade med indridset staaende russisk Kors med Indskriften: Til uforglemmelige Kammerater fra de fra Tysk Fangenskab flygtede Kammerater, Horserød 23. 10. 1918“. Til højre findes en hvid Gravplade med indridset liggende Kors: „Sov, hvil, Fred for Jeres Sjæle. Ulykkelige Børn Ruslands. Fra Kammeraterne flygtet fra tysk Fangenskab. Horserød 1/9 1919.“ Der findes desuden smaa Mindetavler over navngivne Mænd, især Officerer, deriblandt ogsaa et Mindesmærke over en rumænsk Officiant Rada-Valerie, der døde i Horserød den 21. April 1918. Dette Minde med en rumænsk Indskrift er rejst af Københavnsafdelingen af det rumænske røde Kors. Hans Hustru skal efter Lærer Hoffmanns Sigende have været til Stede ved sin

Mands Begravelse i vort fjerne Land. Indskriftens Slutning betyder, oversat til Dansk: Ihukkommet til evig Tid, være Navnet paa denne Helt, død saa fjærnt fra sit Hjem. Gud være hans Sjæl naadig.

Det har voldt en Del Vanskeligheder at skaffe Midler til Vedligeholdelse af det udstrakte Gravsted, som den danske Stat 19. April 1918 havde overladt de russiske Myndigheder vederlagsfrit i 40 Aar til 1958. Efter Omvæltningen i Rusland kom der ikke mere Tilskud derfra, og den danske Stat mente ikke, at den burde strække sig længere, naar de sovjetrussiske Myndigheder, der var nærmest til at sørge for Gravmindet over deres afdøde Landsmænd, saa ganske svigtede. Det blev derfor nægtet Kirkeværge, Lærer Hoffmann at lade Russergravene vedligeholde for Kirkegaardens Regning. Da traadte Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Kommunalbestyrelse til og paatog sig velvilligt at vedligeholde Krigergravene, saa de siden har kunnet holdes i en sømmelig Stand. Gid de stadig maa bevares paa Hornbæk ny Kirkegaard som et Minde om, at vort Land i den store Verdenskrigs Dage søgte at tjene Næstekærlighedens og den sande Kristendoms Sag.

Tikøbs og Hornbæks Sognepræster før 1887.

Om Hornbæks, det vil i Virkeligheden sige Tikøbs Præster i den katolske Tid og den første Reformationstid før Hornbæk første Kirkes Bygning 1588, ved vi kun meget lidt. Vi kender enkelte katolske Tikøb-Præster fra Vidneudsagn, saaledes Hr. Nicholaus 1356, Hr. Johannes 1389, Hr. Hans Rickmatzson 1458 og Hr. Niels 1485, men vi ved ikke stort mere om dem end deres Navne. Det samme gælder den første lutherske Præst, Hr. Bent, der skal have været Jubellærer, dvs. Præst i mere end 50 Aar. Først fra 1577 har vi den sikre og paalidelige Præsterække i Tikøb Sognekald. I dette Aar forlod Præsten *Hans Andersen* Tikøb, for paa Kongen, Frederik den andens, Bud at overtage et Præstekald i Skaane, Asmundtorp og Tofta Kald. Næppe med sin gode Villie maatte han bytte Kald med sin Svigersøn *Peder Hansen Riber*¹⁾, der som Rektor ved Frederiksborg Skole fra 1573 var i sin Konges Kridthus. Kongens Gunst forskaffer først Hr. Riber det lige nævnte skaanske Kald d. 20. Marts 1575, oven i Købet med Kongens Tilladelse til at forblive i Frederiksborg og foreløbig bestyre det ved Kapellan, derefter den 18de August 1577 Svigerfaderens Sognekald i Tikøb, og endelig den 9. Maj 1586 Bispedømmet paa Gulland, som Hr. Riber havde til sin Død 1591. Om Hr. Ribers Forhold til Fiskerne i Hornbæk i Tiden 1577—1586 vides intet. Ogsaa hans Efterfølger *Hans Ludvigsen Munthe* fik sit store Embede som Følge af Hofgunst, blot 26 Aar gammel. Han havde nemlig været Lærer for Kristian den fjerdes yngre Broder, Hertug Ulrik. Han døde af Pest 41 Aar gammel d. 5te September 1601 ligesom sin Hustru, Cathrine Arnoldsdatter de Fine, og sin toaarige Søn

¹⁾ Se Kirkehistoriske Samlinger 3 R. II S. 326—31.

Johannes. De efterlevende Børn, deriblandt den senere Biskop i Bergen Ludvig Munthe, Holbergs Oldefader, har i Tikøb Kirke sat Forældrene en Mindesten med en smuk latinsk Indskrift, der fortæller om deres Skæbne.

Der er Grund til for Hornbæk at bevare Mindet om denne saa tidligt bortrevne Præst Hans Ludvigsen Munthe. Det er jo nemlig ret sandsynligt, at det skyldes hans Indflydelse hos Frederik den anden, at Hornbæk kort før Kongens Død 1588 fik Lov at bygge sin første Kirke og opnaaede Tilsagn om kongelig Understøttelse til denne Kirke. I alle Tilfælde vil vi mindes Hans Munthe som den første Tikøb-Præst, der har prædiket paa Hornbæk. Hans Efterfølger, Præstesønnen fra Herstedøster, *Hans Pedersen Tidemand*, død 1619, er maaske begravet i Hornbæk Kirke, da der ikke findes Ligsten over ham i Tikøb Kirke (S. 75). I 1615 faldt Hr. Tidemand i Kongens Unaade „formedelst hans uskikkelige Livs og Levnedes Bedrift“, men han slap med Skrækken og beholdt Embedet til sin Død. Hvad Hr. Tidemand i Virkeligheden har bedrevet, vides ikke.

Efter Hr. Tidemand blev Bondesønnen fra Lundtoft ved Kongens Lyngby, *Peder Christensen Lundtoft* (1589—4. Maj 1669) Tikøbs og Hornbæks Sognepræst i næsten 48 Aar — fra den 14de Juli 1619 til den 22. Marts 1667. Han døde som en gældbunden, udslidt Mand. Hans anden Hustru Kirsten Pedersdatter Bircherod lagde en endnu bevaret Mindesten over ham i Tikøbs Kirkes Sakristi.

„Respice finem (dvs. vent og se Afslutningen). Her slap jeg ned til roe — alt under denne steen — Tikiøb vaar mit Boe — her Peder Christensen, — luntoft i Sælland waar — mit fødeby og sted — de efter fiir snees aar — mig lagd i grafn ned. — i tikøb vaar jeg præst — halff tredsinds tyve aar, — jeg der thoe (2) hustrur fest (fæstede) — sex børn den førstis¹) vaar.“ Under et Skjold med Hr. Petrus Christiern Luntofts Initialer fortsætter Indskriften: „Denne steen hauer den sl. mands efterlate hustru Kirsten pedersdaatter bircherod sin sl. hosbund til Ihukommelse ladet bekoste.“

¹) Hun hed Karen Jensdatter (1594—12. September 1646), hun var Søster til Præsten Saxe Jensen i Ramløse. Den anden Hustru er vistnok Datter af Hr. Peder Bircherod, der var Præst i Lyngge-Uggerløse 31. Maj 1620 til sin Død 26. April 1670. Sml. Slægtsregistret i Frk. Bobergs Udgave af Landsdommer Jacob Bircherods Folketro og Fests Kirk 1936 S. 130.

Hun gifter sig med Hr. Lundtofts Eftermand, *Bent Pedersen Laholm* (1610—Juni 1670), der i 22 Aar havde været hans Kapellan lige siden 1644. Hr. Bent var ikke Sognepræst mere end godt 3 Aar fra d. 22. Marts 1667 til sin Død i Juni 1670. Ogsaa over sin anden Mand lægger Fru Kirsten en Mindesten, denne Gang i Kirkens Kor. Hr. Bents Indskrift lyder saaledes:

„Eterna cogita (dvs. betænk Evigheden!) her huiler mine been — men siælen i Guds Haand — Hand samler dem igien, — som samles quind og Mand. — Hr. Bent Laugholm saa vaar — Mit navn i Halland fød — Men gammel 3 snees Aar, — I Tikiøb blev jeg død. — Jeg Herrens Meenighed — Tient syv og tyve aar. — Nu tien (ljener) min siæl med Gud — For Gud i Engle Chor.“

Hr. Bent var Hornbækkernes Sjælesørger paa en Tid, da den første Hornbæk Kirke var ved at falde sammen, og da Meenigheden flyttede Kirkens hellige Ting hen i en Fiskers Storstue paa Lejet, og i en Aarrække holdt Gudstjeneste her under Landets dybeste Nød i Svenskerkrigens Dage. At han havde staaet i et godt og venligt Forhold til sin Meenighed i Hornbæk, kan vi skønne af, at hans Enke „Kirsten, salig Hr. Bents“ i 1672 forærer det prægtige Døbefad til Hornbæk Kirke (S. 27). Vel ogsaa som en Protest mod den Uret, Hr. Bents paatvungne Kapellan og Efterfølger, Hr. *Wichman Olufsen Hasebarth* 1671 tilføjede Hornbækkerne ved at nægte at prædike for dem i deres nye Kirke.

Hr. W. Hasebarth var Københavner, Søn af en Økonom og Forstander ved Vartov. Han var med blandt de danske Studenter, der under Belejringen gik til Volds imod Svenskerne. Han var Præst i Tikøb—Hornbæk i næsten 50 Aar fra den 14. Juli 1670 til sin Død den 22. Februar 1719. Vi henviser til Skildringen i Frederiksborg Amts historiske Aarbog 1932 S. 107—113 af, hvorledes Hr. Wichman d. 23. Februar 1698 blev fradømt sit Kald, fordi han meget uforsigtigt i Tikøb Præstegaard d. 10. Jan. 1698 havde viet Major Maul til hans afdøde Hustrus Søster, Dortha Wilster — en Forbindelse man dengang regnede for Blodskam. — Takket være sin Biskop H. Bornemands Forbøn hos Kongen slap Hr. Wichman med Skrækken og fik sit Embede igen d. 19de April 1698.

Vi har tidligere udførligt gjort Rede for Hr. Wichmans Kla-

ge over Hornbækkerne til Biskoppen Hans Bagger i 1692, at de misligholder Lønningsoverenskomsten af 21. April 1672 (Side 16), men der kan være Grund til her at nævne, at Forholdet imellem Præsten og Hornbækkerne synes at have bedret sig i hans sidste Aar, efter at han i over 40 Aar havde været deres Præst. Et lille Træk, som at Hr. Wichman tilbyder at bruge sit eget Tømmer til at reparere Hornbæks lille Vaabenhus (S. 34) tyder i denne Retning, og det synes givet, at han med Tiden fik bedre Forstaaelse af hele Hornbækkernes Karakter og Væremåde. Det fremgaar af en Udtalelse i Hornbæks Kirkes Regnskabsbog fra 1716.

Sognefolkene i Hornbæk Sogn, som ere Husmænd, og derfor skulde give efter Loven 8 Sk. til Kirken hver aarlig, betænke Kirken aarlig med en Gave i Fisketiderne, ligesom Gud giver dem Fisk til og deres Ævne det vil tillade, ved hvilke Foræringer Kirken finder sig bedre hjulpen end om den nød sine Kirke- eller Stolestadspenge af dem. Som de da, om Kirkepenge kræves af dem, vilde blive uvillige til ydermere Hjælp med Kirken at bevise, saa indstilles allerydmygst til de høje Herrer Kirkens Forsvar, om det herefter maa forblive hermed som hidindtil. Den 11. Januar 1717 faar Hr. Wichman sit Ønske opfyldt af Biskop C. Worm og Stiftamtmand O. Krabbe.

Efter Hr. Wichman Hasebarths Død d. 22. Februar 1719 fulgte den unge Bispesøn *Jens Jensen Bircherod* (3. August 1691—23. August 1723), der var Sognepræst for Tikøb—Hornbæk Menigheder i knap 4½ Aar. Det var ham, der vilde bruge den slidte blaa Messehagel (Side 32) til at beklæde Prædikestolen med, men ikke fik det gennemført. Han efterfølges af den i denne Bog saa ofte nævnte Tikøb-Præst *Rasmus Henriksen Garboe*, der var Præst her fra den 3die Dec. 1723 til sin Død d. 9. Aug. 1784. Det er ham, der gennemfører Bygningen af den nuværende Kirke i Hornbæk, som lægger Grundstenen i Kongens Navn i Maj 1737 og som indvier Kirken den 27de Oktober 1737. Det er ham, der 1743 giver den prægtige, lidt pudsige Karakteristik af Hornbækfiskerne, som „ej alene gudfrygtige, men endog gavmilde Mennesker“. Rasmus Henriksen Garboe var Præstesøn fra Vejrum ved Holstebro og født d. 1. Maj 1699. Hans Fader var norsk af Fødsel, født i Bergen 1669. Faderen forbereder ham til Universitetet, og allerede i 1713 kommer han til København, hvor han snart gør sig bemærket

som en lovende ung Videnskabsmand. Kongelig Konfessionarius Søren Lemvig tog ham som Hofmester for sine Sønner, af hvilke Rasmus Garboe i 1723 dimitterede to Sønner til Universitetet. Det var for den unge Hr. Garboe Vej til det store Tikøb Kald i en Alder af blot 24 Aar. Han gifter sig 18. Maj 1724 med sin Formands unge, smukke Enke, Else Maria Sevel, som dør i en ung Alder (begr. 21. Marts 1729) efter at have skænket ham to Døtre. Han gifter sig derefter den 6. Juli 1729 med sit Søskendebarn Charlotte Sophie Lindemann. Efter hendes Død i 1762 lader Hr. Garboe i Tikøb Kirkes Sakristi ophænge en smuk latinsk Mindetavle for „disse to overmaade kære og elskede Hustruer“.

Det er ikke nødvendigt at give nogen indgaaende Levnedsskildring af Hr. Rasmus Garboe, — den er nemlig allerede givet i C. Giessing Danske Jubellærere 1781 II, 1. S. 310—14, men vi anfører fra Stenfeldts Manuskript „Tikøb i gamle Dage“ et Brev til Sjællands Biskop d. 23. Dec. 1780, fordi det paa rørende Vis viser, hvorledes den ældgamle Mand søger at bestride sit store Embede med dets tre Kirker. Vi anfører det med hans egen Retskrivning.

At have een Menighed endnu overgaaer mine Kræfter, Jeg, som haver været i Embedet i 57 aar og gaaer nu i mit 82ne Aar. Jeg kand forrette Embedet i min HovedKirke og dertil endda behøve hielp for alteret ved communionen. Jeg haver i disse tiider kundet om Søndagen skriftet 120 Mennsker, prædiket, døbt Børn, men Forretningen for Alteret falt mig for besværlig. En uge haver Ieg helbred, en anden haver ieg Podagra. Min Capellan kand umulig forrette Tieniste alleene paa tvende Steder.“

Denne Kapellan var Hr. *Christian Jensen Fangel* (13. Jan. 1744—23. Jan. 1817), Hr. Garboes Efterfølger som Sognepræst. Chr. Fangel var Præstesøn fra Nordborg paa Als, af fynsk Bondeslægt fra Fangel. Han kunde paatage sig at prædike paa Tysk for de tyske Arbejdere i Hellebæk, og han blev Garboes personlige Kapellan den 27de Juli 1774, for et Vederlag af 60 Rd. om Aaret og saa alting frit, Kammer og Kost og saa en særdeles Offerdag.

Chr. Fangel giftede sig nogle Aar efter med Præstedatteren fra Nabosognet Asminderød *Christiane Jensen* (1747—18. Jan.

1821). Efter Garboes Død blev Chr. Fangel uden videre 8. Oktober 1784 hans Efterfølger. Formodentlig havde Biskop Balle givet den gamle Præst Løfte derom. Biskop Balle var i al Fald meget tilfreds med sin Tikøb-Præst. Det vidner to Visitatsberetninger fra 1794 og 1806, hvoraf vi her kun anfører den sidste, der ogsaa nævner Hr. Fangels Søn og Efterfølger Jens Chr. Fangel med Ros.

Den 11/6 1806 skriver Balle i Visitatsbogen: „Den voxne Ungdom er her saa talrig, at Kirken neppe kan rumme den tilhobe. Meget god Oplysning, Forstandighed, Færdighed og Fuldstændighed i dens Svar. Ingen befandtes at mangle fornøden Kundskab, man læste i Almindelighed godt. Kirkens aarvaagne og brave Sognepræst, Hr. Pastor Chr. Fangel, fortjener hiertelig Taksigelse for sin heldige og frugtbare Undervisning. Den residerende Capellan, hans værdige Søn, har allerede i sin korte Tiid beviist sin Duelighed. Ogsaa vedbliver den retskafne Sogne-
degn, Monsieur Liebe¹⁾, at gjøre sig fortient ved troefast og vel anvendt Fliid. Gud velsigne og glæde dem tilhobe i deres virksomme Bestræbelser.“

Om Hr. Christian Fangels fremtrædende Gaver som Prædikant faar vi et ret stærkt Indtryk i hans to udgivne Prædikener „Prædiken holden paa Nyaars-Dag“ 1801 og „Den Tak, vi skyldte Gud for Freden. Prædiken paa Taksigelsesfesten d. 1ste Jan. 1802“. Den sidste Prædiken, som giver en historisk værdifuld Beskrivelse af Tilstanden i Nordsjælland før og efter Skærtorsdagslaget den 2den April 1801, bærer paa Titelbladet den Oplysning: „Sælges til Bedste for de fra Hornbeks-Leie i Stormen den 3. Nov. 1801 omkomne syv Mands efterladte Enker og Børn“.

Pastor Chr. Fangels Handlemaade er saa meget mere smuk, som han nogle Aar før havde staaet i et meget spændt Forhold til sin Menighed i Hornbæk. Hornbækkerne havde nemlig ved en Ansøgning til Kongen af 7. Dec. 1790 faaet gennemført, at der skulde afholdes Konfirmation i Hornbæk hver 3die Paaske-søndag, hvad Fangel havde sat sig afgjort imod, da det altid før havde været Skik, at Hornbækkernes Konfirmander blev konfirmeret i Tikøb. Det var et Led i Hornbækkernes Bestræ-

¹⁾ Niels Christopher Liebe (1755—11/4 1822); Tikøb-Hornbæks sidste Degn. Hans smukke Afskedstale i Hornbæk Kirke 26/12 1818 er bevaret i Familiearkivet fra Hornbæk Kro.

belser for at hævde deres Sogns Ligeberettigelse med Hovedsognet, men Fangel var lige ved at lugte Revolutionsdunster i de kongetro Hornbækkeres Henvendelse til deres Konge.

Chr. Fangel udtaler sig bl. a. saaledes: Men dersom Forældrene ønsker sig Glæde og Opbyggelse ved selv at være nærværende ved deres Børns Confirmation, da kan det jo heller ikke besvære dem saa meget, at de nogle faa Gange i deres Livstid ved den klare Dag og i en mildere Aarstid rejse en Vej, som deres Præst til alle Aarets Tider saa ofte maa rejse til dem, allermindst siger jeg, kan dette besvære Hornbækkerne, som ellers efter deres Stand og Levemaade synes at trodse Naturen og alle Elementerne.

Han fortsætter siden hen: „I Hellebæks Kirke holdes Confirmationen aarlig til Mikkelsdag. At ogsaa paa Hornbæk skulde holdes en særlig Confirmation, holder jeg af anførte Grunde for ganske ufornuødent, helst da jeg har Grund til at formode, at de undertegnede Mænd efter deres republikanske Tænkemaade næppe dermed ville berolige sig, men ifald den ansøgte Konfirmation tilstaaes dem, ville frembringe nye og flere lige saa unyttige Fordringer.

Biskop Balle gav Hornbækkerne Ret overfor deres Præst. Den legemlig skrøbelige Mand har vistnok været bange for, at Hornbækkerne skulde stille og gennemføre det Krav, at selve Konfirmationsundervisningen skulde foregaa paa Hornbæk, men Hornbækkerne end ikke antydede dette Krav, men fandt sig i, at Konfirmanderne gik den lange Vej til Tikøb for at forberedes hos Præsten lige til Sognedelingen i 1887.

Hr. Chr. Fangel faar sin Afsked d. 19. April 1815 og efterfølges 21. Juni 1815 af sin Søn *Jens Chr. Fangel* (15. Jan. 1781 — 29. Marts 1841). Han havde været Kapellan hos sin Fader fra d. 3. Januar 1806, og gifter sig nogle Maaneder efter d. 15. Maj 1806 med Præstedatteren Anne Marie Platou (døbt 15. Februar 1782— død 25. Marts 1852) i Ø. Egesborg i Sydsjælland. Han nød den Ære, at selve Sjællands Biskop Nicolai Edinger Balle forrettede Brudevielsen. De fik ingen Børn. Han var Sognepræst i Tikøb fra den 21de Juni 1815 til sin Død den 29de Marts 1841. Vi anfører siden (S. 125) et stort Brudstykke af den Tale, han holdt ved den første Skibefest i Hornbæk den 20. December 1809, ligesom vi allerede har anført et Stykke af den historiske Indledning (S. 58). Denne Tale viste ikke blot Jens Chr. Fangel som Frederik den Sjettes tro Mand, men ogsaa,

Billed 18. Konsistorialraad Jens Chr. Fangel († 1841).
Eller Maleri i Tilstøb Kirke.

hvad der paa det givne Tidspunkt virker en Smule forbløffende, som en overbevist Skandinav, en svoren Tilhænger af de trende *Trillingrigers* Samhørighed og Sammenhold. Den viser ogsaa Jens Chr. Fangel som Beundrer af det gamle, fædrelandskærlige Hornbæk.

Der er bevaret en haandskreven Ligtale over Konsistorialraad J. C. Fangel i Hornbæk-Kromanden Mogens Petersens Familiearkiv, holdt i Hjemmet, da Kisten førtes bort, rimeligvis af Fangels daværende residerende Kapellan Vilh. Visby. Tale- ren siger til Slut i sin lange Ligtale:

„Alt hvad Fangels var, stod til enhver Trængendes Tjeneste; let er da maaske det Guld talt, som han efterlader i sine Gjemmer, men ei let tælles de Taarer, som Taknemmelighed fælder ved hans Minde . . . Alles Sorger var hans; hvad Under da, at hans Haar tidlig graaned, hans Hoved bøiedes, hans Livs saa stærke Lue tidlig begyndte at flamme usikkert. Kraften förringedes, men ei Villien. Indtil hans sidste Stund var hans Liv helliget den Menighed, der længe vil mindes ham som den kundskabsrigeste, nidkjæreste, velvilligste Sjøelsøger!“

Biskop Mynster, der i sine nyligt udgivne private Visitatsdagbøger 1835—53 fælder meget skarpe Domme over sine Præster og Lærere i Sjællands Stift, bl. a. ogsaa om Tikøbpræsterne Chr. Olrik og Hans Kaae, har kun Lovord om J. Chr. Fangel (I 84 f):

„Sognepræsten er en meget agtværdig, god og samvittighedsfuld Mand, som i sin Ungdom har gjort gode Studier. En meget talrig Forsamling baade af Gamle og Unge var tilstede. Ungdommen svarede meget vel, baade med Færdighed og Eftertanke. Sognepræsten katechiserer godt. Sognepræsten roser sine Menigheder meget for Religiøsitet og god Tænke- maade. Nogen Stolthed mener han at finde herskende, saa at man kan virke meget paa dem ved Æresfølelsen, hvorfor han har kunnet tilveie- bringe store Collecter; saaledes nylig til Opførelsen af den residerende Capellans (Fr. Gamborgs) Bolig et Sømmenskjud af 600 Rd.“ Sml. ogsaa S. 101.

Jens Chr. Fangels Efterfølger som Sognepræst var Provst *Christian Magnus Olrik* (19. August 1797—28. Nov. 1847). Han var ikke fremmed for Tikøbegnen, da han kom hertil d. 28. Maj 1841 efter J. C. Fangels Død, han var nemlig født i Helsingør som Søn af Hospitalsforstander Holger Ludvig Olrik, men med Tikøb Sognekald havde han ikke tidligere haft noget at gøre. Efter sin Embedseksamen 19. April 1822 havde han fortsat sin

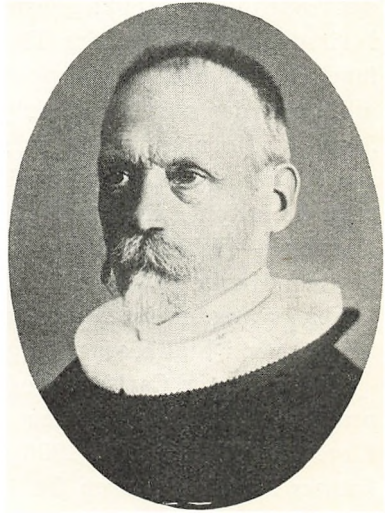
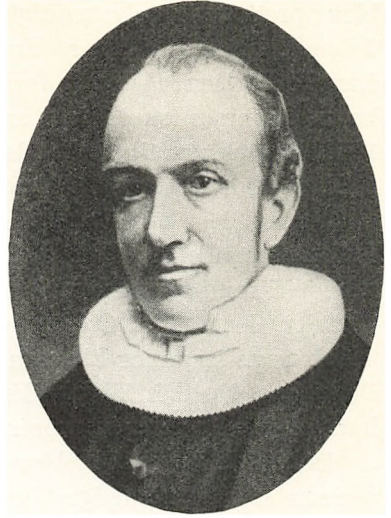
Karriere i Kongens Livjægerkorps, hvor han drev det til Kaptejn den 15. Okt. 1826. Kort efter blev han den 4. April 1827 udnævnt til Sognepræst i Borum ved Aarhus. 5 Aar efter kom han til Korsør som Provst i Slagelse Herred d. 9. Marts 1832. Olrik var kun i Tikøb i godt 6¹/₂ Aar. Han døde ganske pludselig i Hellebæk Kirke den 28de Nov. 1847. Det hedder herom i Helsingør Avis d. 29. Nov. 1847: „Provst Chr. Olrik er i Gaar Midt-dags pludselig afgaaet ved Døden. Efter endt Gudstjeneste i Hellebæks Kapel blev han under en Samtale med Skolelæreren saa heftigt angrebet af Ildebefindende, at han faa Øjeblikke efter faldt død om i dennes Arme. Provst Olrik var endnu i den kraftige Manddoms Alder af 50 Aar; hans Dygtighed som Forretningsmand var almindelig erkjendt; især har han gjort sig meget fortjent af Fattig- og Skolevæsenet, hvorom bl. a. flere nyoprettede Skoler i hans vidtstrakte Pastorat staae som hædrende Vidnesbyrd. Hans efterladte anden Hustru Anne Birgitte Marie Wulfsberg (24. Aug. 1816—27. Okt. 1884) kundgør hans Død i Helsingørs Avis 1. Dec. 1847 paa følgende smukke Maade: „I sin urandsagelige Viisdom bortkaldte den Algode Søndag d. 28. d. M. ved en pludselig Død fra mig og 7 uforsørgede Børn min inderlig elskede, trofaste Mand, Provst Christian Magnus Olrik . . . i en Alder af 50 Aar. Med utrættelig og samvittighedsfuld Iver røgtede han sit hellige Kald indtil sit Livs sidste Time. Trofaste Slægtninge og Venner ville dele hans nedbøiede Efterladtes dybe Sorg.“

Olriks sidste Kapellan og Efterfølger *Hans Gundorph Kaae* var en Mand af en hel anden Støbning end sin Foresatte, ikke som denne den travle Samfundsborger, men tværtimod den nidkære kristne Forkynder — en af Søren Kierkegaard stærkt paa-virket Lærer, afløsende en Prælat af højkirkelig Retning.

Hans Gundorph Kaae (17. Februar 1811—3. Jan. 1886) var Søn af Præsten Peder Kaae til Lintrup og Hjerting i det nordligste Sønderjylland, Øst for Ribe. Han var Student fra Ribe 1831, Kandidat 25. Nov. 1836, og fik 18. April 1844 sit første Embede som residerende Kapellan i Tikøb. Kort efter, den 8. Juli 1844 gifter han sig med Datteren af den engelske Vicekonsul i Helsingør, Susette Jane Amalie Mac-Gregor (f. 15. April 1821, død 9. Marts 1907). Ved Provst Olriks Død fik han Præ-

steembedet i Tikøb d. 2. Februar 1848, og han var Præst her til sin Afsked den 20. Dec. 1883, han døde i København den 3die Januar 1886. I sit Ægteskab havde han syv Sønner og 2 Døtre. I Helsingørs Avis d. 6. Jan. 1886 faar hans Præstegerning dette Eftermæle: „I den lange Række af Aar, hvori han virkede som Præst, helligede han sine Evner og Kræfter udelukkende til sin Gerning, der gav sig Vidnesbyrd igjennem en levende Christendomsforkyndelse. Han var derfor agtet som en sjælden nidkær og dygtig Sjælesørger, hvorfor ogsaa hans Sognebeboere viste ham deres Erkendtlighed, saavel ved hans 25-aarige Embedsjubilæum som ved hans Embedsfratrædelse i 1883“. Den 11. Jan. 1886 skriver Helsingør Avis om Begravelsen: Pastor emerit. Hans Kaaes Jordefærd fandt Sted i Fredags 8. Jan. fra Kapellet paa Fasanvejs Kirkegaard. Efter Salmen: Kom, o Helligaand, kom brat, talte først den Hedengangnes Søn, Pastor Alfred Kaae. Han udkastede et smukt og sanddru Billede af sin Faders Liv og Virken. Da han som Kapellan kom til Tikjøb Sogn, hvor han udførte sin mangeaarige Gerning som Præst, var det i en død Tid, men af den lille Flok af Troende, blev han hilset med Glæde. Var det end ofte saa, at han af Mange ikke var let at følge paa den høie Flugt, hans varme og begejstrede Aand tog, saa undlod hans Prædiken dog ikke at gjøre sit Indtryk, fordi man altid sporede en levende Overbevisning, ligesom ogsaa Kjærligheden, Troen og Haabet skinnede frem i hele hans Færd. I Troen paa Guds uforskyldte Naade havde han udaandet sit jordiske Liv. Derefter blev Salmen „Døden er den sidste Fjende“, afsunget, hvorefter Sognepræst Johan Carlsen, Tikjøb, talte, og sluttelig bragte en Slægtning af den Afdøde, Pastor Sadolin [i Rerslev, Ruds Vedby] en Tak fra Familie og Slægt for, hvad den Hedengangne havde været ogsaa for dem. Pastor Kaae forrettede Jordpaakastelsen ude ved Graven. Paa Kisten bemærkedes en prægtig Krans med Paaskriften: Fra Venner i Tikjøb Sogn.

Vi kommer nu til den sidste Præst for hele det gamle Tikøb—Hornbæk—Hellebæk Sogn, Hornbækkernes sidste Tikøbpræst *Johan Carlsen* (24. Dec. 1832—11. Aug. 1892). Han var Præst for Tikøb fra den 14. Juli 1884 til sin Død den 11. Aug. 1892 og for Hornbæk—Hellebæk indtil dette Sognekal-

Billed 19—22. Fire Tikøb-Hornbæk-Præster.
 Foroven C. M. Olrik og Johan Carlsen, forneden gamle Kaee og unge Kaee.

blev oprettet som selvstændigt Sognekald den 29. Oktober 1887. Johan Carlsen var Søn af Kromanden i Skibby i Hornsherred Laurits Carlsen. Han var først i nogle Aar Lærer ved Københavns Kommuneskole, blev saa Præst paa Anholt den 7. Marts 1863, kom derfra til Sjællands Odde d. 20. April 1869 og videre til Høve-Flakkebjerg d. 7. August 1876. Han blev gift d. 11. Juni 1863 med den københavnske Urtekræmmerdatter Frederikke Juliane Schaldemose (20. Okt. 1832—23. Jan. 1919). Hans litterære Virksomhed indskrænker sig til Udsendelsen af en Række Ligtaler, deraf 4 fra Odden Sogn i Aarene 1870—76. Fra selve Tikøb Sogn stammer Ligtalen „Ved Gaardejer af Saande Peder Pedersens Kiste i Tikjøb Kirke d. 27. Oct. 1886“. Ingen af hans trykte Ligtaler vedrører Hornbæk.

Den 27de April 1892 blev Pastor Johan Carlsen under Udøvelsen af sin præstelige Gjerning ved en Begravelse ramt af et Ildebefindende, der den 11. August samme Aar medførte Døden. I Nordsjælland for d. 12. Aug. 1892 hedder det: „Pastor Carlsen var en meget nidkær og samvittighedsfuld Præst. Hans indelige Ønske at faa bygget et Kapel ved Egebæksvang, hvortil der alt er indkommet en Del Penge, opnaaede han ikke at se opfyldt“. Om selve Begravelsen fortælles der i Helsingør Avis den 18de August 1892: „Pastor Carlsens Begravelse fandt Sted i Tirsdags (16. Aug.) fra Tikjøb Kirke under meget stor Deltagelse. Den med Grønt pyntede Kirke kunde næppe rumme alle dem, der ønskede at følge den Afdøde til Graven. Pastor Sperling, Hornbæk, holdt en smuk Tale, hvorefter Provst Brasen i hjertelige Ord mindede om Afdødes alvorlige Stræben efter at udfylde sin Plads paa bedste Maade . . . Lærerne fra Hornbæk—Hellebæk havde sendt en smuk Krans, ligeledes lagde man Mærke til en fra Komitéen til Opførelsen af et Kapel i Egebæksvang, en fra Damekomitéen for samme Formaal og en fra Venner i Flakkebjerg Sogn.

Efter Pastor Carlsens Død har Tikøb haft følgende Sognepræster: *Peter Emil Blume* fra 21/11 1892, *Alfred Cameron Kaae* (S. 103) fra 28/3 1906 og nuværende Provst *Laurits Johannes Angelo Petersen* fra 1915.

Tikøbs og Hornbæks Sognekalds Kapellaner.

Vi har allerede fremhævet, at det gamle Tikøb-Hornbæk Sogn var saa stort, at det var umuligt næsten at overkomme for Sognepræsten alene, han maatte holde Kapellan. I Begyndelsen var disse Kapellaner *personelle* Kapellaner, dvs. de stod personligt i Sognepræstens Tjeneste, hørte til hans Husstand og blev lønnet af ham personligt. Omkring 1780 blev Kapellanden „*residerende*“, dvs. Kapellanden fik særlige Embedsindtægter udredt af Sognekaldet, men ikke af selve Sognepræsten. Omkring 1830 fik Kapellanden særskilt Embedsbolig, Kapellangaarden ved Gurre Vang, og han var i Virkeligheden at betragte som Sognekaldets Andenpræst. De fleste af disse Kapellaner var her ganske kort, nogle faa Aar, og kom saa i selvstændig Præstevirksomhed i Landets andre Egne, men andre blev her i mange Aar, og kom i den Tid til at staa i nærmere Forhold til Annekssognet Hornbæk, som det ganske naturligt var den unge, kraftige Kapellans Sag at tage sig af, mens Sognepræsten kunde have mere end nok at gøre med sit eget Hovedsogn Tikøb. Vi anfører nu Listen over de kendte Kapellaner efter Wibergs, Elvius og Hauch-Fausbølls Præstehistorier og Stenfeldts Manuskript: „Tikøb Sogn i gamle Dage“, fordelt paa de enkelte, tidligere nævnte Sognepræster. Vi anfører Navn, Ansættelsesdato i Tikøb og første senere Kald.

Af Hr. Peder Christensens Lundtofts Kapellaner kender vi følgende: Niels Jacobsen 1628—30, siden Brønshøj 1630; Søren Hansen Borch 1630, siden Søborg 1630; Niels Jacobsen Scanus o. 12/3 1630—1632; Hans Jensen Helsing 7/12 1632, siden Esbønderup

1633; Jens Pedersen 27/9 1633; Jens Jensen Aalborg 28/3 1634, siden Søborg 1636; Christen Danielsen Hedding o. 25/11 1636, siden Ølsted 1638; Rasmus Jacobsen Hugger 11/5 1639, siden 1642 Esbønderup; Frands Pedersen Fersløv o. 17/5 1642, siden 11/4 1644 til Ferslev og Vellerup; Jens Jacobsen o. 31/5 1644, siden Nicolai Kirke i København 1644; og endelig Hallændingen Bent Pedersen Laholm o. 4/12 1644. Han fik den 30/8 1660 Brev paa Tikøb Sognekald efter Hr. Lundtofts Død, der indtræffer 4/5 1669, og var selv Sognepræst i Hr. Lundtofts sidste Leveaar fra 22/3 1667.

Af Hr. Wichmands Olufsen Hasebarths Kapellaner kendes kun ganske faa: Rasmus Dan † 13/2 1690 og Svigersønnen Rasch Rasmussen Braad, født 24/6 1689. Han blev den sidste danske Præst paa Hven og var fra 6/5 1721 til sin Død 12/7 1729 Præst i Stadager paa Falster.

Rasmus Henriksen Garbøe styrede i Størstedelen af sin Embedstid 1723—1784 sit store Sognekald uden personlige Kapellaner. Man paa sine gamle Dage maatte han bekvemme sig dertil, og havde, før han endelig fik sin fortræffelige Efterfølger Chr. Fangel som Kapellan d. 27. Juli 1774, sine store Kapellansorger. Han skriver derom i et Brev til Sjællands Biskop Ludvig Harbøe d. 12. Maj 1774.

„Jeg veed, hvad jeg har lidt af Capellaner her, som alle have Deres Skrøbeligheder, fornemmelig hvad Jeg haver udstaaet af den sidste, liderlige, fordrukne og ugudelige, da Capellan, nu Soldat, Peder Krøyer, som gjorde mig mit Lif bittere, fornemmelig det siste Aar, da Jeg stedse maatte være bereed Self til at prædike, da Jeg ikke vidste om aftenen, om hand kunde være beqvem om Morgen; thi hand svirede ude Løverdags Nat, og naar Jeg da vilde prædike, blev hand saa forstyrret. Hand prædikede ikke tidt i Tikiøb Kirke, hvor leg gierne forrettede Tienisten self, og naar hand kom fra Hornbech, var hand gierne fuld. Naar Ieg er frisk, forretter Jeg Self min Tieniste, Jeg haver aldrig været for Magelighed“.

I sin Embedstid som Sognepræst 1784—1815 havde Chr. Fangel følgende Kapellaner, der nu ikke længere var at betragte som personlige Kapellaner, men som residerende Kapellaner med Løn til at gifte sig paa. Vi anfører nu foruden Navn og Levetid, Ansættelsestid og første Kald efter Tikøb ogsaa Giftermaal, naar det falder før eller i selve Kapellantiden i Tikøb.

Den første er Gaardmandssønnen Lorents Nicolai Fallesen fra S. Bjert (20/4 1757—11/7 1824) fra 19/11 1784, gift 1/12 1784 med Gartnerdatteren Lovise Poulsen fra Jægerspris, fra 8/1 1790 Præst ved

Citadellet Frederikshavn; Præstesønnen Peter Adam Obel (4/5 1764—20/4 1819) fra 5/3 1790, gift 24/6 1791 med Rektordatteren Christiane Gottschalk, siden 10/4 1795 Præst i Hals; Birkedommersønnen Andreas Peter Meden (11/10 1771—22/9 1831) fra 10/5 1795, til han 18/6 1802 blev residerende Kapellan ved Aalborg Frue Kirke; Vognmandssønnen Barthold Larsen (8/4 1765—20/1 1835) fra 18/6 1802, til han 18/6 1805 blev Sognepræst i Tvede, Nord for Randers. Han havde før sin Tikøbtid været Sognepræst i Sønderup-Suldrup i Himmerland fra 4/4 1800 og blev 18/6 1800 gift med Hedvig Lind eller Lund i København. Derefter blev Sognepræstens Søn Jens Chr. Fangel Kapellan fra d. 3/1 1806 til han efter Faderens Afsked d. 21/6 1815 blev Sognepræst (se Side 92).

Som Sognepræst i Aarene 1815—41 havde Jens Chr. Fangel følgende residerende Kapellaner: først Fætterten, Præstesønnen Jens Christian Fangel den yngre (29/7 1789—20/11 1834) fra 23/8 1815, til han 7/5 1817 bliver Præst paa Lyø, gift 10/9 1815 i Ø. Egesborg med Inger Birgitte Platon, Søster til Fætterens Hustru; Professorsønnen Frederik Vilh. Gamborg (15/2 1792—26/1 1850) fra 13/7 1817, til han 25/2 1837 blev Præst ved Trinitatiskirken i Fredericia. Gamborg blev gift i 1819 med Sofie Vilhelmine Thomsen (1798—1871), en af de mange Sønner var den kendte Tegner Knud Gamborg. Endelig Lærersønnen Vilhelm Henrik Hahn Visby fra Aagerup ved Arresø (29/9 1807—22/3 1895), J. Chr. Fangels personlige Kapellan fra 19/4 1833, residerende Kapellan fra 15/4 1837, til han 24/2 1844 bliver Sognepræst i V. Velling Øst for Viborg. Visby gifter sig 26/8 1835 med Kontorchefdatteren Marie Cathrine Helene Meyer (26/7 1813—4/2 1881). Han efterfølges som residerende Kapellan af Hans Gundorph Kaae fra 18/4 1844, til Kaae den 2. Februar 1848 bliver Sognepræst efter Chr. Magnus Olrik (se S. 95).

Af Hr. J. C. Fangels Kapellaner staar særlig Fr. Vilh. Gamborg og Vilhelm Visby i nærmere Forhold til Menigheden i Hornbæk. Et Par bevarede Privatbreve fra Fr. Gamborg til Hornbækkromanden Niels Christian Petersen fra Fredericia i 1838 vidner om et hjerteligt Forhold til Hornbækkerne, som til Gave modtager et temmelig stort Antal af hans Afskedsprædiken: „Kjærligt Farvel til mine Meenigheder i Tikøb, Hornbæk, Hellebæk, et Aftryk for Venner“, Vejle 1837. Vi ser ogsaa af disse Breve, at hans venskabelige Følelser for Hornbækkerne bliver gengældt: Mandskabet paa Peder Jensen Hulls Fartøj, der har bragt Hr. Trolles Møbler til Kolding, gør en Afstikker til Fredericia for at komme til at hilse paa deres afholdte, tidligere Sjælesørger. Og Vilhelm Visby lader trykke sin „Ligtale over Gjæstgiver N. C. Petersen paa Hornbæk, begravet den

3die Januar 1842. Tilegnet hans efterlevende Enke af V. Visby“. I hans Bog Familien Visby 1905 finder vi et Billede af Kapellangaarden i Tikøb 1843 og Erindringer fra Tikøb.

Et meget smukt Billede af Sognepræsts og Kapellaners Samarbejde faar man i Biskop Mynsters ganske nyligt udgivne Visitatsdagbøger 1835—53 I Side 84.

Sognepræsten Fangel er, skiøndt kun midaldrende, meget svag; han har derfor Personel-Capellan V. Visby, hvis Forhold mod sig han roser som en Søns mod sin Fader. Den residerende Capellan Gamborg er med en talrig Familie i meget trange Kaar. Han har nu faaet fast Bolig (Boligen er ret smuk og passende) paa en Parcel af Præstegaardens Jorder, dog beroer den endelige Afgiørelse endnu paa en Udskiftnings-Forretning, hvortil Omkostningerne ønskes udrede af det Offentlige. Den res. Capellans Forretninger bestaae egentlig kun i at prædike; dog deltager han ogsaa i Confirmations-Underviisningen, hvilket nu (1836) er indrettet saaledes, at de 3 Præster alternere, Hver i sin Uge, hvilket de sige at kunne lade sig giøre, fordi de aldeles stemme overeens i Grundsætninger.

Sognepræsten Hans Gundorph Kaae har ogsaa i sin Præstetid en lang Række residerende Kapellaner, som vi her skal opregne:

Først hans Medansøger til Tikøb Sognekald, Prokurator sønnen Sophus Carl Viggø Hansen (23/12 1817—18/1 1892) fra 1/4 1848 til han 24/3 1856 bliver Sognepræst i Vejen, gift 8/10 1848 med Helene Marie Augusta Kirstein fra Lindenberg (28/4 1829—12/1 1852). Dernæst Havnekontrollør sønnen Lorentz Lintrup (15/1 1810—21/8 1885) fra 29/5 1856, til han 9/11 1860 bliver Sognepræst i Seden og Aasum ved Odense, gift 9/9 1857 med sin anden Hustru, Gartnerdatteren Sophie Augusta Hintze. Derefter Carl Nicolai Hansen (1/12 1819—3/7 1884) fra 1/2 1861, til han 3/1 1868 bliver Præst i Gjesing-Nørager i Randers Amt. Han blev gift med Proprietærdatteren Jensine Dorthea Lange d. 16/7 1856. Han efterfulgtes af Købmand sønnen Christen Lundsgaard Nielsen fra Lemvig (1/1 1836—14/3 1909) fra 4. April 1868, til han den 11. Marts 1873 blev Vicepastor i Sandby ved Nakskov, hvor han begyndte at gøre sit Navn kendt som fremragende theologisk Forfatter. Han var gift 2den Gang d. 7. Okt. 1868 med Provstedatteren Christiane Elisabeth Raaschou i Søborg, hvor han havde været 1864—1868 som personlig Kapellan hos sin Svigerfader. Han efterfølges af Præstesønnen Jacob Ludvig Bang (25/11 1833—17/2 1900) fra 20/5 1873, til han 8/7 1874 blev Sognepræst i Gødvad ved Silkeborg. Han blev gift 28/1 1874 med Realskolebestyrerdatter Alma Olivia Schow. Hans Efterfølger er Købmand sønnen fra Næstved Hans Henrik Ferdinand Olivarius (29/8 1836—17/6 1902) fra 8/3 1875, til han d. 14/3 1879 blev Sognepræst

i Ødsted ved Vejle. Han blev gift d. 31/10 1864 med Anna Emilie Marie Clemens, Datter af Cancellisekretær Clemens.

Saa blev unge Kaae, *Alfred Cameron Kaae*, Kapellan (29. Maj 1848—13. Jan. 1919) fra 23. Maj 1879, til han 23. Juni 1887 blev Sognepræst i Kværndrup. Først efter Provst Blumes Afsked 8. Dec. 1905 kom han tilbage til Tikøb som Sognepræst, d. 28/3 1906, og var Præst her til sin Afsked 1915. Han giftede sig ret sent, d. 20 Nov. 1885, med Krigsraad Bjørnsens Datter Ellen Magdalena fra Gurrehus (f. 13. Apr. 1866, lever endnu). Alfred Kaae, Hornbæk-Hellebæks sidste Sognekapellan før Adskillelsen fra Tikøb, var meget stærkt interesseret i de hjemløse Børns Skæbne og har udført et stort Arbejde ved Oprettelse af danske Plejhjemsforeninger, og han har skrevet en Mængde Bøger og Afhandlinger om dette Emne. Han har desuden skrevet om „En ret kristelig Børneopdragelse“ 1897 og „Om en lovordnet Folkekirke med fuld aandelig Frihed“ 1903, ligesom han 1904—1906 har redigeret Menighedsraadsbladet. Vi har tidligere anført et Uddrag af hans Ligprædiken over sin Fader, Sognepræst Hans Gundorph Kaae (S. 96). Der er Grund til at nævne, at der i Tikøb Præstegaardsarkiv ligger en ret udførlig Levnedsskildring af Faderen, der vel kunde fortjene at trykkes, ligesom ogsaa et trods sin Fanatisme ganske værdifuldt Bidrag til Tikøbvækkelsens Historie, nogle Livserindringer af Skræderenke Kristine Petersen (f. 11. Jan. 1821 i Harrishøj, f. Jørgensen), i 1910 ført i Pennen af Alfred Kaae. Vi har i begge Manuskripter en Række stærkt personlige Bedømmelser af de Mænd, der var gamle Kaaes Kapellaner, mest uforbeholdent hos Kristine Petersen, der nærer et stærkt Had til Sognepræsterne Jens Chr. Fangel og især Chr. Magnus Olrik, Præster, der ikke var Vækkelsen god.

Vi anfører nu et Uddrag af disse Bedømmelser:

„Kapellanen Viggo Hansen gjorde, hvad han kunde for at modarbejde Kaae. Ved et Gilde i L. Esbønderup brød det ud af mig: „Hansen er ligegodt en rigtig Ræv imod Kaae.“ Alfred Kaae selv fortæller, at Viggo Hansen agiterede for den senere indtrædende Sognedeling, men Hans Kaae fik sat en Stopper for denne Agitation ved at indkalde til et offentligt Møde i Marianelund Kro, hvor Deltagerne erklærede, at Kapellanen ikke skal lave Plukfisk af os. Om Lorenz Lintrup siger Fru Kristine: „Det var da en rigtig vantro Mand. En af de første Søndage talte han om Fari-

sæeren og Tolderen og kaldte de Hellige for Farisæerne, saa ham kunde vi slet ikke bruge. Derimod var den næste Pastor (Carl Nicolai) Hansen en rar Mand og en troende Mand. Han havde svært ved at faa sine Prædikener lavet og talte kun saa meget kort, men det var godt, hvad han sagde. Alfred Kaae siger, at C. N. Hansen var en afgjort kristelig og i sin Optræden meget venlig og hjertelig Mand. Bønderne savnede dog noget det mandige hos ham og kaldte ham Jomfruhansen.“ „Christen Lunds-gaard Nielsen var en dygtig Mand med stor Arbejdskraft, der bl. a. holdt Forsamlinger i Sognet. Han vilde gerne, at min Fader skulde overlade noget af Arbejdet til ham og var ked af stadig at modtage til Svar: „Jeg kan godt selv.“ Fru Kristine siger om ham: „Han blev snart Grundtvigianer, da han kom til Tikøb. Det var en Lærerinde fra Esromgaard, Frk. Schmidt, der fik ham til det. Men vi holdt alligevel meget af Nielsen og af at komme ind til ham Søndag Eftermiddag paa Kapellaniet. En Søndag havde han prædiket om Omvendelse efter Døden, og det talte vi meget om bagefter. Derom kunde vi ikke blive enige.“ Om Jacob Ludvig Bang siger Alfred Kaae, at han blev kaldt Rekrut-Bang paa Grund af sin Iver for at faa Soldaternes Skrivefærdighed prøvet. Han var en velbegavet Mand, men det skortede ham for meget paa kristelig Dybde og Alvor.“ Og Fru Kristine sekunder: „Bang havde gode Talegaver, men ham kunde vi alligevel ikke med. Han var ikke en Gang til at stole paa. Han havde f. Eks. en Gang lovet at komme til Forsamling, men han blev borte“. Om den næstsidste af Hans Kaaes Kapellaner Hans Henrik Olivarius siger Alfred Kaae: „I aandelig Henseende var han en Discipel af Hostrup og Grundtvig, og han var en oprigtig troende og elskelig Mand. Han stillede sig i det venligste Forhold til min Fader og var denne en kjærlig Medarbejder, men han var ikke stærk af Helbred.“ „Olivarius var en troende Mand,“ siger Fru Kristine. Om sit eget Samarbejde med Faderen siger Alfred Kaae til sidst: „Jeg havde fuld Frihed til at virke og arbejde efter min Ejendommelighed og gjorde naturligvis mit yderste for at lette Byrden for min Fader. Jeg tilbød ham saaledes at behandle mig fuldt ud som hans personlige Kapellan, et Tilbud, som han dog ikke vilde tage imod, skønt der efterhaanden nok kunde være Brug derfor“.

Til sidst fælder Fru Petersen denne Dom: „Det kan i det hele godt være, at nogle af Kapellanerne fik udrettet noget. Det er ikke saa let at afgøre“.

Hornbæk Præstegaard.

Den 29. Oktober 1887 skete den betydningsfulde Begivenhed i Hornbæks Historie, at Hornbæk Kirke fra at være en Annekskirke under Tikøb, hvad den havde været i næsten 300 Aar, siden 1588, i Følge kongelig Resolution blev Hovedkirke i sit eget nyoprettede, fra Tikøb Storsogn fraskilte Hornbæk-Hellebæk Pastorat, og at Hornbæk som Følge deraf skulde have sin egen Præstegaard, hvad Byen aldrig tidligere havde haft.

Sognegrænsen for det nye Sogn imod Tikøb Sognekald var først afgrænset af Teglstrup Hegns østlige Kant indtil Esrom Landevej, ad denne Vej indtil Horserød Skovfogedbolig, derfra af den nordøstlige Kant af Horserød Hegn, den østlige og sydlige Kant af Klosteris Hegn, Byskellet for Havreholms Jorder og Sogneskallet til Esbønderup Sogn. Det blev bestemt, at der til dette Sognekald henlægges de præstelige Indtægter af det nævnte fra Tikøb-Hornbæk- og Hellebæk Sognekald afstaede Distrikt.

Knap to Aar efter, den 12. August 1889, blev Sognegrænsen ved ny kongelig Resolution reguleret noget, saaledes at Teglstrup Hegn blev henlagt til Hornbæk-Hellebæk Sogn, og at Tikøb foruden Risby Huse fik nogle Ejendomme paa Nordsiden af Esromvejen og omvendt, hvorved det blev en noget mere bugtet Sognegrænse end oprindelig tænkt.¹⁾ Det havde nemlig vist sig, at de fire Byer, Hornbæk, Borsholm, Saunte og Stenstrup, havde deres Jorder liggende i to langt fra hinanden liggende Omraader, hvoraf det nordligste Hovedomraade ved Sognedelingen vilde komme til at høre til Hornbæk-Hellebæk Sognekald, det sydligste Biomraade til Tikøb Sogn. Man søgte fra Myndighedernes Side ved Sognereguleringen 12/8 1889 at ud-

¹⁾ Se Kortet Traps Danmark 4de Udg. II, S. 70.

jævne de herved fremkomne Ulemper og skifte Sol og Vind lige mellem de to Præster, Johan Carlsen i Tikøb og Edv. Sperling i Hornbæk, der jo gerne begge vilde sikre deres Sognekald saa mange tiendeydende Gaarde i Grænseomraadet som muligt, hvad der jo ogsaa havde Indflydelse paa fremtidige Embedsindtægter. Myndighederne ønskede, at det gamle Tikøb Pastorats samlede Indtægter, der tidligere havde været fordelt mellem Sognepræsten i Tikøb Præstegaard og den residerende Kapellan i Kapellangaarden ved Gurre Vang i Tikøb, nu skulde fordeles mellem Sognepræsten i Tikøb og Sognepræsten i Hornbæk-Hellebæk i Forholdet $\frac{3}{5}$ for Tikøbs og $\frac{2}{5}$ for Hornbæk-Hellebæks Vedkommende. For Hornbæk-Hellebæks Vedkommende blev Embedsindtægterne for det nye Sognekald fra først af fastsat paa følgende Maade, der dog blev lidt ændret i det følgende Aar:

1) Tienden er foreløbig opgivet til 226 Td. 3 Fdk. Byg og 30 Td. 2 Sk. $2\frac{1}{3}$ Fdk. Rug, men Præsten maa finde sig i en eventuel Nedsættelse af dette Tiendebeløb med indtil 20 Td. Sæd; 2) Højtidsoffer, fra 1889 afløst med 591 Kr.; 3) Accidenser 209 Kr.; 4) Fisketiende, indgaende med 25 Ol Sild; 5) af Sognepræsten i Tikøb, indtil 30 Td. Land bortsælges af hans Embedsjord til Fordel for det nye Sognekald i Hornbæk—Hellebæk, 45 Td. Byg; 6) Den nye Sognepræst maa selv sørge for Bolig til Naadsensaarets Udløb, hvorefter han vil kunne benytte Kapellangaarden i Tikøb med ca. 15 Td. Land, indtil disse i Forbindelse med ovennævnte 30 Td. Land kunne sælges til Fordel for den nye Sognepræst i Hornbæk-Hellebæk. Samtlige disse Indtægter tilfalde Sognepræsten fra hans Beskikkelsesdag, mod at han afholder det den residerende Kapellan, Alfred Kaae, tilkommende Naadsensaar efter Ministeriets nærmere Bestemmelse. Af Udgifterne paa Faldet nævnes foruden Enkepension til Enkepastorinde Kaae med $24\frac{1}{4}$ Td. Byg, $3\frac{1}{4}$ Td. Rug og $108\frac{1}{4}$ Kr., Landemodeudgifter med o. 20 Kr., en Indløsningssum (af Kapellangaarden) paa 1000 Kr. Endelig blev det bestemt, at saafremt Ministeriet ikke kunde anskaffe en Præstegaard med 20 Td. Land i Hornbæk for den ved Bortsalg af ovennævnte 30 Td. Land af Tikøb Præstegaardsjord og af Kapellangaarden med 15 Td. Land indvundne Sum, vil den nye Sognepræst have at forrente og afdrage Resten ved et Embedsloan.¹⁾

¹⁾ Efter Sognereguleringen 12/8 1889 udgjorde Tienden 217 Td. 1 Sk. $3\frac{7}{12}$ Fdk. Byg, deraf 49 Td. 1 Sk. $1\frac{2}{3}$ Fdk. in natura, Resten betalt efter Kapiteltakst samt 30 Td. 5 Sk. $2\frac{13}{24}$ Td. Rug in natura. Præstekaldet skulde til Præstehjælpeenkassen betale aarlig 5 Td. 4 Sk. Byg, men saalænge der hvilede Enkepension paa Kaldet, blev denne Byrde nedsat til 1 Td. 3 Sk. Byg.

Det var i Hovedsagen de økonomiske Kaar, Sognekapellanen fra Marstal, Pastor Edv. Alexander Sperling, gik ind til, da han den 29. Okt. 1889 havde faaet sin Udnævnelse til Sognepræst i det nyoprettede Hornbæk-Hellebæk Sognekald. Det var taalelige, men ikke straalende Levevilkaar, og Spekulationen over, hvorvidt man kunde faa ny Præstegaard og passende Præstegaardsjord i Hornbæk for Salgssummen af de paa 45 Tøn-

Billed 23. Boelsstedet »Søhus«, før det blev Præstegaard.

der Land i Tikøb liggende Jorder, Kapellangaarden iberegnet, kunde nok skaffe en fattig ung Præst søvnløse Nætter.

Pastor Sperling opslog ikke efter Naadsensaarets Udløb sin Bolig i Kapellangaarden i Tikøb, han lejede Lejlighed i en lille Villa „Faders Minde“ nær Frk. Friis Pensionat. Man behøver ikke at tvivle om, at han var paa Udkik efter en passende Mulighed til Erhvervelse af Ejendom, egnet til en fremtidig Præstegaard, og han har sikkert følt sit Hjerte lettet, da Ejeren af Søhuset ved Hornbæk Sø, Parcellist Jens Andreas Jensen, den 14. April 1889 gav ham skriftligt Tilsagn om, at han vilde sælge sin gældfri Ejendom, Søhus (Horneby Matr. 19, 2b og 2f), for en Salgspris af 10,000 Kroner, at udbetale senest Juni Termin 1889. Sælgeren vilde betale alle Skatter og Afgifter til Afhændelsesdatoen, og var villig til at gaa ind paa, at alle Afgifter ved Salget skulde deles ligeligt mellem Køber og Sælger.

Pastor Sperling skynder sig naturligvis at forespørge Kirke- og Undervisningsministeriet, om han paa Sognekaldets Vegne maa foretage denne Handel, og Ministeriet forlanger en nærmere Beskrivelse og Vurdering af den paagældende Ejendom, Søhus. En saadan Beskrivelse af 29. April 1889 foreligger, foretaget af Sognefoged H. P. Nielsen i Horneby og Parcellist og Tømrer Chr. Larsen af Nordskov. Vi gengiver Hovedpunkterne af denne Beskrivelse.

1) Stuehus i Nord, opført af Grundmur og tækket med Straa og indrettet med 5 Værelser, 2 Kjøkkener samt Kjælder, delt i 2 Afdelinger og indrettet til Mælke- og Viktualierum; ligeledes to Entreer. Over de 4 Værelser er der Gibsloft samt Bræddegulv; i et Værelse samt Kjøknerne er der Bræddeloft; i Kjøknerne Murstengulv. Der findes to Skorstene. Bygningerne er sammenbygget med

2) Staldbygning i Vest, opført af Grundmur og tækket med Straa, indrettet til 5 Kreaturer og 3 Heste samt Faarehus og Foderlø, desuden Vognskur og Karlekammer, over det hele er Bræddeloft.

3) Ladebygning i Øst, opført tildels af Grundmur og dels af Bindingsværk og tækket med Straa, er indrettet til 1 Lo og 2 Lader; Bygningen er sammenbygget med Stuehuset.

4) Bygning Vest for de øvrige Bygninger, opført af forskelligartede Materialer, tækket med Straa, er indrettet til Svinehus, Tørvehus, Høsehus samt Vognskur. Ved Ejendommen er endvidere indrettet de fornødne Udenomsbekvemmeligheder. Nord for Ejendommen er der et Haveanlæg paa ca. 2 Skæpper Land, desuden findes der nogle gode Frugttræer. Bygningerne er assurede i den almindelige Brandforsikring for Landbygninger for en Sum af 4620 Kr. Jorderne, hvis største Del er beliggende Vest og Nord for Bygningerne, bestaar i Følge Ejerens Udtalelse af ca. 21 Td. Land. Ved at undersøge disse Jorder har vi fundet, at omtrent $\frac{1}{3}$ af disse bestaar af dyb Lermuld med Lerunderlag, den næste Trediedel er lidt sandmuldet, men med Lerunderlag, og endelig den sidste Trediedel er af en meget sandet Beskaffenhed, men under den væsentlige Del Ler eller Tørveunderlag. Al Jorden er i god Gødningskraft.

Ejendommen, „Søhuset“, der er meget godt vedligeholdt paa Tag og Fag, vurderes af de to Synsmænd til en Værdi af 12,000 Kr., ikke mindst under Hensyn til dets udmærkede Beliggenhed ved Hornbæk Sø.

Sjællands Stiftsøvrighed faar denne Beskrivelse til Betænkning, og den stiller sig overmaade skeptisk til Vurderingen, ligesom den forlangte Købesum, 10,000 Kr., forekommer Stiftsøvrigheden altfor høj, særlig naar det er Meningen, at hverken Besætning eller Inventar skal følge med i Handelen. Følgen

blev, at Søhuset den 27. Maj 1889 blev vurderet af to fremmede og øvede Vurderingsmænd, W. Krogh og H. Haar, med særlig Henblik paa at skaffe de af Stiftsøvrigheden savnede Oplysninger om Ejendommens tidligere Historie. Deres Vurdering faldt i Hovedsagen sammen med de hjemlige Synsmænds praktiske Lægmandsskøn, og de vurderede Søhus til uden Besætning og Inventar at være værd i Handel og Vandel 11,000 Kr.

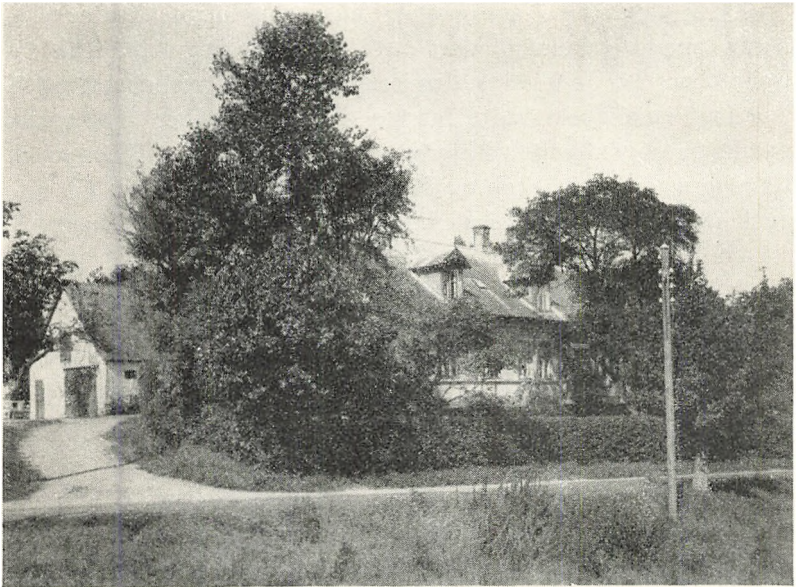
Efter denne nye, sagkyndige Vurdering opgav Stiftsøvrigheden sine Betænkeligheder, og Ministeriet gav Tilladelse til Købet den 20. Juni 1889. Underskrivelsen af Købekontrakten paa lovformelig Vis skete først den 11. November 1889, man havde nemlig afventet Resultatet af den anden Auktion over Kapellangaarden i Tikøb og Tikøb Præstegaardsjord d. 27. August 1889. Resultatet af denne Auktion¹⁾ var temmelig nedslaaende for Pastor Sperling, de to Ejendomme gik for højeste samlede Bud til Gaardejer Ole Larsen, Tikøb, for 14,180 Kr. Denne Sum smeltede endda sammen ved Indfrielse af Prioriteter, Auktionsomkostninger, Indløsning af Kapellangaarden osv., saa at der, efter at Købesummen for „Søhus“, 10,000 Kr., var afholdt, til syvende og sidst ikke var mere end 1795 Kr. 16 Øre tilbage til selve den nødvendige Ombygning.

Denne Ombygning fandt Sted i Sommeren og Efteraaret 1891, og den kom i alt til at koste 13,095 Kr., idet det af Stiftsøvrigheden godkendte endelige Overslag af 13/11 1891 var blevet overskredet med 1901 Kr. I sin Kommentar til det indsendte Regnskab fremhæver Pastor Sperling, at „er nu end Præstegaarden blevet noget dyr, tror jeg dog, at den i Forhold til dens nuværende Værdi ikke har været for dyr, og at navnlig Stuehuset ikke har været for dyrt. Det afgiver en stor, smuk, anseelig og i alle Henseender bekvem og velindrettet Bolig“. Ogsaa Stald- og Ladebygning havde faaet en omfattende Istandsættelse, og Haven var blevet ganske betydeligt udvidet fra o. 2 Skæpper Land til næsten 1 Td. Land. Omkostningerne ved Ombygningen blev dækket hovedsagelig ved et samlet Embedslaan paa 10,000 Kr., hvis første Halvdel skulde afdrages i 28 Aar, og hvis anden Halvdel skulde afdrages i de derpaa følgende 28

1) Om Auktionen se Helsingør Avis 29/8 1889.

Aar. Resten blev dækket ved en personlig Indløsningssum paa Præstegaarden af 1000 Kr., ved Restbeløbet fra Tikøbjordernes Salg 1795 Kr. og tilsidst ved o. 300 Kr. af Pastor Sperlings egen Lønne, som hans Andel af Overskridelsen paa 1900 Kr.

I de første Aar drev Pastor Sperling selv Præstegaardsavl-

Billed 24. Hornbæk Præstegaard i vore Dage.

gen, rimeligvis med stor Tilsætning. Den 1. April 1896 blev Avlingen forpagtet bort til den tidligere Ejer, nu Gaardejer Jens Jensen, Kjørømgård i Horneby, indtil 1. April 1903 for en aarlig Ydelse af 15 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg efter Kapitelstakst, 1 Kande nymalket Mælk daglig, 5 Tdr. Kartofler aarlig ved Optagningstid, 3 Læs Staldgødning og 3 Læs Tang til Præstens Have, og med Vedligeholdelsespligt for de Avlsbygninger, der stilles til Forpagterens Raadighed. Hele Ejendommen skulde drives efter en syvaarig Driftsplan. Forpagtningskontrakten blev fornyet den 1. April 1903 paa syv Aar, og den samlede Værdi af Forpagtningen blev da ansat til o. 363 Kr., men For-

pagteren vilde ikke drive Sandjorden efter den tidligere fastsatte Driftsplan, da det ikke kunde betale sig, og han ønskede ikke at gøre Brug af Staldlængen mere. Forpagteren skulde have en Afkortning af 6 Kr. for hver Tønde Land, der blev bortsolgt af Sandjorden som Villagrunde.

Efter Pastor Sperlings Død 7/2 1911 overtages Forpagtningen af Forpagter Chr. Thorup d. 1. April 1911 til 1. April 1918, mod Udredning af 15 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 5 Tdr. Kartofler, 5 Læs Gødning og 75 Kr. i rede Penge, ialt ansat til en Værdi af 373 Kr. I dette Tidsrum kommer Hornbæk-Gillelejebanen til at gaa hen over Præstegaardens Jord, og der bliver d. 23. Juni 1915 eksproprietet Jord til Banen, for en Pris af 2¹/₂ Kr. pr. Kvadratmeter af den gode Jord, 1000 Kr. pr. Hektar af Sandjorden, 1500 Kr. for Ulemper og 20 Kr. for Afgrødetab. Den 26. Juni 1917 faar Præstekaldet en Resterstatning paa i alt 1096 Kr. 34 Øre, der skal forrentes i Sjællands Stiftsmidler til Fordel for Sognekaldet, men Forpagteren faar tilkendt en Erstatning af i alt 170 Kr.

I de følgende Aar bliver der Tale om Udstykning af Præstegaardsjorden til Villagrunde. Pastor V. Dankau faar d. 27/11 1916 Tilladelse til at sælge ca. 65,000 Kvadratalen af Præstegaardens Jord til et af Arkitekt Alf Jørgensen af København repræsenteret Konsortium for 90 Øre pr. Kvadratalen til Fordel for Sognekaldet, men der bliver ikke noget af denne fordelagtige Handel. Den 27. April 1918 tiltræder Gustav Svendsen af Hornbæk den syvaarige Forpagtning for en Forpagtningsafgift af 600 Kr. aarligt, med Fradrag af 25 Kr. pr. Hektar ved muligt Bortsalg af Sandjorden.

Tanken om at udstykke Præstegaardens gode Jord til meget høje Spekulationspriser, 2 Kr. 50 Øre for Kvadratalenen, var fremme i „Gullaschtiden“, og der blev den 9. Sept. 1918 fremsat et Forslag af Sagfører P. Jørgensen om Anlæg af Villaveje og Indlæg af Gas og Vand i Præstegaardens Jord til et samlet Beløb af ikke mindre end 37,280 Kr., et Forslag, som efter nogen Forhandling frem og tilbage bliver endelig afvist af de kirkelige Myndigheder, mens Pastor Dankau fik bevilliget et Embedslaan til Bestridelse af de med Projektet forbundne Ud-

gifter ved Opmaaling af Hornbæk Præstegaards Jorder paa 476 Kr. 80 Øre.

I August 1919 foreligger der et langt beskednere Tilbud fra Grosserer J. Asmussen af København om at købe 5 Tdr. Land af den gode Jord for 4500 Kr. pr. Tønde Land, og 2 Tdr. Mosejord for 2500 Kr. pr. Tønde Land. Ministeriet forlanger 6,000 Kr. for den gode Jord, og 2500 Kr. for Mosejorden for Tønde Land. Grosserer Asmussen gaar ind paa Ministeriets Betingelser, men nøjes med at købe o. $3\frac{3}{5}$ Td. Land af den bedste Jord. Salget finder Sted 16. Juli 1920 til en samlet Pris af 27,160 Kr. 78 Øre kontant for ialt $5\frac{5}{6}$ Td. Land eller 32,238 Kvadratmeter Jord.

Forpagter G. Svendsen var utilfreds med dette Bortsalg af den bedste Jord, og hævder den 21. Januar 1920, at han kun kan give 200 Kr. i Forpagtningsafgift aarlig af de resterende o. 12 Tdr. Land daarlig Jord, og Aaret efter mener han, at Forpagtningsafgiften ikke kan være højere end 100 Kr. Det har Forpagteren aabenbart ikke ganske Uret i, for mens Præstegaardens Hartkorn ved Overtagelsen den 11. Nov. 1889 var ansat til 6 Sk. 2 Fdk., var den d. 10/6 1920 af Landbrugsministeriet nedsat til 1 Sk. 3 Fdk. 1 Album. Siden da er Bortsalget af Sandjorden og den øvrige Præstegaardsjord blevet fortsat Tid efter anden, gennemgaaende til gode Priser, saa at Hornbæk Præstegaard for Øjeblikket kun har 3 Tdr. Land tilbage, der bortlejes af Menighedsraadet til Græsning for o. 50 Kr. aarligt. I Følge Lov af 30/6 1922 er det jo nu Menighedsraadet, der bestyrer Præstegaarden.

Med Hensyn til selve Præstegaarden synes der ikke at være sket større Forandringer ud over de nødvendige aarlige Reparationer, før der 1915 bliver lagt et nyt Tag af graat Eternit-skifer paa Stuehuset, dækket af Pastor Dankau med et Embeds-laan paa 1300 Kr. I Efteraaret 1917 bliver der indlagt elektrisk Lys i Præstegaarden, som det synés, paa Pastor Dankaus egen Bekostning. I 1923—1924 blev den nu overflødige Ladebygning og Staldbygning nedrevet, og et nyt Udhus opført ved Bygningskonsulent for Præstegaardene i Frederiksborg Amt, Søgaard Pedersen i Helsingør, for en samlet Sum o. 7000 Kr., herunder ogsaa indbefattet Indretningen af en tidssvarende Konfirmand-

stue. I 1929 blev der automatisk elektrisk Pumpe til de to Brønde, saa at der kunde indlægges W. C. og Vandhaner over hele Præstegaarden. I 1935 blev Konfirmandstuen udvidet, saa den nu har Vinduer baade til Gaarden og Haven, og i Virkeligheden kan gøre Tjeneste som et mindre Mødelokale. I indeværende Aar, 1937, indlægges der Centralvarme i Præstegaarden. 1937 blev Præstegaardens Vandforsyning tilsluttet Hornbæk Vandværk, da det viste sig, at Brøndene ikke kunde give godt eller tilstrækkeligt Vand.

Det gamle System med Præsternes Embedsloaen er nu bortfaldet. Pastor Højrup afgiver en Ottendedel af Grundlønnen som Vederlag for sin nu saa smukke, gode og velindrettede Præstebolig. Embedet er ved kongelig Resolution af 13. Juni 1913 at betragte som hørende til første Lønningsklasse (ligesom Tikøb), saa at de senere Præster har faaet bedre Indtægter og bedre Kaar i det hele end Pastor Sperling, der har maattet betale Æren af at være Hornbæks første selvstændige Præst med ret vanskelige økonomiske Kaar.

Hornbæks egne Præster 1887-1937.

Siden Hornbæk-Hellebæk Sognekald ved kongelig Resolution 29. Oktober 1887 var blevet udskilt fra det gamle Tikøb Sognekald som et selvstændigt Sognekald, har det haft tre Præster, *Edvard Alexander Sperling* i Aarene 1877 til 1911, *Vilhelm Gotfried Dankau* fra 1911 til 1928 og *Laurits Vinkel Højrup* fra 1929 til vor egen Tid. Vi vil ganske naturligt dvæle særligt ved den første af disse Præster, afdøde Edvard Alexander Sperling, de to andre lever endnu imellem os. Han har nydt den Ære, andre vil maaske sige Skam, at blive omtalt af Holger Drachmann i hans Skildring af det østlige Nordsjælland i Pragtværket Galschiødt Danmark 1893 II, S. 663, altsaa da Sperling kun i ganske faa Aar havde været Præst i Hornbæk-Hellebæk Sognekald.

Drachmann sørger over, at de gode gamle Venner fra 1870'erne er borte, Store Bjørn er død og Kromanden Mogens Petersen den yngre er flyttet bort fra Kroen, alt er blevet sørgeligt anderledes, det gamle Hornbæk syntes ham gaet under i det rene Landliggeri. Han besøger da den unge Præst og bliver vel modtaget af ham med et svingende Bæger, har man Indtryk af, og han takker for Skænken ved sin Afsked fra Hornbæk.

Og derfor, Farvel Hr. Pastor — og Tak for Skænken! Den var god nok, den; og maaske er den Guds Mand i Hornbæk, hvis „hollandske“ Maade at leve og virke paa saa ofte falder Godtfolk for Brystet — maaske er han mere i Slægt med det gamle Hornbæk og mere paa Højde med sit Kald, end mangan en ængstelig Sjæl i Menigheden drømmer om. Thi hvis vi nu, snart sagt, alle sammen skal være pæne og lunkne Tevandsfolk i det kære gamle Danmark, saa smager en stiv Grog alligevel bedre end en Kop Kamillete — naar man iøvrigt har nogenlunde god Samvillighed og taalelig Fordøjelse.

Pastor Sperling var rundet af det jævne danske Folk. Han var født den 1ste April 1853 i Stampen i Søllerød Sogn som Søn af Bageribestyrer Johannes Peter Anton Sperling og hans Hustru Ane Margrethe Kühnmünch. Om han nedstammede fra de gamle danske Sperlinger, ved jeg ikke, jeg tror snarere, han tilhører en indvandret tysk Arbejderfamilie, og det syntes i al Fald sikkert for hans Moders Vedkommende. Forældrene har næppe haft Raad til at lade ham blive Student paa regelret Vis, han blev i al Fald privat Student i 1872. I København tjente han til Livets Ophold som Stenograf i Rigsdagen. Han fik sin Embedseksamen den 19. Juni 1879, og han blev Aaret efter den 25. Maj ansat som residerende Kapellan i Marstal paa Ærø. Knap et Aar efter giftede han sig den 2. Februar 1881 i Johannes Kirken i København med Gartnerdatteren Nanna Caroline Christine Marie Christensen fra København (født 11. Januar 1859, lever endnu).

Den 29. Oktober 1887 fik han Ansættelse som Sognepræst i Hornbæk-Hellebæk Pastorat. Her voksede hans Børn Johannes, Dagny, Ellen, Aage og Astrid op. Han følte sig hjemme paa Hornbæk og søgte aldrig andre og større Kald. Hornbæk Præstegaard, som det havde kostet ham saa megen Kamp og Møje og store personlige Ofre at faa opført paa standsmæssig Vis, var saa helt og fuldt hans Hjem, at han aldrig ønskede sig noget andet. Karakteristisk for ham, for hans Kærlighed til det jævne Folk var, at han snart efter sin Ankomst meldte sig ind i Hellebæks og Omegns Arbejderforening. Han var ikke nogen særlig gammel Mand, da han blev angrebet af en uhelbredelig Sukkersyge. Han blev indlagt paa Eshønderup Sygehus i Slutningen af Januar 1911 med Koldbrand i Benene, og han døde her d. 7. Februar til stor Sorg for sin Menighed. I Helsingørs Avis den 8. Februar 1911 findes hans smukke Eftermæle, skrevet vistnok af hans Ven, Forfatteren Alexander Svedstrup (S. 129):

Pastor Sperling var en kendt Personlighed ogsaa udenfor sit Pastorat; thi han var en sikker Deltager i de fleste politiske Møder, og han var i høj Grad interesseret i Politik og var Højremand med Liv og Sjæl. Sit Standpunkt i politiske eller andre Spørgsmaal forsvarede han med Liv og Varme, og det var ikke

alene paa Prædikestolen, at han var en begavet Taler, der forstod at rive sine Tilhørere med. Pastor Sperlings Livskald blev det saaledes at virke mellem Søfolk og Fiskere, og han kunde vel heller ikke ønske sig nogen kærere Lod. Hans djærve ligefremme Sind passede netop ind i de Rammer, hvor han var kommet til at leve, og Fiskerbefolkningen saa i deres Præst ikke alene deres Sjælesørger, men en god Kammerat med et fast, ærligt Haandtryk, en aabenhjærtig og stovt Karakter. Han forstod som ikke mange at tage Del i deres Sorger, som han mildnede med sit lette Sind, og han kunde være med i et glad Lag med sine Sognebørn, hvad disse ogsaa satte megen Pris paa.“ Modstanderbladet Helsingørs Dagblad skriver 8. Februar 1911: „Paa Vælgermøderne tog han gjerne Ordet og kunde ofte være noget udæskende overfor sine Modstandere, men i det daglige Liv var han en elskværdig Mand, der kom godt ud af det med de fleste, ogsaa politiske Modstandere.“

Den smukkeste Karakteristik af Pastor Sperling og hans Præstegerning i Hornbæk findes i et lille Hæfte, Pastor P. A. Sperling. Tilegnet Hornbæks Indvaanere af en Hornbækker, 1920, altsaa skrevet over ni Aar efter hans Død. Forfatteren Axel Christophersen husker Pastor Sperling komme paa Besøg hos hans Forældre, da han var ganske lille, og han mindes, hvorledes Præsten red Ranke med ham og fortalte Æventyr for ham, saa han aldrig kunde glemme det. Han fortæller derefter et smukt Træk fra Sperlings Præstegerning om hans Om-sorg for Fattigfolk.

Det var en Vinter, hvor det indtraf med frygtelig Kulde, saa Isen laa tykt over Vandet, og Sneen væltede ned over Jorden i tykke Lag. Vi Drengene var henrykte over det „dejlige“ Vejr og benyttede det hver Dag til at løbe paa Skøjter paa Søen og slaas med Sne i. Men for de fattige var det ikke rart med den frygtelige Kulde, for de havde næsten intet Arbejde og kunde derfor knapt tjene til Brødet — langt mindre til Brændsel at komme i Kakkellovnen — og de led derfor meget under det barske Klima. Nu traf det sig saa heldigt, at Pastor Sperling just kom paa Besøg hos dem paa dette Tidspunkt. Han saa deres Nød, og hans Hænder var, trods han selv var kun lidet velhavende, straks udrakt for at hjælpe dem. Han sørgede for, at hver Familie fik et Læs Brænde og gav dem saavel Fødevarer som rede Penge. Kort Tid efter, da han igen besøgte de fattige, var alt det, han havde givet dem, brugt op, og han fandt dem i større Nød end før. Pastor Sperling ejede ikke Spor af

give dem mere. Han havde maattet spare paa alle mulige Maader for at faa skrabet det sammen, som de havde faaet sidste Gang. — Men de maatte have Hjælp, ellers havde de ingen anden Udvej end Fattiggaarden. Saa var det, han købte Brændsel og Fødevarer til dem paa Kredit, en Kredit, der blev større og større for hver Gang, han havde besøgt dem, og stadig fundet dem i større Nød. Snart blev dog ogsaa denne Udvej stoppet. Selv Pastor Sperling kunde ikke faa mere paa Kredit, før det, han skyldte, var betalt. Samtidig bedrede de fattiges Kaar sig en Del. Kulden tog af, og der blev igen saa meget Arbejde til dem, at de kunde klare sig selv.

Snart gik fra Mund til Mund Rygtet om Pastor Sperlings Barmhjerlighedsgerning, og da samtidig Rygter om, at Pastoren for sammes Skyld havde paadraget sig saa stor en Gæld, at han var under trykkende økonomiske Vilkaar, kom ud blandt Befolkningen, blev alle fyldte af en hellig Iver efter som en ringe Gentjeneste at redde ham ud af disse. Der kom straks en Indsamling i Gang, og kort Tid efter mødte en Deputation i Præstegaarden og overrakte Pastor Sperling en stor Sum Penge, hvilken den paa Bidragydernes Vegne bad ham modtage som en ringe Belønning for alt, hvad han havde været for deres fattige. Dybt rørt over den Betænksomhed, der var udvist imod ham, modtog Pastor Sperling Gaven, idet han bad Deputationen bringe Bidragyderne sin hjerteligste Tak. Han sagde, at han vidste sig sikker paa at blive hjulpet ud af sine vanskelige økonomiske Forhold. Han havde forladt sig paa Gud og „Aldrig har nogen forgæves forladt sig paa Gud med en god Sag.“

Axel Christophersen giver ogsaa en meget smuk Skildring af Pastor Sperlings Begravelse den 14. Februar 1911 i Hornbæk.

En Morgenstund i Vinterens mørke Tid lød Budskabet om Pastor Sperlings Død ud over Sognet. Overalt vajede Flagene paa halv Stang, og Kirkeklokkernes sørgmodigt klingende Slag forkyndte, hvad der var sket. Det er Ugedagen efter, at Befolkningen strømmer til Kirken for at vise deres Præst den sidste Ære ved at følge ham til det sidste Hvilested. Kirken var behængt med mørke Drapperier og højtidelig oplyst af Lys, der fra Lysekroner og Stolerækker kaster deres blege Skær ud over det store Rum. Foran Alteret staar, dækket med et Væld af Kranse og Blomster, Kisten, der indeholder Pastor Sperlings Støv. Der lyder Orgelbrus og Salmesang gennem den højtidsfulde Stillehed, hvor Blomsterne breder deres Vellugt. En fremmed Præst¹⁾ holder Sørgetalen, hvorefter en af Sognebørnene (Lærer Sørensen, Havreholm) træder frem foran Kisten og i simple, rørende Ord bringer sin og Befolkningens sidste Tak til den afdøde. Saa lyder Sangforeningernes Hilsen tolket i Sang ud i Kirkerummet, og Orgelet bruser i med. Kirkesangeren træder frem

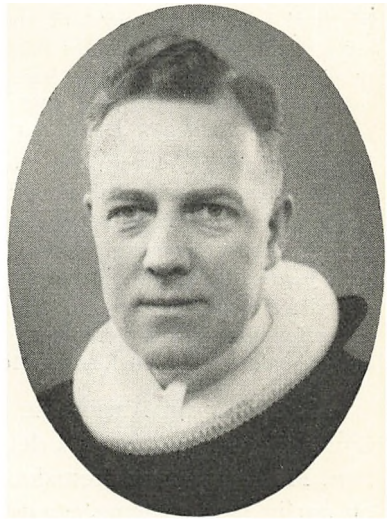
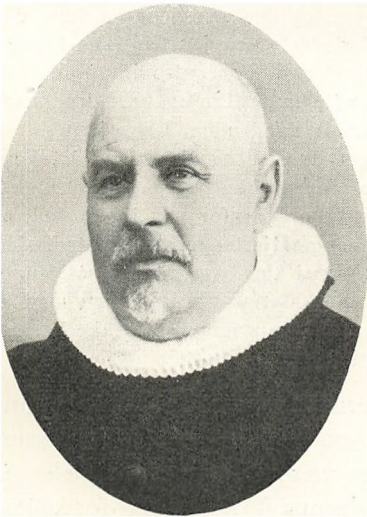
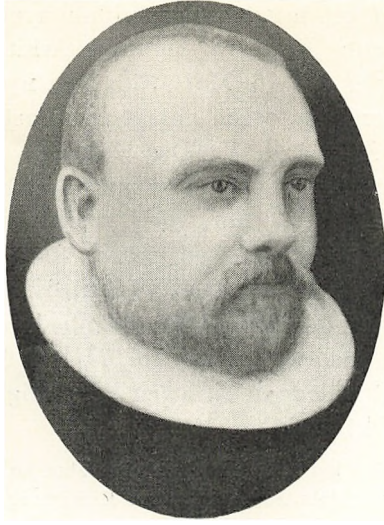
¹⁾ Pastor Aug. Kiørboe, Helsingør, Olai Kirke, sml. Helsingør Avis 15. Februar 1911.

imellem Stolerækkerne, beder en Bøn og — Sorgenhøjtideligheden er til Ende. Langsomt bæres Kisten ned igennem Kirken, medens Menneskemængden tømmes ud af Stolerækkerne og følger efter den. Et Væld af Blomster — et sidste Syn af Kisten dybt nede i Muldet. „Af Jord er Du kommen, til Jord skal Du blive.“ Saa kastes Graven til; et Blomstervæld viser, hvor den er. Menneskets Kaar er sket Fyldest. Løbet er tilendebragt Pastor Sperling er død, men hans Minde lever blandt dem, hvis Fører og Hjælper han var. Gennem Slægterne vil hans Navn blive bevaret i trofaste Hjerter.

Pastor Sperlings Efterfølger, Pastor *Vilhelm Gottfried Dankau* var en Mand af en ganske anden Støbning end Pastor Sperling, og han kom næppe nogensinde til i den Grad at føle sig hjemme paa Hornbæk som sin Forgænger, og fik ikke heller denne Mands brede Folkeyndest. Men som den godhjærtede og velsindede Mand han var, vandt han sig mange Venner. Vilhelm Dankau var født i København den 27. Marts 1861 som Søn af Tømrermester Carl Aug. Dankau. Han var i 1885 blevet Student fra Haderslev Læreres Skole og theologisk Kandidat den 17. Januar 1894. Han blev Aaret efter den 24. September 1895 Sognepræst i Ryde-Handbjærg Øst for Holstebro. Han blev forflyttet til de østsjællandske Sogne Vollerslev-Gjørslev den 31. Januar 1902, og han blev indsat som Sognepræst for Hornbæk-Hellebæk Menigheder den 8. Juni 1911.

Vilh. Dankau blev viet d. 15. Febr. 1899 i Hou paa Langeland til Elisabeth Tidemand Rohde, født den 19. Juli 1876 som Datter af Toldkontrollør Joh. Rohde i Nexø. Pastor Vilhelm Dankau har udgivet en Række religiøse Fortællinger og Skildringer, der er meget tiltalende at læse. Fra hans Vollerslev-Tid stammer Romanen „Mod lyse Enge“ 1906; „Brydning“, „En ung Piges Historie“ 1907; „Mester Skifters første Udenlandsrejse“, „En lille Sommerroman“ 1908; „Fire Fortællinger“ 1908 og „Han vilde noget“ 1909. Fra Hornbæktiden stammer „En lille Julebog“, „Smaating“ 1914 og „Julerejsen“ 1913, udgivet under Navneskjulet Henrik Malm, og endelig Fortællingen „En gammel Kamphane“ 1927.

Pastor Vilh. Dankau har gjort sig særlig fortjent af Hellebæk Menighed. Denne Menighed havde siden 1770 haft Kirkerum i en Fløj af Hellebækgaard, men i 1920 fik Sognet paa Pastor Vilh. Dankaus Initiativ sin egen, meget smukt beliggende, men

Billed 25—27. Hornbæks egne Sognepræster.
Foroven Pastor Sperling, forneden Pastor Dankau og Højrup.

i sit Udseende noget usædvanlige, villalignende Kirke midt i Aalsgaard By. Denne Kirke var tegnet af Arkitekt Søren Lembcke og blev indviet den 16. Maj 1920. Den ny Kirkegaard ved Aalsgaarde Station blev ogsaa anlagt paa Pastor Dankaus Initiativ, den blev indviet d. 17. Dec. 1922.

Pastor Dankau havde haabet at kunne fortsætte sin Præstegerning, til han blev 70 Aar, men vedholdende Svagelighed tvang ham til at søge sin Afsked tre Aar før Tiden, og han fik ved sin Afsked 31/10 1928 Udnævnelse til Ridder af Dannebrog som Kongens Paaskønnelse af hans Embedsgerning. I sin Afskedsprædiken i Hellebæk Kirke d. 21/10 1928 giver Pastor Dankau et smukt Billede af sin egen Personlighed (Se Helsingørs Avis d. 22. Okt. 1928).

Maalet var, at der her i Hellebæk skulde staa en troende og bekendende Menighed af frelste Mennesker om Kirken og Præstens Gerning, en Hjælp for Syge og Gamle, en Skare gennemtrængt af Missionssind. Og hvor langt er vi saa naaet? Det fejler ikke, at der er Røster, som vil sige til mig: Hvorfor gjorde Du ikke saadan og saadan, hvorfor gik Du dine egne Veje. Hvorfor, Hvorfor? Det taarner sig op paa en Dag som denne, all det, der mangler, men gennem det altsammen ser jeg en gennemboret Haand, som dækker over det, og jeg klynger mig til den Haand, der havde Tilgivelse for, hvad der blev forsømt. Det staaer mig klart, at I kan have meget at klage over, og der er vel ogsaa dem, der siger: Hvorfor prædikede Du ikke anderledes? Men jeg har ikke kunnet prædike anderledes, end jeg har gjort uden at være utro imod de Ord, hvormed jeg den 11te Juni 1911 tiltraadte min Gerning her: Jeg egner mig ikke til at vidne noget andet iblandt Eder uden Jesus Kristus og ham korsfæstet. Det var ikke mine egne Tanker og Meninger, det kom an paa, men Vidnesbyrdet om Jesus, for der er ikke Frelse i noget andet, hvad Mennesker saa end forsøger at stille op. Derfor har jeg ønsket, at disse Frelsensord maatte finde Vej til mange Hjerter paa dette Sted. Men naar jeg har prædiket saaledes, var jeg ogsaa klar over, at mange Mennesker ikke vilde høre mig.“ Pastor Dankau slutter sin Prædiken med at takke for al personlig Venlighed, der er vist ham, han er sig ikke bevidst at have haft Ufred med noget Menneske her.

Kort efter sin Ansættelse i Hornbæk oprettede Pastor Dankau en Kvindekreds med det Formaal at støtte Santhalmissionen. Midlerne hertil fremskaffedes væsentlig ved Afholdelse af en aarlig Basar i Præstegaarden. Denne Virksomhed fortsættes af hans Efterfølger, Pastor Højrup.

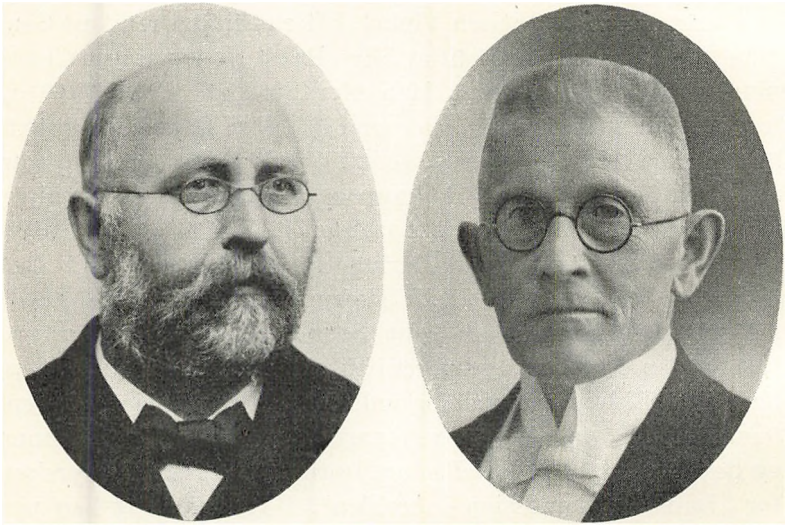
Hornbæk-Hellebæk Pastorats nuværende Sognepræst Lau-

rits Vinkel Højrup blev kaldet til Sognepræst for Hornbæk og Hellebæk Menigheder den 21. Januar 1929. Indsættelsen fandt Sted Søndag den 17. Marts i begge Kirkerne. Det var midt i den haarde Isvinter 1929. Det lykkedes dog Præstefamilien at forcere Store Bælt, men Indboet kom først senere frem fra Glyngøre.

Laurits Vinkel Højrup er født i Gesten Vest for Kolding den 11. Maj 1896, som Søn af Gaardejer Anders Hansen Højrup og Hustru Dorthæa Nielsen Vinkel. Efter et tidligt religiøst Genembrud følte han Kald til at blive Præst og tog fat paa Læsningen 15½ Aar gammel. Han blev Student i Ribe 1916 og teologisk Kandidat den 16. Januar 1922. Fire Dage efter giftede han sig med Edith Bollerup, født 14. Juli 1898 i Chicago som Datter af Apoteker Jens Bollerup og Hustru Johanne Saabye. Han havde paa det Tidspunkt fra den 1. November 1921 overtaget en Lærerstilling ved Børkop Højskole ved Vejle. Den 3. September 1922 blev L. V. Højrup kaldet til Sognepræst i det nyoprettede Glyngøre-Sæby Sognekald i Salling lige ved Limfjorden. Han blev ordineret i Viborg Domkirke den 17. September af Biskop Gøtzsche og indsat i sit Embede den 24. September. I Glyngøre blev Præsteparrets tre Børn, Lizzie, Jonna og Bent født. I 1925 blev Pastor Højrup Medlem af Bestyrelsen for „Dansk Kirkemission i Arabien“. I 1928 foretog han paa Studielegat en Rejse til Finland. Efter sit Komme til Hornbæk har Højrup af Helbredshensyn haft Hjælpepræst i et Aar fra 1/9 1934, nemlig Johannes Heinsen, der nu er Sognepræst i Vejerslev-Blidstrup paa Mors. Derved blev det muligt for Sognepræsten at foretage en Rekreatjonsrejse ad Søvejen til Middelhavet.

Hornbæk-Hellebæk Sognekalds tre egne Sognepræster, Sperling, Dankau og Højrup, har i deres kirkelige Arbejde haft en stærk Støtte af Kirkens to sidste Kirkeværger, Førstelærer *Laurits Julius Nielsen* (26/2 1845—6/10 1904) og hans Svigersøn, pens Førstelærer *Niels Karl Kristian Hoffmann* (født 12/5 1869). Vi bringer Billeder af begge disse Mænd, som begge staar meget højt hos Hornbækkerne. Lærer L. J. Niensens Grav paa den nye Kirkegaard bærer Indskriften: Elever og Venner satte dette Minde.

Et Vidnesbyrd om de to Mænds kirkelige Interesse var bl. a. *Kirkens Børnekor*. Lærer Nielsen, der baade var Organist og Kirkesanger her fra d. 30. December 1871, udvalgte nogle Skolebørn til Hjælpere ved Ledelsen af Kirkesangen, idet han i Skolen indøvede de Melodier, som det kunde tænkes, at der vilde blive Brug for i Kirken. Under Gudstjenesten sad Drengene paa en lang Bæk, der stod ved Døbefonten, og Pigerne havde

Billed 28—29. Hornbæk Kirkes sidste Kirkeværger.
Til venstre Førstelærer L. J. Nielsen, til højre Førstelærer Karl Hoffmann.

deres Plads i den øverste Stol i Kirkens Kvindeside. Jeg husker levende fra min Barndom det stemningsfulde Indtryk af Børnekorets Sang. Ved Indgangen til Kirken hang dengang en Bøsse med Indskriften „til Opmuntring for Sangerne“, og for de Penge, som blev lagt heri, blev der købt Gaver (Punge, Knive, Kopper, Tallerkener m. m.), der uddeltes til Børnene een Gang aarlig. Bøssen findes endnu paa Kirkeløftet. Koret ophørte efterhaanden, da Børnene mistede Interessen for det.

Jeg burde i denne Bog have givet en mere indgaaende Fremstilling af *Menighedsraadets Virksomhed*. Jeg maa desværre nøjes med denne Gang at anføre Navnene paa det første Hornbæk-Hellebæk Menighedsraad 1904 og det nuværende Menig-

hedsraad for Hornbæk Menighed, der foranstalter sammen med Pastor Højrup, den store Fest paa Kirkens Tohundredaarsdag, den 27. Oktober 1937.

I det første Menighedsraad 1904 havde Sæde: Pastor E. A. Sperling; Sognefoged H. P. Nielsen, Horneby; Fru Skibsfører Julie Pii, Hornbæk; Vognmand Peter Jørgen Ellekilde; Fru Landpostbud Caroline Antoinette Norlin, Aalsgaarde; Gartner Chr. P. Melchiorsen, Hellebæk, og Vognmand Peter Emil Hansen, Hellebæk. Dette Menighedsraads første Opgave var at indføre den nu brugelige Salmebog til Brug ogsaa i Hornbæk Kirke.

I det nuværende Menighedsraad sidder: Pastor L. V. Højrup; pens. Baneformand P. Mullitsgaard; Rentier Carl Hansen (Formand); Tømrermester Julius Jensen, Saunte; Lærer Karl Hoffmann; Tømrer Jakob Hansen; Skomagermester Ernst Andersen; Gaardejer Ejnar Kastrup, Horserød, og Gaardejer Elof Nielsen, Saunte.

Det er Førstelærer Hoffmanns Indtryk, at der ikke indenfor Hornbæk Menighedsraad har været større Brydninger imellem de forskellige kirkelige Partier, som i mange andre af Landets Sogne, man er stadig mødtes i godt Samarbejde indbyrdes og med Sognepræsterne om Sognekirkens og Menighedens Tarv.

Skibefester paa Hornbæk.

Den første af de for Hornbæk saa ejendommelige og vistnok ganske enestaaende Skibefester, som fejres, naar Kirkens fire Orlogsskibe er blevet istandsatte af Hornbæks gode Mænd og under sømilitær Højtidelighed føres tilbage til Hornbæk Kirke og hænges op der igen, har været holdt den 20. Dec. 1809, midt i Kaperkrigstiden. Vi har lykkeligvis bevaret baade den Tale, som den unge residerende Kapellan i Tikøb, Jens Christian Fangel, har holdt i Kirken, og de Sange, der blev afsungne i Kirken, digtede af Hornbæks Skolelærer, Mads Jensen af Langstrup,¹⁾ der lader dem trykke hos Th. E. Rangel i Pilestræde Nr. 119 under Titlen: „Sange i Hornbæks Kirke den 20de December 1809, i Anledning af et, med Flid, igien tiltaklet Krigsskibs høitidelige Indbringelse sammesteds. Afsiungne af Stædets Kirkesangere,²⁾ Hornbæks og Tikiøbs Skolelærere og Tolv Drengene af Hornbæks Skole, under Ledsagelse af Musik, og Overværelse af en meget talrig Forsamling af Tilskuere.“

Rimeligvis er Skibet med den elskede Konges Navn, Frederik den Sjette, ført til Kirken fra Kroen eller Stranden under sømilitær Procession, det hedder jo i Fangels historiske Beretning, at „Skibet under et talrigt Følge af Stedets Indvaanere, de i Omegnen cantonerende Herrer Officerer og andre Embedsmænd med megen Høitidelighed atter blev henbragt til Kirken og sammesteds ophængt under Sang og Kanoners Affyring“. Før Talen blev der imidlertid afsunget følgende Sang af Mads

1) Født 1/3 1786, Seminarist fra Jonstrup 1808, † 16/6 1815.

2) Degnen Niels Chr. Liebe i Tikøb og Skoleholder Caspar Müller i Borsholm.

Jensen „ved Skibets Indbringelse i Kirken“ under Melodien „Straal i Din Vældes fulde Pragt“.

O Glæde! Himlens Lynglimt her
 I Sømands Blik Dit Gienskin skuer!
 See! disse Vaaben er os kiær
 i Fredens Skiød, i Krigens Luer!
 Nu Farer omringe vort Fied,
 — Vi er' til Kamp bereed'!

C h o r.

Vi hævde Fædres Roes,
 og byde Fjenden Trods!

Saa har Hornbækkerne sluttet Kreds om Skibet, før det blev hængt op, og „i Kreds paa Skibet“ blev der til Melodien „Vi Søemænd gjør ei mange Ord“, sunget denne Sang:

Her sværge Vi, i Kreds om Dig,
 o Skib! (i Andagts Bolig):
 „Ved Stormens Hviin, i rædsom Krig,
 „(som brave Søemænd) trolig
 „Vi værne om det elskte Land,
 hvor Fædres Stander svæve!
 „Istemmer derfor alle Mand

C h o r.

Hurra, vor Konge leve!!

Om Hr. Jens Christian Fangel talte fra Prædikestolen eller fra Koret, ved vi ikke, men vi gengiver denne smukke Tale fra en svunden Tid noget forkortet (Sml. S. 58).

Brave, agtværdige Hornbeks Indvaanere! I have givet et nyt Beviis paa Eders Høiagtelse for vor offentlige Gudsdyrkelse! I have anvendt en ikke ubetydelig Deel af den Velstand, som faldt i Eders Lod, til at forskionne dette Herrens Huus, og at omdanne det til et af Landets smukkeste Templer! Værer takkede i Samfundets Navn for denne Eders Opmærksomhed, og for det, I derved have bidraget til at gjøre vor offentlige Gudsdyrkelse endnu mere høitidelig og oplivende, især paa en Tid, da Ringeagt for Religionen og dens udvortes Bekiendelse desværre paa mange Steder synes, alt mere og mere at tiltage!

At ikke Overtroe og heller ikke Forfængelighed, men meget mere virkelig Agtelse for vor udvortes Gudsdyrkelse var den Bevæggrund, der ledede Eder ved dette roesværdige Foretagende, tør jeg til min og mine Medlæreres sande Glæde og Opmuntring saa meget mere være overbeviist om, som vi hidtil saae Eder med stadig Flid og roelig Andagt at deeltage i vore Sammenkomster paa dette hellige Sted. Gid I altid maae

bevare en saadan Tænkemaade, der gjør Eders Forstand og Eders Hierte lige megen Ære! — Agtelse for den udvortes Gudsdyrkelse forudsætter Agtelse for Christendommen selv — for dens høie, ærværdige Sandheder og hellige Forskrifter. Tør jeg nu i Henseende til Eder mine Venner! ogsaa fremdeles slutte fra dette nye udvortes Beviis paa Agtelse for Herrens Tempel — til Eders Tænkemaade i Fremtiden? Ja om mange — jeg kunde vel sige — om de fleste iblandt Eder tør jeg nære dette glade Haab. Men tillader mig at yttre min kierlige Bekymring for enkelte, ved at bringe hiin gyldne apostoliske Formaning i Erindring: *hvo som lykkes at staae, see vel til, at han ikke falder!* Jeg glæder mig paa Eders Vegne over den større Velstand, som i den senere Tid faldt i manges lykkelige Lod! Bruges den vel, da kunne I ansee den for en Herrens Velsignelse! Tager dette især til Eftertanke, I yngre iblandt denne talrige Forsamling! Takker Gud, som medens Sværd og Ild og Hungersnød nedstyrtede tusinde Familier i andre Lande af vor Verdensdeel i Jammer og Elendighed — skaanede Eder, Eders Familier og Eders Boeliger! Takker ham, fordi han endog i denne Trængsels-Tid gav Eder en større Del af timelige Goder! men bruger ogsaa disse som de, der ikke misbruge dem! Lad Orden og Maadelighed (dvs. Maadehold), Sædelighed og Velanstændighed, de hidtil vare tilstede ved Eders selskabelige Sammenkomster, ikke heller efter denne Dag forlade dem! Lad driftig Flid og Vindskibelighed, Sparsommelighed og Tarvelighed aldrig vige fra Eder! thi paa disse huuslige Dyder beroer Eders timelige Velfærd. Lad Kierlighed til Konge og Fædreland, Raskhed i at ile ulykkelige til Hielp, Mod og Uforsagthed i Farer; disse Dyder, der hidtil udmærkede Hornbeks kiekke Sømænd*) og opreiste dem et varigt Minde i Monarkens og alle ærekiere Medborgeres skønsomme og taknemmelige Erindring. Lad disse Dyder, der hædrede Eders Forfædre, og som med fornyet Glans fremskinnede i Eders Samtiiges bekiendte hæderfulde Daad i det sidst forbigangne Aar**). Lad dem aldrig uddøe iblandt Eder til seneste Efterslægt! da hædre I fremledes den agtværdige Stand, hvortil I høre, og Efterverdenens Krønike skal da ei med Rødmænd fortælle, at Hornbeks Indvaanere ved det nittende Aarhundredes Begyndelse vanslægtede fra deres brave Forfædre!

Og kunne vi vel nu mine Venner! slutte denne Dags Høitidelighed uden at mindes det glade Budskab, som offentlige Tidender i disse Dage

*) Hvo mindes ei de brave Hornbekkere, hvis ædle Handling vor udødelige Ewald saa skjønt besang!

***) Den, der med Deeltagelse dvæler ved ethvert Beviis, brave Medborgere give paa sand Fædrelandskierlighed, vil ogsaa erindre de vakkre Hornbekkere, der af egen Drift i Foraaret 1808 droge til Belltet, for at underrette Heltens Capit. Jessen om de fiendtlige Skibes Ankomst i Sundet, — en Daad, der i saa høi Grad vandt alles fortiente Bifald, at Hs. Majestæt endog lod tilstille enhver af de deeltagende en Kugleriffel og et Par Pistoler, som Beviis paa sin allerhøieste Tilfredshed.

forkynde os? Hvo føler ikke, at Krigen — denne Forstyrrer af al offentlig og huuslig Lyksalighed — er den største af alle Plager, der kunne hiemsøge et fredvant og fredelskende Folk! Dobbelt smerteligt er det, naar en sørgelig Nødvendighed sønderriver det Venskabsbaand, der forener to Naboefolk med hinanden, som af Naturen synes bestemte til at leve i broderligt Samfund. Det følede vi alle, da Begivenhedernes Gang gjorde vort i mange Henseender agtlværdige Naboefolk til vore Fiender. Tvedragts og Fiendskabs Aand synes nu at være forjaget fra Nordens Trillingriger. Tillidsfulde og fortroelige nærme de sig nu hinanden og række villig Broderhaand til Pant paa Venskabets hellige Pagt. Saaledes see vi da i Dag med glad Forhaabning det Øieblik imøde, da Fredens hulde Baand atter skal forene Nordens beslægtede Folk, forene dem til fælleds Forsvar imod en fælleds Fiende, og — det give Gud! — fremskynde en almindelig hæderfuld Fred. Saa svæve det da som Fredens Billede det Skib, som i Dag prydet og smykket ved Eders Omhue hidbragtes til Tempels Helligdom! Det svæver her til varigt Minde for Efterslægten om Eders Agtelse for vor offentlige Gudsdyrkelse, og Eders Gavnildhed imod dette hellige Sted! Det svæve her til Erindring om den beskiermende Haand, som hidtil afværgede saa mangen Fare fra Eder, naar I kiempede mod det vilde Havs oprørte Bølger, og stridige Vindes rasende Heftighed! Det svæve her til Erindring for Eder, at det er Gud — til hvis Tempels Pryd I indviede det, hvem I fremdeles have at anraabe om Held og Velsignelse i Eders lovlige Kald! Det svæve her til stadig Erindring for Eder, at alt det udvortes ved Andagtsøvelser er kun et Middel til at forhøie det velgiørende Indtryk af Religionens høie Sandheder, som her forkyndes! Al Naadens Gud give da fremdeles, at Eders Hierter maae være retskafne for ham, til fremdeles at vandre i hans Skikke, og til at holde hans Bud som paa denne Dag!

Efter den unge Præsts smukke Tale sang de 12 Hornbæk-drengene Lærer Mads Jensens Sang, stadig paa Melodien „Straal i Din Vældes fulde Pragt“.

Ærlige Søebrødre, Enighed trykte
 os til hinanden med Enigheds Baand!
 Da er' vi Konges og Fødelands Stytte —
 og derpaa vi give hinanden vor Haand!
 Trofast mod Ven, og mod Viv, og mod Pige,
 ærlig paa Land og paa bølgende Søe:
 saa tænker alle, og før vi skal svige før skal vi døe!

Derefter har antagelig Kapellan Fangel lyst Velsignelsen og bedt for Konge og Fædreland, for som Nr. 4 afsynges følgende Sang paa den ogsaa tidligere brugte Melodi „Vi Søemænd gjør ei mange Ord“:

Du gode diærve danske Flag —
 Du gamle Pryd i Norden!
 Du giver os Mod, i Slagets Brag,
 og ved Kanoners Torden!
 Naar vi Dig see, i haarden Dyst,
 i Luften mandig svæve;
 da raabe vi af trofast Bryst:

C h o r.

Hurra! vor Konge leve!

Denne straalende Skibefest i 1809 har rimeligvis været Aarsagen til, at Hornbæk Kirke i de nærmestfølgende Aar faar sine tre andre prægtige Kirkeskibe, Linieskibet Ceres, Korvetten Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel og Kutterbriggen Mandahl.

57 Aar efter sker den næste store Istandsættelse af de fire Kirkeskibe. Vi har allerede (S. 59) anført de Oplysninger, som Skibspapirerne indeholder derom, og vil ikke gentage dem her. Det siges for vist, at de fire Skibe er blevet ophængt paa samme Tid i Kirken efter en sømilitær Procession fra „Stokken“ til Kirken, den 10. November 1866, ganske svarende til den straalende Skibefest den 10. November 1891, som nøje fulgte sit Forbillede 25 Aar før, ¹⁾ men om hvilken desværre ingen litterære Vidnesbyrd kendes som om Festen 1809 og Festen 1891.

Vi anfører først Skibspapirernes Vidnesbyrd om de gode Mænd, der frivilligt, som en Æressag, har istandsat de prægtige gamle Orlogsskibe 1891. „Jeg underskrevne haver Malet og forbedret Skibet Frederik den 6te den 10. Nov. 1891. Svend Johansen, Hornbæk.“ Han anfører ganske det samme, han 25 Aar før, den 10. Nov. 1866, har skrevet i Frederik den 6tes Papirer: „Tredækkeren Ceres malet og istandgjort til den 10. November 1891. Peter Chr. Nielsen.“ I Korvetten Annas Skibspapirer hedder det: „Nu 1891 er det istandgjort af mig Niels Peter Olsen, Fisker. Hornbæk den 1. November 1891.“ I Kutterbriggen Mandahls Skibspapirer staar der: „Repereret og Mahlet den 10. November 1891. Jens Christian Andersen.“ Det er selve „Lille Bjørn“ fra Holger Drachmanns Bog „Paa Sømands Tro og Love“ 1877.

¹⁾ Flv. Tømrermester Carl Andersen, d. 8/10 1937, efter sin Moder, Stine Andersens (S. 79) Fortælling 1891 om Festen 1866.

Vi har en temmelig udførlig Beretning om denne Skibefest den 10. November 1891, efter Lærer Hoffmanns Udsagn til mig forfattet af Forfatteren Alexander Svedstrup paa Ellestuen i Ellekilde og trykt i „Helsingør Avis“ Onsdag d. 11. November 1891. Vi gengiver denne Skildring i lidt forkortet Form, idet vi udtrykkelig fremhæver, at de givne Oplysninger om „Frederik den Sjette“s Historie ikke er korrekte. Skibet blev *rigget* 1809, men det er blevet bygget, uvist af hvem, en Tid lang før 1809. (Sml. her Side 58).

„Der var Fest i Hornbæk i Gaar. Fra hvert Hus i Byen og fra Skibene i Havnen vajede Dannebrog.

Fire Skibe förfærdigede i Aarhundredets Begyndelse, dels af Hornbæksfolk, dels af fremmede Sømænd, havde man haft nede for at reparere og efterse, og nu skulde de hænges paa Plads igen netop i Gaar for 25 Aar siden. Festligklædte Mennesker var stævnet til Møde ved Hornbæk Kro, i hvis Glasveranda Skibene var fortøjede. Ved Totiden gav Skibenes Mandskab Møde og stillede sig op ved hver Skude. En Lods førte hver en Skude, og Lodsformand Niels Poulsen havde Kommandoen. Saa lød Kommandoordet: „Hejs op Anker! — Sejlene klar! — Bras op!“ og af Sted gik det med Musikken i Spidsen gennem Byen til Kirken, medens Geværsalver blev affyret langs hele Vejen. Først kom Linieskibet „Ceres“ bygget paa „Dronningemøllen“ 1811 af en Baadsmænd fra Holmen. For 25 Aar siden repareredes Skibet af Kaptejn Niels Pii, denne Gang af Fisker P. Chr. Nielsen. Derefter fulgte Fregatten „Frederik VI“, bygget 1809 af 7 Hornbækfolk, hvorom en Flaske med Skrivelse i Skibets Last bærer Vidne. I 1866 riggede Fisker Svend Johansen Skibet, og atter denne Gang havde han paataget sig det ikke ubetydelige Arbejde. Derefter fulgte Korvetten „Anna, Prinsesse af Hessen-Cassel“, rigget af Fisker Niels Olsen, og Briggen „Mandal“, lavet af Hornbæk Fiskere og rigget i 1866 af Fisker Lars Jeppesen og denne Gang af Fisker Jens Chr. Andersen.

Ankommen til Kirken blev Skibene ophængte paa deres Pladser, og Gudstjenesten tog sin Begyndelse. Efter Salmen „Aand over Aander“, traadte Sognepræsten, Pastor Sperling, frem i Kordøren og udviklede hjærteligt og varmt Betydningen af de Skibe, der hænge i Kirken og Betydningen af den Kirkefest, vi fejre her i Dag. Enhver af den store Forsamling følte sig sikkert grebet af denne Prædiken, der blev lagt saa smukt og djært frem. Efter Prædiken sang man: „Saa vil vi nu sige hverandre Farvel“, og den smukke Højtidelighed i Kirken var til Ende.

Umiddelbart herefter serveredes der i Kroen med Kaffe, og Kl. 7 samledes over 200 Mennesker i Kroens store smukke Sal, der i Dagens Anledning var fint og nydeligt pyntet med Guirlander, Efteraarsløv og Flag, et Arrangement, der gjorde de unge Piger i Hornbæk, som havde

foranstaltet det, megen Ære. Ved Bordet talte Pastor Sperling for Hans Majestæt Kongen, hvorefter Fisker Lars Kuhlmann talte om den Gerning, der var øvet i Dag, og om den for 25 Aar siden. Mange af dem, der den Gang var til Stede, er døde, og af de fire, der riggede Skibene, ligesom nu, frivilligt, gik den yngste først bort og ligger begravet i et fremmed Land.¹⁾ De andre ere vel endnu i Live, men ikke alle have kunnet være til Stede ved Festen i Dag. 25 Aar er en lang Tid, og meget har forandret sig i den, men dog er den samme Karakter og den samme Trofasthed raadende her overfor Fædrenes Skikke, ligesom ogsaa Skibene, der hænge i Kirken, have samme Indflydelse paa Sindene nu som den Gang. Gid det ogsaa maa være Tilfældet om 25 Aar, at man til den Tid vil glæde sig over hver dansk Orlogsmand, idet man erindrer Digteren Ewalds Sang: „Du Danskes Vej til Ros og Magt, sortladne Hav“ og ser op til det danske Flag med Kærlighed og Stolthed. En Tak til de fire Riggere og et Ønske om, at de om 25 Aar maa kunne gøre den samme Gerning om igen. Marinemaler Carl Locher udtalte Ønsket om, at den unge Slægt maatte tilegne sig saa megen Sømandskab, at de om 25 Aar kunde rigge et Skib, som deres Fædre havde gjort det. En Skaal for de unge Hornbækkerne, der ikke er gamle nok til at være med her i Aften, med Ønsket om, at de vilde gaa paa Langfart og lære rigtigt Sømandskab. Efter endnu en Del Skaaler af mere privat Natur blev Bordet hævet, og lidt efter svang alle Deltagerne sig til Musikkens Toner rundt paa Gulvet.“

Der gik ikke 25 Aar, før Skibene igen trængte til en gennemført Istandsættelse, og i Sommeren 1914 besluttede Hornbækkerne sig til at istandsætte Skibene paa ny. Vi anfører ogsaa nu Skibspapirernes paalidelige Oplysninger. „Undertegnede haver Malet og Forbedret Skibet Frederik den 6te. Hornbæk den 9. October 1914. Svend Nielsen Pii.“ „Undertegnede har malet og istandgjort Kirkeskibet „Ceres“. Hornbæk d. 9. October 1914. Bjørn Andersen, Styrmand. J. F. Pihl, Maskinmester.“ „Nu 1914 er dette Skib (Anna, Prinsesse af Hessen-Cassel) istandsat og malet igjen af forannævnte Fisker, nu Fiskehandler Niels Peter Olsen. Skibets Flag er ogsaa to sidste Gange syet af samme Jomfru Juliane Knudsen. Fiskehandler Niels Peter Olsen. Hornbæk 11. November 1914.“ Endelig indeholder den lille Kutterbrig Mandahl's Papirer den Oplysning: „Repere-ret og Mahlet den 8. October 1914. Nicolaj Chr. Andersen.“

Ogsaa denne Gang blev der holdt Skibefest, næsten i endnu festligere Former end i 1891, men med samme nationale og

¹⁾ Kaptajn Mogensens Søn Christian, død i Solonbool ved Arkangelsk Maj 1874.

religiøse Grundtone. Vi følger igen Referatet fra den gamle Helsingørs Avis, Egnens ældste Blad, i lidt forkortet Form. Af indre Grunde kan vi regne med, at Referatet er forfattet af den samme Mand som i 1891, Forfatteren Alexander Svedstrup, og ikke af nogen anden Referent. Referatet af Festen findes i Helsingør Avis Lørdag den 10. Oktober 1914.

Billed 30. Fra Skibefesten 1914. Hornbæk ældre Kro i Baggrunden.

Der var Fest i Hornbæk i Gaar, og fra hver Flagstang i hele Byen vajede Flaget. Langs Gaden fra „Stokken“ til Kirken var rejst Flagstænger, og paa mange Steder var der trukket Flagguirlander, ligesom Indkørselen til Kirkepladsen var festligt pyntet. Det var altsammen arrangeret, fordi de fire Skibe, der hænger i Hornbæk Kirke, havde været til Reparation og Eftersyn efter 23 Aars Sejlads. Atter denne Gang havde der blandt Lejets Beboere været villige, flittige og dygtige Hænder, som med Kyndighed har forstaaet at udrede det meget staaende og løbende Gods om Bord i Skibene, og som har fremtryllet de gamle Skuder i en ny og forskønnet Skikkelse med nytjærede Vanter, nymalet Skrog, med Forgyltning paa Agterspejl og i Gallionen samt med nye fine Kommandovimpler og Silkeflag i Agterstavnen og paa Bakken. Naar man ikke har ventet med denne store Hovedrengøring indtil 1916, da de obligate 25 Aar saa var forløbne, da laa det i den Omstændighed, at Kirken i dette

Efteraar har undergaaet en gennemgribende Restaurering under kgl. Bygningsinspektør Magdahl Nielsens Ledelse. Al den grimme graa Kalkfarve paa Vægge samt lignende Maling paa Træværk, der i Aarenes Løb krikkløst var smurt paa, er bleven fjernet, og den smukke lille Kirke er pudset op fra Grunden af og fremtræder nu med hvide Mure og med blaagraa Maling i fine afstemte Farver, der virker roligt for Øjet og stemmer Sindet til Hvile og Fred.

De fire Skibe kommer fra Søen, og derhen var de om Formiddagen bragt fra „Værflerne“ og opstillede i Kroens Veranda, hvor mange Mennesker tog dem i Øjesyn og beundrede disse Havets stolte Svaner. Ved Halvtretiden førtes de ud i „Stokken“ og stilledes op paa Rad, mens en Fotograf forevigeede Processionen. Hornbæk-Sangforeningen „Brage“ sang under Lærer Hoffmanns Ledelse en Sang „Op, Matroser“, og da Startskuddet faldt, lød Eskadrechefen, Kaptajn Svend Nielsen Pii's Kommando: „Let Ankeret,“ og da Skibsheferne havde meldt Ankrene indenbords, begyndte Sejladsen.

Førrest gik Skytteforeningens, Sygekassens, „Brage“s og Hornbæk Skoles Banner, saa fulgte et Hornorkester, der spillede „Kong Christian“, og derefter kom Eskadrechefen og de 4 Skibe, hvert baaret af fire Hornbækfiskere med en 5te som Chef. Først kom Fisker Anton Andresen førende Linieskibet „Ceres“, derefter Fisker P. Chr. Larsen med Fregatten „Frederik 6“, repareret af Kaptajn S. N. Pii, hvis Bedstefader hørte til de syv Hornbækfiskere, som i 1809 byggede Skibet. Som Nr. 3 kom Fisker Jens Cornelius Jensen med Korvetten „Anna“, Prinsesse af Hesse-Cassel“, og sluttelig førte Fisker Jens Fritzen Briggen „Mandal“, lavet af Hornbæk-Fiskere. Flere Hundrede Mennesker ledsagede det festlige Tog gennem Byen. Ved Hjørnet af Kirkevejen var rejst et Batteri, hvorfra hvert Skib hilstes med tre Kanonskud.

Efter Ankomsten til Kirken blev Skibene hurtigt anbragt paa deres Pladser, hvorefter Dørene aabnedes, og øjeblikkelig fyldtes Kirken til allersidste Plads. Hornbæk Sangforening „Brage“ indledede Højtideligheden med H. Ussings Sang: „O Gud, hvis Hjælp urokket staar“. Efter Indgangsbønnen sang Menigheden Salmen: „Hvad er det for en Snække og liden Flydebaad“, hvorpaa Pastor Dankau besteg Prædikestolen og talte, idet han gik ud fra Matthæus' 8. Kapitel, hvori der tales om Jesus, der gik om Bord i et Skib fulgt af sine Disciple, og paa hvilken Rejse han stillede Stormen.

Efter Salmen „Hvor Gud mig fører, gaar jeg glad“, sang Koret, „Kongernes Konge“, hvorefter Højtideligheden i Kirken var forbi.

Kl. 6 samledes saa mange Damer og Herrer, som Kroens Sal med tilstødende Veranda kunde rumme, ca. 200, til Fællesspisning. Murermester Poulsen bød velkommen, Pastor Dankau talte for Kongen, Lærer Hoffmann for de Mænd, der havde repareret Skibene, Kaptajn Svend N. Pii for Fædrelandet og Dannebrog, og Sogneraadsformand Larsen for Hornbæk By. Festen var arrangeret af Fiskeriforeningen, Grundejerfor-

eningen og Sangforeningerne, og hele det vellykkede Arrangement var forestaaet af en Komite med Fisker P. Chr. Larsen som Formand, Murermester Poulsen, Blikkenslager Olsen og Tømrermester Valdemar Nielsen som Medlemmer.

Referenten slutter med at minde om, at han allerede 1891 har fremhævet, at disse gamle hjemlige Skikke hører til det, der præger sig i Ungdommens Erindring og binder denne med Kærlighed til Hjemmet. „Vi vil haabe, at disse Skikke fremdeles maa raade paa Hornbæk, og vi slutter os til Forfatteren af Sangen ved Aftenfesten, hvori det hedder:

Gud signe Hornbæk Folk og By
 bliv ej moderniseret,
 men tro imod dit gamle Ry,
 hvis ej, er Du leveret!
 Som vi i Kirken, Du da find
 din Plads, kast der dit Anker,
 det lysner ind i Sjæl og Sind
 og højner dine Tanker!

Hornbæk Kirkes Tohundredaarsdag den 27. Oktober 1937.

Hvorledes man bedst skulde fejre Hornbæk Kirkes Tohundredaarsfest, har naturligvis længe været drøftet paa Hornbæk.

Sagen, der har været drøftet mellem Konservator P. K. Andersen og Forfatteren af dette Skrift i mindst 15 Aar, blev for Alvor rejst af mig overfor Pastor Højrup ved Konfirmationen i Hellebæk Kirke i Oktober 1936. Pastor Højrup vandt Hornbæk Menighedsraad for Tanken, og de indledende Drøftelser blev foretaget i selve Hornbæk Kirke Fastelavns Søndag i 1937, hvor ogsaa Konservator P. K. Andersen og min Medarbejder ved Hornbækbogen P. K. Hofmansen var til Stede. Her blev den endelige Plan for første Gang skitseret i store Træk. Der skulde først afholdes en Skibefest paa traditionel Vis og i Forbindelse dermed en Festgudstjeneste, en Middag for de indbudte Honoratiores umiddelbart efter Gudstjenesten og en traditionel Sammenkomst med Kaffeboard om Aftenen. Man skulde søge at opnaa, at Hans Majestæt Kongen og Dronningen vilde give Tilsagn om at overvære Festgudstjenesten, og at Skibefesten og Festgudstjenesten skulde udsendes af Statsradiofonien. Desuden skulde Festen fejres med Udsendelse af Bogen Hornbæk Kirke, Bidrag til Hornbæk Fiskerlejes Historie. Man gav sig alle straks til Arbejdet, Skibspapirerne blev fisket op af alle de fire Skibe, men det var et saare vanskeligt Arbejde med de to smaa,

og de maatte tages ned, før det kunde lykkes. Alle var enige om, at de snavsede Skibe med de forrevne Flag i høj Grad trængte til en fornyet Istandsættelse. Man kunde ganske simpelt ikke lade disse Skibe hænge uistandsat en Festgudstjeneste over, hvor Kongen var til Stede.

Det store Spørgsmaal var, om det kunde lykkes at bevæge Hans Majestæt Kongen til at modtage Hornbæk Menighedsraads Indbydelse til Skibe- og Kirkefesten den 27de Oktober. Det saa paa Forhaand ikke meget lovende ud. Det var en Onsdag, Kongens strengeste Arbejdsdag, det var tilmed Prins Valdemars Fødselsdag, og saa kunde det jo ikke nægtes, at 200 Aar ikke er nogen Alder for en dansk Kirke, hvor de allerfleste Kirker er o. 700 Aar gamle eller mere. Paa den anden Side stod Hornbæk Kirke i et ganske særligt Forhold til den danske Kongemagt, idet den første Kirke var opført efter Frederik den Andens Tilladelse 1588, den anden Kirke havde faaet den nødvendige præstelige Betjening paa Kristian den Femtes Bud i 1672, den tredie nuværende Kirke skyldte Kristian den Sjette, at de nødvendige Midler til Opførelse af en grundmuret Kirke blev bevilget af Statens og Kirkernes Midler. Omvendt kunde den danske Kongemagt takke Hornbæk for vor Kongesang "Kong Kristian stod ved højen Mast", idet denne Sang ikke var blevet digtet af Johannes Ewald 1778 uden den Inspiration, som Hornbækfiskernes Redningsdaad den 19de November 1774, skildret af Ove Malling i Nationalværket Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere 1777, havde øvet paa hans Digtersind. Disse Oplysninger blev tilstillet Hans Majestæt gennem Kabinetssekretær G. Bardenfleth, og alle vi Interesse-rede havde den Glæde, at Pastor Højrup, Førstelærer Hoffmann og Rentier Carl Hansen blev modtaget i Audiens den 16de Aug. 1937, og her fik Hans Majestæt Kongens Tilsagn om, at han med Glæde paa egne og Dronningens Vegne vilde modtage Indbydelsen til Hornbæk Kirkes Tohundredaarsfest, dog saaledes, at Kongen kun kunde overvære Festgudstjenesten, men ikke den forudgaaende Skibefest.

Nu kunde Planerne for Festdagen lægges ganske anderledes fast af den nedsatte Komité. Den kom til at bestaa af Pastor

Højrup, Førstelærer Karl Hoffmann, Formanden for Menighedsraadet fhv. Gaardejer Carl Hansen, og Skomagermester Ernst Andersen for Hornbæk Menighedsraad, Sogneraadsformand, Skræddermester Sandell, Murermester Poulsen og Vognmand Gaarde for Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Sogneraad, Blikkenslagermester H. W. Olsen for Hornbæk Grundejerforening, Hotel-Pensionsejer Johnsen, Hornbækhus, for Hornbæk Turistforening, Fisker Ingemann Nielsen for Hornbæk Fiskeriforening samt Grosserer Ole Petersen. Skibefesten, der jo i 1891 og 1914 var fejret om Eftermiddagen, maatte nu flyttes hen til Formiddagen Kl. 10, og Gudstjenesten kunde ikke denne Gang finde Sted umiddelbart efter Skibenes Genophængning i Kirken, der maatte være et passende Mellemrum til mulige Forsinkelser ved Ophængningen og til at forberede Modtagelsen af Hans Majestæt Kl. 11 præcis. Biskop Fuglsang-Damgaard havde lovet Festudvalget at holde Festgudstjenestens Hovedprædiken, og Kirkeminister Johannes Hansen havde givet Tilsagn om at overvære baade Skibefest og Festgudstjenesten med en Stab af sine nærmeste Embedsmænd.

Indenfor den store Festkomité blev der naturligvis nedsat forskellige Udvalg, hvert med sine særlige Formaal. Et af dem var Skibeudvalget, ledet af Blikkenslagermester Olsen. Det traf efter indgaaende Forhandlinger med Hornbæk Fiskere følgende Bestemmelser vedrørende Skibenes Istandsættelse.

Til Skibefesten den 27. Oktober 1937 istandsættes Linieskibet „Ceres“ af fhv. Toldofficiant *Peter Christian Nielsen*, hvis Hustru og Datter syr Flagene. Det er ikke første Gang, P. Chr. Nielsen istandsætter „Ceres“, for han har ogsaa gjort det i 1891. Den næsten 80-aarige Mand er udset til som „Lodsformand“ at lede Skibefesten og personlig at føre „Linieskibet Ceres“, der skal bæres af de fire Fiskere Henrik Petersen, Christian Bekker Jensen, Svend Munk Petersen og Peter Christian Larsen. Fregatten „Frederik VI“ istandsættes og føres af Skipper *Johannes Kuhlmann*, hvis Datter syr Flagene. Malermester Alexander Erlandsen vil være behjælpelig med Malingen af Skibet. Skipper Kuhlmanns Mandskab skal bestaa af Fiskerne Albert Kuhlmann, Ludvig Kuhlmann, Henrik Poulsen og Anders Fritzen. Korvetten „Anna, Prinsesse af Hessen-

Kassel“ istandsættes og føres af Rigger *Svend Olsen*, hvis Fader Niels Peter Olsen istandsatte samme Skib baade i 1891 og i 1914. Skibets Mandskab udgøres af Fiskerne Ingemann Nielsen, Otto Larsen, Sigurd Munk Petersen og Oluf Knudsen. Kutterbriggen „Mandahl“ istandsættes af fhv. Fisker *Johannes Nielsen*. (Han har tidligere bygget flere smukke Skibsmodel-

Billed 81. Skibeprocessionen staar opstillet foran Hornbæk Badehotel.
 I Forgrunden »Ceres«, Lodsformanden ses ikke paa dette Billede.
 I Baggrunden den Veranda, hvor Aftenes store Fest blev holdt.

ler. En Kutter bygget af ham blev saaledes bortloppet ved Havnefesten 1937.) Mandskabet til hans Skib bestaar af Fiskerne Niels P. Sørensen som Lods, Peter Tidsvilde, Albert Munk Petersen, Viktor Sørensen og Edvard Mogensen.

Lodser og Mandskab samles paa selve Festdagen ved Hornbæk nye Badehotels Terrasse Kl. 9,30. Skibene er i Forvejen bragt fra „Værfterne“ til den lukkede Terrasse. De bæres nu ud af deres Mandskab og opstilles Kl. 9,45 i den gamle hævdevundne Rækkefølge: „Ceres“, „Frederik VI“, „Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel“ og „Mandahl“, med Faner og Hornmusik,

spillende Marcher under „Sejladsen“, i Spidsen for Optoget. Skibefesten udsendes ligesom Kirkefesten bagefter af den danske Statsradiofoni.

Klokken 10 præcis lyder der et Kanonskud som Indledning til Skibefesten. Lodsformanden kommanderer „Klar ved Ankeret!“, og Hornbæks Sangforening „Brage“ synger: „Op, Matroser, og Ankeret letter“. Derefter lyder Lodsformandens Kommando: „Hiv Ankeret op! — Bras fuldt!“ Kommandoen gentages af Lodsens for hvert Skib. Saa begynder Skibene at „sejle“. Ved hver Forandring af Sejlretningen lyder der Kommandoraab til Skibenes Manøvrering af Lodsformanden, og Lodserne gentager Kommandoen hver for sit Skib. Ved „Tudepladsen“, Fiskernes gamle Samlingsplads, hvor der blev blæst til Møde ved at tude i Byhornet, „brases bak“, og der afgives en Salut paa tre Gange tre Skud. Klokken 20 Minutter over 10 sejler Skibene fra Tudepladsen op til Kirken, stadig under Kommandoraab fra Lodsformand og Lodser ved Vejens Drejninger. Fanebærerne stiller sig paa begge Sider af Indgangen til Kirken, og Orgelet spiller, mens Skibene føres ind i Kirken. Lodsformanden stryger Kommandoen, og Sognepræsten modtager paa Kirkens Vegne Skibene, takker Lodsformanden og Lodserne, der har istandsat dem, og lover at „bevare dem for Ildsvaade“.

Dette Program for Skibefesten afgivet til den danske Statsradiofoni vakte megen Opmærksomhed Landet over og blev omtalt rundt omkring i Pressen som en ejendommelig og enestaaende Tradition.¹⁾ Berlingske Tidende sendte en af sine Medarbejdere, Frk. Bene Larsen, til Hornbæk, og hun besøgte de fire „Riggere“ i deres Hjem, først og fremmest den gamle Lodsformand Peter Christian Nielsen. Vi bringer et Uddrag af denne fortræffelige Skildring, trykt i Berlingske Tidendes Aftenavis d. 25de Oktober 1937.

„Hornbækkerne kigger betænkeligt i Vejret. — Skal vi ha' Regn til Onsdag? spørger de bekymret. Og gamle Peter Christian Nielsen er ikke den Mand, der vover Linieskibet „Ceres“ ud i saa meget

¹⁾ I Fiskerlejet Bagnkop paa Langelands Sydspids føres hvert femte Aar et nyoppudset hundreedaarigt Skib i Procession fra Bagnkop til Magleby Kirke, baaret af fire unge Fiskere i hvide Skjorter og med rødt Skærf (København d. ¹¹/₃ 1910).

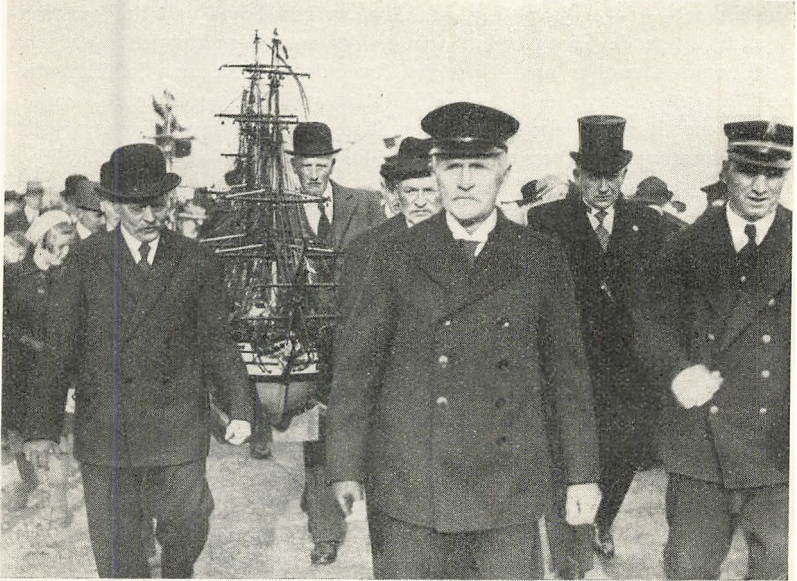
som en Draabe vaadt. Skude eller ikke Skude — Vand taaler hun ikke, saa fin og nysselig, saa flunkende nymalet og forgyldt baade for og agter, som hun staar i hans bedste Stue paa sin særlige dertil indrettede og grønmalede „Stol“, som en usøkyndig vilde have kaldt en Bør . . . Lodsformanden gaar omkring „Ceres“ som et Barn omkring Juletræet. „Se,“ siger han, „der staar en af Mannerne ved Falderebet for at tage imod Officeren. Den Gavtyv der — Lejderen — den er god nok til Mandskabet. Og der kravler Mannerne rundt i Rigningen, en af dem er helt oppe, kan De se — de er jo af Bly, saa Armene kan højes helt ind om Tovværket. Og se de Gavtyve der, dem lodder man Vanddybden med, men Lodlinen den er ikke malet forstaas, fordi den bruger man jo til Stadighed! Flagene er nye, dem har min Datter syet, de gamle faldt sammen til det bare Støv, da de kom ned, men Skroget og Rigningen har jeg malet. Koffardikaptajn Pii, han restaurerede hende første Gang i 1866. Men i 1891, da var det mig, der havde hende. Saa i 1914 sad jeg som Tolder i Villingebæk. Da blev det Maskinmester Pihl og Styrmand Bjørn Andersen, der fik „Ceres“, men nu den negang blev det mig igen. Ja, jeg husker dengang for 46 Aar siden, da jeg først havde hende, da var det min Fader, Niels Poulsen, der lodsede hende ved „Skibeparaden“. Nu den negang vilde de haft, at jeg skulde været „Admiral“. Nej, sagde jeg, det passer ikke, for naar der kommer Lods om Bord, saa er det ham, der overtager Kommandoen, lige meget om der er en „Admiral“.

Den brave, gamle „Lodsformand“ forklarer nærmere om „Sejladsen“. Først kommanderer jeg: „Hiv op Ankeret!“ for det forestiller jo, at vi ligger for Anker og skal sejle op til Kirken. Saa tager fire Mand ved „Stolen“ her. „Skibsføreren“ gaar forrest. I Spidsen gaar jeg med „Ceres“. Naar vi kommer ud for den gamle Stok, kommanderer jeg „Bagbord Ror“ og saa „Støt i“ (= engelsk steady) — for op ad Gaden, forstaar De nok, maa Roret lægges midtskibs, ellers bliver Skibet jo ved at rende rundt. Saa bevæger vi os op til „Tudepladsen“, og her kommanderer jeg „Bras bak“, saa Vinden kan blæse forfra ind i Sejlene, og vi ligge stille, mens der afgives Salut, 3 Gange 3 Skud. Saa kommanderer jeg „Bras fuldt“ — og vi gaar videre, efter at jeg har sagt „Bagbords Ror — støt i“. Igennem Kirkegaardslaagen er det „Styrbords Ror — støt i“, og idet vi drejer ind ad Kirkeporten „Bagbords Ror — støt i“. Naar Flaaden er kommet op ad Midtergangen, staar Præsten der og tager imod. Saa siger jeg: „Hermed stryger jeg Kommandoen, men lader Flag og Gøs staa og afleverer Flaaden fri for „Skrammer og Skaar“. Og saa staar Folkene parat til at hejse Skibene til Vejrs.“ Om sig selv fortæller den gamle Hædersmand: „Jeg er 80, næ hold nu an lidt — det varer da et Par Maaneder endnu, men min Far blev 90, og min Mor hun fejlede kun 2 Maaneder i de 100“.

J o h s. K u h l m a n n er en anden ægte Hornbækker. Familierne Kuhlmann og Pii hører til de rigtige. Derfor har han nu ogsaa faaet den vigtige Opgave med Fregatten „Fr. VI“ betroet. „Har hun ikke et flot Agterspejl?“ siger han beundrende og viser hen paa Skuden, der paa sin „Stol“ ligger for Anker med en Rejsning som en Paafugl med op-

slaaet Hale. Bare at her er Agterspejlet ikke grønblaat, men dejlig limonaderødt, kronet med forgyldte Løver og stort Navnetræk i Krummelurer. „Ceres“ er ganske vist den største, men „Fr. VI“ til Gengæld den originaleste af de fire Skuder.

Korvetten „Anna“ hænger og svajer i Dørkarmen mellem Dagligstue og Spisestue hos S v e n d O l s e n. Her har Familien, der ikke nænnede

Billed 32. De fire Orlogsskibe »sejler« igennem Hornbæk.
Foran gaar den gamle Lodsformand P. Chr. Nielsen.

at relegere Korvetten til fjærnere Regioner, i Fællesskab malet og lakeret og forgyldt, til „Anna“ skinner og straalere og er parat til at sejle i Kølvaudet paa den gamle Fregat. „Mandahl“ er Nummer sidst i Rækken. Det er en lille Brig, som er bygget i Hornbæk for godt 100 Aar siden. Den er til denne Parade gjort fint i Stand af Jø h s. N i e l s e n, og da han ikke er hjemme, fremvises den med undseelig Stolthed af Inge Elise, 12 Aar gammel.

Som ved de tidligere Skibefester har de fire „Riggere“, skrevet om deres Arbejde i Skibenes Papirer. De er morsomt nok lidt mere personlige denne Gang end de tidligere Gange. Vi anfører nu Skibenes Papirer i den hævdvundne Orden.

Til Hornbæk Kirkes 200 Aars Jubilæum den 27. Oktober 1937 har

undertegnede istandsat og oppudset Linieskibet „Ceres“. Det har været mig en saameget større Glæde at udføre dette Arbejde, som jeg for 46 Aar siden, den 10. November 1891, havde samme Skib til lignende Reparation. Hornbæk. P. C. Nielsen, fhv. Toldofficiant.

Til Hornbæk Kirkes 200 Aars Jubilæum den 27. Oktober 1937 er Fregatten „Frederik den Sjette“ bleven repareret og malet paa Rigning og Skrog af Undertegnede. Alex Erlandsen, Johannes Kuhlmann.

Da det er min Fader, der har repareret og malet dette Skib („Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel“) i 1891 og 1914, og jeg hørte ham sige: mon jeg skal have den Fornøjelse at leve og faa hende i Dok endnu engang, hvad han desværre ikke fik Lov til, er det mig en stor Glæde, at jeg som hans Søn har kunnet udføre dette Arbejde. Sv. Olsen, Hornbæk. 13. Oktober 1937.

Briggen „Mandahl“. Repareret og malet i Oktober 1937 af Johannes Nielsen, Hornbæk.

Saa oprandt da endelig selve den store Dag. Vejret havde Dagen og Natten før været lidet lovende, det havde set ud til Regnvejr og Taage, men det blev alligevel det herligste Efteraarsvejr, gamle Lodsformand, der havde Ansvar for Skibene, og vi andre kunde ønske os. Solen skinnede, de gamle Orlogsskibe straaledede i deres nye Farvepragt, Flagene vajede over hele Byen, og alle var i det fineste Puds og i det gladeste Humør. Og der var sandelig heller ikke Grund til andet. De, som ikke havde faaet Adgangskort til Kirken, kunde nu overvære Guds-tjenesten i den milde Luft paa den gamle Kirkegaard uden Fare for Forkølelse. Hornbæk Kirke blev tre Gange saa stor som til en almindelig Søndag. Al Nervøsitet for, hvorledes Skibeparaden skulde gaa, var som blæst bort, Lodsformanden skulde nok klare Kommandoen, selv om han ikke længer havde sin stærke Manddomsrøst, stol kun paa det. Og han klarede det ogsaa meget fint. Ved Tudepladsen paa Hjørnet af Havnevej og Willemoesvej var der i Maler Sildorffs Have opstillet en Mast, behængt med smaa Signalflag, og ved Siden var der lavet en Græsvold besat med to smaa Kanoner med to Spejdere af Hornbæks K.F.U.M. Spejderkorps som Kanonerer. Der affyredes 3 Gange 3 Salutskud, og Dannebrog gled til Tops paa Masten, mens Orkestret spillede Fanemarchen og derefter „Kong Kristian“. Skibene blev ført ind i Kirken, mens Orgelet præludeerede, og Lodsformanden overgav paa fastsat Vis de nypudsede, herligt flagsmykkede Orlogsskibe til Hornbæk Kirke.

og Pastor Højrup takkede for det store uegennyttige Arbejde og lovede at bevare Skibene for Ildsvaade eller anden Skade.

Skibene blev nu ophængt paa deres tidligere Pladser, og umiddelbart derefter fik „Adgangskortene“ Adgang til Kirken. Vi fandt hurtigt vore Pladser, for alle Kort var forsynet med Plads-

Billed 53. Kongen paa Hornbæk Kirkegaard.
Kongen ledsages af Pastor Højrup.

nummer og Rækkenummer, de ulige Rækker til venstre, de lige til højre, regnet fra Kirkens Indgang. Der var god Tid til at se sig om i Kirken, før Kongen kom. Kirken var ganske prægtigt pyntet af Kirkens Ringer, Gartner Vald. Munk Andersen, der gjorde sin Gartnerstand Ære. Over Indgangsportalen var der hængt efteraarsfarvede Cotoneastergrene, og Alterskranken var omvundet med Medeolaranker og lyserrøde Roser. Skønnest var vel næsten de farvestraalende Blomsteropsatser under Kirkens gamle Klenodier, Altertavlen fra 1670 paa Nordvæggen og Trækrucifikset fra o. 1715 paa Sydvegggen. Et nyt Sølvkrucifiks paa ibenholtssort Kors var ophængt ganske lavt over Døbefonten og

drog Øjnene til sig med næsten magisk Kraft. Min Medarbejder, Kursuslærer P. K. Hofmansen, havde nær faaet et Tilfælde, da han saa dette Krucifiks. Havde vi virkelig glemt dette Pragtstykke i Kirkens Inventar fra gammel Tid, tænkte han. Nej, visselig ikke. Det var en Gave i Dagens højtidsfulde Anledning af Olga og Fanny Mogens-Norddin, Døtre af den gamle Ejer af Hornbæk Kro, Mogens Petersen den yngre, Store Bjørns Fætter og Drachmanns Ven. En rød Løber rundt om hele Alterpartiet og gennem Midtergangen var skænket af Hotel-Pensionsejer Johnsen, Hornbækhus. En Fornyelse af det aarhundredgamle Venskab mellem Kro og Kirke, der har udmærket Hornbæks ældre Historie, hvor Kromændene, Mogens Petersens Forfædre, saa ofte var Kirkens trofaste Værger.

Som sædvanlig kom vor Konge ganske præcis, et Par Minuter i 11. Kongens Bil var kørt fra Sorgenfri ad Kongevejen til Kvistgaard, og Kongen blev her modtaget af de højeste stedlige Myndigheder, Stiftamtmand, Kammerherre W. Oxholm, og den nye Politimester K. H. Wineken i Helsingør.

I Kongens eget Følge var hans Kabinetssekretær, Kammerherre G. Bardenfleth, og hans Adjutant Grev Knuth. Vejen gik gennem Tikøb, Borsholm, Horneby, forbi Redningsmindet ved Stranden og derfra til Kirkens Port. Her stod paa den ene Side K.F.U.M.'s Spejderkorps opmarcheret og Byens Faner, paa den anden Side stod Hornbæk Menighedsraad, Festkomitéen og Sogneraadetsformanden. Pastor Højrup bød Kongen velkommen og meddelte under Modtagelsen Kongen, at Hornbæk Menighedsraad om Morgenen havde sendt en Blomsterhilsen til Dronningen i Skagen med saalydende Kort: „Deres Majestæt bedes modtage en lille Blomsterhilsen fra Hornbæk Menighedsraad, som dybt beklager, at vi ikke fik den Lykke at modtage Deres Majestæt ved Kirkefesten“. Pastor Højrup udtalte Haabet om, at Dronningen derved maatte føle, at hun var i Hornbækkernes Tanker, og at de glædede sig over hendes næsten genvundne Helbred efter den lange farlige Sygdom. Kongen fik helt Taarer i Øjnene over den smukke Tanke, han sagde efter Gudstjenestens Slutning inde i Kirken til Pastor Højrup: „Jeg er sikker paa, at Dronningen er meget taknemmelig for de Blomster, De har sendt hende“.

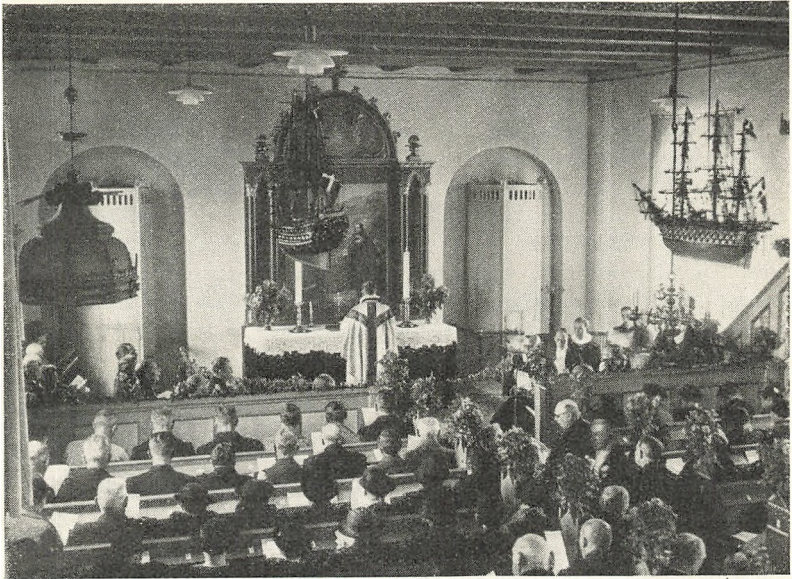
Kongen hilste hjærteligt og i straalende Humør paa de modtagende Honoratiores med Kirkeministeren i Spidsen, paa Hornbæk Menighedsraad, Sogneraadetsformanden, Festkomitéen og paa K.F.U.M. Spejdernes Fører Postbud Skjold Andersen. Kongen skulde nu gaa ind i Kirken med Pastor Højrup ved sin Side. Men pludselig højede Kongen til venstre, bandede sig Vej og hilste paa Malermester Erlandsens Hustru Bendte, der i aarevis havde lidt meget af Gigt og i flere Aar har kørt i Rullestol, hvad hun ogsaa gjorde ved denne Lejlighed. Derefter gik Kongen videre imod Kirken. Pludselig rakte han Haanden ud til højre og hilste paa Enkefru Johanne Andersen fra „Skovsbo“ paa Friisvej. Hun er meget skrøbelig af Helbred, har lidt meget og er i høj Grad svagsynet. Hun vidste ikke, at det var Kongen, der havde rakt hende Haanden, før de Omkringstaaende havde fortalt hende det. De Tilstedeværende følte det, at med disse to Haandtryk gav Kongen Haanden til hele Hornbæks Befolkning, den Del af Menigheden, der maatte lytte til Gudstjenesten ude paa selve Kirkegaarden eller i det nærliggende Pensionat „Brødrenes Minde“, som Ejeren velvilligst havde stillet til Raadighed for Menigheden.

Ledsaget af sit galaklædte Følge og med stilfærdige venlige Nik til højre og venstre kom nu Kongen op igennem Kirkens Midtergang, mens Orgelet præluderede, og alle rejste sig for at hilse Hans Majestæt, der havde vist Hornbæk den Ære personligt at ville deltage i Festgudstjenesten paa deres Kirkes To-hundredaarsdag. Kongen fik Plads i en rød Lænestol til venstre i Koret, og han viste Hornbæk Menighed et godt Eksempel ved opmærksomt at lytte til de hellige Ord hele Festgudstjenesten igennem.

Nu tog Festgudstjenesten sin Begyndelse, og Lærer Gunder Gundersen bad Indgangsbønnen. I Lærer Hoffmanns Sted blev Orgelet spillet af Førstelærer Rasmussen i Espergærde. „Aand over Aander, kom ned fra det høje“ var den første Salme, ligesom ved Skibefesten i 1891. Biskop Fuglsang-Damgaard forrettede Altertjenesten og oplæste Kollekten og Epistelen, Pinsedagsepistelen. Efter Salmen „Den Grund, hvorpaa jeg bygger, er Kristus og hans Død“ besteg Biskop Fuglsang-Damgaard

Prædikestolen og holdt Festgudstjenestens Hovedprædiken. Biskoppen udtalte her bl. a. følgende:

„Herre min Gud, lad dine Øjne være aabne over dette Hus baade Nat og Dag“. Saaledes staar der skrevet i første Kongernes Bog i det 8. Kapitel. Det var en Konges Bøn ved Indvielsen af Templet i Jerusalem. Denne Konge, Kong Salomon, var overbevist om, at Guds frygt var den Grund-

Billed 34. I den festsmykkede Hornbæk Kirke. Biskop Fuglsang-Damgaard staar foran Alleret.

vold, som Folkets Liv og Fremtid bygges paa. I Dag er atter en Menighed forsamlet med Kongen i sin Midte for at bede til Gud i Himlen: „Herre, vor Gud, lad dine Øjne være aabne over dette Hus, Nat og Dag.“ Det er ikke nok, at denne Bøn bedes ved Grundstensnedlæggelsen eller paa Indvielsesdagen, nej, den maa bedes af enhver ny Slægt som et Udtryk for, at denne Slægt er villig til at tjene Gud og til at lade ham raade over Land og Folk, over By og Hjem, over Tanke og Hjerte. Dersom denne Bøn ikke bedes og bliver hørt, kan Huset ikke bestaa.

Der kom den Dag, da det Hus, som denne Bøn først blev bedt for, ikke var mere. Det skete dengang, da det Folk, som engang kunde bede, glemte at bede; da man ikke længere spurgte efter Herrens Raad, men fulgte sine egne Hjerters onde Raad. Da blev Folkets Førere kastet i

Lænker, Folket blev ført bort i Fangenskab til et fremmed Land, og den skønne Tempelbygning sank i Grus.

Men der i det fremmede Land lærte Folket igen at bede: „Vend, o Herre, vort Fangenskab som Sydlandets Strømme“, saaledes lød deres Bøn, og den blev hørt. Herren førte dem tilbage, og de begyndte at rejse det nye Tempel. Det var svage Hænder, der arbejdede, og de formaaede ikke ved egen Kraft at holde Mødet oppe. Men saa klang Ordet fra Herrens Mund ved Profeten hen over Tempelgruset, og det lød: „Dette Hus' kommende Herlighed bliver større end den tidligere, siger Hærskarernes Herre.“

De samme Ord lød for to Hundrede Aar siden i denne gamle skønne Kirke, da den blev indviet paa dette Sted, hvor to Kirker i Aarhundredernes Løb var blevet rejst, men atter faldet i Tidernes Storme.

Naar Pastor Garboe ved Kirkens Indvielse valgte at tale udfra dette Ord, gjorde han det ogsaa af den Grund, at den nye Kirke i det Ydre fremtraadte med større Skønhed end de tidligere Kirker. Men Ordet peger langt dybere. Det viser hen til den skjulte Herlighed, ikke blot i denne Kirke, men i alle Kirker, i hele Kirken. Den kommende Herlighed, som Profeten taler om, kom med vor Herre Jesus Kristus, og naar vi beder om, at Guds Øje maa vaage over dette Hus Nat og Dag, saa beder vi om, at Ordet om Frelsen i Jesus Kristus maa bo her og lyde herfra, saa det kan blive et Kald til Hjerterne og et Budskab til Frelse.

Kirken, den er et gammelt Hus, staar om end Taarnene falder,
Taarne fuldmange sank i Grus, Klokker end kimer og kalder.

Denne Kirke er et Vidnesbyrd om Sandheden i disse Ord. Her har det haarde Vejr og Tidernes Strenghed jævnet Kirker med Jorden. Men hver Gang har et nyt Hus igen rejst sig, fordi Kirken havde en Plads i Menighedens Hjerter. Dette er et Billede paa Guds Kirke i Verden. Mange af de store Bevægelser, der er opstaaet rundt omkring i Verden paa det politiske, det nationale, det sociale Omraade i den Tid, da denne Kirke har staaet, har rejst Storm og Uvejr imod Kirken, og det har mere end en Gang, snart her og snart der, set ud, som om Kirkens Skib var ved at synke, som om de gamle Taarne for bestandig skulde synke i Grus. Men ligesom her paa dette Sted en ny Kirke har rejst sig, hvergang den gamle faldt, saaledes rejser Kirken sig altid i fornyet Skikkelse som en Fønix-fugl af Asken. Mennesker kan samle al deres Kraft for at slaa den ihjel, men den kan ikke dø. Den lever evigt; naar alle Bevægelser, hvor mange der saa end kommer, for længst er døde og glemte, staar Kirken evig ny og evig ung, bygget af levende Stene.

Hvorfor gør den det? Fordi den skjulte Herlighed bor i den, den Herlighed, der straaler fra den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus, der sidder ved Faderens højre Haand. Han er Kirkens eneste, faste, evige Grundvold. En anden Grundvold kan ingen lægge, uden den han har lagt. Men med ham er Grundvolden lagt hos den evige Gud, Himlens og Jordens, Folkenes og Slægternes eneste og almægtige Herre.

Klokker end kimer og kalder! — I to hundrede Aar lød Klokkernes Klang ud over denne By fra dette Gudshus; deres Røst hørtes ud over Havet, naar Fiskerne røgtede deres Gerning. Men Klokkerne kimer ikke blot, de kalder først og fremmest. De taler om det Kald, som lød til Fiskerne ved Genesaret Sø: „Følg efter mig, saa vil jeg gøre eder til Mennekefiskere“. De kalder til den store Afgørelse: for eller imod Jesus Kristus. Der kaldes paa en Afgørelse, ikke blot hos den enkelte, men for hele vort Folk. Danmarks Folk — Guds Folk. Det er Guds Vilje med os; det er vor gamle Kirkes bestandig nye Kald til os. Men Kaldets Opfyldelse maa begynde hos den enkelte; den enkelte maa vende sig til Gud og give ham sit Hjærte. Og alle de enkelte maa forene sig i Bønnen: Herre, se du i Naade til os alle, til hele vort Folk, til denne Menighed og denne Kirke. Og skulde saa end den Dag komme, da ogsaa dette Hus falder, saa falder Guds Kirke ikke. Den staar, og den bærer os alle.

Paa denne vor Kirkes Fest- og Mindedag ser vore Hjærter med Tak til Gud for alt, hvad han gav os i vor Kirke, hen til hele Guds Kirke paa Jorden, og idet vi beder for vort eget gamle Kirkehus, beder vi om Guds Velsignelse og Beskærmelse over hele Guds Kirke paa Jorden: Herre, vor Gud, lad dine Øjne være aabne over Din Kirke baade Nat og Dag! Amen.

Efter Biskoppens Prædiken sang Hornbæk Sangforening „Brage“ første og fjerde Strofe af Hymnen „Kongernes Konge“, mens hele Menigheden med Kongen i Spidsen rejste sig. Derefter besteg Sognepræsten, Pastor L. V. Højrup, Prædikestolen, og efter en Hilsen og Tak til Kirkens tidligere syge Præst, Vilh. Dankau, der fulgte Festgudstjenesten i sin Radio, udtalte han bl. a. følgende:

Vi er skyldige at takke Herren altid! I Dag paa Mindedagen for Hornbæk Kirkes Indvielse er vi særlig fyldte af Tak for denne Helligdom, hvor skiftende Præster gennem 200 Aar har forkyndt Guds Ord. Vi takker for dette Fristed, hvor Slægt efter Slægt er kommet hen og har lyttet efter Guds Røst. Om Søndagen traadte de gamle Slægter ærbødigt ind i dette Gudshus, de havde nemlig efter manges Vidnesbyrd Ærefrygt for Gud, og de vilde her i Kirken „betjenes i deres Saligheds Sag“, som de selv udtrykte det i en Skrivelse fra Daliden. Som det gamle Hornbæk laa samlet om sin Kirke, saaledes var Kirken ogsaa Midtpunktet i disse Menneskers Tilværelse. Dette Kirkerum har altsaa været et Værkstæd, hvor Guds Aand arbejdede paa Menneskehjærter. Sandelig, vi er skyldige at takke Gud.

Men længere tilbage i Tiden har der staaet andre Gudshuse paa denne Grund. For henved 350 Aar siden byggedes der med Kong Frederik den Andens Bistand en lille Bindingsværks Kirke.

Den blev afløst af en anden simpel Bindingsværks Kirke med norsk Tømmer. Ved den Lejlighed maatte Kongen ogsaa hjælpe Hornbækkerne

— det var Kristian den Femte. Han hjalp dem til stadig gejslig Betjening, idet han beskikkede Sognepræsterne i Tikøb til at „betjene dem i deres Saligheds Sag“.

Da denne anden Kirke ret hurtigt forfaldt, blev det nødvendigt at bygge en ny Kirke i Hornbæk. Og da Befolkningen var fattig, maatte Kongen ogsaa denne Gang træde til. Kong Kristian VI skænkede af Kronens Midler 1000 Rigsdaler til en grundmuret Kirke her i Byen.

Vi ser da, at Hornbæk Sogns Beboere ved alle tre Kirkers Opførelse har nydt de skiftende Kongers Bevaagenhed, og det er os derfor en særlig Glæde, at vor nuværende Konge, Deres Majestæt Kong Kristian X, vilde komme til Stede paa vor Kirkes Festdag. Det er en Ære, som vi af Hjertet siger Tak for.

Kirkebyggeriet blev altsaa muliggjort ved en kongelig Gave. Nu laa Opgaven for, det gjaldt blot om at faa Arbejdet udført. Og det viste sig, at her var en Opgave, som kunde samle den ganske Hornbæk Menighed — baade By og Opland.

En Mand, som er til Stede her i Dag¹⁾, kan berette, at hans Oldemors Bedstemor var med som Haandlanger ved Kirkens Opførelse. Og det var hun ikke ene om. Flere Kvinder var Haandlangere — ganske gratis. Bønderne leverede Kørsel — ganske gratis. Og Fiskerne blandede Materialerne — ganske gratis; og naar de selv maatte tage paa Havet, hjalp deres Kvinder i Stedet for dem.

Andre smykkede Kirken med Gaver op igennem Tiden, — jeg skal her blot nævne de smukke nyrestaureerede Skibe — saa Hornbæk Kirke kan siges at være et Resultat af manges samlede Aktivitet.

Nu er Hornbæk en stor By med et tætbeholdt Sogn, men dog ikke større, end at vi i Dag paa ny har kunnet samles om een Opgave: at fejre vor Kirkes Jubilæum. Denne Enighed har blandt andet givet sig Udslag deri, at alle Forretninger i Byen er lukkede fra Kl. 9—12.

Mon denne Eenhed kan opfattes som et Varsel om et kommende endnu højere Fællesskab? Her kommer jeg til et vigtigt Punkt, som vi ikke maa glemme over den almindelige Jubilæumsstemning:

Den højeste bor ikke i Huse gjort med Hænder. Og Gud selv siger: Himlen er min Trone og Jorden mine Fødders Skammel, hvad Hus vil I bygge mig?

Svaret lyder: „Vi er Guds Hus og Kirke nu, bygget af levende Stene“.

Her peges paa en endnu større Opgave: at bygge en Kirke af levende Stene, et Fællesskab af Mennesker, der vil tjene Gud.

Hvis vi kun her en Kirke af Sten, kan vi ikke modstaa Mørkets Magter — og endnu mindre gaa frem til nye Erobringelser for Gud. Derfor maa vi sætte os det Maal og samle os om den Opgave: at bygge en Kirke af levende Sten.

¹⁾ Tømrermester Christian Fritzen, hvis Farfarsmoder, Ole Pedersen Piis Datter Marie (1795—1842) boede i „Fasters Hus“ paa Willemoesvej.

Ogsaa dette Kirkebyggeri begynder med en kongelig Gave:

Gud som vor Konge. Jesus Kristus som vor Frelser, og Hellig-
aanden som vor Fører og Vejleder — en kongelig Gave skænket os
ved Døbefont og Nadverbord og fra denne Prædikestol gen-
nem Evangeliets Forkyndelse.

Opgaven ligger klar. Arbejdet venter blot paa at blive udført.

Vi maa begynde med os selv: Først maa vi selv i nær Forbin-
delse med Gud. Det eneste, som kan skille os fra Gud, er vor Synd. Den
maa derfor overgives til Guds Tilgivelse, idet vi bekender den. Det for-
tælles, at i vor anden Kirke var der fremsat en Skriftestol „til Præ-
stens Bekvemmelighed“. Den blev saa senere erstattet med en Lænestol!
— I de senere Aar er Skriftestolen ved at vende tilbage paa aandelig
Maade, og den er hverken til Præstens eller Sognebørnernes Bekvemmelig-
hed, men den tjener til, at vi renses, saa Gud kan komme til med sin
Tilgivelse og med sin Kraft.

Dernæst skal vi selv overgive vort Liv til Gud og give os ind
under hans Kontrol baade Søndag og Hverdag, baade Dag og Nat. Saa er
vi levende Sten.

Men nu skal der saa opbygges en Kirke af disse levende Stene. Det
sker derved, at vi finder hverandre i et broderligt fortroligt Fællesskab
og derpaa hjælper hverandre til at føre vort eget og vor Bys Liv op i
Guds Plan — baade i Forretningsliv, i Menighedsraad og Sogneraad — alt
sammen under Guds Vejledning, idet vi husker, at kun, naar Guds
Ord omsættes i Handling, skabes der nyt Liv.

Dette Kirkebyggeri staar nu for. Opgaven er større end noget tidligere
Kirkebyggeri, vi har været ude for. Det muliggøres kun ved den før
nævnte kongelige Gave fra Gud til os og ved vor villige Lydighed.

Mon ikke en og anden i Dag vil tage den store Beslutning: Jeg vil
være med og give mit Liv til denne Opgaves Løsning?

Efter Sognepræstens Prædiken og hans Bøn for Konge,
Fædreland og Hornbæk Menighed, sang Menigheden Salmen:
„Kongernes Konge og Herrernes Herre! dig hylder Himlen og
Jorden og alt, hvad din Guddom opfylder“. Biskoppen lyste
den gamle Velsignelse over Konge og Menighed, og man sang
Slutningssalmen Nr. 434 „Fader milde! lad din rige Naade“. Udgangsbønnen blev bedt, og under Postludium forlod Konge
og Følge Kirken, mens Menigheden rejste sig.

Kongen kørte straks bort, han skulde til Fødselsdag hos
Prins Valdemar, og han skulde om Aftenen rejse til Skagen
at hente Dronningen sund og rask hjem. Paa Hornbæk Kirke-
gaard havde Hornbæks Børn samlet sig efter Gudstjenesten
med deres smaa Dannebrogslag, og de hilste begejstret Kongen

ved at svinge med deres Flag. I første Række stod en kæk svensk Dreng og hyldede Kongen med sit blaa-gule Flag.

Tikøb Sogneraad og Hornbæk Menighedsraad havde indbudt de mange langvejsfra kommende fremmede Gæster med Kirkeministeren og Biskoppen i Spidsen til Frokost paa Badehotellet. Menighedsraadets Formand, Rentier Carl Hansen, Hornbæk, bød velkommen og ledede Talerne.

Paa Tikøb Sogneraads Vegne bragte den socialdemokratiske Sogneraadsformand, Skræddermester Sandell i Hellebæk, Sogneraadets Lykønsning til 200 Aars Jubilæet og udtalte sin Tak for, at alle Forhandlinger imellem Hornbæk Kirke og Tikøb Kommune har kunnet finde Sted under gensidig Tillid og Forstaaelse, og derfor har kunnet føre til tilfredsstillende Afgørelser. Pastor Højrup talte for Præstefruerne Sperling og Dankau, der glædeligvis havde kunnet være til Stede ved Festen. Murrnester Poulsen, Hornbæk, talte for Tikøb Præstekald, hvoraf Hornbæk Præstekald var udsprunget. Han hilste Provst Johannes Petersen i Tikøb, der altid har vist sig som en god Ven af Hornbæk. Provst Petersen takkede og mindede om den gamle Tikøb-Provst Rasmus Garboe, der indviede Hornbæk Kirke og tog mange haarde Ture til Hornbæk. Det er os i Tikøb en Glæde at se, at det gaar Børnene godt. Hornbæk Kirke er vort Barn, og det samme gælder saavel den 40aarige Egebæksvang Kirke, som den 20aarige Gurre Kirke og Hellebæk Kirke. Gid Pastor Højrup maa faa den Glæde at se Befolkningen vandre Fædrenes Kirkevej og ikke gaa den forgæves. Han udbragte derefter et Leve for Sognepræst Højrup og hans Frue.

Den socialdemokratiske Kirkeminister, Johannes Hansen, talte derefter for Hornbæk Kirke: 200 Aar er ganske vist ingen Alder for en Kirke. I 1940 skal jeg paa Herningegnen være med til at fejre Gjellerup Kirkes 800 Aarsdag. Karakteristisk for Hornbæk Kirke fandt Kirkeministeren den gamle Døbefont, der sikkert gaar tilbage til Stedets ældre Kirker, og de fire gamle ophængte Skibe. Man kommer til at mindes de djærve Hornbæksskippere og til at tænke paa, at hvad vi har set i Dag, nok mere er det egentlige Hornbæk end den berømte Landliggerby. Det gamle Hornbæk har Traditioner bag sig, og jo ældre man selv bliver, des gladere bliver man ved at opretholde de gamle Traditioner som nu „Skibsfesten“ i Dag. Kirkeministeren sluttede med at ønske en god Fremtid for Hornbæk Sogn.

Biskop Fuglsang-Damgaard talte meget smukt for den gamle Fører af Skibeprocessionen, „Lodsformand“ Peter Christian Nielsen. Han vilde saa gerne haft Lejlighed til personligt at trykke hans Haand og bad om at faa bragt en hjærtelig Hilsen til ham og de andre „Lodser“. Skibet har fra Oldtiden været Symbol paa Kirken. Skibeprocessionen, hvor Fiskerne kom bærende paa Skibene, mindede om, at Hverdagen og Kirken skulde staa i inderlig Forbindelse med hinanden. Hos Fiskerne er der, stærkere end

hos mange andre, en Længsel efter Trygheden hos Gud. Deres farefulde Liv opfordrer dertil. Det er smukt, at Kirkens Døre dagligt staar aabne for Andagt, netop paa et saadant Sted som Hornbæk. Han lykønskede Menighedsraadet og glædede sig over den Ansvarsbevidsthed, hvormed Menighedsraadene optog deres Gerning. Støt deres Præst med samme Enighed som hidtil, saa faar de en glad Præst.

Førstelærer Hildinge talte paa Søstermenigheden Hellebæks Vegne og takkede Hornbæk Menighedsraad for godt Samarbejde. Som Formand for „Skibeudvalget“ takkede Blikkenslagermester Olsen Kirkeministeren og Biskoppen for deres smukke anerkendende Ord om Hornbæks Skibefest og Hornbækfiskerne. Jeg tror at turde sige, at Fiskerne er stolte af at yde deres Bidrag til Festen. Han mindede om, at Hornbækfiskerne tidligere gennem mange Aar havde bragt Post og Varer i aaben Baad til Anholt. En af disse Anholtssfarere var Baadfører Peter Andersen, kendt under Navnet „Store Bjørn“, som Drachmann kalder ham i sine Skrifter.

Efter Frokost aflagde Biskop og Kirkeminister med Fuldmægtig og Sekretær Besøg i Hornbæk Præstegaard, hvor Fru Højrup glad og taknemmelig viste Ministeren det nyistandsatte Hjem. (S. 113). Sogneraadets Medlemmer tog ud til den nye Kirkegaard og besaa de russiske Krigergrave (S. 85), der i Dagens Anledning var særlig istandsat og smykket med Blomster og en Krans fra Tikøb Sogneraad.

De fleste fremmede Gæster rejste bort i Eftermiddagens Løb, men nogle var dog ogsaa med til den store Folkefest om Aftenen paa det nye Badehotel, der fortsatte og udvidede de ved de tidligere Skibefester skabte Traditioner for en stor folkelig Fællesskabsfest. Som ved de tidligere Skibefester skulde der tales for Kongen af Sognepræsten, for Dannebrog og for Skibe og Skibemandskab. Hertil kom som de nye Ting ved denne Tohundredaarsfest en Udsigt over Hornbæks Historie af Forfatteren af denne Bog og en afsluttende Aftenandagt ved Provsten i Hornbæks gamle Modermenighed Johannes Petersen i Tikøb.

Der var trykt et smukt Program med Titlen „Hornbæk Kirkes Skibe- og 200 Aars Fest 27de Oktober 1937“ hos den kendte Kunstbogtrykker Niels P. Thomsen, Holstebro. Der var ikke som ved Skibefesten 1914 digtet Viser særskilt i Dagens Anledning, og de blev næppe heller savnet. Festen var i sin Helhed overordentlig smuk og tjente sin Ledelse til stor Ære. Mens Fester af den Art ofte viser en faldende Linie fra ypperlige

Taler ved Festens Begyndelse til humoristiske „Vrøvletaler“ ved Festens Slutning, saa viste denne Fest en stigende Linie. En stadig stigende Stemning gjorde Festen til en mærkelig Oplevelse for de over 400 Mennesker, der var samlet om Kaffe-bordene, den største Forsamling man kunde mindes i Hornbæk. En af Deltagerne skrev siden hen: „Det er ikke ofte, at man kan betegne en Fest som en Oplevelse, men man kan daarligt klare sig med en ringere Betegnelse her“.

Pastor Højrup bød Velkommen som Festens Leder og Ordstyrer og udtalte, at der ikke tidligere var holdt Kirkejubiler i Hornbæk, men nok Skibefester. Nu er disse Fester knyttet sammen og vil for Fremtiden blive fejret sammen. Han ønskede, at det maatte blive til Vinding for begge Fester, og han haabede, at ligesom den tredie og sidste Kirkes Herlighed var blevet større end de andres, maatte denne Skibefest blive herligere end nogen af de foregaaende Skibefester. Lad os prøve, om det ikke er muligt paa en naturlig Maade at forene Alvor og Glæde, saa Festen maatte blive et Udtryk for Kirken i Hverdagen. Man sang Helge Rodes Genforeningssang „Som en rejse-lysten Flaade“.

Pastor Højrup holdt nu den hævdvundne Tale for Kongen ligesom Pastor Sperling ved Skibefesten i 1891 og Pastor Dankau ved Skibefesten 1914.

I sin Tale dvælede Pastor Højrup ved Kongens for Hornbæk saa ærefulde Besøg og de Oplevelser, som dette Besøg havde medført, Blomsterhilsenen om Morgenens til Dronningen og Kongens Hilsen paa de to under Sygdom lidende hornbækske Kvinder. Hornbækkerne har altid været betegnet som kongetro, men er det nu mere end nogensinde, for Kongen har været i vor Midte og forhøjet Festens Glans. Sognepræsten fremhævede, at vor Konge er en Mand, han har i store Øjeblikke for vor Land sagt det afgørende Ord. Vor Konge er en jævn Mand, der var vel ikke nogen anden Konge, der som vor Konge, da Dronningen var kommet lykkelig over sin sidste farlige Sygdom, kunde udtale de folkelige Ord: „Det er nu alligevel Konen, der holder sammen paa Hjemmet.“ Kongen er sikkert den folkekæreste Konge, Danmark har haft.

Sognepræsten udbringer et Leve Kongen og Dronningen og dirigerer ni taktfaste Hurraer, hvorefter Kongesangen synges „Kong Kristian stod ved højen Mast“.

Nu blev der drukket Kaffe, og saa talte Grundejerforeningens

Formand, Blikkenslager H. W. Olsen for Dannebrog og gav Udtryk for den Ærbødighed, hvormed Orlogsmatrosen hilser Flaget, den inderlige Glæde, hvormed Søfareren møder Skibe med Dannebrog paa de fjerneste Have. „Vift stolt paa Kodans Bølge“ blev sunget som Hyldest til vort skønne Flag.

Førstelærer Hoffman holdt Tale for Kirkens Skibe og Skibemandskab. Han gennemgik Skibenes Historie i al Korthed, saaledes som de er beskrevet i denne Bog, og fremhævede, hvor stort og uegennyttigt et Arbejde det var at rigge disse gamle Skibe. Ikke mindst fremhævede han den vellykkede Ommaling af det mindste Skib Mandahl fra lyserødt til lysegrønt. Lærer Hoffmann fortalte Smaatræk om de enkelte „Lodser“, som havde rigget Skibene og udtalte Haabet om, at det ikke maatte være sidste Gang, at gode Hornbækkere frivilligt og uegennyttigt paa-tog sig dette ærefulde, besværlige Arbejde. Riggerne blev hilst med kraftige Leveraab. Den gamle „Lodsformand“ Peter Christian Nielsen maatte op paa en Stol midt i Salen, saa alle kunde se ham, og her blev han hyldet paa det hjærteligste som Repræsentant for det gode gamle Hornbæk. Vi sang derefter „Du danske Mand! af al din Magt“.

Saa holdt Forfatteren af denne Bog Aftenens mest omfattende Tale, idet han gennemgik Hovedpunkterne af Hornbæks Fiskerlejes, ikke blot af Hornbæks Kirkers Historie, fra 1173 til vore Dage.

Jeg dvælede særlig ved to afgørende Dokumenter i Hornbæks Historie. Klageskriftet 1671 til Kong Kristian den Femte over, at Præsten i Tikøb ikke vilde prædike i den nyopførte Kirke og derved betjene Hornbækkerne i deres Saligheds Sag, og ved Hornbækkernes Ansøgning om Statsunderstøttelse til Gennemførelse af deres Havnesag d. 27. August 1820. I den første Sag havde Hornbæk vundet en afgørende Sejr, i den sidste Sag havde Hornbækkerne lidt et lammende Nederlag, de havde 1822 maattet skriftlig erkende overfor Statens Myndigheder, at et Forsøg paa at bygge Havn ved Hornbæk var et Værk, der „var ganske imod Naturen“. 53 Aar senere, da Riget trods 1864 var kommet til ny Velstand, gennemførtes Havnesagen i 1875 under Ledelse af Mænd som Fabrikant Culmsee paa Havreholm (Holger Drachmanns Svigerfader) og Kromanden Mogens Petersen den yngre, Holger Drachmanns Ven, og under enig og offervillig Medvirken af Hornbæks Fiskere. En af Fiskernes bedste Mænd, Lars Kuhlmann, udtalte faa Aar efter i en Fiskeriberetning for Aaret 1881: „Disse korte Beretninger er nedskrevet, for at Fremtiden kan se

den Aand og det Liv, som rører sig i Hornbæks Fiskere, hvis Færd viser ærlig dansk Sømandskarakter, nemlig: godt Kammeratskab paa den fælles vaade Vej, stød Enighed for et fælles Maal.

Trods at stigende Mondænitet er det gamle Hornbæks Aand ikke død, saa længe der er nogle Fiskere, der som en Æressag er villige til at gøre et meget stort frivilligt Arbejde, for at deres Kirkes Skibe kan opstaa i deres gamle Glans og straalende Flagpragt. Hornbæk Fiskerleje har i Dag vist hele Landet et Fiskerleje, som har gode gamle danske Traditioner at opretholde, og som lykkeligvis ogsaa i Nutiden er i Stand til at opretholde dem, fordi dens Fiskere viser Evne til godt Kammeratskab paa den fælles vaade Vej, stød Enighed for et fælles Maal.“ Taleren udbragte et Leve for Hornbæk, og man sang Nationalsangen „Der er et yndigt Land“.

Ved Overgangen til „Ordet frit“ udtalte Pastor Højrup: Da vi i Eftermiddag var kommet hjem i Præstegaarden, satte vi os hele Familien i en Kreds i Dagligstuen og fortalte paa Omgang, hvad vi havde oplevet i Dagens Løb. Derved giver vi hinanden Del i de store Ting, vi har oplevet, og de smaa fornøjelige Pudsigheder, som vi har lagt Mærke til. Lad os prøve at fortælle, hvad vi har oplevet — ikke just i Dag, men gennem Tiderne, den Slags Ting fremmer Samhørsfølelsen og Fællesskabet. Men først sang Sognepræstens Svoger, Fabrikant Peter Bollerup, Elev af Vilh. Herold, akkompagneret af sin Søster, Præstefruen, tre skønne Sange, „Herre Konge, bliv her“ af Bertran de Born, Aases Bøn af Operaen „Drot og Marsk“ og „Der er tre Hjørnestene“ af Operaen Eleonora Kristine. Sangene blev modtaget med Taknemmelighed af den store Forsamling, der ligesom hvilede ud i disse Sanges Toner, en Smule trætte af de mange Ord, der allerede var talt.

„Ordet frit“ aabnedes af Sogneraadsformand Sandell, der ligesom ved Frokosten for de fremmede Gæster bragte Hornbæk Menighedsraad og dens Præst en hjertelig Lykønskning og Tak fra Tikøb Sogneraad. Førstelærer Hoffman takkede Arkivar Ellekilde og hans fortræffelige Medarbejder P. K. Hofmansen for Bogen om Hornbæk Kirke. Store Bjørns Beundrer og Biograf, Kursuslærer P. K. Hofmansen fra J. Aakjærs Hjemegn takkede paa begges Vegne ved en hjertelig Hyldest til det gamle Hornbæk, som han havde lært at kende gennem sine Arkivstudier til den store Bog om Hornbæks Historie. Disse Arkivstudier havde vist ham et Fiskerleje, hvis Medlemmer altid

overfor hinanden viste en beundringsværdig indbyrdes Hjælp-somhed og Sammenhold. Overfor de ulykkelige Fremmede, der strandede paa Kysten, havde de altid vist Mandsmod i Redningsforsøgene og Uegennytte overfor de ilandbjærgede, Redningsdaaden 1774 var absolut ikke nogen enestaaende Foreteelse i Hornbæks Historie. I Rigets Farer og Nød havde Hornbækkerne altid vist sig som fædrelandskærlige og kongetro Mænd, et Forbillede for alle andre Landsmænd.

Efter denne velholdte, virkningsfulde Tale takkede Menighedsraadet Formand Rentier Carl Hansen Kirkens Ringer Graver Valdemar Munck Andersen for den enestaaende smukke Maade, han havde pyntet Kirken til Højtiden. Fru Dankau takkede alle gamle Venner i Hornbæk. Pastor Steenvinkel i Søborg hyldede sin Kollega og Ven Pastor Højrup, og Turistforeningens Formand, Direktør Johnsen, Hornbækhus, ønskede Pastor Højrup, at Festlighederne maatte danne en Slags Indledning til en lang Række velsignede Arbejdsaar i Hornbæk og Hellebæk Menigheder med Sjælesorg ogsaa blandt de mange Landliggere og Badegæster.

Pastor Højrup takkede for de til ham rettede hjertelige Ord og oplæste de indkomne Telegrammer. Med stor Glæde blev Takketelegrammet fra Dronningen hørt: „Hjertelig Tak for den smukke Blomsterhilsen, Alexandrine“. Den syge Pastor V. Dankaus Telegram lød: „Med første Kor. 3, 11 og hjertelig Hilsen“. Fra Komitéen for Fredning af russiske Krigsfangegrave blev oplæst følgende Skrivelse: „I Anledning af Hornbæk Kirkes 200 Aars Bestaaen frembærer nærværende Komité herved sin Hyldest og Lykønskning med Tak for det sidste Hvilested, som russiske Soldater under Forsøg paa at vende tilbage til deres Fædreland fandt ved Kirken efter den store Verdenskrig.“ Ærbødigt Louw, Formand.“ Formanden for Nordisk Fredsliga, Skibsproviantør Sophus E. Johnsen i Aarhus, sendte følgende Telegram: „Fra Hornbæk monne den komme“. Muligvis løst Kirketømmer. Nordens Fredsliga, nylig samlet Paris, udsendte Blichers Kvad „Søren Kanne“, fransk Tekst. Det samtidig udstillede Kobberrelief sendes Dem som Kirkegave, Hilsen.“ Foruden dette smukke Relief, hvor Søren Kanne rider med sine to Heste ud i Havet for at redde Hornbækskipperen Ole Jensen

Jyde den 16de Februar 1835, har Kirken modtaget fra en Mand, der ikke ønsker sig nævnet, et Maleri af A. Moc: Hornbæk Havn, der kunde bortloddes og antagelig indbringe 200 Kr.

Pastor Højrup oplyste derefter, at Kirken i Pengegaver i Dagens Anledning havde modtaget 185 Kr., deraf 100 Kr. uden Navn, 50 Kr. fra Dispachør Svend Stage, København, 25 Kr. fra Fru I. Hornemann, Hornbæk, og 10 Kr. fra et Selskab af bilende Gæster, der om Formiddagen havde hørt Radiotransmissionen og om Eftermiddagen havde besøgt Kirken.

Hyldesten til det gamle Hornbæk og Takken til de forskellige Enkeltpersoner var den ene Linie af „Ordet frit“. Den anden Linie af „Ordet frit“, Minderne fra Hornbæk Kirke, indledede Konservator P. K. Andersen paa den smukkeste Maade, idet han særlig dvælede ved de Aftengudstjenester, Pastor Dankau havde holdt i de farefulde Dage i Verdenskrigens Begyndelse i den aftenmørke Kirke, og ved en Gudstjeneste paa Engelsk, som Provst Petersen i Tikøb havde holdt for de hjemvendende engelske Krigsfanger. Fru Agnes Freiesleben skildrede paa gripende Vis den Indflydelse, Alterbilledet Kristus og den samaritanske Kvinde havde øvet paa hende. Fru Pastorinde Edith Højrup sang som Indledning til Provst Petersens afsluttende Andagt Mads Nielsens inderlige Menighedssang. „Træd stille over Kirkegulv“ med sin smukke Stemme og sluttede paa denne hjemliggørende Maade:

„Men i det gamle Kirkerum de samme Toner endnu gaar
og som et Ordets Vidnesbyrd den gamle H o r n b æ k Kirke staar
og øjnes lyst og langvejs hen i Landet.“

Mads Nielsens egen Tekst har „den gamle *hvide* Kirke“, men Forfatteren tilgiver nok den lille Omdigtning, for hvor passede det godt paa Hornbæk.

Som Modermenigheden Tikøbs Talsmand satte Provst Johannes Petersen Prikken over I'et ved den Andagt, der afsluttede den oplevelsesfyldte Aften.

Provst Petersen ønskede her i Fiskerbyen Hornbæk at fremhæve to Ord — hvert for sig udtalt af en Søens Mand: Efter en frygtelig Nat under Orkan paa Nordatlanten hilste jeg Skibets Fører, der just kom ned fra Broen: „Det var vel nok en slem Nat“. Skipperen stod lidt, saa svarede han alvorligt: „Vor Herre er en god Mand, for midt i Nat kom det, vi

kalder en forkert Sø, som vi troede, vilde begrave os, men den brød lige inden den naaede os, og vi var frelste.“

Det andet Ord blev udtalt af Apostelen Peter i en Stormnat paa Gene-sareth Sø: „Herre, frels os, vi forgaar!“

I Magsvejr er det let nok at tale om Vor Herre som en god Mand, men naar Fristelsernes, Modgangens og Sorgernes Storme rusker i vort aandelige Livs Takkelage, da nødes vi ned for ham med et: „Herre, frels os, vi forgaar“, og da lærer et Menneske ham at kende som en god Mand, der bringer Kraft i Nøden og Lys i Mørket. Husker I en Dag i Vakancen efter Pastor Dankau, da der stod tre hvide Kister paa Rad paa Kirkegulvet, gemmende Ligene af tre unge Piger, der var druknet i Havnen herudenfor. Hvem kan komme gennem saadanne Stormtider, som deres Paarørende, ja vi alle, da gennemlevede, uden ved Hjælp af hans Kraft, og hvem kan finde Vej gennem Verdenslivets Mørke uden hans Lys.

Gud give Eder alle her at kende og eje denne Kraft og dette Lys, at vi engang maa kunne lande dér, hvor alle Storme har lagt sig, og alt er Lys og Fred.

Under Provstens Tale følte det, som om Badehotellets Glasveranda var blevet til en Kirke. „Dejlig er Jorden“ klang til Afslutning i det store Rum som under Hvælvingerne i Guds Hus.

Register over Personnavne.

„Aa“ anføres sidst i Bogstavrækken, og ikke efter det gængse tyske Mønster først i Bogstavrækken. I Angivelse af Livsstilling betyder **F.** Fisker, **G.** Gaardejer, **K.** Kapellan, **KF.** Kapellanfrue, **P.** Præst, **PF.** Præstefrue, **Pr.** Provst, **Sk.** Skibsfører. I Angivelse af Hjemsted betyder **B.** Borsholm, **E.** Ellekilde, **H.** Hornbæk, **He.** Helsingør, **Hell.** Hellebæk, **Hi.** Hillerød, **K.** København, **T.** Tikøb og **Aa.** Aalsgaarde. K. i T. betyder altsaa Kapellan i Tikøb, F. i H. betyder Fisker i Hornbæk.

Alexander III, Kejser i Rusland 83; Alexandrine, Dronning af Danmark 5, 143, 149, 152, 155; Andersen, Bent, G. i B. 1784, 55; Andersen, Bjørn, Styrmand i H. 130, 139; Andersen, Carl. flv. Tømrermester i K. 128; Andersen, Christian, Arbejdsmand 1710, 76; Andersen, Ernst, Skomagere i H. 123, 136; Andersen, Hans, P. i T. 86; Andersen, Jens Christian (d. æ.), F. i H. 79; Andersen, Jens Christian (d. y. = Lille Bjørn) 79, 128, 129; Andersen, Johanne, Enkefrue i H. 144; Andersen, Kaj, Malerm. i H. 71; Andersen, Nicolaj Chr., F. i H. 130; Andersen, Peder, Baadfører i H. (= Store Bjørn) 79, 114, 143, 151, 154; Andersen, P. K., Konservator i H. 5, 23, 25, 73, 134, 156; Andersen, Sigurd Skjold, Postbud i H. 144; Andersen, Stine, F.kone i H. 79, 128; Andersen, Vald. Munk, Graver i H. 142, 155; Andreasen, Johannes, Tøffelmager 81; Andresen, Anton, F. i H. 132; Andrup, Otto, Musæumsdirektør i Hi. 6; Asaph 39; Asmunds, Anna El., Blytækkerenke 40; Asmussen, J., Grosserer i K. 6, 112.

Badstüber, Poul, Kobbersmed i K. 37; Bagger, Hans, Biskop 15—17, 89; Balle, N. E. 91—92; Bang, Jacob Ludv., K. i T. 102, 104; Bang, Stephen, Ejer af Dronningensøllen 62; Bardenfleth, G., kgl. Kabinetssekretær 135, 143; Barnekow, C., Komponist 70; Hr. Bent, P. i T. 86; Beyendsen, Olav, 1497, 10; Bircherod, Jacob, Landsdommer i Odense 87; Bircherod, Jens J., P. i T. 32, 49, 89; Bircherod, Kirstine Pedersdt., PF. i T. 27, 31, 87, 88; Bircherod, Peder, P. i Lynge 87; Bjørn, Lille, se Andersen, Jens Chr.; Bjørn, Store, se Andersen, Peder; Bjørnsen, Ellen M., PF. i T. 103; Blicher, St. St., Digter 155; Blume, P. E., P. i T. 98, 103; Boberg, Inger M., Dr. phil. 87; Bodicher, Joen, F. i H. 1588, 11; Bollerup, Edith, PF. i H. 121, 154; Bollerup, Jens, Apoteker i Chicago 121; Bollerup, P., Grosserer i K. 154;

Borch, Søren H., K. i T. 99; Bornemand, H., Bisp 88; Bortmand, Tømmerhandler i K. 1737, 37, 40, 47; Brasen, C. P., Pr. i Blovstrød 98; Braud, R. R., K. i T. 100; Bødker, Laurids, F. i H. 1671, 14.

Carlsen, Johan, P. i T. 96—98, 106; Carlsen, Laurits, Kromand i Skibby 98; Carlsen, S. Schlichting, Kunstmaler i Hell. 82; Cholodin, D., russisk Menig 83; Christensen, C., Opkøber i K. 33; Christensen, Jens, Snedker i Farum 47, 52, 56, 66; Christensen, Johanne, Frue i K. 70; Christensen, Juvelerer i K. 64; Christensen, Nanna C. C. M., PF. i 115; Christian, Konger, se Kristian; Christophersen, Axel, Forf., Antikvitethandler i He. 116—118; Clemens, Anna E. M., KF. i T. 103; Clemens, J. F., Kobbrestikker 38; Culmsee, F. L., Fabrikant, Havreholm 153.

Dan, Rasmus, K. i T. 100; Dankau, Carl Aug., Tømrm. i K. 118; Dankau, Elisabeth T., PF. i H. 70, 118, 150, 155; Dankau, Villhelm G., P. i H. 68, 111 f., 114, 118—120, 132, 147, 152, 155—157; de Fine, Cathrine A., PF. i T. 86; Drachmann, A. B., Professor 82; Drachmann, Holger, Digter 82, 114, 128, 143, 151, 153; Dreyer, Enkefrue i E. 68—70.

Eckersberg, C. W., Kunstmaler, 62, 63, 71, 72, 156; Ellekilde, Hans, Arkivar i Holte 6, 8, 39, 134, 151, 153—154; Ellekilde, Marie, Frk. i H. 12; Ellekilde, Peter J., Vognmand i E. 6, 8, 123; Elvius, S. H., Genealog 99; Engel, Hans, Murerm. i Farum 53; Erlandsen, Alexander, Malerm. i H. 136, 141; Erlandsen, Bendte, Frue i H. 144; Eskildsen, Peter L., Kaffehandler i K. 71; Esra 39; Ewald, Enevold, Prof. 56; Ewald Johannes, Digter 39, 126, 130, 135.

Fallesen, Lorents N., K. i T. 100; Fangel, Christian Jensen, P. i T. 90—92, 100—101; Fangel, Jens Christian, P. i T. 54, 58 f., 64, 91—94, 101—103, 124—127; Fangel, Jens Chr. d. y., K. i T. 101; Fasting, J. M. Amtsforvalter 59; Fersløv, Frands P., K. i T. 100; Francescani, Kunstmaler i K. 42, 50; Frederik II, Konge 11—12, 86—87, 135, 147; Frederik VI, Konge 49, 92, 126; Frederik af Hessen, Prins 59; Freiesleben, Agnes, Frue i H. 156; Friis, Bendt, Retspræsident 82; Fritzen, Anders, F. i H. 136; Fritzen, Chr., Tømrm. i H. 148; Fritzen, Jens, F. i H. 132; Fuglsang-Damgaard, H., Biskop i K. 5, 136, 144—147, 149—151.

Galschiøt, M. L., Forfatter 114; Gamborg, Fr. V., K. i T. 94, 101—102; Gamborg, Knud, Tegner i K. 101; Garboe, Rasmus H., P. i T. 5, 18, 36, 38, 39, 43, 44, 53, 54, 56, 77, 89—91, 100, 146, 150; Gebauer, J. C., Komponist 70; Geismar, Blytækkerm. 1838, 54; Gerner, Henr., Pr. i Birkerød 15, 17; Giessing, C., Forfatter 90; Gjødesen, Chr., Skoleholder i T. 42; Gottschalek, Christiane, KF. i T. 101; Gram, F. N., Amtmand 44; Grundtvig, N. F. S. 104; Gundersen, Gunder, Lærer i H. 144; Gøtsche, J. Biskop i Viborg 121; Gaarde, Niels P. F., Vognmand i H. 136.

Haggaj 39; Halmsted, Peder B., Kirkevæрге i H. 28, 30; Hr. Hans 17, se Hoff, H.; Hansen, Anders 48; Hansen, Carl, fhv. G. i Horneby 74, 123,

135, 136, 150, 155; Hansen, Carl N., K. i T. 102, 104; Hansen, Christopher, Murersv. i K. 1737, 37, 48; Hansen, Hans P., Smed i H. 22; Hansen, Jacob, Tømrerm. i H. 71, 123; Hausen, Johannes, Kirkeminister 5, 136, 144, 150—151; Hansen, Maren, Toldskriverfrue i He. 28, 31, 51; Hansen, Mikkel, Toldskriver i He. 28; Hansen, Peter Emil, Vognmand i Hell. 123; Hansen, S. C. Viggo, K. i T. 102, 103; Harboe, Ludv., Biskop 100; Hasebarth, Wichman O., P. i T. 13—18, 26, 34, 76, 88—89, 100, 153; Hauch-Fausbøll, Th., Genealog 99; Hedding, Chr. D., K. i T. 100; Heinsen, Johannes, Hjælpep. i H. 121; Helsing, Hans J., K. i T. 99; Helt, P., Kirkeinspektør 1737, 42, 44; Herold, V., Kammersanger 154; Hildinge, S. W., Førstelærer i Hell. 151; Hintze, Sophie A., KF. i T. 102; Hobroe, Michel, Smed 1739, 47; Hoff, Anders, Tømrer 1739, 47; Hoff, Hans P., P. i Søborg 17; Hoffmann, N. Karl Kr., Førstelærer i H. 5, 68, 69, 74, 84—85, 121—123, 129, 132, 135, 136, 144, 153—154; Hofmansen, P. K., Kursuslærer i K. 5, 134, 143, 154—155; Holberg, Ludv. 87; Hølek, Eiler, Amtmand i Kronborg Amt 15; Holfert, Christian, Snedker i K. 1737, 23, 42, 50, 62; Holm, Hans Tr., Blytækker 1747, 41; Holmegaard, Rasmus, G. i H. 1671, 14; Hornemann, L., Frue i H. 156; Hostrup, Chr., Digter 104; Hugger, Rasm. J., K. i T. 100; Hull, Peter Jensen, Sk. i H. 101; Højrup, Anders H., G. i Gesten 121; Højrup, Bent 121; Højrup, Edith, PF. i H. 121, 151, 154, 156; Højrup, Jonna 121; Højrup, Laurits V., P. i H. 5, 68, 113—114, 119—121, 123, 134, 135, 136, 138, 142—144, 147—150, 152, 154—156; Højrup, Lizzie 121; Høst, Georg, Kaffehandler i K. 71 (ikke J. Høst); Høyen, L. V., Kunsthistoriker 62; Haar, H., Vurderingsmand 109; Haassing, Chr. N., Smed i Hi. 37, 40—42.

Ibsen, Bent, Arbejdsmand 1710, 76; Isted, Peter, Kunstmaler i K. 72.

Jacobsen, Jens, K. i T. 100; Jacobsen, Niels, K. i T. 99; Jean, Jean, Teglværksejer i He. 1737, 37, 40; Jensdatter, Karen, PF. i T. 87; Jensen, Alb., Bygningsinspektør i K. 70; Jensen, Chr. Bekker, F. i H. 136; Jensen, Christiane, PF. i T. 90; Jensen, Jens A., Ejer af Søhus, G. i Horneby, 107 f., 110 f.; Jensen, Jens Cornelius, F. i H. 132; Jensen, Julius, Tømrer i Saunte 123; Jensen, Mads, Lærer i H. 1809, 124—128; Jensen, Saxe, P. i Ramløse 87; Jeppesen, Lars, F. i H. 59, 129; Jessen, C. V., Søofficer, 126; Joensen, Christian, Guldsmed i K. 49; Hr. Johannes, P. i T. 86; Johansen, Lars, F. i H. 1809, 59; Johansen, Svend, F. i H. 59, 128, 129; Johnsen, Edv., Hotelpensionsejer i H. 136, 143, 155; Johnsen, Sophus E., Skibsproviantør i Aarhus 155; Jyde, Jens, F. i H. 1588, 11; Jyde, Laurits, F. i H. 1588, 11; Jyde, Ole Jensen, Sk. i H. 1835, 155 f.; Hr. Jørgen 17, se Lundager; Jørgensen, Alf, Arkitekt i K. 111; Jørgensen, Arne, Malerm. i H. 71; Jørgensen, P., Sagfører i He. 111; Jørgensen, Aage, Skipper i K. 1737, 37, 40.

Kanne, Søren, G. i Hessel, Redningsmand 155; Kastrup, Ejnar, G. i Horserød 123; Kirstein, Helene M. A., KF. i T. 102; Kiørboe, Aug., Pr. i

He. 117; Knudsen, Chr., Maler i K. 72; Knudsen, Juliane, Jomfru i H. 130; Knudsen, Oluf, F. i H. 137; Knuth, F. V., Kongens Adjutant 143; Knuth, H. S., Amtmand i Hi. 54; Kongsted, Olaf, rumænsk Generalkonsul 6; Kornerup, P. E. J., Bygningsinspektør 67; Krabbe, O., Stiftamtmand 89; Kristian IV, Konge 12, 86 f.; Kristian V, Konge 13—15, 88, 135, 148, 153; Kristian VI, Konge 36, 39, 41, 46, 48—50, 135, 148; Kristian X, Konge 5, 120, 134—136, 142—145, 148—149, 152; Krogh, W., Vurderingsmand 109; Krøyer, Peder, K. i T., hvervet Soldat 100; Kuhlmann, Albert, F. i H. 136; Kuhlmann, Johannes, F. i H. 136, 139—141; Kuhlmann, Lars, F. i H. 130, 153—154; Kuhlmann, Ludvig, F. i H. 136; Kurvepind, Olle, Maler i K. 1737, 41; Kühnmünch, Ane M., Bageribestyrerkone i Stampen 115; Kaae, Alfred Cameron, P. i T. 96—98, 103—104, 106; Kaae, Hans Gundorph, P. i T. 94—97, 101—104; Kaae, Peder, P. i Lintrup 95; Kaae, Susette, PF. i T. 95, 106.

Laholm, Bent Pedersen, P. i T. 15, 16, 25, 27, 88, 100; Laholm, Ole Nielsen, Borger i He. 1670, 23—25, 27, 28, 73; Lange, Jensine D., KF. i T. 102; Larsen, Barthold, K. i T. 101; Larsen, Bene, Frk. Journalist i K. 138—140; Larsen, Bertram, Taarnurmager i K. 72; Larsen, Chr., Tømrer i Nordskov 108; Larsen, Jacob, Urmager i Havreholm 72; Larsen, Jens C. A., Sogneraadsformand i T. 132; Larsen, Ole, G. i T. 109; Larsen, Otto, F. i H. 137; Larsen, P. Chr., F. i H. 132—133, 136; Lemche, Søren, Arkitekt i K. 79, 120; Lemvig, Søren, kgl. Konfessionarius 90; Liebe, Niels C., Degn i Tikøb 91, 124; Lind, Hedvig, KF. i T. 101; Lind, Niels Hansen af Aa. 1809, 59; Lind, Svend Hansen af Aa. 1809, 59; Lindemann, Charlotte S., PF. i T. 90; Linnemann, Carl I, Slotspræst 82; Lintrup, Lorenz, K. i T. 102—104; Locher, Carl, Kunstmaler i H. 3, 6, 130; Louw, A. Ch., Direktør 155; Lund, Hedvig, KF. i T. 101; Lundager, Jørgen P., P. i Esbønderup 17; Lundtoft, Peder Chr., P. i T. 87, 99—100; Luxdorph, B. W., Gehejmeraad 38; Løwe, E., Ministersekretær 151.

Mac-Gregor, Susette J. A., PF. i T. 95; Madsen, A. P., Arkæolog 22; Madsen, Læge i B. o. 1764, 75; Madsen-Stensgaard, N. K., Komponist 70; Magdahl-Nielsen, J., Kgl. Bygningsinspektør 132; Malling, Otto, Komponist 70; Malling, Ove, Historiker 135; Malm, Henrik, Forf. 118; Malmstrøm, Elina, Krokone i H. 82; Mathiesen, Otto, G. i B. 55; Maul, M. B., Major 88; Meden, Andr. P., K. i T. 101; Melchiorsen, Chr. P., Gartner i Hell. 123; Meyer, Johanne M., Kaptejnfrue 62, 71; Meyer, Marie C. H., KF. i T. 101; Michels, Morten, F. i H. 1671, 14; Mikkelsen, Søren, Birke-dommer 44; Moe, A., Kunstmaler 156; Mogens - Norddin, Fanny, Forfatterinde i K. 6 (ikke Petersen -N.) og 143; Mogens-Norddin, Olga, Frk. i K. 143; Mogensen, Chr., Styrmand i H. 59, 130; Mogensen, Edv., F. i H. 137; Mogensen, P., Kaptejn i H. 59, 130; Mouritsen, Jørgen, Smed i H. 40; Mullitsgaard, Peter, Overportør i H. 123; Munthe, Hans L., P. i T. 86—87; Munthe, Johannes, 87; Munthe, Ludvig, Bisp i Bergen 87; Müller, Caspar, Skoleholder i B. 124; Mynster, J. P., Bisp 94, 102.

Neumann, J. Carl, Marinemaler 65; Hr. Nicholaus, P. i T. 86; Hr. Niels, P. i T. 86; Nielsen, Christen Lundsgaard, K. i T. 102, 104; Nielsen, Christian af H. 1809, 59; Nielsen, Elof, G. i Saunte 123; Nielsen, Fanny, Pensionatsejerinde i H. 70; Nielsen, Gudmand af H. 1715, 35; Nielsen, Hans, Maler i Gandløse 21, 46, 47, 67; Nielsen, H. P., Sognefoged i Horneby 108, 123; Nielsen, Inge, E. af H. 140; Nielsen, Ingemann, F. i H. 136—137; Nielsen, Johannes, fhv. F. i H. 137, 140—141; Nielsen, Laurits J., Lærer i H. 66, 121—122; Nielsen, Mads, Forf. 156; Nielsen, Mogens af H. 1809, 59; Nielsen, Peter Chr., fhv. Toldofficiant i H. 128, 129, 136—41, 150, 153; Nielsen, S., Murerm. 1783, 52; Nielsen, Svend, Kromand i H. 40; Nielsen, Vald., Tømrerm. i H. 133; Norddin, se Mogens-Norddin; Norlin, Caroline A., Postbudkone i Aa. 123; Nygaard, Lars, af Aa. 1726, 27.

Obel, Peter A., K. i T. 101; Olivarius, Hans H. F., K. i T. 102, 104; Olrik, Anna B. M., PF. i T. 95; Olrik, Chr. M., P. i T. 94—95, 97, 101, 103; Olrik, Holger L., Hospitalsforstander i He. 94; Olsen, H. W. Blikkenslagerm. i H. 133, 136, 151, 153; Olsen, Niels Peter, Fiskehandler i H. 128—130, 137, 141; Olsen, Svend, Rigger i H. 137, 140, 141; Oxholm, W., Stiftamtmand 143.

Pedersen, Hans, Smed 1851, 66; Pedersen, Jens, K. i T. 100; Pedersen, Lars, Murersv. i Fredensborg 1768, 53; Pedersen, Peder, G. i Saande 98; Petersen, Albert M., F. i H. 137; Petersen, Elina, Krokone i H. 82; Petersen, Henrik, F. i H. 136; Petersen, Henrik E., Tømrerm. i H. 81; Petersen, Johanne M., fra H. Kro 62, 71; Petersen, Kristine, Skrædderenke i T. 103—104; Petersen, Laurits, Overlærer i He. 6, 25; Petersen, L. Johannes A., Pr. i T. 6, 98, 150 f., 156—157; Petersen, Louis, Fuldmægtig 151; Petersen, Magnus, Professor 57, 58; Petersen, Mogens, Kroejer i H. 6, 62, 82, 94, 114, 143, 153; Petersen, Niels Chr., Kroejer i H. 62, 67, 101—102; Petersen, Ole, Grosserer i Hamborg 136; Petersen, Sigurd Munk, F. i H. 137; Petersen, Svend Munk, F. i H. 136; Pii, Jens Olsen, Sk. i H. 1809, 59; Pii, Julie, Sk. F. i H. 123; Pii, Niels Jensen, Sk. i H. 59, 64, 129, 139; Pii, Marie af H. 148; Pii, Ole Jensen, Sk. i H. 64; Pii, Ole P. af H. 148; Pii, Rasmus Jensen, Sk. i H. 64; Pii, Svend Nielsen, Sk. i H. 82, 130, 132; Pii, Jens A., af H. 1809, 59; Pihl, J. F., Maskinmester af H. 130, 139; Platou, Anne M., PF. i T. 92; Platou, Inger B., KF. i T. 101; Poulsen, Carl, Murerm. i H. 132 f., 136, 150; Poulsen, Henrik, F. i H. 136; Poulsen, Louise, KF. i T. 100; Poulsen, Niels, Lodsformand i H. 129, 139.

Rada-Valerie, rumænsk Officiant 84; Rangel, Th. E., Bogtrykker i K. 124; Rantzau, Gert, Lensmand paa Kronborg 12; Rappost, Hendrik, Kunstmaler i He. 1670, 23—25, 27—28, 73; Rappost, Jokum, Kunstmaler i He. 25; Rasmussen, Antikvitetshandler, i K. 58; Rasmussen, Chr., Førstelærer i Espergerde 144; Rasmussen, Frederik, Havreholm 81; Rasmussen, Jens, Mønterskriver i K. 36; Rasmussen, Jens, Tømrerm. i H. 35, 77; Rasmussen, Knud, F. i H. 1671, 14; Riber, Peder H., P. i T. 86; Rickmatzson,

H., P. i T. 86; Rode, Helge, Digter 152; Rohde, Elisabeth T., PF. i H. 70, 118; Rohde, Joh., Toldkontrollør i Nexø 118; Rohde, Kirstine, Frk. 70; Rüdiger, Gustav A., Blytækker 1721, 35; Raaschou, Christiane E., KF. i T. 102.

Sadolin, O. J., P. i Rerslev 96; Salomon, Konge 145; Sandell, H., Skrædderm. i Hell. 136, 143—144, 150, 154; Scanus, Niels J., K. i T. 99; Schallemose, Frederikke J., PF. i T. 98; Schapolawoff, R. Korporal 83; Schmidt, Frk., Lærerinde paa Esromgaard 104; Schow, Alma O., KF. i T. 102; Schrøder, Nielsen og Hansen, Firma i K. 72; Schult, Did., Oversekr. hos Kristian V 15; Sevel, Else M., PF. i T. 90; Sildorff, Holger F., Maler i H. 141; Simsen, Smed 1783, 52; Skrædder, Hendrik af H. 1588, 11; Skrædder, Jens af H. 11; Skrædder, Svend Olsen, af H. 11; Skaaning, Peder H., af H. 11; Smit, Anna M., Glarmester Jens S.'s Enke i Hi. 41; Sperling, Astrid, Dagny og Ellen, af H. 115; Sperling, Edvard Alexander, P. i H. 7, 68, 81, 98, 106—111, 113—119, 123, 129—130, 152; Sperling, Johannes, af H. 115; Sperling, Johannes P. A., Bageribestyrelse i Stampen 115; Sperling, Nanna C. C. M., PF. i H. 115, 150; Sperling, Aage 115; Stage, Svend, Dispachør i K. 156; Starup, I., Orgelbygger i K. 69; Steenvinkel, Emil, P. i Søborg 155; Stenfeldt, Niels, Kommune lærer i K., Historiker, 6, 90, 99; Svedstrup, Alex, Forf. i E. 115, 129—133; Svendsen, Gustav, Forpagter i H. 111—112; Svendsen, Jenny K., af Plejelt 70; Svendsen, P., Tømrerm. 1783, 52; Svendsen, Peder, Kirkeværge 1737, 40; Søgaard-Pedersen, L., Bygningskonsulent i He. 112; Sønnesen, Lars, af Aa. 1726, 27; Sørensen, Niels, F. i H. 137; Sørensen, Niels P., Lærer i Havreholm 117; Sørensen, Simon, Murersv. 1763, 53 f.; Sørensen, Viktor, F. i H. 137; Saabye, Johanne, Apotekerfrue 121.

Tchekunoff, Russ. P. 83; Thomsen, Niels Th., Bogtrykker i Holstebro 151; Thomsen, Sofie V., KF. i T. 101; Thorup, Chr., Forpagter i H. 111, Thorvaldsen, Bertel 69; Tidemand, Hans P., P. i T. 75, 87; Tidsvilde, P., F. i H. 137; Hr. Trolle i Kolding 1838, 101.

Ulf, Peder S., Tømrerm. i K. 1737, 37, 41 f.; Ulrik, Hertug 86; Ussing, H., P. i K. 132.

Valdemar d. Store, Konge 10; Valdemar, Prins af Danmark 135, 149; Viborg, K. F., P. i Kerteminde 62; Vinkel, Dorthea N., GF. i Gesten 121; Visby, Vilh. H. H., K. i T. 94, 101—102.

Wandal, Johan, Biskop 14; Wiberg, S. V., Præstehistoriker 99; Widemann, Hans, Kobbetsmed i K. 41; Wilster, Dorthea, Majorfrue 88; Wineken, K. H., Politimester i He. 143; Worm, Christen, Biskop 18, 36, 89; Wulfsberg, Anne, B M., PrF. i T. 95.

Zwergius, C. B., P. i He. 18.

Ørnfelt, L., Ingeniør i H. og K. 70.

Aagesen, Hans, af Aa. 1739, 49; Åkerlund, Marie, Frue i K. 70; Aakjær, Jeppe, Digter 154; Aalborg, Jens J., K. i T. 100.

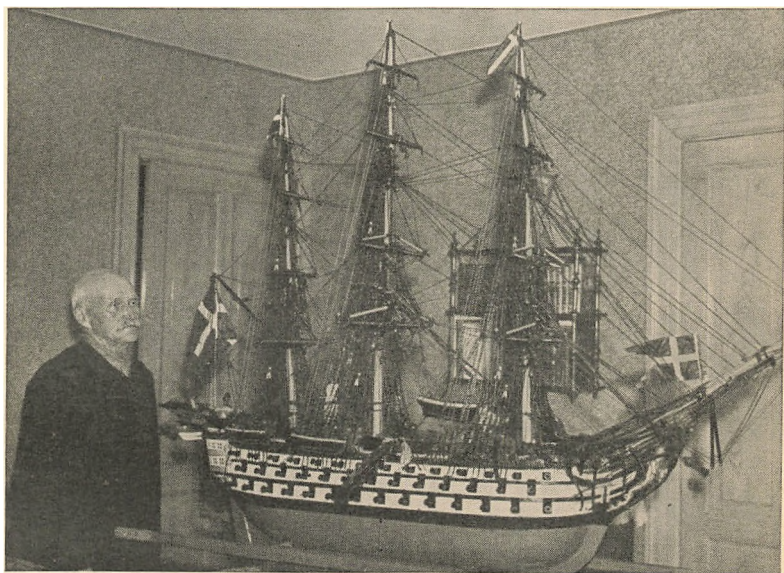
Indholdsfortegnelse:

	Side
Forord	5
Indledning	7
Hornbæk i Middelalderen før 1588	10
Hornbækfiskere og Tikøbpræster, Hornbæks første Kirke 1588-1671	13
Hornbæks anden Kirke 1671-1737	26
Hornbæks tredie Kirke, Kirkens Bygning og første Aar.	39
Hornbæk Kirke 1750-1787	52
Hornbæk Kirke 1887-1937	68
Hornbæks gamle Kirkegaard	75
Hornbæks nye Kirkegaard	80
Tikøbs og Hornbæks Sognepræster før 1887	86
Tikøbs og Hornbæks Sognekalds Kapellaner	99
Hornbæk Præstegaard	105
Hornbæks egne Præster 1887-1937	114
Skibefester paa Hornbæk	124
Hornbæk Kirkes Tohundredaarsdag den 27. Oktober 1937	134
Register over Personnavne	158

HANS ELLEKILDE

HORNBÆK KIRKES TOHUNDREDEAARSDAG

DEN 27. OKTOBER 1937

Lodsformand P. Chr. Nielsen i sit Hjem med Kirkeskibet «Ceres».

SÆRTRYK AF HORNBÆK KIRKE,
BIDRAG TIL HORNBÆK FISKERLEJES HISTORIE.
SIDERNE 134—157

Bogen om Hornbæk Kirke.

„Hornbæk Kirke, Bidrag til Hornbæk Fiskerlejes Historie“ foreligger i to Udgaver, en *Forudgave*, der blev solgt paa Hornbæk paa Tohundredaarsfestdagen og i den nærmeste Tid derefter, og en endelig *Udgave*, der udkom den 2. December 1937 paa Nyt nordisk Forlag, og som kan købes i alle Boghandeler for en Pris af 3 Kr. Denne officielle, endelige Udgave fylder ialt 164 Sider med 35 Billeder. Forudgaven (136 Sider, 30 Billeder) mangler den fuldstændige Udgaves udførlige Beskrivelse af Festen og dens Personregister, men den meddeler udførligt Program for Skibefesten og for Kirkefesten den 27. Oktober 1937. Til Side 132 medregnet er de to Udgaver fuldstændig enslydende, og de har ogsaa ganske samme Omslag og Titelblad. Forudgaven er trykt i et Oplag af 500 Eksemplarer, som er næsten helt udsolgt.

Dette lille Hæfte her, der jo bringer den udførlige Skildring af Skibe-, Kirke- og Folkefesten paa Hornbæk den 27. Oktober 1937 efterleveres gratis til alle Købere af Forudgaven ved Henvendelse til Hornbæk Boghandel, til pens. Førstelærer Karl Hoffmann eller til Sognepræst L. V. Højrup. Sammesteds sælges Exemplarer *for en Pris af 50 Øre* til Fordel for Hornbæk Kirke, som Bidrag til, at Kirken kan faa sine Fødselsdagsønsker opfyldt, nemlig et moderne Varmeanlæg, en Lampe til Belysning af Altertavlen og en ny Messehagel.

Skulde den, der som Køber af Forudgaven, faar dette Hæfte gratis, have Lyst til, for det gode Formaalets Skyld, at betale de 50 Øre derfor, modtages dette Beløb med Tak paa Kirkens Vegne enten af Hornbæk Boghandel, af Førstelærer Hoffmann, eller af Pastor Højrup.

P. U. V.

Hans Ellekilde.

Hornbæk Kirkes Tohundredaarsdag den 27. Oktober 1937.

Hvorledes man bedst skulde fejre Hornbæk Kirkes Tohundredaarsfest, har naturligvis længe været drøftet paa Hornbæk.

Sagen, der har været drøftet mellem Konservator P. K. Andersen og Forfatteren af dette Skrift i mindst 15 Aar, blev for Alvor rejst af mig overfor Pastor Højrup ved Konfirmationen i Hellebæk Kirke i Oktober 1936. Pastor Højrup vandt Hornbæk Menighedsraad for Tanken, og de indledende Drøftelser blev foretaget i selve Hornbæk Kirke Fastelavns Søndag i 1937, hvor ogsaa Konservator P. K. Andersen og min Medarbejder ved Hornbækbogen P. K. Hofmansen var til Stede. Her blev den endelige Plan for første Gang skitseret i store Træk. Der skulde først afholdes en Skibefest paa traditionel Vis og i Forbindelse dermed en Festgudstjeneste, en Middag for de indbudte Honoratiores umiddelbart efter Gudstjenesten og en traditionel Sammenkomst med Kaffe bord om Aftenen. Man skulde søge at opnaa, at Hans Majestæt Kongen og Dronningen vilde give Tilsagn om at overvære Festgudstjenesten, og at Skibefesten og Festgudstjenesten skulde udsendes af Statsradiofonien. Desuden skulde Festen fejres med Udsendelse af Bogen Hornbæk Kirke, Bidrag til Hornbæk Fiskerlejes Historie. Man gav sig alle straks til Arbejdet, Skibspapirerne blev fisket op af alle de fire Skibe, men det var et saare vanskeligt Arbejde med de to smaa,

og de maatte tages ned, før det kunde lykkes. Alle var enige om, at de snavsede Skibe med de forrevne Flag i høj Grad trængte til en fornyet Istandsættelse. Man kunde ganske simpelt ikke lade disse Skibe hænge uistandsat en Festgudstjeneste over, hvor Kongen var til Stede.

Det store Spørgsmaal var, om det kunde lykkes at bevæge Hans Majestæt Kongen til at modtage Hornbæk Menighedsraads Indbydelse til Skibe- og Kirkefesten den 27de Oktober. Det saa paa Forhaand ikke meget lovende ud. Det var en Onsdag, Kongens strengeste Arbejdsdag, det var tilmed Prins Valdemars Fødselsdag, og saa kunde det jo ikke nægtes, at 200 Aar ikke er nogen Alder for en dansk Kirke, hvor de allerfleste Kirker er o. 700 Aar gamle eller mere. Paa den anden Side stod Hornbæk Kirke i et ganske særligt Forhold til den danske Kongemagt, idet den første Kirke var opført efter Frederik den Andens Tilladelse 1588, den anden Kirke havde faaet den nødvendige præstelige Betjening paa Kristian den Femtes Bud i 1672, den tredie nuværende Kirke skyldte Kristian den Sjette, at de nødvendige Midler til Opførelse af en grundmuret Kirke blev bevilget af Statens og Kirkernes Midler. Omvendt kunde den danske Kongemagt takke Hornbæk for vor Kongesang "Kong Kristian stod ved højen Mast", idet denne Sang ikke var blevet digtet af Johannes Ewald 1778 uden den Inspiration, som Hornbækfiskernes Redningsdaad den 19de November 1774, skildret af Ove Malling i Nationalværket Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere 1777, havde øvet paa hans Digtersind. Disse Oplysninger blev tilstillet Hans Majestæt gennem Kabinetssekretær G. Bardenfleth, og alle vi Interesse-rede havde den Glæde, at Pastor Højrup, Førstelærer Hoffmann og Rentier Carl Hansen blev modtaget i Audiens den 16de Aug. 1937, og her fik Hans Majestæt Kongens Tilsagn om, at han med Glæde paa egne og Dronningens Vegne vilde modtage Indbydelsen til Hornbæk Kirkes Tohundredaarsfest, dog saaledes, at Kongen kun kunde overvære Festgudstjenesten, men ikke den forudgaaende Skibefest.

Nu kunde Planerne for Fstedagen lægges ganske anderledes fast af den nedsatte Komité. Den kom til at bestaa af Pastor

Højrup, Førstelærer Karl Hoffmann, Formanden for Menighedsraadet fhv. Gaardejer Carl Hansen, og Skomagermester Ernst Andersen for Hornbæk Menighedsraad, Sogneraadsformand, Skræddermester Sandell, Murermester Poulsen og Vognmand Gaarde for Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Sogneraad, Blikkenslagermester H. W. Olsen for Hornbæk Grundejerforening, Hotel-Pensionsejer Johnsen, Hornbækhus, for Hornbæk Turistforening, Fisker Ingemann Nielsen for Hornbæk Fiskeriforening samt Grosserer Ole Petersen. Skibefesten, der jo i 1891 og 1914 var fejret om Eftermiddagen, maatte nu flyttes hen til Formiddagen Kl. 10, og Gudstjenesten kunde ikke denne Gang finde Sted umiddelbart efter Skibenes Genophængning i Kirken, der maatte være et passende Mellemrum til mulige Forsinkelser ved Ophængningen og til at forberede Modtagelsen af Hans Majestæt Kl. 11 præcis. Biskop Fuglsang-Damgaard havde lovet Festudvalget at holde Festgudstjenestens Hovedprædiken, og Kirkeminister Johannes Hansen havde givet Tilsagn om at overvære baade Skibefest og Festgudstjenesten med en Stab af sine nærmeste Embedsmænd.

Indenfor den store Festkomité blev der naturligvis nedsat forskellige Udvalg, hvert med sine særlige Formaal. Et af dem var Skibeudvalget, ledet af Blikkenslagermester Olsen. Det traf efter indgaaende Forhandlinger med Hornbæk Fiskere følgende Bestemmelser vedrørende Skibenes Istandsættelse.

Til Skibefesten den 27. Oktober 1937 istandsættes Linieskibet „Ceres“ af fhv. Toldofficiant *Peter Christian Nielsen*, hvis Hustru og Datter syr Flagene. Det er ikke første Gang, P. Chr. Nielsen istandsætter „Ceres“, for han har ogsaa gjort det i 1891. Den næsten 80-aarige Mand er udset til som „Lodsformand“ at lede Skibefesten og personlig at føre „Linieskibet Ceres“, der skal bæres af de fire Fiskere Henrik Petersen, Christian Bekker Jensen, Svend Munk Petersen og Peter Christian Larsen. Fregatten „Frederik VI“ istandsættes og føres af Skipper *Johannes Kuhlmann*, hvis Datter syr Flagene. Malermester Alexander Erlandsen vil være behjælpelig med Malingen af Skibet. Skipper Kuhlmanns Mandskab skal bestaa af Fiskerne Albert Kuhlmann, Ludvig Kuhlmann, Henrik Poulsen og Anders Fritzen. Korvetten „Anna, Prinsesse af Hessen-

Kassel“ istandsættes og føres af Rigger *Svend Olsen*, hvis Fader Niels Peter Olsen istandsatte samme Skib baade i 1891 og i 1914. Skibets Mandskab udgøres af Fiskerne Ingemann Nielsen, Otto Larsen, Sigurd Munk Petersen og Oluf Knudsen. Kutterbriggen „Mandahl“ istandsættes af fhv. Fisker *Johannes Nielsen*. (Han har tidligere bygget flere smukke Skibsmodel-

Billed 31. Skibeprocessionen staar opstillet foran Hornbæk Badehotel.
 I Forgrunden „Ceres“, Lodsformanden ses ikke paa dette Billede.
 I Baggrunden den Sal, hvor Aftenens store Fest blev holdt.

ler. En Kutter bygget af ham blev saaledes bortloppet ved Havnefesten 1937.) Mandskabet til hans Skib bestaar af Fiskerne Niels P. Sørensen som Lods, Peter Tidsvilde, Albert Munk Petersen, Viktor Sørensen og Edvard Mogensen.

Lodser og Mandskab samles paa selve Festdagen ved Hornbæk nye Badehotels Terrasse Kl. 9,30. Skibene er i Forvejen bragt fra „Værfterne“ til den lukkede Terrasse. De bæres nu ud af deres Mandskab og opstilles Kl. 9,45 i den gamle hævdevundne Rækkefølge: „Ceres“, „Frederik VI“, „Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel“ og „Mandahl“, med Faner og Hornmusik,

spillende Marcher under „Sejladsen“, i Spidsen for Optoget. Skibefesten udsendes ligesom Kirkefesten bagefter af den danske Statsradiofoni.

Klokken 10 præcis lyder der et Kanonskud som Indledning til Skibefesten. Lodsformanden kommanderer „Klar ved Ankeret!“, og Hornbæks Sangforening „Brage“ synger: „Op, Matroser, og Ankeret letter“. Derefter lyder Lodsformandens Kommando: „Hiv Ankeret op! — Bras fuldt!“ Kommandoen gentages af Lodsene for hvert Skib. Saa begynder Skibene at „sejle“. Ved hver Forandring af Sejlretningen lyder der Kommandoraab til Skibenes Manøvrering af Lodsformanden, og Lodserne gentager Kommandoen hver for sit Skib. Ved „Tudepladsen“, Fiskernes gamle Samlingsplads, hvor der blev blæst til Møde ved at tude i Byhornet, „brases bak“, og der afgives en Salut paa tre Gange tre Skud. Klokken 20 Minutter over 10 sejler Skibene fra Tudepladsen op til Kirken, stadig under Kommandoraab fra Lodsformand og Lodser ved Vejens Drejninger. Fanebærerne stiller sig paa begge Sider af Indgangen til Kirken, og Orgelet spiller, mens Skibene føres ind i Kirken. Lodsformanden stryger Kommandoen, og Sognepræsten modtager paa Kirkens Vegne Skibene, takker Lodsformanden og Lodserne, der har istandsat dem, og lover at „bevare dem for Ildsvaade“.

Dette Program for Skibefesten afgivet til den danske Statsradiofoni vakte megen Opmærksomhed Landet over og blev omtalt rundt omkring i Pressen som en ejendommelig og enestaaende Tradition.¹⁾ Berlingske Tidende sendte en af sine Medarbejdere, Frk. Bene Larsen, til Hornbæk, og hun besøgte de fire „Riggere“ i deres Hjem, først og fremmest den gamle Lodsformand Peter Christian Nielsen. Vi bringer et Uddrag af denne fortræffelige Skildring, trykt i Berlingske Tidendes Aftenavis d. 25de Oktober 1937.

„Hornbækkerne kigger betænkeligt i Vejret. — Skal vi ha' Regn til Onsdag? spørger de bekymret. Og gamle Peter Christian Nielsen er ikke den Mand, der vover Linieskibet „Ceres“ ud i saa meget

¹⁾ I Fiskerlejet Bagnkop paa Langelands Sydspids føres hvert femte Aar et nyoppudset hundreaarigt Skib i Procession fra Bagnkop til Magleby Kirke, baaret af fire unge Fiskere i hvide Skjorter og med rødt Skærf (København d. 11/3 1910).

som en Draabe vaadt. Skude eller ikke Skude — Vand taaler hun ikke, saa fin og nysselig, saa flunkende nymalet og forgyldt baade for og agter, som hun staar i hans bedste Stue paa sin særlige dertil indrettede og grønmalede „Stol“, som en usøkyndig vilde have kaldt en Bør . . . Lodsformanden gaar omkring „Ceres“ som et Barn omkring Juletræet. „Se,“ siger han, „der staar en af Mannerne ved Falderebet for at tage imod Officeren. Den Gavtyv der — Lejderen — den er god nok til Mandskabet. Og der kravler Mannerne rundt i Rigningen, en af dem er helt oppe, kan De se — de er jo af Bly, saa Armene kan bøjes helt ind om Tovværket. Og se de Gavtyve der, dem lodder man Vanddybden med, men Lodlinen den er ikke malet forstaas, fordi den bruger man jo til Stadighed! Flagene er nye, dem har min Datter syet, de gamle faldt sammen til det bare Støv, da de kom ned, men Skroget og Rigningen har jeg malet. Koffardikaptajn Pii, han restaurerede hende første Gang i 1866. Men i 1891, da var det mig, der havde hende. Saa i 1914 sad jeg som Tolder i Villingebæk. Da blev det Maskinmester Pihl og Styrmand Bjørn Andersen, der fik „Ceres“, men nu dennegang blev det mig igen. Jo, jeg husker dengang for 46 Aar siden, da jeg først havde hende, da var det min Fader, Niels Poulsen, der lodsede hende ved „Skibeparaden“. Nu dennegang vilde de haft, at jeg skulde været „Admiral“. Nej, sagde jeg, det passer ikke, for naar der kommer Lods om Bord, saa er det ham, der overtager Kommandoen, lige meget om der er en „Admiral“.

Den brave, gamle „Lodsformand“ forklarer nærmere om „Sejladsen“. Først kommanderer jeg: „Hiv op Ankeret!“ for det forestiller jo, at vi ligger for Anker og skal sejle op til Kirken. Saa tager fire Mand ved „Stolen“ her. „Skibsføreren“ gaar forrest. I Spidsen gaar jeg med „Ceres“. Naar vi kommer ud for den gamle Stok, kommanderer jeg „Bagbord Rør“ og saa „Støt i“ (= engelsk steady) — for op ad Gaden, forstaar De nok, maa Roret lægges midtskibs, ellers bliver Skibet jo ved at rende rundt. Saa bevæger vi os op til „Tudepladsen“, og her kommanderer jeg „Bras bak“, saa Vinden kan blæse forfra ind i Sejlene, og vi ligge stille, mens der afgives Salut, 3 Gange 3 Skud. Saa kommanderer jeg „Bras fuldt“ — og vi gaar videre, efter at jeg har sagt „Bagbords Rør — støt i“. Igennem Kirkegaardslaagen er det „Styrbords Rør — støt i“, og idet vi drejer ind ad Kirkeporten „Bagbords Rør — støt i“. Naar Flaaden er kommet op ad Midtergangen, staar Præsten der og tager imod. Saa siger jeg: „Hermed stryger jeg Kommandoen, men lader Flag og Gøs staa og afleverer Flaaden fri for „Skrammer og Skaar“. Og saa staar Folkene parat til at hejse Skibene til Vejrs.“ Om sig selv fortæller den gamle Hædersmand: „Jeg er 80, næ hold nu an lidt — det varer da et Par Maaneder endnu, men min Far blev 90, og min Mor hun fejlede kun 2 Maaneder i de 100“.

Johs. Kuhlmann er en anden ægte Hornbækker. Familierne Kuhlmann og Pii hører til de rigtige. Derfor har han nu ogsaa faaet den vigtige Opgave med Fregatten „Fr. VI“ betroet. „Har hun ikke et flot Agterspejl?“ siger han beundrende og viser hen paa Skuden, der paa sin „Stol“ ligger for Anker med en Rejsning som en Paafugl med op-

slaact Hale. Bare at her er Agterspejlet ikke grønblaat, men dejlig limonaderødt, kronet med forgyldte Løver og stort Navnetræk i Krummelurer. „Ceres“ er ganske vist den største, men „Fr. VI“ til Gengæld den originaleste af de fire Skuder.

Korvetten „Anna“ hænger og svajer i Dørkarmen mellem Dagligstue og Spisestue hos S v e n d O l s e n. Her har Familien, der ikke nænnede

Billed 32. De fire Orlogsskibe »sejler« igennem Hornbæk.
Foran gaar den gamle Lodsformand P. Chr. Nielsen.

at relegere Korvetten til fjærnere Regioner, i Fællesskab malet og lakeret og forgyldt, til „Anna“ skinner og straalere og er parat til at sejle i KølvanDET paa den gamle Fregat. „Mandahl“ er Nummer sidst i Rækken. Det er en lille Brig, som er bygget i Hornbæk for godt 100 Aar siden. Den er til denne Parade gjort fint i Stand af J o h s. N i e l s e n, og da han ikke er hjemme, fremvises den med undseelig Stolthed af Inge Elise, 12 Aar gammel.

Som ved de tidligere Skibefester har de fire „Riggere“, skrevet om deres Arbejde i Skibenes Papirer. De er morsomt nok lidt mere personlige denne Gang end de tidligere Gange. Vi anfører nu Skibenes Papirer i den hævdvundne Orden.

Til Hornbæk Kirkes 200 Aars Jubilæum den 27. Oktober 1937 har

undertegnede istandsat og oppudset Linieskibet „Ceres“. Det har været mig en saameget større Glæde at udføre dette Arbejde, som jeg for 46 Aar siden, den 10. November 1891, havde samme Skib til lignende Reparation. Hornbæk. P. C. Nielsen, fhv. Toldofficiant.

Til Hornbæk Kirkes 200 Aars Jubilæum den 27. Oktober 1937 er Fregatten „Frederik den Sjette“ bleven repareret og malet paa Rigning og Skrog af Undertegnede. Alex Erlandsen, Johannes Kuhlmann.

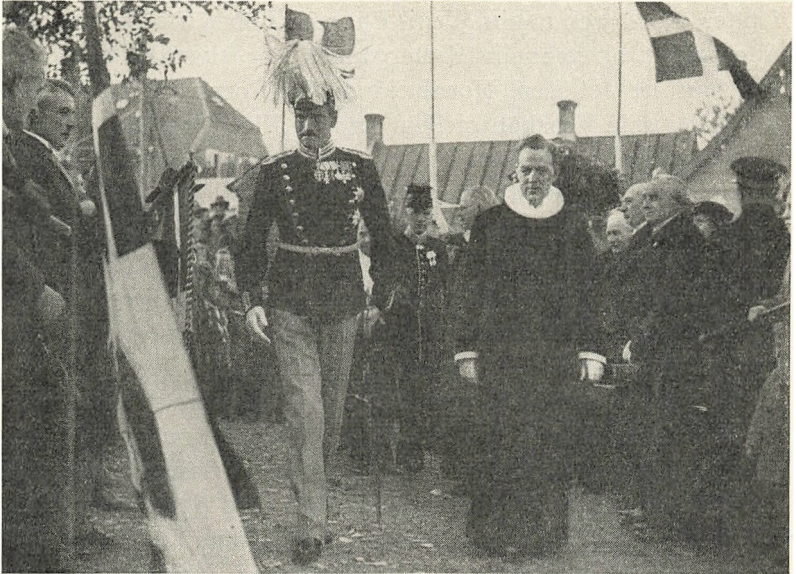
Da det er min Fader, der har repareret og malet dette Skib („Anna, Prinsesse af Hessen-Kassel“) i 1891 og 1914, og jeg hørte ham sige: mon jeg skal have den Fornøjelse at leve og faa hende i Dok endnu engang, hvad han desværre ikke fik Lov til, er det mig en stor Glæde, at jeg som hans Søn har kunnet udføre dette Arbejde. Sv. Olsen, Hornbæk. 13. Oktober 1937.

Briggen „Mandahl“. Repareret og malet i Oktober 1937 af Johannes Nielsen, Hornbæk.

Saa oprandt da endelig selve den store Dag. Vejret havde Dagen og Natten før været lidet lovende, det havde set ud til Regnvejr og Taage, men det blev alligevel det herligste Efteraarsvejr, gamle Lodsformand, der havde Ansvaret for Skibene, og vi andre kunde ønske os. Solen skinnede, de gamle Orlogsskibe straaledede i deres nye Farvepragt, Flagene vajede over hele Byen, og alle var i det fineste Puds og i det gladeste Humør. Og der var sandelig heller ikke Grund til andet. De, som ikke havde faaet Adgangskort til Kirken, kunde nu overvære Guds-tjenesten i den milde Luft paa den gamle Kirkegaard uden Fare for Forkølelse. Hornbæk Kirke blev tre Gange saa stor som til en almindelig Søndag. Al Nervøsitet for, hvorledes Skibepara-den skulde gaa, var som blæst bort, Lodsformanden skulde nok klare Kommandoen, selv om han ikke længer havde sin stærke Manddomsrøst, stol kun paa det. Og han klarede det ogsaa meget fint. Ved Tudepladsen paa Hjørnet af Havnevej og Willemoesvej var der i Maler Sildorffs Have opstillet en Mast, behængt med smaa Signalflag, og ved Siden var der lavet en Græsvold besat med to smaa Kanoner med to Spejdere af Hornbæks K.F.U.M. Spejderkorps som Kanonerer. Der affyredes 3 Gange 3 Salutskud, og Dannebrog gled til Tops paa Masten, mens Orkestret spillede Fanemarchen og derefter „Kong Kristian“. Skibene blev ført ind i Kirken, mens Orgelet præludeerede, og Lodsformanden overgav paa fastsat Vis de nypudsede, herligt flagsmykkede Orlogsskibe til Hornbæk Kirke,

og Pastor Højrup takkede for det store uegennyttige Arbejde og lovede at bevare Skibene for Ildsvaade eller anden Skade.

Skibene blev nu ophængt paa deres tidligere Pladser, og umiddelbart derefter fik „Adgangskortene“ Adgang til Kirken. Vi fandt hurtigt vore Pladser, for alle Kort var forsynet med Plads-

Billed 33. Kongen paa Hornbæk Kirkegaard.
Kongen ledsages af Pastor Højrup.

nummer og Rækkenummer, de ulige Rækker til venstre, de lige til højre, regnet fra Kirkens Indgang. Der var god Tid til at se sig om i Kirken, før Kongen kom. Kirken var ganske prægtigt pyntet af Kirkens Ringer, Gartner Vald. Munk Andersen, der gjorde sin Gartnerstand Ære. Over Indgangsportalen var der hængt efteraarsfarvede Cotoneastergrene, og Alterskranken var omvundet med Medeolaranker og lyserøde Roser. Skønnest var vel næsten de farvestraalende Blomstersatsler under Kirkens gamle Klenodier, Altertavlen fra 1670 paa Nordvæggen og Trækrucifikset fra o. 1715 paa Sydvegg. Et nyt Sølvkrucifiks paa ibenholtssort Kors var ophængt ganske lavt over Døbefonten og

drog Øjnene til sig med næsten magisk Kraft. Min Medarbejder, Kursuslærer P. K. Hofmansen, havde nær faaet et Tilfælde, da han saa dette Krucifiks. Havde vi virkelig glemte dette Pragtstykke i Kirkens Inventar fra gammel Tid, tænkte han. Nej, visselig ikke. Det var en Gave i Dagens højtidsfulde Anledning af Olga og Fanny Mogens-Norddin, Døtre af den gamle Ejer af Hornbæk Kro, Mogens Petersen den yngre, Store Bjørns Fætter og Drachmanns Ven. En rød Løber rundt om hele Alterpartiet og gennem Midtergangen var skænket af Hotel-Pensionsejer Johnsen, Hornbækhus. En Fornyelse af det aarhundredgamle Venskab mellem Kro og Kirke, der har udmærket Hornbæks ældre Historie, hvor Kromændene, Mogens Petersens Forfædre, saa ofte var Kirkens trofaste Værger.

Som sædvanlig kom vor Konge ganske præcis, et Par Minuter i 11. Kongens Bil var kørt fra Sorgenfri ad Kongevejen til Kvistgaard, og Kongen blev her modtaget af de højeste stedlige Myndigheder, Stiftamtmand, Kammerherre W. Oxholm, og den nye Politimester K. H. Wineken i Helsingør.

I Kongens eget Følge var hans Kabinetssekretær, Kammerherre G. Bardenfleth, og hans Adjutant Grev Knuth. Vejen gik gennem Tikøb, Borsholm, Horneby, forbi Redningsmindet ved Stranden og derfra til Kirkens Port. Her stod paa den ene Side K.F.U.M.'s Spejderkorps opmarcheret og Byens Faner, paa den anden Side stod Hornbæk Menighedsraad, Festkomitéen og Sogneraadetsformanden. Pastor Højrup bød Kongen velkommen og meddelte under Modtagelsen Kongen, at Hornbæk Menighedsraad om Morgenen havde sendt en Blomsterhilsen til Dronningen i Skagen med saalydende Kort: „Deres Majestæt bedes modtage en lille Blomsterhilsen fra Hornbæk Menighedsraad, som dybt beklager, at vi ikke fik den Lykke at modtage Deres Majestæt ved Kirkefesten“. Pastor Højrup udtalte Haabet om, at Dronningen derved maatte føle, at hun var i Hornbækkernes Tanker, og at de glædede sig over hendes næsten genvundne Helbred efter den lange farlige Sygdom. Kongen fik helt Taarer i Øjnene over den smukke Tanke, han sagde efter Gudstjensens Slutning inde i Kirken til Pastor Højrup: „Jeg er sikker paa, at Dronningen er meget taknemmelig for de Blomster, De har sendt hende“.

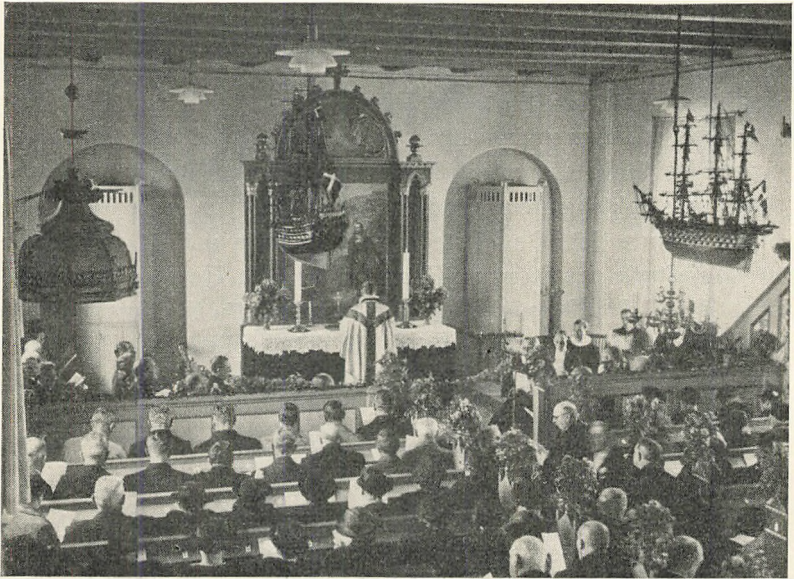
Kongen hilste hjærteligt og i straalende Humør paa de modtagende Honoratiores med Kirkeministeren i Spidsen, paa Hornbæk Menighedsraad, Sogneraadsformanden, Festkomitéen og paa K.F.U.M. Spejdernes Fører Postbud Skjold Andersen. Kongen skulde nu gaa ind i Kirken med Pastor Højrup ved sin Side. Men pludselig bøjede Kongen til venstre, banede sig Vej og hilste paa Malermester Erlandsens Hustru Bendte, der i aarevis havde lidt meget af Gigt og i flere Aar har kørt i Rullestol, hvad hun ogsaa gjorde ved denne Lejlighed. Derefter gik Kongen videre imod Kirken. Pludselig rakte han Haanden ud til højre og hilste paa Enkefru Johanne Andersen fra „Skovsbo“ paa Friisvej. Hun er meget skrøbelig af Helbred, har lidt meget og er i høj Grad svagsynet. Hun vidste ikke, at det var Kongen, der havde rakt hende Haanden, før de Omkringstaaende havde fortalt hende det. De Tilstedeværende følte det, at med disse to Haandtryk gav Kongen Haanden til hele Hornbæks Befolkning, den Del af Menigheden, der maatte lytte til Gudstjenesten ude paa selve Kirkegaarden eller i det nærliggende Pensionat „Brødrenes Minde“, som Ejeren velvilligst havde stillet til Raadighed for Menigheden.

Ledsaget af sit galaklædte Følge og med stilfærdige venlige Nik til højre og venstre kom nu Kongen op igennem Kirkens Midtergang, mens Orgelet præluderede, og alle rejste sig for at hilse Hans Majestæt, der havde vist Hornbæk den Ære personligt at ville deltage i Festgudstjenesten paa deres Kirkes To-hundredaarsdag. Kongen fik Plads i en rød Lænestol til venstre i Koret, og han viste Hornbæk Menighed et godt Eksempel ved opmærksomt at lytte til de hellige Ord hele Festgudstjenesten igennem.

Nu tog Festgudstjenesten sin Begyndelse, og Lærer Gunder Gundersen bad Indgangsbønnen. I Lærer Hoffmanns Sted blev Orgelet spillet af Førstelærer Rasmussen i Espergærde. „Aand over Aander, kom ned fra det høje“ var den første Salme, ligesom ved Skibefesten i 1891. Biskop Fuglsang-Damgaard forrettede Altertjenesten og oplæste Kollekten og Epistelen, Pinse-dagsepistelen. Efter Salmen „Den Grund, hvorpaa jeg bygger, er Kristus og hans Død“ besteg Biskop Fuglsang-Damgaard

Prædikestolen og holdt Festgudstjenestens Hovedprædiken. Biskoppen udtalte her bl. a. følgende:

„Herre min Gud, lad dine Øjne være aabne over dette Hus baade Nat og Dag“. Saaledes staar der skrevet i første Kongernes Bog i det 8. Kapitel. Det var en Konges Bøn ved Indvielsen af Templet i Jerusalem. Denne Konge, Kong Salomon, var overbevist om, at Guds frygt var den Grund-

Billed 34. I den festsmykkede Hornbæk Kirke.
Biskop Fuglsang-Damgaard staar foran Alteret.

vold, som Folkets Liv og Fremtid bygges paa. I Dag er atter en Menighed forsamlet med Kongen i sin Midte for at bede til Gud i Himlen: „Herre, vor Gud, lad dine Øjne være aabne over dette Hus, Nat og Dag.“ Det er ikke nok, at denne Bøn bedes ved Grundstensnedlæggelsen eller paa Indvielsesdagen, nej, den maa bedes af enhver ny Slægt som et Udtryk for, at denne Slægt er villig til at tjene Gud og til at lade ham raade over Land og Folk, over By og Hjem, over Tanke og Hjerte. Dersom denne Bøn ikke bedes og bliver hørt, kan Huset ikke bestaa.

Der kom den Dag, da det Hus, som denne Bøn først blev bedt for, ikke var mere. Det skete dengang, da det Folk, som engang kunde bede, glemte at bede; da man ikke længere spurgte efter Herrens Raad, men fulgte sine egne Hjerters onde Raad. Da blev Folkets Førere kastet i

Lænker, Folket blev ført bort i Fangenskab til et fremmed Land, og den skønne Tempelbygning sank i Grus.

Men der i det fremmede Land lærte Folket igen at bede: „Vend, o Herre, vort Fangenskab som Sydlandets Strømme“, saaledes lød deres Bøn, og den blev hørt. Herren førte dem tilbage, og de begyndte at rejse det nye Tempel. Det var svage Hænder, der arbejdede, og de formaaede ikke ved egen Kraft at holde Modet oppe. Men saa klang Ordet fra Herrens Mund ved Profeten hen over Tempelgruset, og det lød: „Dette Hus' kommende Herlighed bliver større end den tidligere, siger Hærskarernes Herre.“

De samme Ord lød for to Hundrede Aar siden i denne gamle skønne Kirke, da den blev indviet paa dette Sted, hvor to Kirker i Aarhundredernes Løb var blevet rejst, men atter faldet i Tidernes Storme.

Naar Pastor Garboe ved Kirkens Indvielse valgte at tale udfra dette Ord, gjorde han det ogsaa af den Grund, at den nye Kirke i det Ydre fremtraadte med større Skønhed end de tidligere Kirker. Men Ordet peger langt dybere. Det viser hen til den skjulte Herlighed, ikke blot i denne Kirke, men i alle Kirker, i hele Kirken. Den kommende Herlighed, som Profeten taler om, kom med vor Herre Jesus Kristus, og naar vi beder om, at Guds Øje maa vaage over dette Hus Nat og Dag, saa beder vi om, at Ordet om Frelsen i Jesus Kristus maa bo her og lyde herfra, saa det kan blive et Kald til Hjerterne og et Budskab til Frelse.

Kirken, den er et gammelt Hus, staar om end Taarnene falder,
Taarne fuldmange sank i Grus, Klokker end kimer og kalder.

Denne Kirke er et Vidnesbyrd om Sandheden i disse Ord. Her har det haarde Vejr og Tidernes Strenghed jævnet Kirker med Jorden. Men hver Gang har et nyt Hus igen rejst sig, fordi Kirken havde en Plads i Menighedens Hjerte. Dette er et Billede paa Guds Kirke i Verden. Mange af de store Bevægelser, der er opstaaet rundt omkring i Verden paa det politiske, det nationale, det sociale Omraade i den Tid, da denne Kirke har staaet, har rejst Storm og Uvejr imod Kirken, og det har mere end een Gang, snart her og snart der, set ud, som om Kirkens Skib var ved at synke, som om de gamle Taarne for bestandig skulde synke i Grus. Men ligesom her paa dette Sted en ny Kirke har rejst sig, hvergang den gamle faldt, saaledes rejser Kirken sig altid i fornyet Skikkelse som en Fønix-fugl af Asken. Mennesker kan samle al deres Kraft for at slaa den ihjel, men den kan ikke dø. Den lever evigt; naar alle Bevægelser, hvor mange der saa end kommer, for længst er døde og glemte, staar Kirken evig ny og evig ung, bygget af levende Stene.

Hvorfor gør den det? Fordi den skjulte Herlighed bor i den, den Herlighed, der straalte fra den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus, der sidder ved Faderens højre Haand. Han er Kirkens eneste, faste, evige Grundvold. En anden Grundvold kan ingen lægge, uden den han har lagt. Men med ham er Grundvolden lagt hos den evige Gud, Himlens og Jordens, Folkenes og Slægternes eneste og almægtige Herre.

Klokker end kimer og kalder! — I to hundrede Aar lød Klokkernes Klang ud over denne By fra dette Gudshus; deres Røst hørtes ud over Havet, naar Fiskerne røgtede deres Gerning. Men Klokkerne kimer ikke blot, de kalder først og fremmest. De taler om det Kald, som lød til Fiskerne ved Genesaret Sø: „Følg efter mig, saa vil jeg gøre eder til Mennekefiskere“. De kalder til den store Afgørelse: for eller imod Jesus Kristus. Der kaldes paa en Afgørelse, ikke blot hos den enkelte, men for hele vort Folk. Danmarks Folk — Guds Folk. Det er Guds Vilje med os; det er vor gamle Kirkes bestandig nye Kald til os. Men Kaldets Opfyldelse maa begynde hos den enkelte; den enkelte maa vende sig til Gud og give ham sit Hjærte. Og alle de enkelte maa forene sig i Bønnen: Herre, se du i Naade til os alle, til hele vort Folk, til denne Menighed og denne Kirke. Og skulde saa end den Dag komme, da ogsaa dette Hus falder, saa falder Guds Kirke ikke. Den staar, og den bærer os alle.

Paa denne vor Kirkes Fest- og Mindedag ser vore Hjærter med Tak til Gud for alt, hvad han gav os i vor Kirke, hen til hele Guds Kirke paa Jorden, og idet vi beder for vort eget gamle Kirkehus, beder vi om Guds Velsignelse og Beskærmelse over hele Guds Kirke paa Jorden: Herre, vor Gud, lad dine Øjne være aabne over Din Kirke baade Nat og Dag! Amen.

Efter Biskoppens Prædiken sang Hornbæk Sangforening „Brage“ første og fjerde Strofe af Hymnen „Kongernes Konge“, mens hele Menigheden med Kongen i Spidsen rejste sig. Derefter besteg Sognepræsten, Pastor L. V. Højrup, Prædikestolen, og efter en Hilsen og Tak til Kirkens tidligere syge Præst, Vilh. Dankau, der fulgte Festgudstjenesten i sin Radio, udtalte han bl. a. følgende:

Vi er skyldige at takke Herren altid! I Dag paa Mindedagen for Hornbæk Kirkes Indvielse er vi særlig fyldte af Tak for denne Helligdom, hvor skiftende Præster gennem 200 Aar har forkyndt Guds Ord. Vi takker for dette Fristed, hvor Slægt efter Slægt er kommet hen og har lyttet efter Guds Røst. Om Søndagen traadte de gamle Slægter ærbødigt ind i dette Gudshus, de havde nemlig efter manges Vidnesbyrd Ærefrygt for Gud, og de vilde her i Kirken „betjenes i deres Saligheds Sag“, som de selv udtrykte det i en Skrivelse fra Datiden. Som det gamle Hornbæk laa samlet om sin Kirke, saaledes var Kirken ogsaa Midtpunktet i disse Menneskers Tilværelse. Dette Kirkerum har altsaa været et Værkstæde, hvor Guds Aand arbejdede paa Menneskehjærter. Sandelig, vi er skyldige at takke Gud.

Men længere tilbage i Tiden har der staact andre Gudshuse paa denne Grund. For henved 350 Aar siden byggedes der med Kong Frederik den Andens Bistand en lille Bindingsværks Kirke.

Den blev afløst af en anden simpel Bindingsværks Kirke med norsk Tømmer. Ved den Lejlighed maatte Kongen ogsaa hjælpe Hornbækkerne

— det var Kristian den Femte. Han hjalp dem til stadig gejstlig Betjening, idet han beskikkede Sognepræsterne i Tikøb til at „betjene dem i deres Saligheds Sag“.

Da denne anden Kirke ret hurtigt forfaldt, blev det nødvendigt at bygge en ny Kirke i Hornbæk. Og da Befolkningen var fattig, maatte Kongen ogsaa denne Gang træde til. Kong Kristian VI skænkede af Kronens Midler 1000 Rigsdaler til en grundmuret Kirke her i Byen.

Vi ser da, at Hornbæk Sogns Beboere ved alle tre Kirkers Opførelse har nydt de skiftende Kongers Bevaagenhed, og det er os derfor en særlig Glæde, at vor nuværende Konge, Deres Majestæt Kong Kristian X, vilde komme til Stede paa vor Kirkes Festdag. Det er en Ære, som vi af Hjertet siger Tak for.

Kirkebyggeriet blev altsaa muliggjort ved en kongelig Gave. Nu laa Opgaven for, det gjaldt blot om at faa Arbejdet udført. Og det viste sig, at her var en Opgave, som kunde samle den ganske Hornbæk Menighed — baade By og Opland.

En Mand, som er til Stede her i Dag¹⁾, kan berette, at hans Oldemors Bedstemor var med som Haandlanger ved Kirkens Opførelse. Og det var hun ikke ene om. Flere Kvinder var Haandlangere — ganske gratis. Bønderne leverede Kørsel — ganske gratis. Og Fiskerne blandede Materialerne — ganske gratis; og naar de selv maatte tage paa Havet, hjalp deres Kvinder i Stedet for dem.

Andre smykkede Kirken med Gaver op igennem Tiden, — jeg skal her blot nævne de smukke nyrestaureerede Skibe — saa Hornbæk Kirke kan siges at være et Resultat af manges samlede Aktivitet.

Nu er Hornbæk en stor By med et tætbefolket Sogn, men dog ikke større, end at vi i Dag paa ny har kunnet samles om en Opgave: at fejre vor Kirkes Jubilæum. Denne Enighed har blandt andet givet sig Udslag deri, at alle Forretninger i Byen er lukkede fra Kl. 9—12.

Mon denne Eenhed kan opfattes som et Varsel om et kommende endnu højere Fællesskab? Her kommer jeg til et vigtigt Punkt, som vi ikke maa glemme over den almindelige Jubilæumsstemning:

Den højeste bor ikke i Huse gjort med Hænder. Og Gud selv siger: Himlen er min Trone og Jorden mine Fødders Skammel, hvad Hus vil I bygge mig?

Svaret lyder: „Vi er Guds Hus og Kirke nu, bygget af levende Stene“.

Her peges paa en endnu større Opgave: at bygge en Kirke af levende Stene, et Fællesskab af Mennesker, der vil tjene Gud.

Hvis vi kun her en Kirke af Sten, kan vi ikke modstaa Mørkets Magter — og endnu mindre gaa frem til nye Erobringelser for Gud. Derfor maa vi sætte os det Maal og samle os om den Opgave: at bygge en Kirke af levende Sten.

1) Tømrermester Christian Fritzen, hvis Farfarsmoder, Ole Pedersen Piis Datter Marie (1795—1842) boede i „Fasters Hus“ paa Willemoesvej.

Ogsaa dette Kirkebyggeri begynder med en kongelig Gave:

Gud som vor Konge. Jesus Kristus som vor Frelser, og Helliganden som vor Fører og Vejleder — en kongelig Gave skænket os ved Døbefont og Nadverbord og fra denne Prædikestol gennem Evangeliets Forkyndelse.

Opgaven ligger klar. Arbejdet venter blot paa at blive udført.

Vi maa begynde med os selv: Først maa vi selv i nær Forbindelse med Gud. Det eneste, som kan skille os fra Gud, er vor Synd. Den maa derfor overgives til Guds Tilgivelse, idet vi bekender den. Det fortælles, at i vor anden Kirke var der fremsat en Skriftestol „til Præstens Bekvemmelighed“. Den blev saa senere erstattet med en Lænestol! — I de senere Aar er Skriftestolen ved at vende tilbage paa aandelig Maade, og den er hverken til Præstens eller Sognebørnenes Bekvemmelighed, men den tjener til, at vi renses, saa Gud kan komme til med sin Tilgivelse og med sin Kraft.

Dernæst skal vi selv overgive vort Liv til Gud og give os ind under hans Kontrol baade Søndag og Hverdag, baade Dag og Nat. Saa er vi levende Sten.

Men nu skal der saa opbygges en Kirke af disse levende Stene. Det sker derved, at vi finder hverandre i et broderligt fortroligt Fællesskab og derpaa hjælper hverandre til at føre vort eget og vor Bys Liv op i Guds Plan — baade i Forretningstilv, i Menighedsraad og Sogneraad — alt sammen under Guds Vejledning, idet vi husker, at kun, naar Guds Ord omsættes i Handling, skabes der nyt Liv.

Dette Kirkebyggeri staar nu for. Opgaven er større end noget tidligere Kirkebyggeri, vi har været ude for. Det muliggøres kun ved den før nævnte kongelige Gave fra Gud til os og ved vor villige Lydighed.

Mon ikke en og anden i Dag vil tage den store Beslutning: Jeg vil være med og give mit Liv til denne Opgaves Løsning?

Efter Sognepræstens Prædiken og hans Bøn for Konge, Fædreland og Hornbæk Menighed, sang Menigheden Salmen: „Kongernes Konge og Herrernes Herre! dig hylder Himlen og Jorden og alt, hvad din Guddom opfylder“. Biskoppen lyste den gamle Velsignelse over Konge og Menighed, og man sang Slutningssalmen Nr. 434 „Fader milde! lad din rige Naade“. Udgangsbønnen blev bedt, og under Postludium forlod Konge og Følge Kirken, mens Menigheden rejste sig.

Kongen kørte straks bort, han skulde til Fødselsdag hos Prins Valdemar, og han skulde om Aftenen rejse til Skagen at hente Dronningen sund og rask hjem. Paa Hornbæk Kirkegaard havde Hornbæks Børn samlet sig efter Gudstjenesten med deres smaa Dannebrogflag, og de hilste begejstret Kongen

ved at svinge med deres Flag. I første Række stod en kæk svensk Dreng og hyldede Kongen med sit blaa-gule Flag.

Tikøb Sogneraad og Hornbæk Menighedsraad havde indbudt de mange langvejsfra kommende fremmede Gæster med Kirkeministeren og Biskoppen i Spidsen til Frokost paa Badehotellet. Menighedsraadets Formand, Rentier Carl Hansen, Hornbæk, bød velkommen og ledede Talerne.

Paa Tikøb Sogneraads Vegne bragte den socialdemokratiske Sogneraadsformand, Skræddermester Sandell i Hellebæk, Sogneraadets Lykønskning til 200 Aars Jubilæet og udtalte sin Tak for, at alle Forhandlinger imellem Hornbæk Kirke og Tikøb Kommune har kunnet finde Sted under gensidig Tillid og Forstaaelse, og derfor har kunnet føre til tilfredsstillende Afgørelser. Pastor Højrup talte for Præstefruerne Sperling og Dankau, der glædeligvis havde kunnet være til Stede ved Festen. Murmester Poulsen, Hornbæk, talte for Tikøb Præstekald, hvoraf Hornbæk Præstekald var udsprunget. Han hilste Provst Johannes Petersen i Tikøb, der altid har vist sig som en god Ven af Hornbæk. Provst Petersen takkede og mindede om den gamle Tikøb-Provst Rasmus Garboe, der indviede Hornbæk Kirke og tog mange haarde Ture til Hornbæk. Det er os i Tikøb en Glæde at se, at det gaar Børnene godt. Hornbæk Kirke er vort Barn, og det samme gælder saavel den 40aarige Egebæksvang Kirke, som den 20aarige Gurre Kirke og Hellebæk Kirke. Gid Pastor Højrup maa faa den Glæde at se Befolkningen vandre Fædrenes Kirkevej og ikke gaa den forgæves. Han udbragte derefter et Leve for Sognepræst Højrup og hans Frue.

Den socialdemokratiske Kirkeminister, Johannes Hansen, talte derefter for Hornbæk Kirke: 200 Aar er ganske vist ingen Alder for en Kirke. I 1940 skal jeg paa Herningegnen være med til at fejre Gjellerup Kirkes 800 Aarsdag. Karakteristisk for Hornbæk Kirke fandt Kirkeministeren den gamle Døbefont, der sikkert gaar tilbage til Stedets ældre Kirker, og de fire gamle ophængte Skibe. Man kommer til at mindes de djærve Hornbækskippere og til at tænke paa, at hvad vi har set i Dag, nok mere er det egentlige Hornbæk end den berømte Landliggerby. Det gamle Hornbæk har Traditioner bag sig, og jo ældre man selv bliver, des gladere bliver man ved at opretholde de gamle Traditioner som nu „Skibs festen“ i Dag. Kirkeministeren sluttede med at ønske en god Fremtid for Hornbæk Sogn.

Biskop Fuglsang-Damgaard talte meget smukt for den gamle Fører af Skibeprocessionen, „Lodsformand“ Peter Christian Nielsen. Han vilde saa gerne haft Lejlighed til personligt at trykke hans Haand og bad om at faa bragt en hjertelig Hilsen til ham og de andre „Lodser“. Skibet har fra Oldtiden været Symbol paa Kirken. Skibeprocessionen, hvor Fiskerne kom bærende paa Skibene, mindede om, at Hverdagen og Kirken skulde staa i inderlig Forbindelse med hinanden. Hos Fiskerne er der, stærkere end

hos mange andre, en Længsel efter Trygheden hos Gud. Deres farefulde Liv opfordrer dertil. Det er smukt, at Kirkens Døre dagligt staar aabne for Andagt, netop paa et saadant Sted som Hornbæk. Han lykønskede Menighedsraadet og glædede sig over den Ansvarsbevidsthed, hvormed Menighedsraadene optog deres Gerning. Støt deres Præst med samme Enighed som hidtil, saa faar de en glad Præst.

Førstelærer Hildinge talte paa Søstermenigheden Hellebæks Vegne og takkede Hornbæk Menighedsraad for godt Samarbejde. Som Formand for „Skibeudvalget“ takkede Blikkenslagermester Olsen Kirkeministeren og Biskoppen for deres smukke anerkendende Ord om Hornbæks Skibefest og Hornbækfiskerne. Jeg tror at turde sige, at Fiskerne er stolte af at yde deres Bidrag til Festen. Han mindede om, at Hornbækfiskerne tidligere gennem mange Aar havde bragt Post og Varer i aaben Baad til Anholt. En af disse Anholtsfarere var Baadfører Peter Andersen, kendt under Navnet „Store Bjørn“, som Drachmann kalder ham i sine Skrifter.

Efter Frokost aflagde Biskop og Kirkeminister med Fuldmægtig og Sekretær Besøg i Hornbæk Præstegaard, hvor Fru Højrup glad og taknemmelig viste Ministeren det nyistandsatte Hjem. (S. 113). Sogneraadets Medlemmer tog ud til den nye Kirkegaard og besaa de russiske Krigergrave (S. 85), der i Dagens Anledning var særlig istandsat og smykket med Blomster og en Krans fra Tikøb Sogneraad.

De fleste fremmede Gæster rejste bort i Eftermiddagens Løb, men nogle var dog ogsaa med til den store Folkefest om Aftenen paa det nye Badehotel, der fortsatte og udvidede de ved de tidligere Skibefester skabte Traditioner for en stor folkelig Fællesskabsfest. Som ved de tidligere Skibefester skulde der tales for Kongen af Sognepræsten, for Dannebrog og for Skibe og Skibemandskab. Hertil kom som de nye Ting ved denne Tohundredaarsfest en Udsigt over Hornbæks Historie af Forfatteren af denne Bog og en afsluttende Aftenandagt ved Provsten i Hornbæks gamle Modermenighed Johannes Petersen i Tikøb.

Der var trykt et smukt Program med Titlen „Hornbæk Kirkes Skibe- og 200 Aars Fest 27de Oktober 1937“ hos den kendte Kunstbogtrykker Niels P. Thomsen, Holstebro. Der var ikke som ved Skibefesten 1914 digtet Viser særskilt i Dagens Anledning, og de blev næppe heller savnet. Festen var i sin Helhed overordentlig smuk og tjente sin Ledelse til stor Ære. Mens Fester af den Art ofte viser en faldende Linie fra ypperlige

Taler ved Festens Begyndelse til humoristiske „Vrøvletaler“ ved Festens Slutning, saa viste denne Fest en stigende Linie. En stadig stigende Stemning gjorde Festen til en mærkelig Oplevelse for de over 400 Mennesker, der var samlet om Kaffebordene, den største Forsamling man kunde mindes i Hornbæk. En af Deltagerne skrev siden hen: „Det er ikke ofte, at man kan betegne en Fest som en Oplevelse, men man kan daarligt klare sig med en ringere Betegnelse her“.

Pastor Højrup bød Velkommen som Festens Leder og Ordstyrer og udtalte, at der ikke tidligere var holdt Kirkejubilæer i Hornbæk, men nok Skibefester. Nu er disse Fester knyttet sammen og vil for Fremtiden blive fejret sammen. Han ønskede, at det maatte blive til Vinding for begge Fester, og han haabede, at ligesom den tredie og sidste Kirkes Herlighed var blevet større end de andres, maatte denne Skibefest blive herligere end nogen af de foregaaende Skibefester. Lad os prøve, om det ikke er muligt paa en naturlig Maade at forene Alvor og Glæde, saa Festen maatte blive et Udtryk for Kirken i Hverdagen. Man sang Helge Rodes Genforeningssang „Som en rejse-lysten Flaade“.

Pastor Højrup holdt nu den hævdvundne Tale for Kongen ligesom Pastor Sperling ved Skibefesten i 1891 og Pastor Dankau ved Skibefesten 1914.

I sin Tale dvælede Pastor Højrup ved Kongens for Hornbæk saa ærefulde Besøg og de Oplevelser, som dette Besøg havde medført, Blomsterhilsenen om Morgenens til Dronningen og Kongens Hilsen paa de to under Sygdom lidende hornbækske Kvinder. Hornbækkerne har altid været betegnet som kongetro, men er det nu mere end nogensinde, for Kongen har været i vor Midte og forhøjet Festens Glans. Sognepræsten fremhævede, at vor Konge er en M a n d, han har i store Øjeblikke for vort Land sagt det afgørende Ord. Vor Konge er en j æ v n Mand, der var vel ikke nogen anden Konge, der som vor Konge, da Dronningen var kommet lykkelig over sin sidste farlige Sygdom, kunde udtale de folkelige Ord: „Det er nu alligevel Konen, der holder sammen paa Hjemmet.“ Kongen er sikkert den folkekæreste Konge, Danmark har haft.

Sognepræsten udbringer et Leve Kongen og Dronningen og dirigerer ni taktfaste Hurraer, hvorefter Kongesangen synges „Kong Kristian stod ved højen Mast“.

Nu blev der drukket Kaffe, og saa talte Grundejerforeningens

Formand, Blikkenslager H. W. Olsen for Dannebrog og gav Udtryk for den Ærbødighed, hvormed Orlogsmatrosen hilser Flaget, den inderlige Glæde, hvormed Søfareren møder Skibe med Dannebrog paa de fjerneste Have. „Vift stolt paa Kodans Bølge“ blev sunget som Hyldest til vort skønne Flag.

Førstelærer Hoffman holdt Tale for Kirkens Skibe og Skibemandskab. Han gennemgik Skibenes Historie i al Korthed, saaledes som de er beskrevet i denne Bog, og fremhævede, hvor stort og uegennyttigt et Arbejde det var at rigge disse gamle Skibe. Ikke mindst fremhævede han den vellykkede Ommaling af det mindste Skib Mandahl fra lyserødt til lysegrønt. Lærer Hoffmann fortalte Smaatræk om de enkelte „Lodser“, som havde rigget Skibene og udtalte Haabet om, at det ikke maatte være sidste Gang, at gode Hornbækkere frivilligt og uegennyttigt paa-tog sig dette ærefulde, besværlige Arbejde. Riggerne blev hilst med kraftige Leveraab. Den gamle „Lodsformand“ Peter Christian Nielsen maatte op paa en Stol midt i Salen, saa alle kunde se ham, og her blev han hyldet paa det hjærteligste som Repræsentant for det gode gamle Hornbæk. Vi sang derefter „Du danske Mand! af al din Magt“.

Saa holdt Forfatteren af denne Bog Aftenens mest omfattende Tale, idet han gennemgik Hovedpunkterne af Hornbæks Fiskerlejes, ikke blot af Hornbæks Kirkers Historie, fra 1173 til vore Dage.

Jeg dvælede særlig ved to afgørende Dokumenter i Hornbæks Historie, Klageskriftet 1671 til Kong Kristian den Femte over, at Præsten i Tikøb ikke vilde prædike i den nyopførte Kirke og derved betjene Hornbækkerne i deres Saligheds Sag, og ved Hornbækkernes Ansøgning om Statsunderstøttelse til Gennemførelse af deres Havnesag d. 27. August 1820. I den første Sag havde Hornbæk vundet en afgørende Sejr, i den sidste Sag havde Hornbækkerne lidt et lammende Nederlag, de havde 1822 maattet skriftlig erkende overfor Statens Myndigheder, at et Forsøg paa at bygge Havn ved Hornbæk var et Værk, der „var ganske imod Naturen“. 53 Aar senere, da Riget trods 1864 var kommet til ny Velstand, gennemførtes Havnesagen i 1875 under Ledelse af Mænd som Fabrikant Culmsee paa Havreholm (Holger Drachmanns Svigerfader) og Kromanden Mogens Petersen den yngre, Holger Drachmanns Ven, og under enig og offervillig Medvirken af Hornbæks Fiskere. En af Fiskernes bedste Mænd, Lars Kuhlmann, udtalte faa Aar efter i en Fiskeriberetning for Aaret 1881: „Disse korte Beretninger er nedskrevet, for at Fremtiden kan se

den Aand og det Liv, som rører sig i Hornbæks Fiskere, hvis Færd viser ærlig dansk Sømandskarakter, nemlig: godt Kammeratskab paa den fælles vaade Vej, støt Enighed for et fælles Maal.

Trods al stigende Mondænitet er det gamle Hornbæks Aand ikke død, saa længe der er nogle Fiskere, der som en Æressag er villige til at gøre et meget stort frivilligt Arbejde, for at deres Kirkes Skibe kan opstaa i deres gamle Glans og straalende Flagpragt. Hornbæk Fiskerleje har i Dag vist hele Landet et Fiskerleje, som har gode gamle danske Traditioner at opretholde, og som lykkeligvis ogsaa i Nutiden er i Stand til at opretholde dem, fordi dens Fiskere viser Evne til godt Kammeratskab paa den fælles vaade Vej, støt Enighed for et fælles Maal.“ Taleren udbragte et Leve for Hornbæk, og man sang Nationalsangen „Der er et yndigt Land“.

Ved Overgangen til „Ordet frit“ udtalte Pastor Højrup: Da vi i Eftermiddag var kommet hjem i Præstegaarden, satte vi os hele Familien i en Kreds i Dagligstuen og fortalte paa Omgang, hvad vi havde oplevet i Dagens Løb. Derved giver vi hinanden Del i de store Ting, vi har oplevet, og de smaa fornøjelige Pudsigheder, som vi har lagt Mærke til. Lad os prøve at fortælle, hvad vi har oplevet — ikke just i Dag, men gennem Tiderne, den Slags Ting fremmer Samhørsfølelsen og Fællesskabet. Men først sang Sognepræstens Svoger, Fabrikant Peter Bollerup, Elev af Vilh. Herold, akkompagneret af sin Søster, Præstefruen, tre skønne Sange, „Herre Konge, bliv her“ af Bertran de Born, Aases Bøn af Operaen „Drot og Marsk“ og „Der er tre Hjørnестene“ af Operaen Eleonora Kristine. Sangene blev modtaget med Taknemmelighed af den store Forsamling, der ligesom hvilede ud i disse Sanges Toner, en Smule trætte af de mange Ord, der allerede var talt.

„Ordet frit“ aabnedes af Sogneraadsformand Sandell, der ligesom ved Frokosten for de fremmede Gæster bragte Hornbæk Menighedsraad og dens Præst en hjertelig Lykønskning og Tak fra Tikøb Sogneraad. Førstelærer Hoffman takkede Arkivar Ellekilde og hans fortræffelige Medarbejder P. K. Hofmansen for Bogen om Hornbæk Kirke. Store Bjørns Beundrer og Biograf, Kursuslærer P. K. Hofmansen fra J. Aakjærs Hjemegn takkede paa begges Vegne ved en hjertelig Hyldest til det gamle Hornbæk, som han havde lært at kende gennem sine Arkivstudier til den store Bog om Hornbæks Historie. Disse Arkivstudier havde vist ham et Fiskerleje, hvis Medlemmer altid

overfor hinanden viste en beundringsværdig indbyrdes Hjælp-somhed og Sammenhold. Overfor de ulykkelige Fremmede, der strandede paa Kysten, havde de altid vist Mandsmod i Redningsforsøgene og Uegennytte overfor de ilandbjærgede, Redningsdaaden 1774 var absolut ikke nogen enestaaende Foreteelse i Hornbæks Historie. I Rigets Farer og Nød havde Hornbækkerne altid vist sig som fædrelandskærlige og kongetro Mænd, et Forbillede for alle andre Landsmænd.

Efter denne velholdte, virkningsfulde Tale takkede Menighedsraadet Formand Rentier Carl Hansen Kirkens Ringer Graver Valdemar Munck Andersen for den enestaaende smukke Maade, han havde pyntet Kirken til Højtiden. Fru Dankau takkede alle gamle Venner i Hornbæk. Pastor Steenvinkel i Søborg hyldede sin Kollega og Ven Pastor Højrup, og Turistforeningens Formand, Direktør Johnsen, Hornbækhus, ønskede Pastor Højrup, at Festlighederne maatte danne en Slags Indledning til en lang Række velsignede Arbejdsaar i Hornbæk og Hellebæk Menigheder med Sjælesorg ogsaa blandt de mange Landligere og Badegæster.

Pastor Højrup takkede for de til ham rettede hjertelige Ord og oplæste de indkomne Telegrammer. Med stor Glæde blev Takketelegrammet fra Dronningen hørt: „Hjertelig Tak for den smukke Blomsterhilsen, Alexandrine“. Den syge Pastor V. Dankaus Telegram lød: „Med første Kor. 3, 11 og hjertelig Hilsen“. Fra Komitéen for Fredning af russiske Krigsfangegrave blev oplæst følgende Skrivelse: „I Anledning af Hornbæk Kirkes 200 Aars Bestaaen frembærer nærværende Komité herved sin Hyldest og Lykønskning med Tak for det sidste Hvilested, som russiske Soldater under Forsøg paa at vende tilbage til deres Fædreland fandt ved Kirken efter den store Verdenskrig.“ Ærbødigtst Louw, Formand.“ Formanden for Nordisk Fredsliga, Skibsproviantør Sophus E. Johnsen i Aarhus, sendte følgende Telegram: „Fra Hornbæk monne den komme“. Muligvis losset Kirketømmer. Nordens Fredsliga, nylig samlet Paris, udsendte Blichers Kvad „Søren Kanne“, fransk Tekst. Det samtidig udstillede Kobberrelief sendes Dem som Kirkegave, Hilsen.“ Foruden dette smukke Relief, hvor Søren Kanne rider med sine to Heste ud i Havet for at redde Hornbækskipperen Ole Jensen

Jyde den 16de Februar 1835, har Kirken modtaget fra en Mand, der ikke ønsker sig nævnet, et Maleri af A. Moe: Hornbæk Havn, der kunde bortloddes og antagelig indbringe 200 Kr.

Pastor Højrup oplyste derefter, at Kirken i Pengegaver i Dagens Anledning havde modtaget 185 Kr., deraf 100 Kr. uden Navn, 50 Kr. fra Dispachør Svend Stage, København, 25 Kr. fra Fru I. Hornemann, Hornbæk, og 10 Kr. fra et Selskab af bilende Gæster, der om Formiddagen havde hørt Radiotransmissionen og om Eftermiddagen havde besøgt Kirken.

Hyldesten til det gamle Hornbæk og Takken til de forskellige Enkeltpersoner var den ene Linie af „Ordet frit“. Den anden Linie af „Ordet frit“, Minderne fra Hornbæk Kirke, indledede Konservator P. K. Andersen paa den smukkeste Maade, idet han særlig dvælede ved de Aftengudstjenester, Pastor Dankau havde holdt i de farefulde Dage i Verdenskrigens Begyndelse i den aftenmørke Kirke, og ved en Gudstjeneste paa Engelsk, som Provst Petersen i Tikøb havde holdt for de hjemvendende engelske Krigsfanger. Fru Agnes Freiesleben skildrede paa gripende Vis den Indflydelse, Alterbilledet Kristus og den samaritanske Kvinde havde øvet paa hende. Fru Pastorinde Edith Højrup sang som Indledning til Provst Petersens afsluttende Andagt Mads Nielsens inderlige Menighedssang. „Træd stille over Kirkegulv“ med sin smukke Stemme og sluttede paa denne hjemliggørende Maade:

„Men i det gamle Kirkerum de sanime Toner endnu gaar
og som et Ordets Vidnesbyrd den gamle H o r n b æ k Kirke staar
og øjnes lyst og langvejs hen i Landet.“

Mads Nielsens egen Tekst har „den gamle *hvide* Kirke“, men Forfatteren tilgiver nok den lille Omdigtning, for hvori passede det godt paa Hornbæk.

Som Modermenigheden Tikøbs Talsmand satte Provst Johannes Petersen Prikken over I'et ved den Andagt, der afsluttede den oplevelsesfyldte Aften.

Provst Petersen ønskede her i Fiskerbyen Hornbæk at fremhæve to Ord — hvert for sig udtalt af en Søens Mand: Efter en frygtelig Nat under Orkan paa Nordatlanten hilste jeg Skibets Fører, der just kom ned fra Broen: „Det var vel nok en slem Nat“. Skipperen stod lidt, saa svarede han alvorligt: „Vor Herre er en god Mand, for midt i Nat kom det, vi

kalder en forkert Sø, som vi troede, vilde begrave os, men den brød lige inden den naaede os, og vi var frelste.“

Det andet Ord blev udtalt af Apostelen Peter i en Stormnat paa Gensareth Sø: „Herre, frels os, vi forgaar!“

I Magsvejr er det let nok at tale om Vor Herre som en god Mand, men naar Fristelsernes, Modgangens og Sorgernes Storme rusker i vort aandelige Livs Takkelage, da nødes vi ned for ham med et: „Herre, frels os, vi forgaar“, og da lærer et Menneske ham at kende som en god Mand, der bringer Kraft i Nøden og Lys i Mørket. Husker I en Dag for nogle Aar siden, da der stod tre hvide Kister paa Rad paa Kirkegulvet, gemmende Ligene af tre unge Piger, der var druknet i Havnen herudenfor. Hvem kan komme gennem saadanne Stormtider, som deres Paarørende, ja vi alle, da gennemlevede, uden ved Hjælp af hans Kraft, og hvem kan finde Vej gennem Verdenslivets Mørke uden hans Lys.

Gud give Eder alle her at kende og eje denne Kraft, og dette Lys, at vi engang maa kunne lande dér, hvor alle Storme har lagt sig, og alt er Lys og Fred.

Under Provstens Tale følte det, som om Badehotellets store Festsal var blevet til en Kirke. „Dejlig er Jorden“ klang til Afslutning i det store Rum som under Hvælvingerne i Guds Hus.

Kirkeskibe og Skibefester.

I mange af Landets Kirker er der Kirkeskibe, skænket Kirken af Kystbefolkningens Fiskere og Søfolk. Det gælder naturligvis ganske særlig Kirker i selve Fiskerbyerne som f. Eks. Gilleleje, der har tre Kirkeskibe, men ogsaa Kirkerne lidt oppe i Landet i gamle Bondebyer, hvortil der hører eller har hørt Fiskerbefolkning ude fra Kysten. Saaledes har Tikøb Kirke et Kirkeskib skænket af Hornbækfiskere, Søllerød Kirke et Orlogsskib, skænket af Vedbækfiskere, Magleby Kirke paa Langeland et Orlogsskib, skænket af Bagnkopfiskere o. s. v.

Dansk Folkemindesamling vil gerne have de fyldigst mulige Underretninger om de Kirkeskibe, der hænger i de danske Kirker. Det gælder Skibenes Art (Orlogsskibe, Handelsskibe eller Fiskerskibe), Skibenes Navne, Skibenes Alder, Skibenes Givere, Ophavsmænd og Istandsættere, Skibenes Historie og de Minder, der paa den ene og den anden Maade knytter sig til dem. Hvis nogle af Skibene som Hornbæk Kirkes fire Kirkeskibe indeholder *Skibspapirer*, vilde en nøjagtig Afskrift af disse Papirer være i høj Grad ønskelig ved given Lejlighed, naar Skibene bliver taget ned til Reparation. *Billeder* af disse Kirkeskibe er ogsaa i høj Grad ønskelige, ogsaa, hvis det blot drejer sig om Prospektkort.

Naturligvis vil det være interessant at høre om Kirkeskibe i *sønderjydske Kirker* fra før 1864, der har bevaret den gamle Dannebrogsudsmykning i selve den tyske Tid. Kendes der Gaver af Kirkeskibe i Sønderjylland i den tyske Tid 1864—1920 med Dannebrogflag som Vidnesbyrd om Sønderjydernes trofaste Dansksind, eller har man nogetsteds i Nordslesvigs Kirker Skibe med tysk Flagpynt, skænket før eller efter 1864? Findes der nogetsteds Syd for Statsgrænsen Kirkeskibe med *dansk* Flagudsmykning, endnu den Dag i Dag?

Skibefester med højtidsfuld sømilitær Procession kendes foreløbig fra Hornbæk Kirke 1809, 1866, 1891, 1914 og 1937 d. 27. Oktober, den sidste Fest udsendt af den danske Statsradiofoni. Desuden kendes Processioner med et enkelt Kirkeskib fra Bagnkop til Magleby Kirke hvert femte Aar (se Dagbladet København d. 11. Marts 1910), men kendes lignende Skikke i andre af Landets Fiskerbyer, og hvorledes bliver Festerne i saa Fald udformet? Svar bedes venligst sendt til *Dansk Folkemindesamling* (Adr.: Det kongelige Bibliothek, København K.).